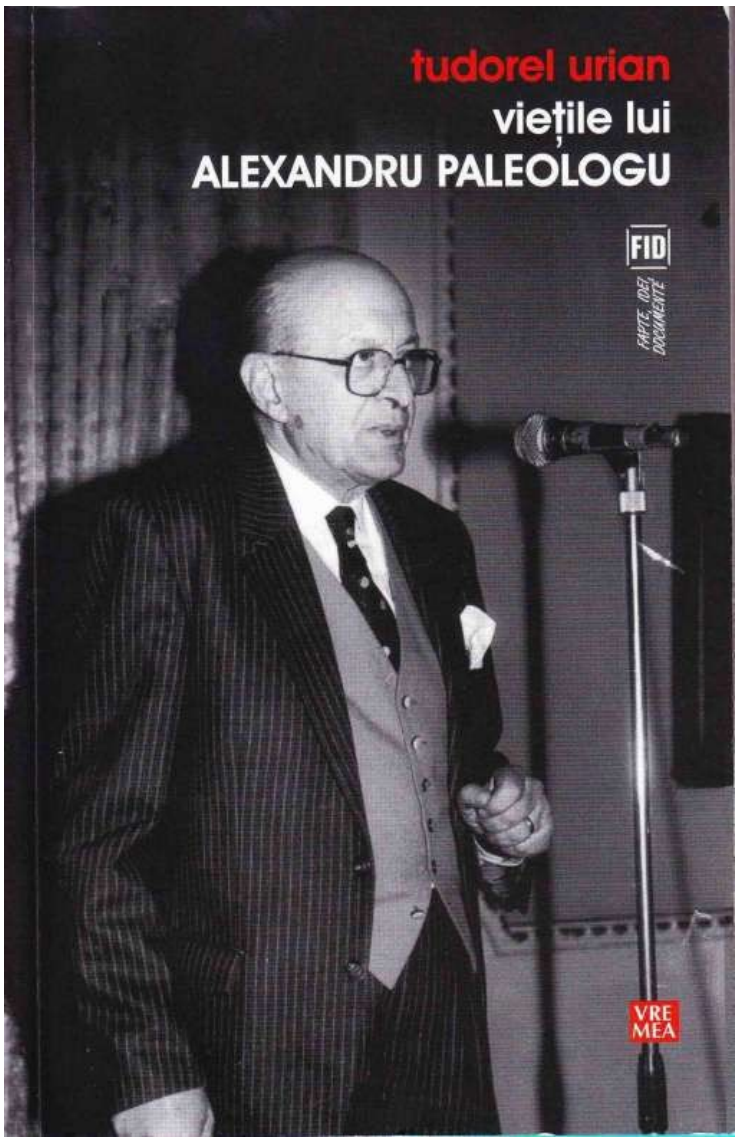

FAPTE, IDEI, DOCUMENTE FID

TUDOREL URIAN

Vieţile lui Alexandru Paleologu

EDITURA VREMEA BUCUREŞTI

Coperta de Silvia Colfescu

Ilustraţia copertei: fotografii din colecţia Tudorel Urian

Ilustraţia: documente din arhiva CNSAS, /

fotografii din colecţia Tudorel Urian

Tudorel Urian, 2010

ISBN 978-973-645-377-9

Cuprins

1. Argument
1.1. De ce Alexandru Paleologu?
2. Familia Paleologu: ipoteze, legende, fantezii
3. Vremea întâlnirilor esenţiale
3.1. Primele călăuze prin lumea literaturii
3.2. Zâna cea bună: Alice Voinescu
3.3. Inconturnabilul Caragiale
3.4. O întâlnire ratată cu Paul Zarifopol
3.5. Moralistul universal: Michel de Montaigne
3.6. Goethe sau pretextul unei despărţiri celebre
3.7. Revelaţiile vieţii şi ale literaturii: Mihail Sadoveanu
3.8. Cel mai bun prieten: Nicu Steinhardt
3.9. Alte întâlniri şi lecturi formatoare
4. Lecţiile vieţii: pe cărările paradisului şi infernului
4.1. O plimbare în lumea de ieri
4.2. Şcoala camaraderiei şi visul diplomaţiei
4.3. Masoneria şi catolicismul sau Unde să te refugiezi?
4.4. Un *malentendu* şi şase ani de pribegie.'
4.5. Prima tentativă de recrutare ca informator al Securităţii…
4.6. Arestul şi un moment de slăbiciune
4.7. Detenţia şi Pactul cu diavolul
4.8. De ce nu au apărut articolele despre Cioran şi Fărcăşanu?
4.9. Misterele colaborării cu Securitatea
4.10. A mărturisi până la capăt
4.11. Un ambasador cum n-a văzut Parisul
4.12. *La Cérémonie des adieux*
5. Concluzii
6. Note
7. Bibiliografie
8. Anexe

1. ARGUMENT

1.1. De ce Alexandru Paleologu?

Vineri, 24 *noiembrie 2000*

Formez ca de obicei 2111051 numărând în gând cifrele de unu. Sunt întâmpinat de binecunoscutul „Alo”, rostit cu timbru grav, în pronunţie franţuzească. După ce îmi aude vocea, nelipsita exclamaţie de bucurie. Ritualul este acelaşi de vreo opt ani, de când vorbim cu oarecare consecvenţă. De această dată, convorbirea are pentru mine un caracter cu totul special. În dimineaţa următoare, sâmbătă 25 noiembrie, urmează să fie lansat la Târgul de carte „Gaudeamus” volumul meu de debut, *Proza românească a anilor ’90*. Iar cel desemnat cu multe săptămâni înainte să prezinte cartea este el, Alexandru Paleologu. Îl simt dintr-odată codindu-se, ca şi cum ar vrea să dea înapoi. Îl înteleg. Îmi imaginez că un om de notorietatea sa regretă, poate, faptul că a acceptat prea uşor să vorbească în public despre cartea unui bun partener de conversaţii, dar, totuşi, debutant în literatura propriu-zisă. Aproape că îmi iau gândul de la lansare. Îmi pune însă o întrebare care mă lasă fără cuvinte: „Eşti sigur că vrei ca eu să vorbesc mâine la lansare?” înainte de a apuca să spun ceva, îşi răspunde singur: „N-aş vrea să te simţi jenat de prezenţa mea şi să insişti să vin doar pentru că aşa am stabilit înainte. Pentru mulţi eu nu mai sunt o persoană onorabilă”. Dintr-odată pricep sensul conversaţiei. Cu doar o zi înainte, pe 23 noiembrie, explodase marea bombă. Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii dăduse publicităţii, în premieră, o listă a candidaţilor în alegerile parlamentare de la 26 noiembrie care colaboraseră cu fosta Securitate. Erau grupaţi pe trei categorii: 1. Categoria „poliţie politică”; 2. Colaboratori nedovediţi; 3. Securişti activi. El, Alexandru Paleologu, era în categoria cea mai blamată, a celor dovediţi a fi făcut poliţie politică. Nu mă gândisem nicio secundă la acest aspect, pentru că Alexandru Paleologu fusese primul român care îşi mărturisise colaborarea cu fosta Securitate încă de la începutul anului 1990. Şi toată lumea recepţionase atunci gestul său ca pe unul de mare onoare. În privinţa cazului său, comunicatul CNSAS nu aducea nimic nou[1]. Îl asigur că preţuirea mea pentru el nu a suferit nicio fisură şi că onoarea pe care mi-o face este greu de transpus în cuvinte. Îşi recapătă aerul vesel şi, înainte de a

închide, stabilim să trec dimineaţă pe la el şi să mergem împreună la Romexpo.

Sfârşit de iulie 1992

Zi toridă de vară. Radu G. Ţeposu mă cheamă în biroul său de la „Cuvântul” şi mă întreabă dacă nu vreau să merg împreună cu Ioan Buduca să-i luăm un interviu lui Alexandru Paleologu, care tocmai s-a întors de la Paris. Cum să nu vreau? Nu l-am văzut niciodată în carne şi oase pe autorul *Bunul* (ui) *simţ ca paradox*. Iar ecourile frondei ambasadorului golanilor erau departe de a se fi stins. Plecăm. Ieşiţi din demisolul redacţiei dăm direct în arşiţa bucureşteană. Suntem în faţa Galeriei „Orizont”. Ioan Buduca mă întreabă dacă vreau să mergem cu troleibuzul sau pe jos, pentru că fostul ambasador stă foarte aproape, pe Armenească, 34. Nu cunosc Bucureştii, sunt venit doar de un an, habar nu am unde este strada Armenească. Îi propun să o luăm pe jos. Alege troleibuzul. Ajungem cu 10 minute mai devreme decât ora stabilită. Ioan Buduca, pentru care punctualitatea este ultimul lucru care contează, dă semne că intră în panică. Îmi spune uşor agitat că, înainte de a suna la poartă, trebuie să ne mai facem de lucru zece minute. Ne întoarcem spre Biserica Armenească, bem un suc la un mic magazin de alimente şi la fix suntem în faţa intrării. Grija emoţionată, cu totul neuzuală la Ioan Buduca, pentru eleganţa comportamentală („Aici trebuie să avem grijă cum ne purtăm. Este, totuşi, un fost ambasador”) mă paralizează. Îl ştiam pe prietenul meu că dispreţuieşte sincer asemenea „mofturi” şi că pe mulţi, chiar dintre cei pe care îi veneram, i-a lăsat cu ochii în soare, în momentul în care apasă butonul soneriei, inima mi se face cât un purice. Nu mai avusesem de-a face cu ambasadori şi mă gândesc cu groază că, în ochii lor, nimic nu ar putea fi mai degradant decât încălcarea unui anumit cod comportamental de care sunt complet străin. Mă aştept să apară un individ scorţos, îmbrăcat în frac, – în cel mai rău caz într-un costum foarte la modă – care să mă aprecieze din priviri, ca pe un pigmeu. Regret în gând că m-am lăsat antrenat în această aventură la care nu aş fi fost obligat să particip. Poarta de la intrare se deschide larg şi în prag se iveşte un om vesel, cu ochelari, îmbrăcat într-o cămaşă generos descheiată la piept şi în pantaloni scurţi. Lipăie în faţa noastră, cu tălpile goale, pe scara de lemn care duce spre biblioteca unde vom înregistra interviul. Nu mai înţeleg nimic. Ne aşezăm care pe unde apucăm şi pornim

reportofonul. Colegul meu pune o întrebare la care gazida răspunde preţ de vreo jumătate de oră. Tot ce spune este captivant, chiar dacă, uneori, dă impresia că s-a rătăcit în desişul parantezelor. Spre final, atunci când te-ai fi aşteptat mai puţin, revine la problematica principală şi leagă spectaculos firele demonstraţiei. Mă uit pe furiş la Ioan Buduca. Un zâmbet luminos i s-a întipărit definitiv pe chip. Nici vorbă să îl întrerupă, aşa cum procedează cu toţi ceilalţi pentru „dinamica discuţiei”. Eu nu scot niciun sunet. Înainte de a pleca, gazda îmi adreseaz; a cu amabilitate câteva întrebări. Îi răspund monosilabic, mi-e ruşine de fiecare sunet pe care îl scot, sunt îngrozit de propria mea micime intelectuală. Gândindu-mă la impresia deplorabilă pe care trebuie să i-o fi făcut, simt că mă apucă transpiraţia şi că mi se înroşesc urechile. La plecare, vesel şi locvace, amfitrionul ne invită să îl mai vizităm dacă avem drum prin zonă. În sinea mea cred sincer că nu o voi face prea curând. Chiar dacă, sau tocmai pentru că, sunt copleşit de personalitatea omului pe care abia l-am cunoscut. Sunt convins că, dacă peste zece minute ne-am (re) vedea întâmplător la două colţuri distanţă, domnul Alexandru Paleologu nu m-ar mai recunoaşte. Ar fi perfect normal să nu mă mai recunoască.

Destinul a vrut însă cu totul altceva. În anii care au urmat ne-am văzut tot mai des. Ne întâlneam în redacţia revistei „Cuvântul”, când avea el drum prin zonă, la spectacole, simpozioane şi manifestări de tot felul, în sediul Partidului Alianţei Civice de pe bulevardul Naţiunile Unite, la Senat şi, deloc în ultimul rând, în locuinţa sa din strada Armenească. Treptat, dialogul nostru a câştigat în consistenţă. Devenise o obişnuinţă ca, în momentele de maximă confuzie ale tranziţiei, să apelez, în calitate de redactor-şef al revistei „Cuvântul”, la judecata sa, cel mai adesea în răspăr cu locurile comune vehiculate de presă şi politicieni, dar rareori greşită. Am început să îi cunosc tot mai bine viaţa plină de sinuozităţi, valorile, convingerile, unghiurile din care priveşte existenţa, poveştile şi chiar micile trucuri retorice. L-am celebrat în momentele lui de mare exuberanţă şi am încercat să îi stau în preajmă atunci când i-a fost greu. A fost un om al secolului XX, rămas fidel unui mod de viaţă rafinat, îndelung şlefuit, aflat acum sub asaltul „valorilor” societăţii de consum, lumii „postmoderne” în care nu credea şi căreia refuza să i se închine. Întrebându-l, în prag de mileniu III, cum se adaptează la noul ritm de viaţă impus de civilizaţia postmodernă, mi-a răspuns senin: „… Nu mă adaptez

deloc. Eu pretind că la vârsta mea nu am fi mai învăţa alte alfabete. Pentru că îmi aduc aminte o vorbă a lui Montaigne: „Rien de plus ridicule qu'un vieillard abécédaire". Nu mai vreau să învăţ fel de fel de simboluri, fel de fel de tehnici, fel de fel de limbaje. Nu mă interesează. Eu ştiu că de mii de ani omenirea a mers, cultura şi civilizaţia au avansat fără toate chestiile astea".[2]

Alexandru Paleologu este unul dintre martorii esenţiali pentru România secolului XX şi pentru perioada tulbure a primului deceniu posteomunist. În lunga sa viaţă a întâlnit oameni deveniţi efigii ale istoriei naţionale şi ale istoriei culturii române. A fost în imediata apropiere a unor evenimente care au însemnat cotituri majore în evoluţia ţării. A cunoscut din interior fenomene îmbrăcate în mister (masoneria), a peregrinat religios pe traseul ortodoxie – catolicism şi retur, a trăit emoţia de a sta ascuns sub o identitate falsă, coşmarul închisorilor comuniste şi ruşinea de a fi fost colaborator al fostei Securităţi. Şi-a împlinit, la bătrâneţe, visul tinereţii de a deveni ambasador la Paris. S-a văzut, pe parcursul aceluiaşi an, încununat cu Premiul pentru Excelenţă în Cultura Română şi pus la stâlpul infamiei pentru o vină demult mărturisită. Cum singur mărturisea, toate acestea au fost scrise în destinul său şi au venit fără voia şi fără decizia sa. De aceea, spune el, „eu am o dovadă clară, indubitabilă a existenţei providenţei şi râd foarte tare când cineva vorbeşte despre coincidenţă sau hazard[3]".

Dincolo de toate. Alexandru Paleologu rămâne pentru mine companionul nevăzut al multor drumuri spre casă, în seri târzii, cu mintea plină şi inima veselă, zâmbind în gând la amintirea replicilor care făcuseră bătrâna casă din strada Armenească să răsune de râsul nostru, în aromele îmbătătoare ale fumului dulceag, risipit cu generozitate din nelipsita sa pipă. Minunata aventură a vieţii sale merită cu prisosinţă povestită.

2. FAMILIA PALEOLOGU: IPOTEZE, LEGENDE, FANTEZII

Cu precădere în ultimii ani de viaţă ai eseistului, presa vorbea despre Alexandru Paleologu ca despre ultimul mare boier al acestei ţări. Afirmaţia se întemeia mai degrabă pe un anumit tip de prezenţă fizică a celui dezmierdat

cu simpatie de apropiaţi „conu Alecu”, decât pe cunoaşterea aprofundată a arborelui său genealogic. Apariţiile publice de după 1990 ale lui Alexandru Paleologu au fost de mare efect, tot mai rafinate cu înaintarea în vârstă a scriitorului. Costumelor impecabile, cu nelipsita batistă în buzunarul de la piept, cămăşilor şi cravatelor atent asortate, pantofilor strălucitori li s-a adăugat în anii din urmă faimosul baston cu cap de argint, într-o împrejurare în care el însuşi ajunsese să folosească un astfel de obiect, dar din lemn, poetul Ştefan Augustin Doinaş a remarcat zâmbind: „Alecu poartă bastonul din cochetărie, eu din necesitate”. Ţinutelor fără reproş scriitorul ştia să le adauge o atitudine pe măsură. Deschis, jovial, mereu bucuros să-şi întâlnească prietenii, Alexandru Paleologu cunoştea perfect care sunt limitele familiarităţii şi ale bunei cuviinţe. Chipul său distins, conversaţia inteligentă, nelipsita pipă – de multe ori, stinsă – ţinută cu eleganţă în mână şi dusă cu ştiinţă în colţul gurii, totul în distonanţă vizibilă cu lumea vulgară, rapace, prea grăbită, a îmbogăţiţilor tranziţiei, au făcut ca nimeni să nu pună vreo secundă la îndoială originile sale nobiliare. Au fost chiar voci care susţineau, fără a fi contrazise, că familia Paleologu s-ar trage din înşişi glorioşii împăraţi ai Bizanţului.

Poate surprinzător, Alexandru Paleologu nu a fost foarte interesat să lămurească ascendenţa familiei sale. În general, a evitat subiectul, iar în puţinele situaţii în care a fost întrebat direct, a atacat cu destulă prudenţă această temă de discuţie, într-un interviu acordat revistei „Adevărul literar şi artistic” în anul 1999, reprodus în volumul *Politeţea ca armă**, întrebat fiind în legătură cu arborele genealogic al familiei sale, Alexandru Paleologu dovedeşte o ignoranţă bizară pentru un om de presupusă viţă nobilă sau chiar împărătească:

„… Nu-mi prea ştiu arborele genealogic şi nici nu mă prea interesa…” Recunoaşte apoi că a văzut un arbore genealogic făcut de tatăl său şi dăruit unui prieten de-al lui, Alex Saint-Georges. Nici acel arbore genealogic („stabilit mai mult sau mai puţin corect”) nu aduce prea multe certitudini în privinţa strămoşilor scriitorului. Alexandru Paleologu îşi asumă cu seninătate lipsa de informaţii: „Asupra acestui „arbore genealogic” eu nu mai am multă ştiinţa şi pentru că nu am mai putut urmări ramurile colaterale, în special în linie paternă. Iar tata a mai avut nişte rude, pe care nu le-am frecventat decât foarte puţin, evident, cu plăcere, dar ne vedeam rar. Şi e ărora, la rândul lor, nu le mai ştiu încrengăturile… nişte înrudiri destul de bune cu Brătienii, cu

Bozienii, cu altă familie grecească, Saita, încă o familie bună, boierească, Celăreanu şi Cătuneanu. Nici lor nu le ştiu încrengăturile[5]”.

Un lucru este cert: înrudirea cu împăraţii Bizanţului nu poate fi nici confirmată, nici infirmată. Pentru că, spune cu umor eseistul: „Ceea ce pot să produc, nu ca dovadă, ci ca ipoteză, e că singurul Paleologu care provine cert, cu probe, din Paleologi şi Comneni este marele comic italian Toto! 6” Pe de altă parte, eseistul român are şi el argumentele sale, i h iar dacă ele nu sunt deocamdată acceptate ca probe în genealogie: „… argumentul cel mai probant, care mie îmi place cel mai mult şi-l găsesc cel mai convingător asupra ac estei ascendenţe, este ce am citit la Charles Diehl, *La vie byzantine*, că Palologii ăştia erau bărbaţi distinşi şi frumoşi, deştepţi şi cultivaţi şi, mai ales, aveau un dar formidabil al ră. Sului: râdeau cu o poftă nebună, zic cronicarii, de se zguduiau ferestrele Augusteonului de cât râdeau ei! Ei, aici îmi recunosc o constantă[7]”.

Vagul informaţiilor lasă însă frâu liber fanteziei. Iar felul în care Alexandru Paleologu îşi trasează, în lipsa probelor irefutabile, o ascendenţă convenabilă, este deja un semn de nobleţe: „Esenţial şi ce e plauzibil e o idee a lui Iorga, care i-a spus-o tatălui meu: că descendenţa noastră e dintr-o familie genoveză, Gattilucci (Gatilusio), care prin secolul 13 a adus mari servicii restaurării Paleologilor. După un secol, o fiică a împăratului Andronic al III-lea s-a căsătorit cu un Gattilucci. De altfel, şi mai târziu, ultimul împărat Constantin XI sau XII era însurat tot cu o Gattilucci. Aceşti Gattilucci s-au stabilit în insula Mitilene (Lesbos), unde există nişte atestate de-a lungul secolelor: palate, stema lor pe nişte pietre… Eu n-am fost să văd asta. Este probabil aşa, fiindcă strămoşii mei veniţi în Valahia, în speţă primul meu strămoş, medelniceru 1 Mihalache Paleologu, care a fost printre fondatorii Ordinului avocaţilor – pe la finele sec. 18, începutul sec. 19, el a venit cam odată cu Ipsilante – venea din Mitilene (…). Asta-i ramura strămoşilor mei, pe linie directă. Mai mult nu mai ştiu[8]”.

Ipoteza posibilei descendenţe din familia Gattilucci este reluată aproape în aceiaşi termeni, şase ani mai târziu, în dialogul cu Filip-Lucian Iorga[9]. Istoria este aceeaşi, cu toate lacunele ei şi lipsa de entuziasm a eseistului în a lămuri lucrurile. În schimb, din textul publicat în volum a dispărut referinţa primordială, cea menită să confere greutate supoziţiei, chiar în lipsa unor

probe irefutabile: istoricul Nicolae Iorga. Fapt cu atât mai bizar cu cât mai cu greutate decât posibila, dar deloc sigura descendenţă dintr-o familie de nobili genovezi, pare a fi în fragmentul citat revelarea relaţiei de amiciţie existente între tatăl scriitorului şi cel mai mare istoric român din prima jumătate a secolului. Relaţia sugerată, mai mult decât cordială, este, prin ea însăşi, un certificat de nobleţe. Acest tip de asumare a unei nobleţi familiale prin ceea ce s-ar putea numi „contaminare culturală”, adică prin presupusa amiciţie a membrilor familiei sale cu marile personalităţi artistice şi ştiinţifice ale vremii, nu este singular la Alexandru Paleologu. Într-un interviu acordat „României literare”, în anul 2004, vorbind despre bunicul său patern, fost director al ziarului „Timpul”, scriitorul aruncă o afirmaţie cât se poate de tranşantă: „Eminescu a fost de multe ori la noi în casă, la nişte petreceri amicale şi erau prieteni foarte buni[10]”. Nu este de neadmis – dimpotrivă, ar fi posibil şi chiar probabil – ca doi oameni care au lucrat sub acelaşi acoperiş, în aceeaşi perioadă de timp, să fi fost prieteni apropiaţi şi chiar să se viziteze. Logica meseriei de jurnalist presupune acest tip de relaţii. Chiar dacă nu s-a păstrat vreun document care să fi consemnat presupusa prietenie dintre poet şi bunicul lui Alexandru Paleologu. De altfel, în fraza imediat următoare, eseistul pune un bemol foarte tranşantei afirmaţii iniţiale: „Nu atât de buni (prieteni – n.n.) încât să se fi înregistrat menţiuni literare[11]”.

Ce se ştie cu certitudine este faptul că Mihail (Mişu) Paleologu a fost directorul ziarului „Timpul” în două perioade distincte: 1883-1884, respectiv 1889-1890. În mod cert, venirea lui a coincis cu prima internare a poetului la Institutul „Caritatea” al doctorului Şuţu, în ziua de 28 iunie 1883. Ştirea instalării bunicului scriitorului este înserată chiar în paginile ziarului „Timpul”, în ediţia din 2 iulie 1883: „Cu începere de astăzi, 1 iulie, direcţiunea politică şi redacţia ziarului „Timpul” este (sic!) încredinţată dlui Mihail Paleologu”. Şi pentru ca lucrurile să fie complet lipsite de echivoc, în ziua imediat următoare (3 iulie), în coloanele ziarului este înserată o altă notă: „Unul dintre colaboratorii acestei foi, poetul Mihai Eminescu, a încetat de a mai lua parte în redacţii[1], atins fiind în mod subit de o gravă boală”. Aşadar, poetul a fost internat la 28 iunie, iar Mihail Paleologu a fost instalat la direcţiunea ziarului două zile mai târziu, pe 1 iulie 1883. Este cât se poate de clar că, dacă s-au întâlnit în redacţia ziarului „Timpul”, bunicul scriitorului şi marele poet au făcut-o doar pentru a consemna ceea ce astăzi s-ar putea numi

încheierea unui proces-verbal de predare-primire. Nu este nevoie de foarte multă imaginaţie pentru a înţelege că un astfel de moment este cel mai puţin propice pentru închegarea unei prietenii care să dureze. Dar aceasta nu este totul. „Prietenia” dintre Mihai Eminescu şi Mihail Paleologu, ca şi intempestiva plecare a poetului din redacţie ar putea fi puse sub semnul întrebării şi de – sau, mai ales de – convingerile politice divergente ale celor doi. Mihail Paleologu a fost un conservator fidel „Nababului” Gheorghe Grigore Cantacuzino, patronul din acea perioadă al gazetei „Timpul”, în vreme ce Eminescu, după cum bine se ştie, era un devotat al convingerilor junimiste. Alexandru Paleologu însuşi remarcă acest aspect, după mai bine de un secol, dar îl relativizează la maximum pentru a nu compromite ipoteza bovarică a prieteniei dintre cei doi: „Bunicul meu era acolo un fel de politruc al „Nababului”, însă nu foarte clar şi exclusiv pentru că întotdeauna între oamenii inteligenţi există un limbaj comun[12]”.

„Prietenia” dintre Mihai Paleologu şi Mihai Eminescu este evocată şi în cartea de convorbiri cu Filip-Lucian Iorga. Între timp, aceasta pare să fi devenit o certitudine în mintea nepotului fostului director al ziarului. Felul în care Alexandru Paleologu se străduieşte să elimine posibilele piedici logice din calea acestei foarte convenabile prietenii este în măsură să stârnească zâmbete. Nimic nu-i poate sta în cale, toate strategiile retorice sunt admise, de la eludarea cu eleganţă a unor mici detalii cronologice (tocmai am demonstrat mai sus că cei doi nu au lucrat nicio zi împreună în redacţia „Timpul”), la utilizarea unor sofisme nu lipsite de haz. Iată însă cum arată, din perspectiva nepotului ajuns octogenar, portretul bunicului Mişu Paleologu: „Întors de la Paris, bunicul a fost avocat, om politic conservator şi director la „Timpul” în epoca în care Eminescu era redactor-şef. Bunicul era un fel de „politruc” al *Nababului* Cantacuzino, la ziar, şi avea o oarecare aversiune faţă de junimişti, ceea ce pentru mine e un mare semn de întrebare, mă tulbură şi mă ofensează, fiindcă ştiu bine că junimiştii au fost, nu mai încape discuţie, cei mai deştepţi români”[13]. Cam cum se manifesta această „oarecare aversiune faţă de junimişti” a directorului de la „Timpul” ne povesteşte peste mai bine de un secol acelaşi nepot, Alexandru Paleologu: „A făcut un banc, odată, cu un fonograf, la care a pus imprimarea unei cuvântări a lui Gambetta, care mai avea un spaţiu pe care se mai putea scrie ceva. Şi bunicul a adăugat discursului lui Gambetta următoarele cuvinte: „*Et surtout, les junimistes sont*

des cochons”[14]. C um nici Eminescu nu era recunoscut pentru seninătatea şi vorbele dulci cu care îşi trata adversarii politici (publicistica sa politică şi partea a doua a celebrei *Satira III* ar putea oferi unele sugestii în acest sens), devine greu de crezut că cei doi ar fi fost buni amici, ba chiar că se vizitau. Este limpede că simultana concediere a lui Eminescu şi aducere la „Timpul” a lui Mihail Paleologu a fost o „mişcare politică”, o încercare a „Nababului” de a schimba orientarea editorială a ziarului. Tentaţia de a şi-l imagina pe Eminescu în decorul binecunoscut al propriei locuinţe, tolănit în vreun fotoliu moştenire de familie, este însă greu de reprimat pentru orice scriitor român, cu atât mai mult pentru un estet imaginativ ca Alexandru Paleologu. Portretul pe care eseistul îl schiţează poetului devine o combinaţie de lucruri citite, auzite şi imaginate. „(Eminescu – n.n.) Venea (acasă la Mihail Paleologu – n.n.) elegant şi purta foarte bine, cu dezinvoltură şi prestanţă, fracul. Iată o primă negare a legendei conform căreia era tot timpul neglijent şi i se plimbau insecte suspecte pe guler. Pe urmă, dansa foarte bine vals şi era plăcut în conversaţie. Uşor timid cu persoanele pe care nu le cunoştea şi mult mai Îndrăzneţ cu doamnele pe care le frecventa, cu care era obişnuit şi cărora îşi permitea să le spună şi lucruri foarte decoltate, care îi aduceau un mare succes. Nu era un încruntat, ci un om care ştia să râdă şi să provoace râsul”[15]. Într-un fel, arest portret se înscrie într-un demers mai vast al lui Alexandru Paleologu de a schimba imaginea clasicizată a poetului, de geniu neînţeles de contemporani care şi-a trăit viaţa în mizerie, impusă într-un fel de Titu Maiorescu prin selecţia poemelor care au intrat în componenţa primului său volum *1\h*sH*, aşa cum excelent a observat Iulian Costache în cartea *Nêi Wmitiescu, negocierea unei* imagini[16]. În volumul *Alchimia* existenţei[17] există un text, *Funeraliile poetului*, în care Alexandru Paleologu demonstrează că prestigiul lui Eminescu între contemporanii săi a fost mult mai mare decât o cred cei blocaţi în viziunea romantică a destinului său, predată în şcoli de mai bine de un secol. Cum putea să fie desconsiderat de contemporanii săi şi să trăiască în mizerie un om la a cărui înmormântare au luat parte „trei preşedinţi de consiliu (de miniştri – n.n.) şi alte foste, actuale sau viitoare excelenţe, fără a mai vorbi de mulţimea participanţilor”, se întreabă pe bună dreptate Alexandru Paleologu[18].

Bogăţia detaliilor furnizate de Alexandru Paleologu în legătură cu

prezenţa lui Eminescu în casa lor este cu atât mai surprinzătoare cu cât, cu numai un an înainte de moartea scriitorului, fascinat de această idee, am purtat următorul dialog privind amintirile de familie legate de bunicul Mişu:

„*— Dar în familie nu aţi găsit urme de-ale lui, jurnale, memorii...*”.

— Din păcate nu. Eu nu ştiu despre el decât că era cunoscut la Curtea de Casaţie prin vorbele sale de duh.

— *În familie nu se vorbea despre el? Tatăl dumneavoastră nu avea amintiri legate de el?*

— A murit la începutul secolului, în 1903, iar eu m-am născut în 1919. Tata îşi amintea de el, chiar dacă şi el era foarte tânăr când a murit tatăl său, ca de o autoritate paternă plăcută şi cultivată în care exerciţiul unei foarte corecte, preţioase şi subtile cunoaşteri a limbii franceze făcea ca mintea să fie capabilă de nuanţe. Mai multe nu ştiu. Nu m-am interesat niciodată, pentru că nu sunt preocupat de genealogii. Din păcate, bunicul meu a murit mult prea devreme pentru mine. Ar fi trebuit să-l fi apucat măcar până am avut eu 15 ani”[19].

E clar că nu bunicul Mişu stă la originea informaţiilor din care este creionat splendidul portret al lui Eminescu. Ceea ce nu reduce însă cu nimic din valabilitatea descrierii. Pentru că, o spune, Alexandru Paleologu, pe urmele lui Marcel Proust: „Adevărata lume este lumea din literatură. Cea care a trecut prin imaginaţia unui scriitor. Cealaltă nu e lume. Noi vedem lumea ca scriitori, ca model pentru literatură, chiar dacă nu facem din ea un model pentru creaţiile noastre. O lume inaptă să se transforme în literatură nu e o lume. E un bâlci. Nici măcar un bâlci, pentru că bâlciul are şi el literatura lui. Nu e nimic. De fapt numai literatura e o realitate efectivă, care poate să fortifice o minte, un caracter şi un spirit”[20]. Lumea lui Alexandru Paleologu este o lume retuşată, trecută prin filtrul literaturii, în care liniile îngroşate acoperă natural micile imperfecţiuni ale detaliilor, pentru a oferi omului limpezimea destinului. Cu siguranţă este o lume aurorală, generoasă şi luminoasă, infinit mai frumoasă decât cea reală. Iar a trăi într-o astfel de lume, aşa cum a făcu t-o Alexandru Paleologu, este un privilegiu al sorţii.

Să ieşim însă pentru o clipă din lumea minunată a lui Alexandru Paleologu şi să intrăm în cea mai precisă, dar infinit mai seacă, a arhivelor. Mihai Sorin Rădulescu, cunoscut expert în genealogii, a schiţat partea vizibilă din arborele genealogic al familiei scriitorului[21]. Dacă prinţii genovezi şi

împăraţii bizantini rămân în legendă, în vorbele lui Iorga şi în imaginaţia scriitorului, primul strămoş direct, dovedit, al lui Al. Paleologu, este, aşa cum ştia şi scriitorul, medelnicerul Mihalache Paleologu. *Catagrafia boierilor Ţării Româneşti* de la 1829 îl menţionează după cum urmează: „*Mihail Nicolae Paleologa*, n. Mitilirii, 58 ani, medelnicer, şade în Buc., n-are nicio stare”[22]. Cum bine observă genealogistul, din document rezultă că strămoşul scriitorului s-a născut în anul 1771, iar la decembrie 1832 se afla încă în viaţă, numele său fiind menţionat într-un act de judecată. Medelnicerul Mihalache Paleologu a avut, printre alţi descendenţi, un fiu, Nicolae Paleologu, ajuns până la demnitatea de serdar şi mort în anul 1874. Nicolae Paleologu este tatăl lui Mihail (Mişu) Paleologu (1848 – 31 decembrie 1903), doctor în drept la Paris (1869), consilier la Curtea de Casaţie şi director al ziarului „Timpul”. Bunicul Hi rivilorului a avut două căsătorii, din cea de-a doua, cu Eugenia I lac iu lea (1850-1932; de origine macedoneană), rezultând doi copii, Mihail şi Cleopatra. Mihail Paleologu (1884-1956), tatăl lui Alexandru Paleologu, figură marcantă a baroului bucureştean în perioada interbelică, a fost de două ori deputat şi a ocupat funcţiile de secretar general la Ministerul de Justiţie (1930) şi la Ministerul de Finanţe (1932). A fost însurat de trei ori, Alexandru Paleologu fiind fiul celei de-a doua soţii, Elena Pennescu-Vidraşcu.

Foarte interesante sunt şi consideraţiile pe care Mihai Sorin Rădulescu le face pe marginea ascendenţei materne a scriitorului. Astfel, după divorţul de Mihail Paleologu, Elena (fostă Pennescu-Vidraşcu) s-a recăsătorit cu inginerul Alexandru Zarifopol, nepot de văr primar al criticului Paul Zarifopol şi rudă a lui Spiru Haret. Este fiica lui C.B. Pennescu – deputat şi, ulterior, senator, primar al Iaşilor, director al Teatrului Naţional din acest oraş – şi a Sofiei Livaditti, nepoată de fiu (Alexandru, 1836-1894) a pictorului de origine dalmatină Niccolo Livaditti (1804-1860) şi a soţiei acestuia florentina Carlotta Cianchi (1808-1864). Sora Sofiei Livaditti, Adela, s-a căsătorit cu boierul moldovean Constantin Vidraşcu. Ei au adoptat-o pe nepoata lor Elena Pennescu, aceasta purtând în continuare numele Vidraşcu. Despre bunicul dinspre mamă al scriitorului, C.B. Pennescu, se mai ştie că este fratele soţiei fostului ministru Gheorghe Mârzescu. Părinţii săi sunt pitarul Bănică Penescu şi Sultana Robescu, descendenta unei vechi familii boiereşti din Râmnicu Sărat. Din familia Pennescu s-au mai distins diplomatul Dimitrie Pennescu, ministru plenipotenţiar la Vatican, Stockholm, Oslo şi Copenhaga, cumnat al

omului politic liberal Mihail G. Orleanu, şi inginerul Christian Pennescu-Kertsch[23].

Din familie, tatăl, avocatul Mihail Paleologu a fost principalul model în anii de formare intelectuală a viitorului scriitor, aşa cum reiese şi din mărturisirea pe care Alexandru Paleologu a făcut-o în interviul publicat de „România literară”[24]. Un foarte detaliat portret al avocatului Mihail Paleologu, inclusiv din perspectiva aptitudinilor sale culturale, face scriitorul în convorbirea cu Filip-Lucian Iorga. Admiraţia fiului pentru părintele său luminează fiecare frază: „S-a născut în 1866. A fost un mare avocat cu studii la Paris, eu un talent extraordinar şi o ştiinţă de carte nebună. După ce s-a întors de la Paris a fost şef de cabinet al ministrului liberal Emil Costinescu. Pe urmă a luptat în Primul Război Mondial şi a fost grav rănit în Transilvania, având nevoie de vreo 11 operaţii efectuate de Ernest Juvara[25]”. Despre acest avocat, care uneori pleda gratis pentru frumuseţea cazului, mai a Mă în că în tinereţe a cochetat pentru scurtă vreme cu literatura: „În tinereţe, tata a făcut şi pe poetul; scria elegii pe care le publica la „Sămănătorul” şi traducea din simboliştii francezi şi germani. Le-a repudiat însă destul de repede şi toată viaţa a râs cu cruzime de propriile „opere”, pe care le considera nătânge şi ridicole, din care cauză adoptase următoarea vorbă: „*Tous les élégiaques sont des cochons*” (dacă la mijloc nu este o „falsă memorie”, cu siguranţă replica este o parafrază aş zice postmodernă, combinaţie între „gluma” bunicului scriitorului, Mişu Paleologu, cu junimiştii, care ar fi porci fără excepţie, şi o „cugetare” atribuită lui Baudelaire, construită pe acelaşi calapod logic: „*Tous les élégiaques sont des t mmilles*”; se vede treaba că formula a devenit o moştenire de familie, s-a transmis din generaţie în generaţie, fiind mereu adaptată la imperativele ideologice şilsau estetice ale momentului – n.n.). Scăpaseră de repudiere doar vreo două-trei epigrame[26]”.

3. VREMEA ÎNTÂLNIRILOR ESENŢIALE

3.1. Primele călăuze prin lumea literaturii în foarte multe dintre interviurile pe care le-a acordat de-a lungul timpului, Alexandru Paleologu s-a referit la anii săi de formare intelectuală. Prima sa călăuză spre/ prin literatură a fost, aşa cum am arătat în capitolul precedent, însuşi tatăl său,

avocatul Mihail Paleologu. Admiraţia afectuoasă a fiului pentru părintele său şi pentru rolul său formativ se face simţită ori de câte ori se iveşte prilejul unei evocări. Chiar dacă şi-a repudiat la maturitate propriile încercări literare din anii tinereţii, Mihail Paleologu a fost primul companion spre cărţile pe care s-a înălţat şi consolidat în timp gustul artistic al viitorului eseist. Terenul pentru o viitoare strălucită carieră intelectuală a fost pregătit cu multă minuţiozitate, încă dinainte de vârsta primelor lecturi. Din primii ani de viaţă, Alexandru Paleologu a avut parte de o educaţie poate surprinzătoare pentru ziua de azi, dar care demonstrează indubitabil clarviziunea părintelui său în legătură cu viitorul fiului. Pentru că, îşi aminteşte eseistul în conversaţia cu Filip-Lucian Iorga: „Eu am avut o guvernantă austriacă, de pe la doi până la opt ani. Prima mea limbă învăţată a fost germana; a doua, engleza. Despre franceză nu mai vorbesc, pentru că plutea în casă şi am prins-o fără vreun efort. Din cauza asta, eu nici nu mă pot exprima bine decât recurgând la franceză. Ca să vorbesc românească pură, trebuia să fac un efort, pentru că franceza vine pe cale firească.”[27]

Din nefericire, germana vorbită de guvernanta austriacă (care, de fapt, era originară din Cehia) nu era cea mai pură cu putinţă şi eseistul îşi aminteşte la vârsta senectuţii că, în momentul în care l-a auzit pe tatăl său vorbind o germană curată, s-a inhibat şi, de atunci, nu a mai vorbit nemţeşte. Dar, în schimb, a avut şansa să-i citească în original pe mai toţi marii scriitori germani. Germana avea să o reînveţe mult mai târziu, în anii maturităţii, după întâlnirea cu Noica, de la Câmpulung.

Anii copilăriei au fost pentru Alexandru Paleologu echivalenţi şi cu absolvirea unei *sui-generis* şcoli a admiraţiei. Prezenţă familiară în cele mai sofisticate saloane din Bucureştiul interbelic, avocatul Mihail Paleologu se bucura de preţuirea elitei culturale a timpului. În casa sa, la evenimentele mondene pe care le organiza, sau întâmplător, pe stradă, în prezenţa mereu uimită a fiului său, purta frecvent conversaţii pline de spirit cu scriitori, pictori, filosofi, oameni de ştiinţă, nume sonore ale vieţii intelectuale interbelice, cărora în timp le-au fost consacrate studii şi monografii şi care fac astăzi parte din programa şcolară obligatorie. Copilul Alexandru Paleologu i-a văzut şi i-a ascultat pe toţi aceştia, a aflat poveştile şi micile anecdote cu/despre ei, i-a admirat şi, voit sau fără să-şi dea seama, şi-a însuşit din modul de a fi al fiecăruia câte o mică lecţie de viaţă. În multe dintre amintirile

sale, Alexandru Paleologu s-a referit la personalităţile culturale care au contribuit decisiv la creionarea identităţii sale intelectuale. În mod curios, la prima vedere, numele maeştrilor săi cam diferă de la o confesiune la alta. Acest fapt demonstrează, pe de o parte, extinderea puterii sale de admiraţie, iar, pe de altă parte, faptul că în momente diferite ales vieţii, în funcţie de circumstanţe, s-a simţit mai apropiat de unul sau altul dintre modele. O listă aproape completă a celor care au contribuit substanţial la formarea intelectuală a eseistului se poate alcătui din paginile confesive şi din eseurile admirative intrate în componenţa celor mai importante volume ale sale. Surprinzător, o absenţă constantă de pe această listă este cea a profesorilor din anii de şcoală. Una dintre foarte puţinele excepţii este Artur Voitinovici, profesorul de... chimie de la Liceul „Spiru Haret", spaimă a elevilor e îi vocaţie umanistă. Fireşte, în cazul lui Alexandru Paleologu, rolul formator al acestuia s-a manifestat mai degrabă prin ricoşeu, *à rebours*, în planul literaturii, dar a fost unul destul de consistent din punctul de vedere al devenirii sale umane. Textul care îl are ca protagonist este o proză confesivă emoţionantă, şi a fost publicat în volumul *Alchimia existenţei* (Cartea Românească, 1983). El se numeşte *O revistă şi un profesor* şi este unul dintre cele mai sentimentale texte semnate de Alexandru Paleologu. Acest profesor (al cărui nume nu a trecut decât prin acest text în afara cercului de absolvenţi, din perioada interbelică, ai liceului) este omul care, în mod indirect, a trasat destinul ştiinţific al lui Mircea Eliade şi poate pe cel literar al lui Alexandru Paleologu. Pentru că, îşi aminteşte eseistul, de numele lui Mircea Eliade a aflat pentru prima oară din revista liceului, „Vlăstarul", primită cu ocazia serbării de sfârşit de an, în 1932. Acolo, viitorul savant publicase un articol despre alchimie, foarte erudit şi oarecum în răspăr cu punctele de vedere vehiculate în epocă. Or, două decenii mai târziu, în timpul refugiului de la Câmpulung, Constantin Noica (şi el absolvent de „Spiru Ha ret", în acelaşi an cu Mircea Eliade) avea să-i povestească lui Alexandru Paleologu că viitorul istoric al religiilor scrisese acel articol, după o vară de intensă documentare, tocmai pentru a-i da o replică profesorului Artur Voitinovici, care îl lăsase corigent la chimie. Alexandru Paleologu însuşi l-a avut ca profesor de chimie pe Artur Voitinovici şi îşi aminteşte că, deşi nu a înţeles niciodată mare lucru din lecţiile pe care acesta le preda la ore, a primit întotdeauna notă de trecere pentru că scria la revista liceului, „Vlăstarul", şi, avea dascălul obiceiul să

spună, „cum chimist n-are să ajungă, poate ajunge scriitor[28]”. Mult mai târziu, ieşit demult din învăţământ, dascălul de ieri şi-a deschis o farmacie pe Calea Victoriei. Fostul elev îşi aminteşte cu sufletul strâns de emoţie cum îl privea serile, prin vitrina luminată, trebăluind printre borcane şi eprubete, fără a îndrăzni însă ca, măcar o dată, să intre şi să îl îmbrăţişeze, aşa cum inima îi dădea ghes. Regretul (prea) târziu al acestei timidităţi excesive se transformă într-o confesiune apăsătoare: „Era tot mai bătrân acum şi părul îi era din ce în ce mai puţin roşu; eu eram prea tânăr şi m-aş fi jenat să-l îmbrăţişez, cum aş face-o azi, şi t um nu cred să fi făcut vreodată vreunul din foştii lui elevi. A murit demult (azi ar fi fost mai mult decât centenar), a murit fără să ştie că „măcar” unul dintre ei ar fi făcut-o[29].”

Iată o frumoasă şi tardivă declaraţie de iubire făcută unuia dintre dascălii care, pe vremea liceului, erau coşmarul elevilor Mircea Eliade şi Alexandru Paleologu (din cauza culorii părului, dar şi a severităţii sale, profesorul Voitinovici fusese poreclit de elevii liceului „câinele roşu”).

Textul lui Alexandru Paleologu nu produce mari revelaţii estetice sau ideatice, dar copleşeşte prin formidabila sa forţă empatică. Fiecare om poartă în suflet culpa, mărturisită Néiii nu, de a nu le fi arătat unor persoane cărora le datorează inulie în planul devenirii sale umane (fie şi prin contraopţi IIiu”) – bunici, părinţi, profesori, maeştri, recunoştinţa reală pe e are le-o poartă, fără să o spună sau mărturisind-o doar atunci când este mult prea târziu pentru a le produce celor în cauză o binemeritată satisfacţie.

Poate paradoxal, nici profesorul care l-a făcut pe Alexandru Paleologu să se simtă pentru prima oară scriitor nu a fost unul de literatură. Într-o conversaţie din 1989 cu Mircea Vasilescu, reprodusă în „Revista de Istorie şi Teorie Literalii”, Alexandru Paleologu vorbeşte despre rolul foarte important pe care l-a jucat în destinul său de autor profesorul de geografie Teofănescu (care preda însă, în clasele mai mari, şi ore de filosofie şi psihologie). Interesant este că, la lei ca Voitinovici, şi acesta era titularul unei discipline care mi îl preocupa câtuşi de puţin pe elevul Paleologu. Memoria fostului absolvent de „Spiru Haret” se dovedeşte încă o dată de mare precizie şi, după jumătate de secol, detaliile fizice ale celui în cauză sunt admirabil puse în pagină: „Ce a reuşit îi noi la geografie (materie care nu mă pasiona defel) a fost de a dreptul formidabil. Cita la tot pasul din Creangă (vorbea o moldovenească molcomă, nu foarte accentuată), iar la psihologie referinţele

lui cele mai frecvente erau la Wundt şi Na îi ton y Cajal. Era grăsan, dolofan, la faţă roşcovan, cu obrajii cam lăsaţi, purta o mustaţă „pe oală”, castanie, încărunţită sau mai exact *café-au-lait*, părul aşijderea, pieptănat cu o cărare la o parte şi formând un fel de *toupet* în creştet, mergea legănat, ca o raţă leşească. Umbla în oraş cu paltonul descheiat şi cu mâinile la spate, pântecul înainte cu prioritate. O masivă pălărie gri, cu borurile tivite în mătase de un gri mai deschis, înfundată pe cap până la urechi, îl surplomba părând că-i împovărează mersul. Pe mine nu mă simpatiza deloc. (...) Dar l-am constrâns chiar din primul trimestru al clasei a cincea să-mi dea un zece pe o compunere despre determinism (m-a bănuit însă că mi-o făcuse altcineva). La fel s-a întâmplat pe urmă cu alte două lucrări, una despre „geniu”, în care îi citam pe Schopenhauer, pe Lombroso şi pe Max Nordau, cealaltă, un comentariu al versului „urechea te minte şi ochiul te înşeală”, în care vorbeam de „vălul Mayei” şi-l citam iarăşi pe Schopenhauer. Făcând compunerile acestea mă credeam filosof şi mă simţeam scriitor (cea despre determinism era, *nota bene*, la geografie; celelalte două, în anul următor, la psihologie, socotită atunci o ramură a filosof iei)30”.

Fireşte, atunci când a fost întrebat în mod direct de profesorii săi din diversele şcoli pe care le-a urmat, eseistul nu s-a eschivat de la răspuns, chiar dacă amintirile sale în ce-i priveşte pe unii dintre ei sunt deseori neaşteptat de sumbre. Cele din şcoala primară sunt de-a dreptul traumatizante, ele fiind, *mutatis mutandir* în bizară consonanţă cu relatările din anii de închisoare de mai târziu. Îşi aminteşte Alexandru Paleologu, în ultimul an de viaţă, despre primele sale contacte cu şcoala şi cei care o slujeau: „Din şcoală mi-l amintesc pe acel domn Ştefănescu. Din când în când, venea să-i ţină locul un nepot de-al lui, mai tânăr, şi el tot un băiat subţire şi distins, dar rău. Amândoi se purtau rău, brutal şi crud cu băieţii. Un alt profesor, Bibicescu, spre deosebire de ceilalţi doi, oameni distinşi şi pe care, în general, îi auzeam vorbind între ei franţuzeşte, era un beţivan foarte rău şi brutal. Am rămas cu sentimentul că şcoala primară de stat era un loc unde se exercita un soi de sadism asupra copiilor[31]”.

Cu totul alta era situaţia corpului profesoral de la Liceul „Spiru Haret”. Oamenii aveau prestanţă, stil, impuneau respect, nici vorbă de corecţii fizice aplicate elevilor. După în îi Ile decenii, fostul elev îşi aminteşte numele, chipurile şi gesturile dascălilor săi. Modelul lor uman este impresionant (mai

ales prin raportare la lumea de azi), dar nu sunt semne că vreunul dintre ei ar fi oferit ceva fundamental pentru conturarea profilului intelectual al viitorului scriitor. Confesiunile făcute după multe decenii demonstrează faptul că aceştia au rămas în mintea fostului elev mai degrabă cu ţinuta, aspectul lor fizic şi ticurile de comportament, decât cu ideile pe care le transmiteau la cursuri: „Directorul liceului era profesorul de matematică Dimitrie Focşa, pe care eu nu I am avut profesor, dar îl ştiam ca director. Era un bărbat de

O mare distincţie, un domn venit de pe la Iaşi, un boier. Profesor de ştiinţe naturale era Zottu, care purta blană de nutrie 91 melon, avea o mustăcioară, era un personagiu şi inteligent „i amuzant, care impunea foarte mult respect. Profesor de Istorie era Moisil, un savant, tatăl lui Grigore Moisil. El avea harbişon şi mergea foarte încet, fără grabă; avea o alură de principe italian din timpul Renaşterii. Şi în epoca aceea se spunea că profesorii de liceu ar fi fost prost plătiţi, din care auzii ar fi avut o situaţie socială inferioară. Nu ştiu dacă era adevărat, poate că unii o duceau greu. Dar profesorii noştri hlelteau în case frumoase, aveau persoane de serviciu, erau linii dintre ei şi autori de manuale, aveau patru luni pe an iniuediu, pe care mulţi le petreceau în străinătate. În fine, aveau un mod de viaţă boieresc/’32

Marile modele intelectuale, comportamentale, umane, în general, şi le va găsi însă tânărul Alexandru Paleologu nu în 94 oală, ci în lecturile călăuzite iniţial de tatăl său şi, ulterior, de Ateva personalităţi marcante ale vieţii culturale interbelice illate în anturajul familiei sale. Din confesiunile făcute în timp Ne poate reconstitui o cronologie a întâlnirilor esenţiale pentru formarea omului şi intelectualului Alexandru Paleologu.

3.2. Zâna cea bună: Alice Voinescu în primii ani ai copilăriei, viitorul scriitor o cunoaşte pe Alice Voinescu, întâlnire decisivă care îi va marca destinul poate pentru întreaga viaţă. Despre importanţa acestei întâlniri în existenţa sa, Alexandru Paleologu îi mărturiseşte lui Stelian Tănase: „Dintre figurile care au jucat un rol de prim plan în viaţa mea, totdeauna, când sunt întrebat, o pomenesc pe Alice Voinescu. Am vorbit despre ea de mai multe ori şi continui să vorbesc. Mereu am ceva de spus în legătură cu ea şi asta pentru că era cea mai veche prietenă a tatălui meu şi cu care am fost prieten la

rândul meu. Fiindcă am ajuns la un mare grad de familiaritate, o consideram ca pe o rudă apropiată şi, fiindcă a jucat un mare rol, aproape în dublet cu tatăl meu, nu pot să nu o pomenesc de câte ori e vorba de formarea mea intelectuală şi timpurie şi mai târzie[33]”.

La aproape şapte decenii după această întâlnire care avea să-i marcheze destinul, eseistul îşi aminteşte perfect circumstanţele drumului spre casa în care locuia Alice Voinescu şi chiar îmbrăcămintea acesteia din ziua respectivă. Semn clar că întâlnirea a produs un impact major în sufletul copilului. Povesteşte Alexandru Paleologu în stilul său inimitabil: „Aveam patru sau cinci ani, tata s-a urcat cu mine într-o birjă şi a dat adresa, Calea Călăraşilor, nu mai ştiu ce număr. Ajuns acolo, am văzut o casă cu grădină, cu trepte de piatră la intrare, cu *Hochparter*. Un nasture de la bluza mea căzuse. A apărut cineva, un fel de zână, da, da, un fel de zână, care mi-a luat bluza, s-a aşezat cu ea pe genunchi pe treptele de la intrare (tata se instalase într-un şezlong) şi mi-a cusut nasturele. Mi-a spus că o cheamă tante Alice. Era o femeie pe atunci aproape de 40 de ani care mi s-a părut superbă, divină. (...) în ziua aceea era îmbrăcată cu o rochie albă cu floricele galbene, părul încă de pe atunci era cărunt, ca o spumă deasupra capului, nu chiar ca o perucă, ci liber, pieptănat fără prea multă pedanterie, dar parcă dădea o impresie de secol XVIII. De atunci am văzut-o mereu aşa şi ea îmi dăruia cărţi la diferite ocazir[1]”.

Foarte probabil, copilul a fost pregătit minuţios pentru această întâlnire, esenţială pentru el, de către tatăl său, iar rezultatul a fost unul pe măsură. Foarte pozitiva reacţie a copilului îşi poate găsi explicaţia şi în afecţiunea de un tip l’on rte special pe care influentul (asupra opţiunilor fiului său) tată o simţea pentru „tante Alice” şi care, într-un fel sau altulz trebuie să i se fi transmis şi fiului. *Jurnalul* Alicei Voinescu, publicat în anul 1997, vorbeşte cât se poate de explicit despre sentimentele mai mult decât contradictorii pe care autoarea le purta avocatului Mihail Paleologu şi despre puseurile de gelozie ale soţului ei, atunci când în familie era rostit numele lui Mişu. Indubitabil, Mihail Paleologu a fost marea iubire refulată a vieţii Alicei Voinescu, visul secret, alternativa mereu imaginată a existenţei sale agitate alături de soţul Stello, la care, tot mai resemnată pe măsura trecerii anilor, nu a încetat să mediteze: „, M işu (Paleologu – n.n.) – simt ani! Ne-am fi înţeles prea bine, în ritm domol. Regret câând sunt obosită de luptă, cu el ar fi fost o viaţă calmă,

călduţă, comodă. Omeneşte, idealul meu. La ce bun regretele pentru ce n-a fost[35]”.

Relaţia foarte specială dintre scriitoare şi tatăl său nu avea cum să nu se răsfrângă şi asupra raporturilor pe care Alexandru Paleologu însuşi le-a avut de-a lungul timpului 4 îi Alice Voinescu. În prefaţa la *Jurnal*, Al. Paleologu completează tabloul Alicei Voinescu. „E drept că era cea mai veche?! mai bună prietenă a tatălui meu, o cunoşteam de când mă ştiu, iar relaţia cu ea era ca şi de cea mai apropiată rudenie; rolul ei în educaţia mea timpurie şi apoi în formaţia mea intelectuală şi sufletească a fost tot atât de hotărâtor ca şi al tatălui meu. Conversaţia cu ea nu era obligatoriu intelectualii, se* putea discuta cu ea orice, filme, întâmplări diverse, 1 li iar şi cancanuri, de ce nu? Dar totdeauna în marginile delicateţei pe care prin firea ei o impunea aşa cum se impuni[8] cea mai suavă mireasmă. Inteligenţa ei cu totul ieşită din lomun şi perpetuu vie nu avea niciodată nimic condescende Mit, nimic dominator, nu voia niciodată să o facă simţită *ca atare* (s.a.) nu-şi aroga şi nici măcar nu-şi atribuia conştient vreo superioritate; efectiv dominatoare în fiinţa ei era bunăvoinţa ca efect al unei irezistibile bunătăţi a inimii. Bunătatea aceasta, care-i eclipsa marea inteligenţă, era într-adevăr a inimii, dar venea dintr-o imensă putere de înţelegere (în fond lucruri indiscutabile). Pornirea ei spontană era totdeauna de *a se supune* (s.a.) nevoii altuia, realităţii, adevărului. Şi mai cu seamă lui Dumnezeu[36]”.

Din păcate, în pofida afecţiunii evidente pe care i-o purta băiatului vechiului ei prieten, Alice Voinescu nu a simţit nevoia să semnaleze în jurnal prezenţa acestuia în viaţa sa. Cu inteligenţa şi spiritul ei de observaţie, ar fi realizat, în mod sigur, un portret inconturnabil al copilului Alexandru Paleologu. Pe de altă parte însă, absenţa este de înţeles. Nu este foarte uşor să scrii în propriul jurnal despre copilul celui care ar fi putut să îţi fie soţ. Chiar dacă îi arăţi toată afecţiunea de pe lume.

Cât de important a fost rolul profesoarei şi „mamei” Alice Voinescu în formarea intelectuală a lui Alexandru Paleologu se poate deduce şi din nostalgica mărturisire făcută de scriitor, după foarte mulţi ani, lui Stelian Tănase: „Eu am cunoscut-o între patruzeci şi şaptezeci şi ceva de ani. Ea nu s-a schimbat. Eu m-am schimbat, devenind tânăr, apoi matur. Imaginea acelei zâne în alb care mi-a cusut nasturele a rămas însă în mintea mea şi a

comandat întreaga mea reprezentare ulterioară despre ea. Aşa o văd: o domnişoară dintr-un portret englezesc din secolul al XVTII-lea, de Gainsborough sau Reynolds. Graţia ei, politeţea au intrat foarte adânc în formaţia mea intelectuală şi în opţiunile mele pentru stilul de conduită în societate. Era un specimen de mare calitate al culturii româneşti cosmopolite interbelice şi al societăţii bune de atunci[37]”.

În interviul pe care mi l-a acordat pentru „România literară”, eseistul aminteşte şi alţi prieteni de-ai tatălui său pe care i-a admirat în perioada copilăriei şi a adolescenţei. Veniţi din sfere de activitate cu totul diferite, aceşti oameni i-au oierii viziuni diverse asupra existenţei, modele de viaţă, pe e nre nu le-a uitat niciodată şi care i-au fost de mare folos în ainii de cumpănă de mai târziu. O maximă favorită a lui Alexandru Paleologu, preluată din La Rochefoucauld, era „Suntem egali cu ceea ce admirăm”. Fireşte, nu era vorba de o echivalare în planul geniului, ci la nivelul aspiraţiilor, al trăirilor. În momentul în care admiri pe cineva, te ridici la Înălţimea acelui spirit. Or, Alexandru Paleologu a ştiut, ca nimeni altul, să admire încă de la vârste foarte fragede, într-un fel, viaţa sa a fost un lung şir de admiraţii. Chiar la senectute, devenit el însuşi model pentru mulţi, nu se jena Nâvşi exteriorizeze entuziasmul pentru idei şi gesturi care a au mers la suflet. În copilărie a şi avut parte de o mulţime 41” modele memorabile, casa lor fiind mereu frecventată de mari personalităţi ale vieţii culturale sau de maeştri ai bâlciului bucureştean, prieteni şi colegi ai tatălui său. Pe câţiva 4 lint re ei i-a evocat în interviul din „România literară”: „În tii 11 „reţea mea am avut şansa să cunosc oameni cu adevărat extraordinari. Printre apropiaţii tatălui meu, în primul rând, ilar şi după rudele mamei mele din Moldova. Aşa i-am cunosc ut pe pictorul Theodor Pallady, pe Mihai Jora, care stătea chiar aici, la capul străzii, şi a fost prieten bun cu tatăl inimi. Mai erau avocatul Aznavorian, pe care tata îl preţuia imiorm, şi un alt jurist, Istrate Micescu. Mulţumită lui, mult nai târziu, am ajuns la următoarea idee: inteligenţa trebuie nă fie suficientă. Adică să faci faţă cu ea la toate problemele I are ţi se pun şi pe care ţi le pui. Nimeni nu e mai inteligent ilecăt altul. Fireşte, unul are mai multă vreme, e mai spiritual, mai simpatic, mai graţios. Asta e altceva. Inteligenţa, dacă ente funcţională, nu are nimic de dorit. Face faţă la toate problemele care i se pun, în vreme ce prostia este foarte polivalentă, diferită, eterogenă şi, mai ales, nereceptivă[38]”.

Î[11] privinţa lecturilor, primele cărţi despre care îşi aminteşte că i-au produs cutremure în conştiinţă sunt scrierile conde Ségur (tatăl său îi oferise o ediţie frumos ilustrată) şi, mai ales, comediile şi scenetele lui Vasile Alecsandri, pe care le-a ascultat citite de bunica sa, pe când avea şapte ani şi era ţintuit la pat de scarlatină, urmată de pojar. În special comediile – mai cu seamă cele din seria *Coana Chiriţa* – au determinat înscrierea gustului său literar pe o anumită orbită, pregătindu-l într-un fel pentru întâlnirea decisivă cu umorul lui Caragiale, de care se va ataşa ulterior pentru întreaga viaţă. Îi mărturiseşte autorul lui Mircea Vasilescu în interviul din 1989: „Comediile lui Alecsandri, mai ales seria *Coana Chiriţa*, mă făceau să mă sufoc de râs şi să-l admir pe autor cu un entuziasm neţărmurit. Acesta a fost primul meu impact cu literatura, cu miraculoasa ei putere instauratoare[39]”.

Predispoziţia genetică pentru umor a celor din familia Paleologu şi-a găsit în isprăvile Coanei Chiriţa un teren ferm de manifestare. Râsul de atunci al copilului cu obrajii aprinşi de febră va deveni peste timp una dintre mărcile clare de identitate ale personalităţii lui Alexandru Paleologu. Antenele sale vor detecta cu mare precizie umorul, oriunde s-ar fi aflat el pitit, şi îl vor plasa mereu în fruntea valorilor călăuzitoare.

3.3. Inconturnabilul Caragiale

Marea întâlnire cu literatura se va produce însă câţiva ani mai târziu. Confesiunile făcute la intervale mari de timp[40] au un numitor comun: rolul decisiv jucat de operele lui Caragiale (mai cu seamă schiţele şi comediile) în destinul uman şi în cel de scriitor ale lui Alexandru Paleologu. Aproape că nu există carte, articol sau intervenţie publică ale scriitorului în care să nu fie pomenit numele lui Caragiale. În volumele de interviuri şi confesiuni se vorbeşte deschis despre rolul clasicului în formarea sa, în eseuri îi sunt analizate diferite aspecte ale operei sau este folosit drept etalon atunci când sunt discutate cărţile altora, în presa cotidiană şi în discuţiile private reprezintă o referinţă la care se raportează cu fiecare prilej. Chiar şi în intervenţiile de atitudine politică, legate strict de lumea contemporană, Caragiale este un reper inebranlabil.

I Nisei naţia pentru scrisul lui Caragiale începe în jurul vârstei de 11 ani (10 după alte surse), odată cu citirea schiţei *Căi I* la în mare. Vorbind despre

opţiunile sale literare, scriitorul le memorează momentul în interviul acordat lui Mircea Vasilescu, în anul 1989: „În primul rând Caragiale, autorul care m-a făcut să simt întâia oară zguduirea, comoţia, electrocutarea produsă de contactul cu geniul; la 11 ani, citind întâmplător (*tiltlură mare*; atunci am văzut puterea de transfigurare a lumii, fantastica geneză de care e capabilă literatura. (...) De mit şi până în ziua de azi am fost absolut fascinat de e aragialc, iar cu tatăl meu, care-l ştia pe de rost, cum foarte repede am ajuns să-l ştiu şi eu, ne dădeam la toate ocaziile replici din Caragiale şi ne amuzam teribil, ne prăpădeam de râs. Spiritul caragialesc a fost pentru mine într-adevăr formativ, În sensul că mi-a educat acustica gândirii, mi-a inoculat o anumită năzuinţă expresivă, un gust al frazei supra-voltate. Spiritul caragialesc este pentru mine un spirit socratic, adică o disciplină aperceptivă şi o terapeutică morală. Râsul caragialesc e un fenomen cathartic de efect major, aparţinând, ca şi în a/. Ul lui Molière, al lui Aristofan, al lui Rabelais, al lui *i* ei vantes, unei categorii pe care aş numi-o „cosmogonică”[41]”.

\îi în interviul pe care mi l-a acordat cincisprezece ani mai tăi / în vorbeşte aproape în aceiaşi termeni despre impactul pe 1 are I a avut descoperirea lui Caragiale asupra conştiinţei sale ai list ice şi nu numai: „Pe Caragiale am început să îl gust când, Inlamplător, într-o revistă şcolară, am citit schiţa *Căldură mare*. Intiiziasmul meu după această lectură a fost nelimitat. Nu put să uit momentul acesta. Şi de atunci – cred că aveam vreo tis e ani – aşa a rămas pentru tot restul vieţii[42]”.

Dincolo de confesiuni, afinităţile lui Alexandru Paleologu i îi I.L. Caragiale se fac simţite în toate cărţile eseistului, îi *uritul şi litera*[43], prima sa carte, profitând de climatul de libertate din a doua jumătate a anilor ’60, publică eseul *De la* I *fintymle la Eugen Ionescu şi invers*, în care explică dificultăţile pe care le au străinii în a recepta opera lui Caragiale la întreaga ei valoare, dar şi afirmaţia lui Ionesco, la prima vedere teribilistă, dată fiind modernitatea teatrului său, că ar fi avut în Caragiale unul dintre principalii săi precursori. Analizând principiile teatrului ionescian, totul pare, la prima vedere, să contrazică o posibilă apropiere a autorului *Cântăreţei chele* de dramaturgul român de la sfârşitul secolului al XIX-lea, considerat de critica occidentală „un satiric social în tradiţia realismului rusesc, puternic influenţat de Ostrowski şi într-o oarecare măsură de Gogol”. Recognoscibilă mai cu

seamă în primul act al piesei *Rinocerii*, filiaţia caragialiană a teatrului lui Eugen Ionescu este foarte bine sesizată de Alexandru Paleologu: „Desigur, Caragiale nu a creat mituri; presiunea forţelor istorice nu ajunsese în stadiul acut în care asemenea descărcări irup cu putere elementară. Dar nu e Chiriac un rinocer *avant la lettre*? Şi Coriolan Drăgănescu? N-au această vocaţie Caţavencu, Tipătescu, Pristanda? Chiar şi ramolitul de Agamiţă? La Ionescu, drama proliferării verbale corespunde cu proliferarea sufocantă a lucrurilor (scaune, ceşti de cafea, ciuperci, ouă, mobile şi – rinoceri). Proliferarea lucrurilor la Ionescu e de esenţa mitului, de aceea n-o găsim la Caragiale, la care însă automatismul şi proliferarea verbală ale lui Farfuridi şi Caţavencu, ale lui Lache şi Mache etc. Au, ca la Ionescu, aceeaşi semnificaţie simptomatică, cea a dezumanizării[44]”. Interesantă sugestia lui Alexandru Paleologu, chiar dacă opera lui Caragiale permite şi o viziune de sens contrar. În sensul că bavardajul personajelor amintite ar putea să fie luat şi ca un semn – ipoteză care mi se pare chiar mai plauzibilă decât cea expusă de eseist – de umanizare a personajelor. Pe la începutul anilor ’80, regizorul francez Antoine Vitez a realizat mai multe montări ale unor comedii de Molière în registru tragic. Fără să schimbe nicio virgulă din textul original, doar prin aspectul fizic al actorilor (Molière nu oferă indicaţii privind portretul fizic al personajelor sale, dar s-a împământenit în teatru obiceiul ca apariţiile unor eroi să fie imaginate exclusiv în cheie caricaturală) şi prin atitudinea gravă cu care aceştia îşi rosteau replicile, Antoine Vitez a demonstrat ca distanţa dintre comedie şi tragedie poate fi de grosimea unui Ar de aţă. La fel în cazul lui Caragiale, care se autodefinea drept „un profund sentimental”, se simte în permanenţă o anumită tandreţe a autorului pentru personajele sale, inclusiv pentru cele cu potenţial malefic (acestea nu ajung însă niciodată la nivelul absolut de ticăloşie), care au, în locvacitatea lor, o doză de naivitate, de inocenţă, de vulnerabilitate, menite să le umanizeze. Sublim este la acest capitol Jupân Dumitrache, dar şi foarte mulţi alţii, inclusiv cei amintiţi în eseul lui Alexandru Paleologu. Pe de alta parte, eseistul pune punc tul pe I, atunci când observă esenţa ultimă a comicului I a rag ia lese. La acest nivel, afinităţile cu teatrul lui Eugen Innescu sunt incontestabile. „Absurdul şi necomunicarea sunt esenţa ultimă a comicului caragialesc, de la *Cum se înţe /i’XI tiranii*, *Petiţiune*, *Căldură mare*, *Amici*, *Inspectiune*, *Justiţie* i îi, până la tiradele lui Caţavencu, Farfuridi, Dandanache sau C onu Leonida[45]”.

În *liunul-şimţ ca* paradox[46] eseistul glosează pe marginea unei lotografii mai puţin cunoscute a lui Caragiale, edificatoare, în viziunea lui, pentru profunzimea ce s-ar fi putut am unde în sufletul acestuia dincolo de stilul zeflemist şi Ironiile de pişicher care l-au făcut celebru. După ce descompune fotografia până la cele mai mici detalii, Alexandru Paleologu încearcă să psihanalizeze chipul din imagine. Ca tot ce scrie el, rezultatul este în răspăr cu opinia comună, dar, în acelaşi timp, cât se poate de convingător sau imposibil de contrazis: „Figura gravă, marcată de prezenţa unui demon al cunoaşterii, seamănă izbitor cu a lui Nietzsche. Ai castă imagine a unui Caragiale pe care ni-l închipuim lai It îi în şi solitar poate să surprindă. Dar ea nu o contrazice Iu totul pe cea obişnuită, a lui Caragiale sociabil şi zeflemist,

* 1 îi legitimează în adâncime. E chipul cel mai lăuntric şi mai adânc al scriitorului, chipul lui ascuns dar revelator, care dă I Isela întregului şi fără de cunoaşterea căruia toate celelalte înfft ivări ale lui sunt superficiale şi mărginite[47]”. Ca şi în

* it*ul Ini Kminescu, eseistul doreşte să sfâşie mitul, să spargă percepţia comună, să probeze un alt chip al lui Caragiale, diferit de imaginea lui clasicizată prin intermediul programelor de învăţământ şi al tablourilor atârnate pe coridoarele şcolilor. În fond, totul este un exerciţiu de imaginaţie şi o pledoarie împotriva ideilor de-a gata.

Chiar mai interesant este un alt eseu din cuprinsul acestui volum, *Filosofici lui Caragiale*. Acesta explică într-un fel fascinaţia constantă pe care clasicul a exercitat-o asupra lui Alexandru Paleologu. Încercând să definească geniul lui Caragiale, eseistul se descrie practic pe sine, demonstrând o dată în plus cât de profunde sunt afinităţile care îi leagă: „Ne-am obişnuit să vedem în Caragiale pe clasicul echilibrai (ceea ce era într-adevăr) sub chipul moderaţiei şi simţului comun (ceea ce e profund greşit). Nu platul simţ comun, izvor de confuzie, ci rigoarea bunului simţ, însuşire rară şi tare, defineşte geniul lui Caragiale. Echilibrul acestui artisl scrupulos şi răbdător ca un benedictin rezultă din excesele contrarii. Lucid şi dur ca diamantul, spiritul lui ducea totul până la extrem, până la culminaţie; cine nu suportă excesul, nu-l înţelege pe Caragiale. Lucrul acesta l-a arătat foarte limpede Paul Zarifopol, omul care l-a cunoscut cel mai bine. Şi îl spune Caragiale însuşi în această frază care îi rezumă estetica: „Simt enorm şi văd monstruos”[48]”. Cine l-a cunoscut pe

Alexandru Paleologu nu poate să nu recunoască faptul că aceste excelente consideraţii vin ca o mănuşă propriei sale personalităţi. Replicile sale în doi peri, atitudinile „nerezonabile” ale ambasadorului golanilor, tulburările pe care le producea de fiecare dată când lua cuvântul în micuţul Partid al Alianţei Civice făceau ca formula aplicată lui Caragiale, „lucid şi dur ca diamantul, spiritul lui ducea totul până la extrem, până la culminaţie”, să definească de minune propriile-i apariţii în spaţiul public.

Într-o carte de bătrâneţe, *Despre lucrurile cu adevărat importante*[49], pe urmele lui Şerban Cioculescu, Alexandru Paleologu îl apără pe Caragiale de mulţimea de detractori care îl consideră doar un zeflemist, înţelegându-se prin aceasta un spirit excesiv de superficial. Autorul observă că zeflemelei lui C aragiale îi este opvis adesea, mitul lui Blaga, ca alter I ta li vă în planul adâncimii spirituale. Fireşte eseistul se levoltă împotriva acestei minimalizări, iar în final face o analiză a comicului la Caragiale, pornind de la tipologia folosită de Şerban Cioculescu.50 Şi tot în acest volum este ivprodusă o conferinţă cu tema *Abisalul Caragiale*, ţinută la e Iii) în anul 1979, în care, printre altele, îşi revizuieşte afirmaţia privind drama proliferării verbale care ar duce la dezumanizarea personajelor lui Caragiale, despre care scrisese în eseul *De la Caragiale la Eugen Ionescu şi invers*, publicat în volumul de debut.

3.4. O întâlnire ratată cu Paul Zarifopol

În perioada entuziasmului generat de descoperirea schiţelor şi comediilor lui I.L. Caragiale, adolescentul Alexandru Paleologu are revelaţia scrisului unui alt autor la care se va I aporia în permanenţă: Paul Zarifopol. Teoretic, ar fi existat h iii le premisele ca Alexandru Paleologu să-şi întâlnească maestrul. Şansele de a se cunoaşte erau sensibil mai mari lei c[11] neşansa de nu se fi văzut niciodată în carne şi oase. Paul Zarifopol a murit când autorul *Alchimiei existenţei* avea P ani. Locuia pe strada Spătarului, la câteva case de reşedinţa lamiliei Paleologu. Mai mult decât atât, după divorţul de avocatul Mihail Paleologu, mama sa s-a recăsătorit cu A le h a iul ru Zarifopol, nepot de văr primar al eseistului. Cu li ia le acestea, Alexandru Paleologu nu-şi aminteşte să-l fi t*ill vreodată pe Paul Zarifopol, nici măcar întâmplător, pe „tliadă Acesta a fost unul dintre marile regrete ale vieţii sale, tişa i îi iii reiese din mai multe confesiuni făcute de-a lungul Attilur,

Nu ar fi deplasat dacă s-ar spune că Paul Zarifopol este. În plan spiritual, veriga de legătură dintre I.L. Caragiale şi Alexandru Paleologu. Ironia sa tăioasă, precizia şi farmecul totalilei, expresiile memorabile, surprinzătoarele asociaţii de idei, inteligenţa niciodată în stare de somnolenţă sunt ele mentele de vizibilă afinitate pe care Paul Zarifopol le are ci I.L. Caragiale într-o parte şi cu Alexandru Paleologu în cea laltă parte. Chiar recitit astăzi, Paul Zarifopol uimeşte prin modernitatea stilului, supleţea formulărilor situându-l mult peste stilul critic de până la mijlocul anilor ’30. În mod oare” cum curios, în pofida scrisului său seducător, Paul Zarifopol nu a prea fost băgat în seamă de istoriile literare mai vechi sau mai noi. Mare nedreptate, pe care Alexandru Paleologu s-a străduit toată viaţa să o îndrepte. Întâlnirea adolescenţii lui cu unul dintre primele sale modele intelectuale este povestită după mulţi ani de Alexandru Paleologu: „Eu l-am avut ca model în adolescenţă pe Paul Zarifopol. Aveam 15 ani când a murit: cartea lui principală, *Pentru arta literară*, *i apărut cam la o lună după moartea lui şi am citit-o imediat, apoi am recitit-o mereu ani de zile, multe pasagii din ea le ştiu şi acum pe de rost. Până atunci îl ştiam numai ca editor al primelor trei volume *Caragiale*, pe care mi le dăruise tata atrăgându-mi atenţia că este o *ediţie critică*, explicându-mi ev înseamnă asta şi spunându-mi că e de fapt prima adevărata ediţie critică, în strictă accepţie, a unui clasic român. (…) Pe Zarifopol însă nu l-am văzut niciodată, deşi era rudă apropiată cu al doilea soţ al mamei mele. Mama îl vizita des şi-mi vorbea de el, mi-l descria şi-mi cita propourile lui, preţu indui mult conversaţia şi genul de spirit şi admirând felul cum îşi suporta sărăcia, el care fusese învăţat cu luxul, a tal material cât şi intelectual. Mie îmi plăcea grozav din fotografii, cu vasta lui calviţie şi monoclul cu ramă de aur, care-i atârna de un şnur negru peste jiletcă, şi nasul acela grecesc, cu nările accentuat răscroite[51], /.

Într-o serie de articole, regrupate ulterior în volumul *Ipoteze de lucru*, Alexandru Paleologu a încercat să atraga atenţia asupra importanţei operei lui Paul Zarifopol în criti ca românească din perioada interbelică. Era mereu uimit de lipsa de impact a acesteia în cadrul literaturii române. Cum îşi explica Alexandru Paleologu proasta percepţie a scrisului lui Paul Zarifopol se poate vedea şi din dialogul nostru purtai în anul 2004:

„— Mi *se pare cel mai mobil spirit al epocii. Scrisul său are, hhttfă ironie, o mare fineţe a detaliului.*

— Absolut. Are un spirit de mare fineţe şi mai ales pre * tttle. Însă şi despre el s-a spus: „Aha… E sofist!” Altă prostie enormă care bântuie la noi este frica de sofişti. Şi despre Nae lurieNCU se spunea că a fost sofist. Dom’le, Nae Ionescu a fost o snare inteligenţă. Sofist!? Şi ce dacă era sofist? Toate articolele lui Nae – le-am cam citit pe toate, poate că în unele se vede o anumită metodă sofistică de a aduce anumite argumente în anumite cauze – odată scoase din contextul imediat 9! puse într-o perspectivă mai generală se dovedesc a nu fi solisme. Paul Zarifopol avea o foarte mare înţelegere pentru leitomene sufleteşti şi intelectuale care îi erau străine. De pildă mistica, credinţa. Avea un mare respect pentru valoasea intelectuală a acestora. Dar respect când meritau să fie Iinspectate, când nu erau o gargară, vorbă goală. De obicei e lua rte multă vorbărie goală când vine vorba de credinţă, ini lusiv la oamenii de bună credinţă. Sunt oameni care se declară credincioşi pentru că aşa vor să se creadă[52]”.

În studiul *Punctul pe* i *la Paul Zarifopol*, publicat în volumul *Ipoteze de lucru*[53], Alexandru Paleologu pune din nou problema greşitei percepţii asupra operei lui Paul Zarifopol. Neaua interpretare a contemporanilor eseistului s-a prelungit în posteritatea sa. Scrie eseistul: „Judecata contemporanilor, transmisă posterităţii, s-a pronunţat asupra lui Paul Zarifopol pi Într-o triplă caracterizare ale cărei elemente conţin, în diferiţr măsuri, oareşicare cotă de blam: scepticism, estetism şi nu o prea sigură orientare în spaţiul cultural românesc, imputabilă liulselungatei sale ucenicii occidentale[54]”. Pornind de la fondul polemic al operei lui Zarifopol, eseistul observă cu justeţe că: M a urmărit cu amuzantă sau necruţătoare răbdare nu numai grimasa ridiculă a semidoctismului snob şi bovaric, nu numai psittacismul (sic!), fie diletant fie „ştiinţific”, ci şi cauzele lor mult mai adânci, anume lenea gândirii şi în ultimă instanţă pofta de dominaţie, ceea ce în esenţă înseamnă iraţionalism şi violenţă. Pe acestea le-a hărţuit şi dat în vileag Zarifopol cât a putut, neslăbindu-le câtuşi de puţin o vial”) întreagă. O atare consecvenţă polemică şi un polemism atât de ireductibil se întemeiază neapărat pe o credinţă, nu doai pe idiosincrasii. Poate fi aceasta atitudinea unui „sceptic”, adică a unuia care nu crede în nimic, care nu ia nimic în serios şi se mulţumeşte să culeagă şi să savureze senzaţiile agreabile pe care le oferă arta şi viaţa în societate? 55” Spirit de factură luministă, Zarifopol a crezut mereu în puterea eliberatoare a minţii umane, a afirmat „primatul inteligenţei cu orice preţ” Tot

ce obliterează inteligenţa pură, înţelegerea exactă, tot ce adoarme spiritul făcându-l să accepte „camelota” artistică, filosofică sau morală, „toate oracolele prin care se acreditează diversele *pseudo*-uri (s.a.) atât de proliferante în lumea modernă, toate aceste glasuri de sirenă sau de comandament au însemnat pentru Zarifopol obiectivele unui tir neîncetată[6]” Până la urmă, observă Alexandru Paleologu, scepticismul lui Zarifopol este o îndoială metodică asemeni celei a lui Montaigne sau a lui Lessing. Altfel spus, acest scepticism este chiar spiritul critic. În articol se mai vorbeşte despre „alergia” lui Zari fopol la Proust (care nu ar fi decât o formă de obiectivare, menită să pună şi mai bine în evidenţă valoarea unui roman precum A *la recherche du temps perdu*), precum şi despre faimosul anticlasicism al eseistului care, în fond, poate fi interpretat şi ca o altă variantă a aceleiaşi metode de obiectivare.

De altfel, anticlasicismul lui Paul Zarifopol este discutai pe larg într-un alt eseu din acelaşi volum, *Anticlasicism şi creaţie aurorală*[57]. De această dată, punctul de vedere al eseistului, scandalos pentru mulţi, este pus în corelaţie cu Alutaţin *valorilor estetice* a lui Eugen Lovinescu. O analiză mult mai completă asupra criticii literare şi viziunii filosofice ale lui Paul Zarifopol va realiza Alexandru Paleologu în eseul *Pre cizări necesare cu privire la Paid Zarifopol*[58]. Cu erudiţie şi mul tă inteligenţă, Alexandru Paleologu demontează punct cu punct toate acuzele care i-au fost aduse criticului, subliniind rolul major jucat de acesta în climatul cultural interbelic şi Iiledand pentru repunerea în circulaţie a unor texte ale acestuia nepublicate în volum. În timpz multe dintre metodele şi abordările critice de tip Zarifopol au devenit mărci specifice ale scrisului lui Alexandru Paleologu însuşi.

Chiar dacă Alexandru Paleologu nu ar fi mărturisit-o niciodată, amprenta lui Paul Zarifopol este imediat recognosc ibilă în stilul său. Nu neapărat la nivelul ideilor, inevitabil schimbate într-o jumătate de secol în care s-au văzut milite (să nu uităm ca Paul Zarifopol a murit în 1934, la timp, s-ar putea spune, pentru a fi scutit de marile orori ale set olului XX, fascismul şi comunismul), ci la nivelul felului de a argumenta, al modului ironic de a se pronunţa în chestiuni foarte delicate, indiferent de reacţia majorităţii, al predispoziţiei pentru bagatelizarea ideilor de-a gata şi luarea peste picior a modelelor şi modelor lipsite de substanţă.

3.5. Moralistul universal: Michel de Montaigne

După Caragiale, Montaigne este, probabil, numele cel mai citat de Alexandru Paleologu. Aproape că nu există Interviu, text confesiv sau eseu în care numele moralistului li am ez să nu se afle la loc de cinste. Montaigne face parte din ADN-ul său intelectual, este reperul la care se raportează în orice situaţie, pocalul de înţelepciune din care soarbe un de câte ori se simte însetat. De aceea, poate mira faptul A parcurgând toate volumele de eseuri ale lui Alexandru Paleologu, nu se poate găsi nici măcar un studiu serios dedi I al exclusiv autorului *Eseurilor*. Chiar dacă o carte precum în[4]nul *himf ca paradox* poartă în filigran destul de mult din iphflul Ini Montaigne. O dovadă în plus că o carte ţinută o v! h (A întreagă la căpătâi este ultima care se lasă analizată. I[1]" ta le pentru că se află prea aproape de suflet.

I e Înseamnă Montaigne pentru Alexandru Paleologu? 1 I spune autorul român chiar în interviul pus în deschiderea Milionului *Inlerlocuţiuni*[59]. De altfel, cartea are un *motto* din Montaigne care ar putea fi pus fără probleme la temelia actualului proiect de reformă a învăţământului: „... *à la mode dequoy notis sommes instruicts* îl *n'est pas merveille* şi *ny les echoliers ny les maistres n'en deviennent pas plus habiles, quoy qu'ils s'y facent plus doctes. De vray, le soing et la despence de nos pères ne vise qu'à nous meubler la teste de science*: *du iugement et de la vertu, peu de nouvelles*. „(Montaigne, *Ess*. I, e. XXIV)

Revenind la interviu, prima remarcă a lui Mircea Vasilescu este că pe masa de lucru a lui Alexandru Paleologu se găseau două portrete de scriitori: Caragiale şi Goethe. Întrebată care este semnificaţia acestor prezenţe, gazda răspunde, printre altele: „Fireşte, aceştia doi nu sunt singurii mei autori predilecţi, dar sunt cei care marchează, la etape depărtate, două anexiuni teritoriale decisive ale devenirii mele intelectuale. Mai e şi Montaigne, ale cărui *Essais* sunt de o viaţă pentru mine carte de căpătâi. Dar el nu a fost o „anexiune" efectuată integral, la un moment dat, ci mi s-a infiltrat în conştiinţă pe nesimţite, din adolescenţă, când răsfoiam volumele de Montaigne din biblioteca tatii (sunt exact 51 de ani de când nu mă despart de volumul din „Pléiade" pe care mi l-a dăruit tata de ziua mea de naştere) (interviul a fost luat în anul 1989 – n.n.). În cei câţiva ani în care Alice Voinescu îşi elabora cartea despre Montaigne, am asistat la nenumărate şi

lungi discuţii despre acest subiect între ea şi tatăl meu (...). Montaigne e pentru mine modelul cel mai afecţionat, mă simt profund impregnat de spiritul său, doresc să fiu un fel de Montaigne, chiar dacă, desigur, într-o formă precară şi foarte modestă. (...) Dacă nu vedeţi şi portretul lui în camera mea de lucru, e pur şi simplu pentru că nu-l am (...) Dacă l-aş fi avut, l-aş fi pus poate chiar în faţa mesei mele de scris, unde se află portretul bunicului meu (...)" 60.

O analiză mult mai serioasă a rolului jucat de Montaigne în devenirea sa umană, în ultimă instanţă, face Alexandru Paleologu în volumul de convorbiri cu Stelian Tănase, *Sfida rea memoriei*. Montaigne a fost mai mùlt decât un şoc cultural venit în anii de formare sau decât revelaţia unor afinităţi pe termen lung. A fost ceea ce s-ar putea numi un companion ile existenţă, duhul său protector, cel care i-a luminat calea, I îi ferit de pericole şi l-a făcut să găsească resurse pentru a ie/ista, chiar şi atunci când totul părea iremediabil pierdut. I! un moment dat, Alexandru Paleologu îi spune lui Stelian I rtunse: „Eu circul prin viaţă cu Montaigne în suflet şi cu Montaigne în buzunar, cum aş circula cu o lanternă, dar nu a lilt Diogene, o lanternă care să-mi folosească pe drum[61]". Alexandru Paleologu povesteşte şi felul în care l-a citit pe Montaigne. Multă vreme deschidea la întâmplare, ca pe Itihhr, volumul pe care îl avea la el, şi citea câte un eseu, de preferinţă dintre cele mai scurte. Integral l-a citit abia în anii în care se ascundea la Câmpulung. Atunci îi recomandase iirten lui Noica. Acesta, scrupulos cum se ştie, a citit-o de la prima până la ultima filă, fapt ce l-a determinat pe Alexandru Paleologu să procedeze la fel. Esenţială pentru rolul în nt de Montaigne în viaţa sa este însă afirmaţia următoare:

l a pot să spun, şi asta mi se pare important de declarat, că alunei e And îl citeam pe Montaigne în tinereţe, atunci când viaţa era uşoară, când nu ne invadaseră în Bucureşti aceste iipiesânni şi toate răsturnările teribile, toate reevaluările, toate aceste crize, deci îl citeam pentru formaţia unui tip de repirll, nu ştiam ce mult îmi va folosi această formaţie în *illillieiitele dure care mă aşteptau mai târziu, în momentele teribile cu care ne-a asaltat istoria. Formaţia aceasta mi-a fost salvatoare, în sensul că m-a făcut să înţeleg că *există un fel de* în *tula printr-o supunere la ceea ce este implacabil şi prin domiimtrii iurstui implacabil pe latura înţelegerii şi libertăţii care se fififjmf dincolo de constrângere prin exerciţiile acestea mentale şi* mnfilf (s îi.)" 62.

Informaţia este mult mai importantă decât ar pulea ea să pară la prima vedere. Ne vom ocupa de ea pe lilt H atunci cnd vom vorbi despre anii de detenţie ai scriitorului şi despre începuturile relaţiei cu Securitatea.

3.6. Goethe sau pretextul unei despărţiri celebre

Intrând, în anul 1989, în biroul lui Alexandru Paleologu, Mircea Vasilescu remarcă, aşa cum am mai spus, două portrete de scriitori pe masa lui de lucru: Caragiale şi Goethe. Absenţa, poate surprinzătoare, a unui al treilea, Montaigne, are o explicaţie mult mai banală decât am fi tentaţi să o credem. Alexandru Paleologu îi mărturiseşte oaspetelui său că, pur şi simplu, nu a găsit o imagine convenabilă care să îl înfăţişeze pe marele moralist francez. Cele două portrete, cărora, cum spuneam, ar fi trebuit să li se adauge cel al lui Montaigne, reprezintă, după mărturisirea autorului, figurile tutelare, determinante pentru spiritul său. Mai mult decât atât, ele definesc vârste diferite ale formării sale intelectuale. Dacă fascinaţia pentru creaţia lui Caragiale datează din anii copilăriei (vârsta de 10-11 ani), pasiunea pentru Montaigne se declanşează în anii adolescenţei (după vârsta de 15 ani) Revelaţia Goethe, în schimb, se produce la vârsta deplinei maturităţi. Îi mărturiseşte scriitorul lui Mircea Vasilescu: „În ce-l priveşte pe Goethe – la el am ajuns târziu, când trecusem de treizeci de ani. Lectura completă a lui Goethe am făcu t-o la Câmpulung, în dialogul continuu cu Noica, în primul an din cei cinci cât am convieţuit acolo. Noica tocmai scria car tea atunci intitulată *Anti-Goetlie* şi avea o ediţie completă a operelor lui Goethe, destul de bună, pe care am citit-o, ince pând, după sfatul lui, cu *Wilhelm Meisters teatralische Sendung*. Aşa am reînvăţat limba germană, pe care o cam uitasem, deşi a fost prima limbă în care am vorbit. Cred că Goethe e, ca şi Sadoveanu, o lectură de maturitate, nu de tinereţe. Dai mai cred şi că poate constitui, cu Caragiale, dipticul unor coordonate ale inteligenţei: a inteligenţei *radicale*, Caragiale, a inteligenţei globale, Goethe[63]”.

La fel ca în cazul celuilalt scriitor de suflet, Montaigne, Alexandru Paleologu nu a scris foarte multe despre opera lui Goethe. Pasiunile cu adevărat mari se trăiesc, nu se povestesc. Citat adesea în conversaţii şi în eseurile despre alţii, cul lus nu devine aproape niciodată el însuşi subiect de sludiu. Cu o singură excepţie, e drept de impact în lumea intelectuală

românească de la sfârşitul deceniului opt al se I olului XX: eseul *Amicns Plato… sau*: „*Despărţirea de Noica*”, probabil cel mai celebru text polemic scris la noi în perioada s omunistă. După toate probabilităţile, o primă versiune a eseului a fost scrisă la sfârşitul anilor ’70. Într-o însemnare din *jurnalul de la Păltiniş*[6]*, datată luni, 21 ianuarie, 1980, I a briei Liiceanu vorbeşte despre faptul că a adus la Păltiniş „dactilograma textului *Despărţirea de Noica* (67 pagini), pe I are Alecu Paleologu tocmai l-a încheiat şi pe care urmează Nă I I dăm lui Noica după ce îl vom citi[65]”. Aşa cum poate era de aşteptat, lectura celor doi filosofi nu îi este deloc favorabilii lui Alexandru Paleologu. Încă de la început, Gabriel I Ht ea nu se arată contrariat de posibila motivaţie a redactării unui asemenea text. După ce trece în revistă rolul jucat de Noica în formarea intelectuală a lui Paleologu, Gabriel Miceanu trage nişte concluzii deloc flatante pentru autorul *Ihi nul* (*ui*) *simţ ca paradox*: „Acum, după ce am citit paginile lui, pot crede, riscând să fiu urât în cugetul meu, dar deopo Itivil să cad pe adevărul – în fond nesemnificativ – al mobilului acestor pagini, că ele nu s-au născut din puritatea nevoii de a „mărturisi” – în sensul înalt al mărturisirii augustinicile, care ridică la conştiinţă şi proiectează în eternitate timpul unei trăiri spirituale de excepţie – ci din nevoia de a consemna vecinătatea cu un spirit înalt, declarată – plinii un act de transmutaţie subiectivă şi frivolă – „amiciţie (Noica este numit aici în permanenţă „amicul meu”, marele meu amic” etc.), precum şi din neputinţa specifică Nplilliilui critic care, neavând să opună o operă, se opune pe nine, Iii absenţa ideii proprii şi în numele bunului simţ, ca „pilit critic gol. Tot ce este emis aici în pozitiv se rezumă la Vhini epitetului laudativ („marele gânditor etc.”), iar tot Isulul este o contestaţie constantă şi oarecum haotică la nivelul *Inn inciţi* unui edificiu pe care, de altfel – lipsindu-i lectuia halatului inedit de ontologie – Paleologu nu îl cunoaşte în integralitatea lui. Scrise cu vervă de bună calitate, dar cu un colocvialism supărător („aici te-am prins, dragă Dinule!”), paginile astea au meritul de a fi – în raport cu o maculatură de circumstanţă care s-a adunat deja în jurul scrierilor lui Noica – primele care îl comentează pe Noica, dacă nu la nivelul „Ideii” operei sale, cel puţin la nivelul unui limbaj cultural de la care discuţia poate începe[66]/’ Gabriel Liiceanu consemnează în jurnalul său şi reacţia celui vizat în mod direct de eseul polemic al lui Alexandru Paleologu. Obiecţiile maestrului nu diferă fundamental de cele ale principalului său discipol: „Ştiu, în mare, care sunt

obiecţiile lui, şi ce mă deranjează aici nu sunt nici obiecţiile ca atare, nici faptul că se bate pe burtă cu mine în public, uitând de fapt că e mereu vorba de un al treilea, de publicul însuşi. Ştiu de pe acum ce am să-i scriu. Am să-i scriu că în cazul meu a fost vorba de o luptă cu zeii, de o luptă cu Ideea care m-a însoţit de la *Mathesis* şi până astăzi, Idee care poate uneori a ajuns sa spună: „Pe mâinile cui m-ai dat, Doamne?”. Dar chiar dacă în această luptă am fost înfrânt de Ideea mea, lupta aceasta însăşi nu poate fi trecută cu vederea. Or, ea nu este încheiată. Aştept mai degrabă să mi se spună ceva cu sens după anul 199067.”

Câteva zile mai târziu, pe 25 ianuarie 1980, rememorând zilele petrecute la Câmpulung, Noica dovedeşte, o dată în plus, cât de mult l-a durut textul scris de Alexandru Paleologu. Sentimentul de nedreptate pe care îl simte filosoful este cu atât mai accentuat cu cât Alexandru Paleologu era în deplina cunoştinţă de cauză, aflându-se şi el la Câmpulung exact în aceeaşi perioadă şi fiind unul dintre prietenii foarte apropiaţi ai lui Noica[68]. Se destăinuie filosoful discipolilor săi: „V-am povestit de Câmpulung şi mi-am adus iar aminte de Alecu Paleologu. Am trăit atunci, cu el şi cu Mihai Rădulescu, cinci ani de delir cultural. Mă gândeam astăzi să vă spun că omul e ceea ce rămâne din el după ce lumea din jur îl desfiinţează. Ei bine, noi eram atunci în situaţia asta. Iar ceea ce rămăsese atunci din mine era cartea despre Goethe. Am să-i scriu lui

Paleologu şi-am să-l întreb cum poate vorbi din afară despre itrlen aceasta, de vreme ce *Goethe* era ce rămăsese din mine I Aiul totul mă desfiinţa? Scriind astăzi despre *Goethe*, se cuvenea să fie un *mărturisitor*. Şi îmi pare rău pentru el să spun că lui ente unul[69]”.

Toate aceste reacţii contrariate au ajuns, cu siguranţă, la unoşimţa lui Alexandru Paleologu, pentru că versiunea lipărilă în deschiderea primei ediţii a volumului *Ipoteze de lin rut* publicat în acelaşi an, 1980, ţine cont în mod evident le unele dintre ele. Limbajul colocvial a dispărut ca prin farmec, iar „*despărţirea de Noica*” poartă, chiar din titlu, ghilimelele de rigoare. Ceea ce înseamnă că de fapt nu este vorba de nicio despărţire. În finalul eseului său, Alexandru Paleologu o spune în chip explicit: „Cartea (lui Constantin Noica despre Goethe – n.n.) din al cărei manuscris s-a pierdui, prin efectul împrejurărilor, împreună cu alte şapte, un capitol intitulat *Despre*

„*Goethitate*” unde se putea vedea că despărţirea aceasta nu era de fapt cu putinţă. În acelaşi fel mă despart şi eu de Noica. Adică deloc[70]”.

Iii mod cert, dezvoltarea ideatică este conformă cu prima variantă a textului, dar stilul este cu totul altul. Mai mult lies Al atât, noul text debutează cu exact ceea ce reproşa filosoful că îi lipsea primei versiuni (niciodată publicate): calitatea de *mărturisitor* a autorului. Alexandru Paleologu evocă Inlalnirile lor de la Câmpulung, rolul pe care l-a jucat Noica Iii devenirea sa intelectuală şi chiar entuziasmul pe care l-a simţii câând a ascultat prima versiune a eseului filosofului, Inlllnlală pe atunci *Anti-Goethe*. Eseistul îşi aminteşte că, în ihina lungilor convorbiri cu Noica, a ajuns, încă din acei ani, 11 deceleze sistemul, dar nu pe cel filosofic, ci pe cel al Idiosincrasiilor sale funciare, extraordinar de ingenios ca Hiullale Iii transpunerea lor speculativă[71]”. Şi, continuă Al. Paleologu, „aceste idiosincrasii şi-au găsit cea mai potrivită impresie în *Anti-Goethe*[72]”. Idiosincrasiile lui Noica, aşa cum itmullă ele din textul despre Goethe, sunt admirabil sintetiale de (rislian Bădiliţă în studiul care însoţeşte ediţia elec-Ironică a eseului lui Alexandru Paleologu pe portalul *Li ternei* Foarte pe scurt, acestea ar fi: 1. Idiosincrasia la diversitate şi policromie, cu alte cuvinte, la „real”, care se manifestă prin desconsiderarea cosmologiei (aici încap nuanţări) şi a percepţiei vizuale; 2. Idiosincrasia la diversitate, cu accentul compensatoriu pus pe unitate (aici contradicţia filosofului v flagrantă, cum arată, cu numeroase probe, Al. Paleologu); 3. Idiosincrasia la bunul simţ, confundat, reducţionist, dv Noica cu „simţul comun”; 4. Poate cea mai evidentă, ar fi, după Al. Paleologu, „apriorismul impacient”, altfel spus, citirea şi interpretarea realităţii printr-o grilă de sensuri şi conotaţii dinainte puse în ordine, o citire nepăsătoare şi rapidă[73]”. Fireşte, Alexandru Paleologu nu-şi propune nicio clipă altceva decât să scoată amical în evidenţă sistemul de idiosincrasii al lui Noica. Opera lui Goethe reprezintă doar un mijloc spre atingerea acestei ţinte, nu un scop al demersului. Aceasta nu înseamnă însă că marele scriitor german nu a fost unul dintre autorii de căpătâi ai lui Alexandru Paleologu. Şi chiar mai mult decât atât. Întrebat, în anul 1988, de Mircea Mihăieş, cine ar fi vrut să fie dacă nu ar fi fost Alexandru Paleologu, scriitorul a răspuns fără a sta prea mult pe gânduri: „Fireşte că privesc, sau am privit şi cu jind la câteva destine şi câteva întâmplări mai grozave, spre pildă: Goethe (ba bine că nu! dacă tot e

pe alese), Tolstoi, Montaigne, Caragiale. Am în vedere şi genul de viaţă, nu numai operele[74]”. *Quod Erat Demonstrandum*!

3.7. Revelaţiile vieţii şi ale literaturii: Mihail Sadoveanu în martie 2000, când Alexandru Paleologu a fost distins cu Premiul pentru Excelenţă în Cultura Română, s-au auzit destule voci care au pus opţiunea juriului exclusiv pe seama vârstei înaintate a laureatului. „Este un om extraordinar, tobă de carte, dar care nu are operă” – a fost laitmotivul acelor zile în cercurile literare, în câteva cotidiane şi chiar în unele reviste literare. S-a spus atunci că volumele semnate de Alexandru Paleologu sunt de fapt nişte culegeri de articole vi interviuri, e adevărat, scrise cu har, dar care nu pot fi Itsale drept operă. O singură carte din creaţia eseistului era admisă ca fiind demnă de importantul premiu: *Treptele înmii „hi t illed către sine a lui Mihail Sadoveanu*. O carte esenţială, are a schimbat definitiv paradigma de interpretare a operei impozantului prozator.

Apariţia acestui volum este cu atât mai surprinzătoare s îi i Al, îi *priori*, nimic din gusturile literare generos etalate de Alexandru Paleologu într-o mulţime de pagini cortfesive şi

sein i lui sugera vreo afinitate deosebită cu vasta operă a lui Ml la II Sadoveanu. Ar fi fost şi cam complicat pentru cineva ale se declara un admirator fără rezerve al comediilor lui I I e aragiale şi al raţionamentelor sarcastice ale lui Paul /aillopol să se regaleze pe ascuns cu, să zicem, povestirile e*ftiiiililătnriste din prima fază a creaţiei lui Sadoveanu. Penii îi I „1 o carte precum *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihnil Sadoveanu* nu ar fi putut fi scrisă fără cunoaşterea în lelallu a întregii gândiri şi opere sadoveniene. Iar Alexandru Paleologu a citit pe îndelete, cu multă atenţie, toată opeia lui Mihail Sadoveanu. Nu pentru că ar fi fost fascinat de *M*nnalitatea autorului sau pentru că ar fi făcut vreun pariu îi sine, ei pentru că printre foarte puţinele cărţi lizibile aflate Iii biblioteca unuia dintre penitenciarele prin care a trecut se afla şi opera completă a lui Mihail Sadoveanu. Dar să îl lănâill pe Alexandru Paleologu să povestească singur epopeea stiletII acestei cărţi care pentru mulţi reprezintă lucrarea sa de * Apjttăi. A făcu t-o în discuţia pe care am purtat-o şi care „Inn lilde volumul *Nostalgia Europei*[75]: „La una dintre coloniile penitenciare exista o bibliotecă

unde unicele texte lizibile, 4M eplabile, erau *Odiseea*, în traducerea lui Murnu – foarte imiiuuasă, citită în puşcărie îţi oferea cu totul alte revelaţii – în ediţia de autor a lui Sadoveanu, chiar dacă era cu unele „adnotări. Acolo l-am citit integral pe Sadoveanu. Înainte lliwm puţin, îmi plăcuse, dar nu mersesem mai departe, tutui remarcabil, formidabil artist, dar nu era consonant cu mine. Perioada aceea de puşcărie cu lecturi din Sadoveanu. Fost foarte preţioasă. Chiar dacă, uneori, din cauză că am fos surprins citind, am încasat nişte bătăi memorabile, a meritai Ulterior, cănii am ajuns redactor la Editura Cartea Roma nească, fiindcă vorbeam mult despre Sadoveanu, colegii mea, doamna Georgeta Dimisianu, m-a îndemnat să scriu despre Sadoveanu. Am scris un articol în anul 1976 despic filosofia lui Sadoveanu. Acolo am crezut că am scris tot ev aveam de spus. Doamna Dimisianu mi-a spus că e foarte bun şi că ar putea fi un capitol dintr-o carte. Aşa că m-a trv cut în planul editorial. Atunci, mi-am ordonat mai bine toate reflexiile, am vrut să scriu, mi-a mers şi am scris jumătate dr carte în relativ scurt timp, în trei luni de zile. După acee. T m-am întrerupt timp de şase luni. Nu mi-a venit inspiraţia Apoi, de pe urma unei lecturi, am găsit un *motto*. De la aed *motto* a pornit a doua jumătate a cărţii[76]”.

Aceasta este epopeea descoperirii prozatorului Mihail Sadoveanu şi a publicării volumului dedicat principalelor romane ale acestuia. Mai există însă o poveste cel puţin la fel de interesantă despre felul în care autorul a ajuns la revelaţiile care l-au transformat în cel mai subtil şi profund exeget al operei lui Sadoveanu.

Imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, în anul 1946 (1945, după alte mărturii ale celui în cauză), Alexandru Paleologu, pe atunci în vârstă de 27 de ani, sedus de formu Li masonică „un templu ideal al umanităţii, azil de pace şi feri cire, nu numai pentru noi, ci pentru toţi oamenii”, precum şi de faptul că masonii au făcut posibilă Unirea Principatelor Române şi au pus bazele statului modern, la mijlocul secolu lui al XIX-lea, dar şi cucerit de ideea că marile elite ale culturii Occidentale – Mozart, Goethe, printre alţii – au fost mari masoni, decide să se iniţieze în masonerie. După numai doi ani, în anul 1948, comuniştii instalaţi la putere interzic masoneria, dar experienţa acestei activităţi îl va face să observe substratul masonic al principalelor romane sadovenienr îşi aminteşte, după mulţi ani, Alexandru Paleologu: „Scrinul această carte şi ştiind că Sadoveanu nu poate fi înţeles şi Iţustat estetic, ca

frumuseţe literară, decât prin grila masonirt, fundamentală la el, mi-am adus aminte că am fost şi eu înnoii şi am început să citesc sursele necesare, pe care le

11 lue în mai puţin când eram mason, în special textele hermetice antice, alexandrine, alte texte, cosmologia masoni „A I e fapt, aceasta nu e numai masonică: este cosmologia triiih ională a culturii europene. În aceste condiţii am scris o I ai le construită pe structura masonică[77].”

Murea revelaţie a cărţii este dată de interpretarea romanului *Uni fagul* din perspectiva mitului lui Isis şi Osiris. Excelent îâiitiuflat într-un, să-i spunem, „fapt divers” din stricta actualitate, „scenariul” Isis şi Osiris este reprodus în romanul lui Sadoveanu până la cele mai subtile detalii. În felul acesta Alexandru Paleologu contrazice toate exegezele de până la (Perpessicius, E. Lovinescu, G. Călinescu, Pompillu e nnstantinescu, Paul Georgescu, I. Negoiţescu, Nicolae Manidescu), potrivit cărora romanul este fie o variantă în piu/il a baladei *Miorița*, fie o anti-*Miorița*. Excelent documentată argumentată, teoria lui Al. Paleologu este imposibil lr i ontrazis. Ea spulberă şi vechea viziune despre Sadoveanu *Vrie autorul în *Lamurire* (a) care deschide volumul: „Saluveanu a fost cu totul altul decât scriitorul instinctual „om Ilaturii”, cum l-au crezut contemporanii; abia de curând

*efle/a a început să vadă în el ceea ce scriitorul a fost în lealitate; un mare *artifex* de esenţă cărturărească[78]”. Marea peilniinanţă a lui Alexandru Paleologu este aceea de a fi tt ttţil discutarea în cheie masonică a problematicii celor mai impui lit 11 te romane sadoveniene fără a folosi cuvântul „matul! na îi vreun altul din aceeaşi familie. Să nu uităm că în 411111 1V[7]H regimul comunist se apropia de faza sa dementă, mnniitierla era interzisă, iar cenzura avea ochii larg deschişi. I le altfel, În interviul pe care mi l-a acordat pentru volumul *Nunânif* (*hi l. Uropei*, Alexandru Paleologu se mira că nimeni nu 4 Ht**ervat la vremea respectivă faptul că analiza sa a fost Hr util pe structura masonică. I-am răspuns atunci că informaţia a circulat, dar nici criticii nu puteau să se refere explicit la acest lucru, aşa cum nu a putut nici domnia sa când a scris cartea.

Iniţial studiul asupra operei lui Mihail Sadoveanu tiv ţ buia să conţină şi un al doilea volum în cuprinsul cărui” cercetarea să fie extinsă asupra întregii

opere. În anul 1997 cu ocazia publicării celei de-a doua ediţii a cărţii, Alexandru Paleologu a scris un fel de prefaţă, *Părerea autorului la a dona ediţie*, în care vorbeşte deschis despre viziunea francmasoni că asupra lumii, evidentă în scrisul lui Sadoveanu, şi anunţă în maniera uşor frivolă care îl caracterizează, că a abandonat definitiv ideea de a scrie cel de-al doilea volum: „În ce mă priveşte, îmi dau seama că mi-am epuizat teza cu acest „prim" volum. Ceea ce aş fi urmat să fac în cel de-al doilea nu ar fi fost decât „analize literare" şi, ca să zic aşa, o „sinteză". Adică ceva de care cititorul se poate fără pagubă lipsi. Nu piere lumea dacă mă abţin…79"

Mult mai interesant este un alt aspect legat de aceasta carte. În prima ediţie există nişte pasaje cu adevărat menite să pună serios pe gânduri un spirit dispus să jure pe valorile democraţiei. Scria Alexandru Paleologu în prima ediţie, Li pagina 73: „Raţiunea istorică şi progresul nu greşesc nicioda tă în linii mari, oricâtă brutalitate, vandalism, prostie şi gro solănie ar produce, oricâte crime ar săvârşi. Justificarea lor este profundă şi infinită, în vastul ocean de cauze şi motivări concrete." Acest pasaj, ieşit parcă de sub pana lui Robespierre sau a maoistului Sartre devenise, la aproape două decenii după ce a fost scris, în momentul tipăririi celei de-a doua ediţii a cărţii, cu totul neconvenabil imaginii publice a res pectabilului senator PNL Alexandru Paleologu. Acesta ar fi putut pur şi simplu să îl şteargă, aşa cum au făcut atâţia alţii când şi-au retipărit după revoluţie cărţile scrise în timpul comunismului sau mai demult[80]. Alexandru Paleologu a gândit însă altfel. A retipărit cartea exact aşa cum a scris-o, asumându-şi inclusiv acel pasaj care nu îi mai reprezenta gândirea de la nivelul anului 1997, ba chiar atrăgând singur aleiiţia cititorului asupra lui. Acest gest făcut în anul 1997

unlirmă şi lărgeşte atitudinea de asumare a propriului treui, începută cu spovedania asupra colaborării cu Securităţii, (ăc utcL la începutul anilor '90. Forţa de a nu escamota nimic din ceea ce a fost, de a-şi recunoaşte umilinţele, cedările, laşităţile şi marile greşeli ale trecutului, de a accepta cu privirea sus judecata semenilor este apanajul exclusiv al na meni lor de mare onoare. Iar Alexandru Paleologu a fost, mii mai încape îndoială, unul dintre ei.

Scrierea volumului *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mlltiul Sadoveanu* a fost, după cum avea să mărturisească autorul în ultimii ani de viaţă, singurul său câştig de pe urma experienţei masonice. Pe măsura

înaintării în vârstă, păierile sale legate de masonerie au devenit tot mai sarcasti e Iu discuţia reprodusă în volumul *Nostalgia Europei* mi-a mărturisit: „Masoneria la asta (scrierea cărţii despre Sadoveanu – n.n.) mi-a servit, nu la altceva. Ulterior, în Franţa, „lupă ce n-am mai fost ambasador, am fost cooptat şi făcut maie maestru al celor trei loji româneşti din cadrul Lojei Naţionale Franceze. Acolo am descoperit că masoneria euilipeană astăzi este un vacs. Indiferent de ce-a fost pe vremea lui Goethe sau a lui Mozart. Şi că intră în ea fel de fel de inillviz. I care cred că foloseşte la ceva[81]”. În cartea redactată ile l'llip-Lucian Iorga şi publicată în anul morţii lui Alexandru Paleologu, 2005, eseistul relatează şi momentul despărţi * II definitive de masonerie: „Într-o după-amiază, ducându-mă la tetlâul de la Neuilly, am ajuns cu întârziere, am intrat şi iu am apropiat de uşă gândindu-mă cum ar fi să mi se ceară M intru cu paşi rituali, aşa cum se obişnuieşte uneori. Or, eu hainii n-aveam să mai fac paşii şi, brusc, mi-a pierit cheful să îmi mai duc. Am plecat şi nu mai m-am dus niciodată. Să Im I prin masonerie nu e infamant, dar să rămâi numai la **t* nu e cel mai inteligent lucru[82]”.

3.8. Cel mai bun prieten: Nicu Steinhardt I

În volumul său *Despre lucrurile cu adevărat importante** Alexandru Paleologu face un istoric al prieteniei din antichit* te până în prezent. Dacă la Platon, în *Lysis sau despre prieteni* ambiguitatea dintre „prietenia virilă”, aşa cum o înţelegeţi noi astăzi, şi „amorul grec” este curentă, odată cu Aristoiv noţiunea de „prietenie” prinde contur. Potrivit eseistului ro mân, „nimic nu mai e de adăugat, nici de amendat la ceea o spune Aristo tel în această materie” în cărţile a opta şi a nom din *Etica Nicomahică*. Revenind la zilele noastre, Alexandru Paleologu realizează un fel de ghid al prieteniilor durabile, în care, printre rânduri, se pot întrezări frânturi ale lungii sa în experienţe de viaţă (să nu uităm că, la data apariţiei cărţii, autorul avea 78 de ani): „Prietenia fiind o opţiune (...) delibv rată şi constantă, fiind un mod de a asuma destinul altuia, o limpede că ea nu se poate da cu uşurinţă. Genul de om „prie tenos”, aşa-zis cald şi comunicativ, spontan, îndatoritor, nn v deloc cel din care se aleg prieteniile durabile. Soiul acesta prea simpatic de oameni cu bunăvoinţa împrăştiată e prin natu i A inapt pentru virtutea eliminatorie, răspunzătoare şi persevv rentă care e prietenia. Cred, dimpotrivă, mult mai

capabil dr prietenie genul mai distant, mai rezervat, mai puţin doritor dr a plăcea, poate chiar în aparenţă mai egoist, poate uneori t a un caracter mai dificil. Nu e de pus multă nădejde în prietenia altruiştilor fără astâmpăr, maniaci ai negării de sine şi idealişti nerăbdători; aş crede chiar că o oarecare nuanţă de mizantro pie e mai curând proprie unor prietenii adevărate. Generozi ta tea, fără de care nu e de conceput o mare prietenie, nu e deloc totuna cu altruismul; ea presupune o conştiinţă de sinr mult mai sigură şi mai cuprinzătoare decât la firile comune şi e, de fapt, inseparabilă de curaj; aceste două însuşiri, pe caiv Descartes le preţuia atât de sus, nu pot exista fără o foartv precisă putere de reprezentare a relaţiilor nevăzute şi fără o foarte fermă putere de decizie, adică fără imaginaţie şi simţ practic. Nu există prietenie şi nu există nicio virtute fără imaginaţie şi fără simţ practic[84]”. În condiţiile acestei foarte complete viziuni despre prietenie este de presupus că puţini dintee cei care foloseau apelativul „Alecu” când îl întâlneau în public şi săreau să îl sărute pe amândoi obrajii puteau avea I ei IIIudinea că sunt cu adevărat prietenii scriitorului.

Întrebându-l direct care a fost cel mai bun prieten al săuz mi a răspuns fără să clipească. Şi, în ciuda reputaţiei sale de în Hi de lume, lista este mult mai scurtă decât ne-am putea Hlihitânn: „Cel mai bun prieten al meu… au fost mai mulţi, pe Auel. Dar cel mai apropiat mi-a fost Nicu Steinhardt. A **nil IonI şi doctorul Sergiu Al. George, iar acum este docto-

* iil Kimebiu Munteanu. Steinhardt era mai vârstnic decât mine i îi vreo şapte ani, Sergiu Al. George mai tânăr cu trei, Hi doctorul Munteanu mai tânăr cu vreo şase, şapte, opt ani „au I hinr mai mult. Prietenii ăştia ai mei au fost toţi oameni mielipenţihr”.

I’sislă mărturii din ambele părţi privind prima întâlnire dintre Nicu Steinhardt şi Alexandru Paleologu. Cert este că ea

* avui loc la Câmpulung, la mijlocul anilor cincizeci, pe când Menandru Paleologu era „fugar”, iar Constantin Noica avea citiiuli lliul forţat în această localitate. În *furnalul* fericirii[86], Nicu Reinhardt îşi aminteşte că în anul 1954 a fost invitat printr-o pi tetei i”[1] să-l viziteze pe Constantin Noica la Câmpulung,

**ale cu care ar avea prilejul să îl cunoască şi pe un alt fost

* lev al liceului „Spiru Haret”, „mult mai tânăr” decât el, care-i luţţtu” Şi

se ascunde „sub un nume fals şi cu buletin de iden-Mlalv plăsmuit”. Ajuns la Câmpulung, după ce descrie casa în care locuia familia Noica („Ei locuiesc nu departe de malul râului, într-o casă cu turn şi grădină, umedă, mucegăită, tristă, lai lui tără farmec, cu ziduri mâncate de muşchi şi încolăcite cu iederă de culoare închisă”[87]) şi primirea foarte cordială de a avut parte, se ocupă şi de întâlnirea surpriză: „Misteriosul pileten spiritist mi se recomandă Crăifăleanu, poartă o iiu! fita A vădit lăsată în scop de camuflare, ridicol de stufoasă I* în laţii tânără de intelectual subţire cu reflexe de monden nellii” *!” 1” Urmează un pasaj care va genera peste timp, aşa cum se va vedea, o reacţie polemică a lui Alexandru Paleologu: „Întrunirile din casa cu turn – în cursul cărora se serve) te ceai fără zahăr, fiecare aducându-l cu sine, plus un cori două sau trei – discuţiile de înalt nivel filosofic, măiestri, descoaserii spirituale de către gazdă a celor prezenţi exercită t puternică atracţie asupra mea[89]”. În scurtă vreme adevărat, identitate a lui Crăifăleanu este revelată, simpatia nou-vv nitului pentru el explodează şi primul semn este brusc,” schimbare a apelativului: „Crăifăleanu este un om încântător de toate informat, a citit toate cărţile din lume, îl adoră ca şi mine pe Alphonse Daudet, e aprig consumator de ceai – sv pricepe să-l gătească după tipic – străluceşte; seniorie de mare clasă. Mă ştie din liceu, când eram într-a şaptea eu, el în pri ma; eu pe el, nu. Ne împrietenim la cataramă în cel mai senri timp şi nu trec nici douăzeci şi patru de ore până aflu că nu mitul Craiffy e fiul avocatului Mişu Paleologu, om de mari” ispravă[90]”.

Văzută de Alexandru Paleologu, aceeaşi scenă arată puţin altfel. Mai precis decorurile simt oarecum diferite, nu însă şi entuziasmul participanţilor. Întrebat de Stelian Tănase cum l a cunoscut pe Nicu Steinhardt, Alexandru Paleologu răspunilr „în 1954, când a venit la Câmpulung să-l vadă pe Dinu Noic a, cu care fusese coleg şi oarecum amic în tinereţe. Era mai tân.ir decât Noica, la şcoală a fost în urma lui. Atunci ne-am văzul noi prima dată, ne-am înţeles de la început. Eu îl cunoşteam din „Revista Fundaţiilor” şi din colecţia revistei „Vlăstarul” a Liceului Spiru Haret (unde am învăţat şi eu) şi cartea *în gen ni tinerilor*, volumul de parodii apărut prin ’34 sau ’35, pe cart[1] mi-l împrumutase un văr de-al lui Nicu, coleg de clasă cu nu ne[91]”. Paleologu dezminte informaţia potrivit căreia Noii a organiza întruniri cu grupuri de discipoli care trebuiau să vin. T cu zahărul şi cu comurile de acasă, reluată

ulterior de Steinhardt şi într-un articol, publicat iniţial în revista „Steaua” şi apoi reprodus în volumul *Prin alţii spre sine*. Cel cunoscut la vremea respectivă sub numele de Ion Crăifăleanu ţine să puna lucrurile la punct, fie şi după o jumătate de secol de la derula um evenimentului şi dispariţia fizică a prietenului său: „Eu

* iiiin acolo singurul discipol al lui Noica, nu era niciun grup de I traci fervenţi, eram eu singur care dimineaţa parcurgeam

* îi el toate notele lui de lectură din Hegel şi traduceam împreună texte greceşti. Asta a fost în primii trei ani cât am stat la Câmpulung. Nu era niciun fel de oaspete cursant. Mai erau prieteni care veneau în vizită acolo şi beau ceai. Deşi era o r Nk a în care pâinea era pe cartelă, nimenea nu venea cu cormu I de acasă, nici nu existau cornuri pe vremea aceea, era numai pâine neagră şi ceaiurile erau foarte bune[92]”. Finalul iiinie iii „reparaţiei” lui Alexandru Paleologu nu a mai găsit lulei locutorul de la celălalt capăt al firului. Chiar şi aşa zâmbetul îngăduitor al lui Nicu Steinhardt se poate întrezări: „A Muia** e hestia netranşată, dar ţin să rectific, ceea ce spune Nicu iltmpre Noica la Câmpulung şi despre mine e inexact, este în el mai bun caz falsă memorie, dacă nu este ceva ca în *Tar tarin thn I arascon*, păcat că nu pot să-i spun acum lui, care, ca şi mine, citise foarte mult în tinereţe pe Alphonse Daudet[93]”. Hefei în a din final la Alphonse Daudet este un plin de nostalgie e *Im d’oeil*, scriitorul francez fiind revelat încă de la prima Uit A Iii în” ca o mare pasiune literară a celor doi. O mărturiseşte Meiandru Paleologu vorbind despre elementele care i-au apmpiat, în articolul *Septuagenarul neastâmpărat*, inclus în sumarul volumului *Alchimia existenţei*: „Din primele vorbe ne-am dat numaidecât seama că avusesem aceleaşi lecturi hotărâtoare Hi adolescenţă, aceeaşi formaţie intelectuală (a mea însă mult mai modestă); ne-am descoperit pe loc (le bănuiam dinainte) fi t*t li lecţiile comune în artă, în literatură, în anecdotica istorică, în formele vieţii private, în amintirile pariziene, în gastronomie, Iubeam la fel de mult Bucureştiul şi îi cunoşteam la fel de bine trecutul. Buna noastră memorie ne ajuta să pomenim pe de rost pasagii întregi din *Craii de Curtea Veche*, din *Căutarea* timpului *pierdut*, din *La rôtisserie de la reine Pédauque*, din *Candi* Ih din Stendhal, din Ion Ghica, din Caragiale-tatăl. Mai cu seamă iu’-” apropiat faptul că eram printre foarte

puţinii de nu Mtmvn poate chiar singurii români din generaţia noastră pentru care Alphonse Daudet era un autor familiar, tot aşa *şi* Courteline. Ne-am declarat cu de la noi putere prieteni din copilărie (după cum se va vedea, Nicu Steinhardt a ajuns şi susţină această versiune până şi în timpul anchetei penale – n.m.), abolind dintr-un condei diferenţa de vârstă şi umplând retrospectiv cu posibilele noastre amintiri comune deceniile în care doar din capriciul întâmplării nu ne întâlnisem încă de fapt[94]”. Şi, ca o confirmare a zicalei „*Ceux qui s’aiment se taquinent*”, cei doi „siamezi” nu scapă niciun prilej pentru a se împunge în joacă. Finalul acestui articol aniversar i-ar pu Um induce în eroare pe mulţi dintre cei care nu cunosc toate nuan ţele ironice şi subtilităţile dialogului dintre Alexandru Paleologu şi Nicu Steinhardt. S-ar putea chiar crede că întregul texl este scris cu gândul mai degrabă la reacţia directă a vechiului prieten decât la cititorul accidental: „De zece ani de când şi-a lăsat barbă, la început sură, vechea lui chelie a câştigat în dem nitate, iar el are un fason impunător, ceva între duhovnic şi general ţarist. Nu-mi mai vine uşor să-i vorbesc de la egal la egal, ca „prieten din copilărie”, şi trebuie să fac un efort (nu prea mare) ca să-mi moderez deferenţa pe care mi-o inspirit. Efortul acesta însă îmi reuşeşte şi îi pot spune de la obraz, fă ni prea vizibile semne exterioare de respect, admiraţia şi iubirea mea. Tot în felul acesta îi mai spun şi altele, nu întotdeauna la fel de măgulitoare, din care unele le voi scrie poate în alt arh col: nu se potrivesc în acesta omagial[95]”.

Dincolo de şarjele amicale din cărţile celor doi buni prieteni, mai există o a treia relatare a primei întâlniri dintre Alexandru Paleologu şi Nicu Steinhardt. Una mult mai prozaică, nedorită de niciunul dintre protagonişti, aflată astăzi în arlu vele Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securii A ţii. La 31 decembrie 1959, Nicu Steinhardt este interogat în calitate de martor în procesul Noica-Pillat. În contextul disc a ţiei despre împrejurarea în care l-a cunoscut pe Noica, Nim Steinhardt vorbeşte despre vizita la Câmpulung şi, inevitabil, despre întâlnirea cu Alexandru Paleologu. În încercarea de a se proteja de acuza că s-ar fi dus să întâlnească o persoană malul de fugar, care trăia sub o identitate falsă, Nicu Steinheid I minte fără să clipească: „Cu aceeaşi ocazie l-am revăzut şi pe Paleologu Alexandru, pe care-l cunoşteam aproximativ din anul 1930 şi cu care eram în relaţii apropiate atât noi cât şi familiile noastre. Paleologu Alexandru locuia la Câmpulung Iiină lui ştiu de ce locuia acolo, bănuiam că are şi el domiciliu obligatoriu însă nu l-am

întrebat şi el nu mi-a spus nimic. I Miei lor, după 1956, Paleologu Alexandru mi-a spus că a purtai un limp un nume fals, având pe buletin numele Crăi 141 lea li u, după care şi-a reglementat situaţia, însă nu cunosc de iş ţt a ascuns identitatea[96]”. Gestul lui Nicu Steinhardt de a-i „Minţi pe anchetatori în legătură cu acest subiect este aproape „Mim IţţaŞ’ în condiţiile în care şi Constantin Noica şi Alexandru Paleologu erau arestaţi în momentul respectiv. În mod uni mal, ar fi trebuit să-şi imagineze că şi ceilalţi protagonişti poveşlii au fost deja interogaţi pe marginea acestui subiect wl I A cyalisele ca ei să fi nimerit exact pe fantezia „martorului” Hail minime, din moment ce nu au putut comunica pentru a pune de acord asupra unor versiuni comune. Pentru Nicu Steinhardt, situaţia degenerează dramatic şi, în numai o săp HlmauA, el se transformă din martor în învinuit. La începutul luletoţţa loriului care i se ia în noua calitate, la data de 6 ianua *fN pjftO, reiterează informaţia potrivit căreia îl cunoaşte pe Me* a nil r îi Paleologu de prin anii ’30. Puţin mai târziu, se un Uli a Iii declaraţii şi afirmă că l-a cunoscut la Câmpulung, în anul 1954. De această dată, anchetatorul per l Onea Mircea („li pie care ştim din *Jurnalul fericirii* că nu era blândeţea înhih tiloală). Sesizează inadvertenţa şi îl pune să dea explicaţii.

„Inifvânire: La începutul acestui proces-verbal de interoft el * Iu ai declarat că pe Paleologu Alexandru îl cunoşteai de

iliii anul 1930, or mai sus declari că l-ai cunoscut la Câmpu HHH I ăi ni se afla în situaţia de fugar. Care este adevărul?

Hilmţmns: Adevărul este că eu l-am cunoscut pe Paleologu Alexandru la Câmpulung atunci când el se afla fugar, în hţiţiftăflirfârile pe care le-am descris mai sus şi nu în anul Ml nţiţ cum am declarat la începutul interogatoriului.

Întrebare: Dacă acesta este adevărul, de ce la început c[1] declarat altfel?

Răspuns: Am declarat faptul că l-am cunoscut pe Paleologu Alexandru încă din anul 1930 pentru a da o impresie ci eu am mers la Câmpulung pentru a întâlni un prieten y nicidecum că m-am dus pentru a cunoaşte această persoană urmărită de autorităţi şi cu care apoi am stabilit legături Recunosc că am minţit atunci când am declarat că îl cuno team pe Paleologu Alexandru încă din anul 193097”.

Prietenia dintre Alexandru Paleologu şi Nicu Steinhardt a durat 35 de ani, până la moartea lui Steinhardt, în anul 1989. Foarte puţine momente ale acestei lungi relaţii de e, t maraderie au scăpat vigilenţei agenţilor de securitate. Intervalul de timp 1954-1959 a fost cu minuţiozitate reconstituit în anchetele de urmărire penală din procesul Noica-Pillii din mărturiile protagoniştilor, dar şi din cele ale celorlalţi participanţi la întrunirile organizate de Constantin Noii a, Mihai Rădulescu, Alexandru Paleologu, Beatrice Streliskn sau Nicu Steinhardt, în care se discuta despre Hegel, Goethe Mircea Eliade şi în care, la un moment dat, s-a citit articolul publicat de Cioran „NRF” („Nouvelle Revue Française’), *Lettre à un ami lointain*. Au urmat arestul, anii de închisoare iar după eliberarea din anul 1964, stricta supraveghere, dv care a avut parte mai ales Nicu Steinhardt. Toate mijloacele imaginabile au fost utilizate pentru ca Nicu Steinhardt să se afle sub control 24 de ore din 24. O întreagă echipă de în formatori a fost mobilizată spre a-l trage de limbă, în casă n fusese montată tehnică de ascultare, telefoanele îi erau e a stricteţe supravegheate (există dosare care conţin rigumt listele cu numerele de telefon de la care a fost sunat sau p” care le-a apelat, în paranteză fiind trecut titularul postului respectiv sau, în anumite situaţii „necunoscut” şi rezuma 1*1 conversaţia), în stradă îl aşteptau agenţii de filaj (existăul dosar inclusiv fotografii ale „obiectivului” discutând t a diverşi vecini sau cunoscuţi), scrisorile, primite şi expedia în erau deschise, fotocopiate şi ulterior repuse în circuitul po\.

I iii Un le inutil de spus că, în urma acestor acţiuni, multe dintre persoanele cu care Nicu Steinhardt intra în contact deveneau la rândul lor suspecte şi, implicit, ţinta interesului Mt* utilă ţii, manifestat prin deschiderea unor noi dosare de urmărire informativă.

Anii petrecuţi în închisoare au pus la grea încercare prietenia dintre Alexandru Paleologu şi Nicu Steinhardt. Mai a leu că cei doi au optat pentru soluţii de supravieţuire complet diferite. Adept al principiului lui Kirkegaard, potrivit „Ăluia contrariul păcatului nu e virtutea, ci libertatea, Steinhardt a refuzat orice formă de colaborare cu autorităţile şi nu a er Hat, atunci când a crezut că se poate salva pe sine sau că îi poate proteja pe apropiaţi, să mintă cu seninătate, chiar şi Iii la ţa celor mai duri anchetatori. Această atitudine a făcut ca el să fie unul dintre ultimii eliberaţi din penitenciar, în uiiiia amnistiei din anul 1964, iar ca zilele sale petrecute în tenitenciar să fie infinit mai negre

decât cele ale lui Alexandru Paleologu. Prietenul său, în schimb, convins după lectu Mle din Montaigne că cea mai eficientă formă de rezistenţă M**le I ea prin supunere, a jucat cartea aparentei colaborări loiale, atitudine care, spre sfârşitul perioadei de detenţie, s-a Iranului mai în convingere sinceră. Şi-a recunoscut greşelile în gura mare, s-a căit în faţa anchetatorilor, s-a lăsat reeducat al a semnat „pactul cu diavolul”, a făcut apologia marxismului printre colegii de suferinţă, înfruntând privirile lor Albite sau doar ironice şi chiar a scris două articole pentru i viila „Glasul patriei” în care, după cum singur a mărturisit în anii de după căderea comunismului, i-a făcut zob pe I îmi e ioran şi Mihail Villara[98]. Oarecum, din fericire pentru prietenia lor, ultimele zile de detenţie i-au găsit în penitenci 411* iltleritc: Nicu Steinhardt la Gherla, Alexandru Paleologu M Ituloţani. Pentru că oamenii cei mai dispreţuiţi de Steinliatill Iii închisoare erau cei care adoptaseră linii de comportament asemănătoare celei a lui Alexandru Paleologu. În himim/m/ *fericirii* există o însemnare, datată 2 august 1964, în care Nii îi Steinhardt relatează zilele premergătoare ieşirii din închisoare. Semnele eliberării deveniseră evidente. Mai mulţi deţinuţi părăsiseră deja penitenciarul de la Gherla, iar comportamentul gardienilor faţă de cei rămaşi după gratii st[1] schimbase radical. Încercau, în ceasul al doisprezecelea, sa stabilească relaţii amicale cu victimele lor de mai ieri, scuzându-se într-un fel pentru relele tratamente aplicate, prin vorbe precum „ce să-i faci, aşa a fost, să nu plecaţi cu supărare”. În pofida acestui aer de libertate şi a golirii treptate a celulelor, Nicu Steinhardt este pe punctul să cedeze psihic: „... după seria de plecări de la sfârşitul lui iunie, văzând că nu fac parte nici din seria care a început să fie liberată pe 25 iulie, cunosc o stare ilogică de nerăbdare şi anxietate[1] E stupid, nu mă pot reţine, dar iau aminte că-mi pare rău sa fi fost urgisit printre ultimii. Aveam să fiu într-adevăr liberal în chiar ultima zi: numele meu începe cu litera S, n-aveam pile de niciun fel, nu eram bolnav incurabil, fusesem „nesin cer cu ancheta”, nu figuram pe listele de turnători („au cola borat cu organele de administraţie”) şi nu mă număram printre reeducaţi[99]”. A ieşit din închisoare la data de 24 au gust 1964. Deşi nu are o foarte mare relevanţă, trebuie preci zat că Alexandru Paleologu a făcut parte din prima serie de deţinuţi politici eliberaţi, cu două luni mai devreme, la 21 iunie, 1964.

În anii care vor urma, în libertate fiind, dar mereu sub strictă

supraveghere, Nicu Steinhardt a bănuit cu siguranţa cine au fost turnătorii din jurul său. De multe ori în prezenţa acestora „bătea şaua ca să priceapă iapa”. Iar acest lucru reiese fără echivoc din chiar rapoartele pe care aceştia le redactau ulterior şi care se găsesc astăzi în Arhivele Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii. Un exemplu concludent poate fi oferit de un amplu raport re dac tat de sursa „Gogu Pil” la 3 aprilie 1974. Aceasta a repro dus în conştiincioasa sa informare nişte afirmaţii ale lui Steinhardt în urma cărora, dacă turnătorul ar fi avut vreun dram de onoare şi ruşine, n-ar mai fi putut să se privească multă vreme în oglindă: „Eu am oroare de oamenii lipsiţi de I it rue ter, de codoşi, de delatori, informatori care sunt cei mai II iNÎ i de caracter. Am avut mare dezamăgire în viaţa mea lltiul „turnat”, trădat de cunoscuţi, prieteni. Cea mai sinistră s n lego rie de oameni, adevăraţi denaturaţi, monştri, este iireen a turnătorilor de profesie, ciripitorii, informatorii, care nu merită decât dispreţ, desconsiderare, scuipaţi. Rău face Vfgimul că încurajează în întreprinderi această oribilă cate Hor le de oameni declasaţi, veroşi, cretini în general, lipsiţi de bun simţ şi de conştiinţă, mai ales care-şi vând rudele, prietenii, cunoscuţii[100]”.

În ziua de 14 decembrie 1972, în urma unui denunţ H i ion im, la domiciliul lui Nicu Steinhardt din strada Ion I illicit nr. 3 are loc o percheziţie, în urma căreia este confiscat Uli exemplar dactilografiat din *Jurnalul fericirii*. În *Nota-raport ftflinnrf condiţiile confiscării manuscrisului* Jurnalul fericirii *şi l*şvpunerea pentru destrămarea anturajului lui Nicu Steinhardt*, datată 16 decembrie 1972, scrie, printre altele:

„Cu acest prilej s-au găsit şi s-au ridicat de la Steinhardt Nii îi Aureliu un exemplar dactilografiat al lucrării şi alte Innern nări ale acestuia cu conţinut tendenţios.

Până în prezent, din cercetări nu s-a stabilit existenţa unui alt exemplar de pe lucrare, respectivul susţinând că l-ar fi distrus[101]”.

Din ancheta care a urmat a rezultat faptul că textul a fost dactilografiat de o persoană din Israel, aflată în trecere prin România (deci, practic imposibil de arestat şi anchetat de I Aire autorităţi) şi că au existat două exemplare dintre I ase unul a fost distrus prin incinerare de chiar autorul său.

T Aleva luni mai târziu, la 3 aprilie 1973, informatorul Aitur” redactează o notă „privind efectul anchetei asupra lui Ml* îi Steinhardt”. Toată reacţia lui Steinhardt pare extrasă ittnli un hibrid grotesc de melodramă şi comedie bufă,

fiind o Miiuhinaţie de lamentaţii şi insinuări menite să incrimineze la mimiiiiI foarte subtil. La fel ca în *Hamlet*, scriitorul joacă un fel ilt* în enetă plină de apropouri, cu ochii aţintiţi la reacţiile delat*utilul din faţa sa. Îi spune scriitorul cu cinism oaspetelui său care, precum informatorul „Gogu Pil”, raportează conştiincios superiorilor toate detaliile discuţiei: „I-am rugat să nu mă facă turnător. Orice, dar asta nu. Nu pot. M-au întrebat cum as reacţiona dacă aş afla de o acţiune sau de o activitate împotri va statului, dacă m-aş duce să spun. Am răspuns că dacă ar fi ceva care să pună în pericol statul m-aş duce. Dar ca să spun eu că a înjurat cutare sau cutare, că e scumpă brânza sau aşa ceva – asta niciodată! Am să pier în închisoare. Te rog să ma ierţi că ţi-am dat să o citeşti (dactilograma cărţii *Jurnalul fericirii* – *n.m.*). N-am vrut să fac rău nimănui. Sunt un păcătos[102]” Este limpede că „Artur” este, în ochii autorului, măcar unul dintre principalii suspecţi pentru delaţiunea care a dus la confiscarea manuscrisului. Dacă nu cumva chiar vinovatul dovedit. Cu siguranţă face parte din cercul foarte restrâns al celor cărora le-a fost încredinţat textul spre lectură, aşa cum reiese din pasajul reprodus mai sus. Prin eliminări succesive dacă nu cumva a fost din capul locului o cursă întinsă specia I pentru el, ceea ce este, totuşi, greu de crezut, riscul fiind mult prea mare în raport cu potenţialul câştig – cel care îşi semna notele informative cu indicativul „Artur” a ajuns principalul suspect. Iar intuiţia lui Nicu Steinhardt nu a dat greş. Dacà mai exista vreun dubiu asupra ticăloşiei lui „Artur”, el este spulberat de N (ota) B (iroului) care însoţeşte textul informate rului şi care este semnată de Lt. Col. Albescu M.: „Nicu Steinhardt, (sic! – cu virgulă între subiect şi predicat) a fost condamnat, este în atenţia 1MB care a iniţiat măsurile de per cheziţie. Deoarece „Artur”[103] ne-a semnalat despre existenţa manuscrisului şi ne-a pus în posesia lui, vom ruga 1MB s” î manifeste grijă pentru conspirarea informatorului, infor mându-i în acelaşi timp despre starea lui N. Steinhardt[104]” Hârtia poartă şi o rezoluţie destul de neobişnuită, care dv monstrează importanţa acordată acestei delaţiuni: „Este obli gaţia noastră să nu deconspirăm acest informator de va loare[105]”. În ce-l priveşte pe Nicu Steinhardt, sunt convins că prevederea a fost tardivă. A ştiut perfect de unde i s-a tras, iar jocul său de-a şoarecele şi pisica cu cei doi turnători o demon „Imiz”[1] fără echivoc. Ceea ce nu înseamnă însă că „Artur” şi I oţţt! Pil” nu şi-au făcut în continuare cu foarte mult zel ilfiloriéi. Atâta doar că mesajele pe

care le redactau şi le transmiteau cu râvnă deveniseră, de la un punct încolo, strict cele ie I are „obiectivul” avea interesul să le aducă la cunoştinţa autorităţilor.

Altceva este însă important în această poveste cu iz poli Mit Mau de dramă victoriană. Al doilea exemplar dactilografiat ilin *turnului fericirii* nu a fost ars de autor, aşa cum au crezut la v temea respectivă agenţii Securităţii, ci a fost încredinţat spre păstrare lui… Alexandru Paleologu. Care, la momentul resjftN IIv era, după cum bine se ştie, informator al Securităţii. Nu mimai că exemplarul respectiv a supravieţuit şi autorului său şi it’gllmului comunist, dar întâmplarea a prilejuit prima mărim NI re a pactului încheiat de Alexandru Paleologu cu Securitatea I.îi câteva zile după „deconspirarea” din noiembrie 2000 *mi purtat o lungă discuţie cu Alexandru Paleologu, esenţială Iu pilvânţa colaborării sale cu Securitatea. Aceasta a fost puhhiată în numărul din ianuarie 2001 al revistei „Cuvântul[106]”. IMipie subiectul în discuţie, scriitorul mi-a spus atunci amicul meu Nicu Steinhardt (…) mi-a dat cartea lui, *înr Htilul* (*em irii*, să o păstrez şi nu s-a ferit niciodată de mine. I And l am mărturisit prima oară – pentru că lui i-am mărturisit înainte de apariţia mărturiei mele publice din volumul *ftthnvn memoriei*, mi-a replicat: „Eu eram sigur demult de Iii” iul acesta, mă aşteptam, dar nu m-am ferit de tine nicio tipa. Pentru că ştiam că eşti băiat deştept şi că nu eşti în stare lai t o porcărie”. Asta este important. Ce este un prieten? I „te ai ela care nu te crede capabil să faci o ticăloşie, chiar cu piuitele j” e masă. Când cineva trage concluzii după nişte înhumain oficiale, nici nu te întreabă, nici nu te consultă, acela în eule prieten, acela este un porc[107]”. Ce diferenţă uriaşă de atitudine există între acest Nicu Steinhardt şi cel din dialoguiste I îi „(ioţţu Pil” şi „Artur”.

Înhuma) ia se repetă, aproape în aceiaşi termeni, într-un Iiiihiviu Inedit, publicat de Ovidiu Şimonca în revista „Observator cultural” cu prilejul morţii lui Alexandru Paleologu, în august 2005. Chiar dacă vorbele din presupusa replică a lui Steinhardt nu sunt identice, ideea este riguros aceeaşi. „Primul căruia i-am declarat-o a fost prietenul meu Nicu Steinhardt. Care mi-a spus: „Eu eram sigur de asta, am avui impresia asta de la început, dar am avut încredere în tinv, eşti băiat deştept şi nu puteai să faci prostii”. Ca dovada, deşi ştia lucrul ăsta, mi-a încredinţat mie manuscrisul cărţii lui, *furnalul fericirii*[108]”.

În legătură cu locul în care a fost ascunsă dactilograma *Jurnalului fericirii*, Alexandru Paleologu mi-a mărturisit într-o discuţie privată că ar fi fost imposibil să o ţină asupra sa, riscurile de a fi descoperit fiind foarte mari în condiţiile în care toată lumea ştia că este unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Nicu Steinhardt. Atunci, s-a gândit să-l încredinţeze unei doamne mai presus de orice bănuială, tocmai pentru reputaţia doamnei respective de „gură bogată”, încă pabilă să ţină vreun secret. Persoana ideală s-a dovedit pân.1 la urmă a fi colega sa de la Editura Cartea Românească, doamna Georgeta Dimisianu. Flerul la oameni al lui Paleologu s-a dovedit impecabil. Nimeni nu a aflat niciodată acest secret. Informaţia a fost confirmată de dl Gabriel Dimisianu, care mi-a mărturisit că nici măcar domnia sa nu a ştiut despre existenţa exemplarului din *Jurnalul fericirii* aflat la ei în casă, decât la mulţi ani după căderea comunismului, lal.1 încă o dovadă că nu întotdeauna oamenii sunt ceea ce pot *să* pară la prima vedere.

Prietenia dintre Nicu Steinhardt şi Alexandru Paleologu nu putea să nu intre şi în atenţia Securităţii. Din momentul ieşirii pe poarta închisorii de la Gherla, în august 1964, până în clipa confirmării oficiale a morţii sale la sfârşitul cinului 1981), dosarele lui Nicu Steinhardt au rămas în permanenţă deschise în aceste condiţii, cu greu s-ar fi putut găsi un informator mai bine plasat decât Alexandru Paleologu în tentativa autorităţile în de a afla intenţiile şi gândurile cele mai intime ale scriitorului Coroborând dosarele de urmărire informativă ale lui Niu Steinhardt cu dosarul de reţea al lui Alexandru Paleologu, ies în evidenţă câteva aspecte cel puţin bizare.

Alexandru Paleologu apare în toate notele de analiză printre primele persoane foarte apropiate lui Steinhardt, dar nu apare decât sporadic în notele uzuale ale informatorilor privind contactele cotidiene (inclusiv telefonice) ale monahului de la Rohia. Altfel spus, deşi se ştia că Paleologu şi Reinhardt sunt prieteni foarte apropiaţi, ei se vedeau rar, iar la telefon vorbeau puţin şi de obicei lucruri neimportante, s el puţin asta rezultă din dosarele de urmărire informativă ale lui Nicu Steinhardt.

Planurile de măsuri pentru urmărirea informativă a lui Nii îi Steinhardt propun de fiecare dată ca informatorul „Mam (Mtescu” /” Alexandru” (numele de cod ale lui Alexandru Paleologu) să fie orientat înspre obiectivul Nicu Steinhardt, dai urmele acţiunii sale nu se prea văd în dosare. Iar atunci

* Âliil ni” văd, efectul lor – nu doar scontat, ci chiar verificabil – i-” ile opus celui îndeobşte presupus a fi rezultatul unei „turnăhitir Adică, informatorul nu s-a prea omorât cu firea.

În rapoartele de bilanţ privind urmărirea informativă a lut Nicu Steinhardt, se vorbeşte despre informator ca despre în mulă care şi-ar fi făcut foarte bine treaba. În mod curios simmI, Iii dosarul de reţea al lui Alexandru Paleologu, atunci I Aiul vine vorba despre analiza activităţii sale de informator, I Mi li Steinhardt nu figurează printre obiectivele despre care a oferit informaţii utile de-a lungul timpului.

Pentru ca lucrurile să fie pe deplin clare, voi abandona immililerаţiile teoretice şi voi încerca să păşesc pe teritoriul mult mai ferm al concretului. În calitate de informator al iutlăţii, Alexandru Paleologu a avut două nume conspirative: „Marin Oltescu” şi „Alexandru”. La ieşirea din închisoare, Niib numele de cod Marin Oltescu a fost dirijat iniţial *pti” a I li lege informaţii din cercurile foştilor lideri ai Partiliilul Naţional Liberal şi din cele ale foştilor colegi de detenţia t Mlesior i s-au dat în sarcină şi unii români din diaspora, piuvtmilţi din vechile structuri de conducere ale Partidului Naţional Liberal. Cum, vu timpul, prezenţa lui Alexandru Paleologu în lumea culturală a devenit tot mai consistentă şi vizibilă, iar cercul său de prieteni scriitori şi artişti s-a lărgii continuu, în anul 1975 se propune trecerea informatorului în su borti inea unei alte unităţi, i se schimbă numele de cod în „Alexandru” şi este redirecţionat cu prioritate spre cercuri în literare. Trebuie precizat că în dosarele informative privind a I pe Nicu Steinhardt sunt prezenţi atât informatorul „Marin Oltescu”, cât şi „Alexandru”.

La data de 28 februarie 1966 este propus un *Plan de* mă *suri în dosarul de verificare privind pe” Ortodoxul”* (Nit a Steinhardt). Acesta urmăreşte:

„stabilirea atitudinii sale, dacă desfăşoară activitalr duşmănoasă şi în ce constă aceasta, natura legăturilor în cercul lui de prieteni faţă de care se manifestă ostil;

— Strângerea de probe cu privire la activitatea pe can stabilim că o desfăşoară în vederea prevenirii oricăror acţiuni duşmănoase ce ar întreprinde.”

Prima măsură propusă este organizarea „agenturii” carv presupune că vor fi dirijaţi în continuare agenţii „Radu „Marin Oltescu” şi „George”. Se explică mai departe ut agentul „Marin Oltescu”, „al tov. Cpt. Nătăleţu D., cu

caiv este în relaţii mai vechi, va fi dirijat să dezvolte în continuau” legăturile cu obiectivul, va urmări activitatea lui pe linhi mistico-religioasă şi va stabili atitudinea sa faţă de poliln tt statului nostru pe care o are (sic!)109”.

Dirijarea „în continuare” a agenţilor „Radu”, „Marin Oltescu” şi „George” presupune faptul că ei au mai fost utilizaţi şi cu alte prilejuri legate de acest obiectiv. Unde? Cu ce rezultat? în niciun alt dosar nu este consemnată vreo iii mă a acţiunii lor. În schimb există un rezultat cât se poate iii clar al activităţii lor în acest dosar.

La data de 28 decembrie 1966 este dată Hotărârea pentru închiderea dosaridui de verificare 9802 privind pe „Ortodoxul bănuit de agitaţie cu caracter contrarevoluţionar. Motivaţia tin I ziei se întemeiază pe următoarele elemente: „În urma dirija iii ticniţilor „Marin Oltescu”, „Jean Draga” şi a unui agent al I H 1 N tiu stabilit următoarele: Numitul Steinhardt Nicu du (uinerea în libertate s-a angajat contabil la întrepr. (sic!) Mtăi ulnţa”, ulterior trecând pe post de muncitor. Preocupata Na principală continuă să fie găsirea unui post corespunalui pregătirii sale pe de o parte, iar pe de alta îngrijirea tatălui Nău în vârstă de peste 80 de ani şi foarte suferind. (...) i hipÄ I uni arată agentul „Marin Oltescu”, numitul Steinhardt ’iiu mi evreu, suferă de un complex de inferioritate, iar perioada de detenţie i-a accentuat gândirea filosofică şi mistică de care se ataşase anterior, considerând convertirea la ortodoxism ca o formă de consacrare a sa ca român. Datorită s* Mrfi’l credinţe, ajutând pe cei bolnavi, manifestându-se Mem de generos, explicându-se astfel motivul pentru care * nut*it şi în prezent de numeroşi foşti condamnaţi. (...) Hrtă agenţi arată că nu are manifestări duşmănoase la Iu *a regimului, declarând că „nu are nimic comun cu I lilii a” * l oale acestea infirmă unele afirmaţii ale agentului IMilu * I a la locul de muncă Steinhardt s-ar manifesta ca un Initiator iii legionarilor, cu atât mai mult cu cât agentul tuile îi Tel re din aceeaşi întreprindere îl arată cu poziţie a i tri” C’oncluzia aproape că vine de la sine: „Numitul li lliliardl Nicu nu desfăşoară activitate duşmănoasă împo *” i” a iiianduirii sociale din ţara noastră şi nicio propagandă r Mute iiiinI ico-religioasă, nemulţumirile sale datorându-se uni Minaţii privind serviciul, starea sănătăţii etc. Şi deci nu

* * Miilă pericol social[110]”.

Mulul agentului „Marin Oltescu” în luarea acestei decizii e determinant.

Coroborate, informaţiile date de el sunt i I an* au probat faptul că obiectivul nu prezintă pericol tal şi I îi dosarul de urmărire poate fi închis. Nu am cu l! u * a vreo notă informativă a lui „Marin Oltescu” să fi I Iun vieini prejudiciu cuiva. Acum există însă dovada ş *tpaldih I îl cel puţin într-un caz notele acestui agent au pi mai în favoarea celui urmărit. Şi că, în orice caz, s-a *” **lii! l nă iiii facă rău nimănui. Felul în care şi-a asumat erorile trecutului în momente în care nimeni nu îi cerea şi facă acest lucru, discreţia păstrată în jurul exemplarului din *Jurnalul fericirii*, în pofida riscurilor la care îl putea expune un asemenea gest şi felul în care inteligentele sale informări au dus la închiderea dosarului de urmărire al prietenului său mă lac să cred că vorbele pe care mi le-a spus în decenv brie 2000, la câteva zile după „marea deconspirare, z făcu la de CNSAS, au deplină acoperire în realitate: „În momentul în care ai intrat în aşa ceva nu poţi face eseuri despre Rilkv sau despre melancolie. Trebuie să dai informaţii. Cum să Io dai astfel încât să nu faci rău cuiva? Pentru că mi-am dat seama destul de repede că şi informaţiile anodine, insignili ante pot aduce prejudicii: fie sunt luate în serios, fie suni folosite pentru a-i convinge pe alţii că ştiu tot. Toate în tor maţiile pe care le-am dat au fost făcute în aşa fel încât să rămână fără efecte[111]”. Mai mult decât atât, dosarul lui Nie a Steinhardt stă mărturie că, formulate cu inteligenţă, notch informative pot avea nesperat de consistente efecte pozitivv pentru obiectivul supus urmăririi.

În dosarul de urmărire informativă a lui Nicu Steinhardt există trei (numai trei, într-un interval de timp de zeci de ani!!!) note informative semnate de sursa „Marin Oltescu Cea mai extinsă dintre ele, datată 16 noiembrie 1966, es Îi” singura reprodusă integral în volumul *Nicu Steinlianll* în *dosarele Securităţii*. 2959-1989112”. Nota nu este redactată di rect de informator, ci de locotenentul major de Securit. Ili Stănescu St. Chiar dacă nota informativă nu este scrisă Iii persoana I, ideile şi chiar stilul îi aparţin indubitabil lui Alexandru Paleologu. Constatările conţinute în informare apron pe că rezumă decizia de închidere a dosarului de urmăm” „*Ortodoxul*”. Totul este o apologie a lui Steinhardt, de l. I prima propoziţie („Nicu Steinhardt, în vârstă de 53 de ani doctor în drept, este cunoscut ca un intelectual de frumoasa cultură şi inteligenţă[113]”), până la sugestiile de final pe caiw sursa îşi permitea să le dea autorităţilor („Cunoscând îi I destul de bine, sursa crede că Nicu Steinhardt ar putea fi influenţat în mod pozitiv, în primul rând printr-o

întrebuinţate Într-un serviciu corespunzător cu pregătirea lui şi care I at ttytira şi starea materială şi de sănătate, iar în al doilea Aiul, punând accentul pe latura creştină, demonstrându-i-se

E Ievoluţia socială, năzuind la dreptatea socială, chiar dacă nil o poate imediat şi integral realiza, concordă totuşi, cel pu în din acest punct de vedere, cu morala creştină; apoi subliniind – ceea ce sursa face de câte ori îl întâlneşte – că o date concepţie creştină trebuie să „dea Cezarului ce este al t ü*rului”, lăsând istoria şi politica să meargă pe planul ei *M I), e are e cel lumesc, iar cel spiritual şi mistic fiind în afa-

* de aceste probleme[114]”). Întreaga notă este o magistrală M ţie de inteligenţă aplicată. Fără să ascundă nimic, informatului relativizează la maximum toate aspectele ce i-ar putea li defavorabile celui aflat sub urmărire (vorbeşte despre opţiunea sa ideologică „burghezo-democrată, de doctrină liberală”, dar adaugă instantaneu că „nu a făcut niciodată p’illtiift”, despre mistica ortodoxă înţeleasă ca o formă de uneai rare a sa ca român pentru că suferea de un complex Inlet un itate ca evreu, despre „apostolatul” practicat în Ui” Îi lunare, fără însă a-şi propune să facă prozeliţi). După ce premea/rt Iii final ca prietenului său să i se dea o slujba bună t tune plătită, „Marin Oltescu” le atrage superiorilor atenţia 4 iuti v ar aduce o atingere credinţei lui religioase ar fi de

„ituia Nă I influenţeze negativ[115]”. După o asemenea notă tul* a malt vă, tentaţia de a-l imagina pe Alexandru Paleologu r*Att*l itardonic devine irezistibilă.

I elelalte două note informative semnate de „Marin Ol-!” * îl aliate în dosarul 1207/voi. 4, nu au intrat în compo * u a volumului *Nicu Seinhardt în analele Securităţii. 1959-1989*. I I babil, la vremea redactării volumului, autorii nu ştiau nu! M” tu persoana care se ascunde în spatele acestui nume n pitallv, na îi nu au găsit suficient de relevant conţinutul I s lui a înir una din ele este vorba despre intenţia lui Nicu I* lutiaidl de a pleca în Belgia la sfârşitul anului 1969. Ea nu * iini at hiI confirme ceea ce observaseră mai toţi informator îi plasaţi în jurul obiectivului la momentul respectiv, lt reşte, sugestia sursei este ca celui în cauză să i se ofere mult dorita viză ieiitru plecare. Cealaltă este un fel de caracten zare a lui Nicu Steinhardt, albă,

descriptivă, neutră, fărt presupuse consecinţe asupra obiectivului.

Numele informatorului „Alexandru” apare în *Nota de analiza în DUI „Scriitorul” cu numele real Steinhardt Nicu An rel*, din data de 18 noiembrie 1981. În document se precize. T ză că informaţiile oferite de această sursă au fost utilizate l, t întocmirea raportului, dar nu este evidenţiată contribuţia lui concretă. Interesant este că în acest raport se vorbeşte cir colaborarea obiectivului cu scriitori printre care este norm nalizat şi Alexandru Paleologu. Ca şi cum cel care a redact, il materialul nu ştia că Alexandru Paleologu şi sursa „Alexandru” sunt una şi aceeaşi persoană. Tot aici există un plan tir măsuri potrivit căruia informatorul „Alexandru” urma să tiv utilizat pentru supravegherea lui Nicu Steinhardt pe perio. T dele în care acesta venea la Bucureşti. O altă *Notă de anali-i) în DUI „Scriitorul” privind pe numitul Steinhardt Nicu Aurel* datată 12.11.1983, se referă la relaţiile obiectivului cu redactorii postului de radio *Europa Liberă* şi stabileşte ca primă m”[1] sură: „Vor fi dirijaţi *în continuare* (s.n.) informatorii „Adrian Cozmescu”[116] şi „Alexandru” pentru cunoaşterea activităţii celui în cauză în ce priveşte preocupările sale literare şi re Li ţiile din emigraţia reacţionară. Prin aceiaşi informatori se* v*t acţiona în direcţia influenţării sale pozitive în sensul de renunţa la legăturile sale cu elementele de la postul de rat Im „Europa Liberă”[117]”. La 14 octombrie 1983 se propune din nou dirijarea informatorilor „Adrian Cozmescu” şi „Alixandru” spre Nicu Steinhardt, cu scopul de a-i afla intenţiile literare şi legăturile printre scriitori. La 17 ianuarie 1984 st” propune ca aceleaşi două surse să observe care sunt legături le şi preocupările obiectivului în timpul descinderilor salt* în Capitală. Măsura este reiterată şi în *Nota de analiză în Dili „Scriitorul” privind pe numitul Steinhardt Nicu Aurel* din data de 21 mai 1984.

Liste greu de ştiut dacă aceste propuneri au fost aprobate* şi cum s-au achitat cei doi informatori de sarcinile primite. I et t este că, studiind toate dosarele care îl privesc pe Nicu Steinhardt, aflate în custodia CNSAS (cel puţin cele date spre consultare cercetătorilor acreditaţi; or mai fi şi altele?), nu am găsit nici măcar o notă semnată de informatorul Alexandru”, avându-l ca subiect pe Nicu Steinhardt. Tot ce putem înţelege din aceste dosare este că exista intenţia de a i linsa anumite sarcini? Nu ştim dacă, până la urmă, soliei Mi de au ajuns la el, dacă le-a dat curs şi cum a făcu t-o. Pretiitiea intelectuală, afecţiunea sinceră şi încrederea pe care i a arătat Nicu

Steinhardt până în ultima sa zi de viaţă, btli urla lor de a se revedea indiferent de prilej, comunicarea lui afectuoasă şi cordială, chiar şi micile ironii, demonstrează h ilalh în plus că prietenia dintre doi oameni inteligenţi nu Mue I nul de cărările întortocheate ale vieţii. Prietenia lor, pe care nimic nu a putut-o clinti vreme de mai bine de 45 de ani aduce involuntar în minte legenda numelui Metternich, puvimitilă de Alexandru Paleologu aşa cum numai el ştia să o Mi f* „yii i de unde vine numele Metternich? Dacă îmi amintt bine, am citit acum câţiva zeci de ani într-o carte că îmtialul Henric Păsărarul avea printre cavalerii săi pe unul tihivi, pe care îl prefera şi pe care îl copleşea de favoruri.

Lucru îi făcea pe ceilalţi să-l pizmuiască şi să-l pârască minimii i îi tot felul de răutăţi: că s-a ticăloşit, că e trădător, că pilite la I ale cine ştie ce complot. La toate astea împăratul ar fi răspuns „Metter? Nicht!” Este răspunsul unui prieten[118]”.

MI, Alle întâlniri şi lecturi formatoare

În afară de întâlnirile şi lecturile fundamentale, cele care, poate spune, i-au trasat destinul în viaţă, Alexandru Iiumţţu vorbeşte, în multele sale pagini confesive, despre tt l nămeţii pe care i-a admirat sau despre cărţi care au contri I „Hl la formarea sa intelectuală, nu însă în chip decisiv cum a I l „a ul tripletei Caragiale-Montaigne-Goethe. Privind retrospectiv, urmele *u e. Slor întâlniri sunt evidente în modul de a privi lumea al omului de cultură Alexandru Paleologu, în felul lui de a găinii şi argumenta, în gustul lui estetic. Mai muH ciliar decât atât, unele dintre ele ar fi putut, în circum stanţe istorice diferite, să dea vieţii scriitorului un cu totul all e urs. În discuţia purtată în anul 2004, Alexandru Paleologu mi-a vorbit despre câţiva oameni deosebiţi pe care i-a cunoscut în copilărie şi care nu aparţineau în mod direct lumii literare: „În tinereţea mea am avut şansa să cunosc oameni cu adevărat extraordinari. Printre apropiaţii tatălui meu, în pri mul rând, dar şi după rudele mamei mele din Moldova. Aşa i-am cunoscut pe pictorul Theodor Pallady, pe Mihai Jora, care stătea chiar aici, la capul străzii, şi a fost prieten bun cu tatăl meu. Mai erau avocatul Aznavorian, pe care tata îl preţu ia enorm, şi un alt jurist, Is trate Micescu. Mulţumită lui, mult mai târziu, am ajuns la următoarea idee: inteligenţa trebuie să fie suficientă. Adică să faci faţă cu ea la toate problemele care ţi se pun şi pe care ţi le pui. Nimeni nu e

mai inteligent decal altul. Fireşte, unul are mai multă vreme, e mai spiritual, mai simpatic, mai graţios. Asta e altceva. Inteligenţa, dacă este funcţională, nu are nimic de dorit. Face faţă la toate probleme le care i se pun, în vreme ce prostia este foarte polivalentă, diferită, eterogenă şi, mai ales, nereceptivă[119]”.

În finalul celei de-a treia ediţii a cărţii *Bunul-şimţ ca pa* radox[120] este înserată o foarte nuanţată evocare a pictorului Pallady, responsabil, în bună măsură, de raporturile lui Alexandru Paleologu cu lumea artelor plastice. Cu spirit *dr* autoironie, scriitorul îşi aminteşte despre talentul său foarit” precoce de pictor şi de modul radical în care s-a pus punct visului său de a deveni un maestru al sălilor de expoziţii. În anul 1927, bunica lui Alexandru Paleologu, în complicitate cu o prietenă al cărei soţ era unul dintre apropiaţii lui Pallady, se hotărăşte să i-l prezinte pictorului pe foarte tânărul său rival (la vremea respectivă, Alexandru Paleologu avea… 8 ani) şi câteva dintre acuarelele sale. Autoportretul pe care şi-l face peste ani eseistul stârneşte râsul, el aducă iul liniile sale generale cu un soi de domnul Goe pictor: Aşadar, într-o după-amiază de februarie sau martie am fost îmbrăcat în haine de catifea cu guler şi manşete de dantelă, încălţat cu ciorapi albi trei-sferturi şi pantofi de lac cu buclă şi, iineunzându-mi-se sub un paltonaş cu carouri frumosul umilim pe care Pallady nu avea să-l vadă niciodată, punându-mi-se pe cap o beretă cu panglici şi sub braţ mapa cu capodoperele mele, am pornit, între cele două venerabile Uli nane, la „Cartea Românească” (expoziţia avea loc la sala Ileana” – n.m.)121”.

La expoziţie, după o conversaţie cu cele două vechi cunoştinţe (bunica şi prietena acesteia), tactica lor prin învăluire dă roade şi pictorului i se pune în braţe mapa cu desenele tânărului Paleologu. Precizia detaliilor evocării dovedeşte faptul că întâmplarea l-a marcat suficient de tare pentru a i * flka în memorie: „Punându-i-se în faţă mapa cu picturile mele, Pallady a început să le considere una câte una nespunând nimic. Apoi m-a întrebat dacă desenez după model; i-am spus că nu, ci din imaginaţie; a dat iar din cap. Deşi mă Hala cu răceală, mi-a plăcut că nu-mi vorbea maimuţărindu-ne îngăduitor şi amuzat, aşa cum făceau de obicei oamenii mari; îmi spunea „vous”: „*Je vous parle comme à une grande l*[9]*omte*”. În fine, verdictul, departe de cel scontat de cele două cucoane: într-adevăr, pentru vârsta lui, băiatul face fill Miri reuşite, dar nu e un talent ce se va confirma mai târziu. Frustrarea acestui verdict a fost generală, Pallady a devenit *nomina odiosa* în conversaţiile dintre

cele două bătrâne, iar aspra sentinţă a fost pusă pe seama încăpăţânării i tipllului de a nu i se fi adresat pictorului cu formula magică *„Chêre maâtre”*, aşa cum fusese instruit acasă. Peste ani, Alexandru Paleologu avea să afle că acest apelativ îi produoroare lui Pallady.

Au urmat decenii în care admiraţia tânărului Paleologu l niiii pictura lui Pallady a crescut constant, dar în care, în puhita prieteniei pe care acesta o purta tatălui său şi a *multemt* I imoştinţc comune, nu a mai întreprins nimic pentru a-i fi prezentai în amil 19*12, Alexandru Paleologu publică în „Universul literar” o notă despre Theodor Pallady. Chim dacă pit torul lui a dat semne că ar fi aflat despre existent”) acesteia, ta lui a trecut chiar neobservată, dovadă faptul t, 1 în pi una Vitra anului 1946 tânărul exeget este invitat să ţină o t unirii n a tics pre Pallady la „Căminul artei”. Artisttil nu, 1 I i” i rt Ici pat la eveniment, dar şi-a trimis câţiva prieteni cart* Iau informat prompt despre succesul conferenţiarului. Din acel moment, Theodor Pallady i-a acordat lui Alexandru Paleologu prietenia sa deschisă şi tot respectul cuvenit unui adevărat critic de artă. Concluzia eseistului peste ani „… partida, pe care o pierdusem în 1927 ca pictor, o câştigi sem în 1946 ca critic de artă[123]”. Recunoaşterea lui Theodor Pallady a fost actul de omologare supremă a criticului di[1] artă Alexandru Paleologu.

Dacă pe Theodor Pallady îl cunoştea bine din familie (pe reţii casei părinteşti fiind ornaţi cu tablourile sale, iar prezenţa pictorului în discuţiile dintre membrii familiei era o constau tă), un alt om din lumea artei, colecţionarul Zambaccian, fost foarte aproape de a-i schimba decisiv preocupările. Llev la Liceul „Spiru Haret”, Alexandru Paleologu devenise din clasa a V-a colaborator al revistei şcolii, „Vlăstarul”, unde, înaintea sa, îşi făcuseră debutul publicistic, printre alţii, Mir cea Eliade, Constantin Noica şi Nicu Steinhardt. După vreo două articole de critică literară (unul despre Maiorescu Gherea şi altul în care, pornind de la romanul lui Constantin Stere, *în preajma revoluţiei*, după cum singur mărturiseşte, Îl imita „în mod deliberat şi vizibil” pe Paul Zarifopol în încei carea de a demonstra că „marea artă în literatură este aceea tiu a crea „tipuri”), o întâmplare fericită a făcut ca pentru un timp zona de interes a foarte tânărului publicist să migreze în mi totul alt spaţiu. Îşi aminteşte eseistul în anul 1989: „La 17 „ut! mi-am schimbat pentru câţiva ani aria preocupărilor de a ului în urma unui eveniment care a făcut dată pentru mine. Avu sese loc la Dalles o expoziţie de

pictură franceză din colet m?

Iul /ambaccian. Am fost absolut fascinat şi am vizitat-o zilnic. Am ni râs un articol care a apărut în „Vlăstarul”; îmi exprimam tmiluziasmul pentru un nud al lui Matissez o natură moartă de Hnnnard, un peisaj de Sisley şi altul de Utrillo. (…) Articolul meu dovedea ignoranţă completă în domeniu; totuşi Zambaccian Îl citise (i-l dăduse tata), mi-a telefonat să mă felicite „Uuiu-mi că articolul meu dovedeşte un ochi sigur („gustul w (urmează, ochiul trebuie să-l ai” z aşa mi-a zis) şi m-a invitat e” vin la el (locuia pe Vasile Lascăr, aproape de noi). M-am tiliN de multe ori, m-am familiarizat cu colecţia lui, şi franceză şi înănănească, mi-a împrumutat cărţi şi reviste de artă. Mi-am HJmpărat şi eu ce am putut în materie, am comandat şi de la Mai În, unele cărţi mai scumpe mi le cumpăra tata – bref, din *Mlli literar m-am permutat în critic de artă. „Vlăstarul” a tümietleint, bineînţeles, în anul următor, de efectul acestui lminierm”.

Inevitabil, lecturile tot mai specializate şi contactele tot tiiül dese cu Zambaccian îi dăduseră elevului de liceu (aleologu iluzia competenţei în domeniul artelor plastice şi I reputaţie pe măsură între colegii de clasă şi chiar între Hutenorii de la „Spiru Haret”. În toamna anului 1937, petreu lună la Paris, prilej cu care vizitează faimoasele muzee, vi patru excepţionale expoziţii de pictură, dintre care inia Van Gogh, al cărei curator a fost René Huyghe. De 4 lin în I datează preferinţa eseistului pentru impresioniştii şi puni Impresioniştii francezi, căreia i-a rămas fidel până în ultima zi de viaţă. Comentariile sale despre pictura franceză (Iii Npei ial) şi cea românească dobândesc o tonalitate tot mai 4 al” i, astfel încât în momentul în care se afla în ultima Msă de liceu Alexandru Paleologu primeşte oferta de a deveni titularul cronicii plastice la „Universul literar”. Expeilhiţii va li de scurtă durată (va renunţa după numai patru IWlli I publicate), dar reputaţia câştigată în acei ani avea să H Iiiniiţească toată viaţa. La vremea bilanţului, Alexandru cât*” iânpu nu mai punea prea mult preţ pe aceste cronici tialne din anii ieşirii din adolescenţă. E drept, nici nu le renega. Cu siguranţă, ele au avut rolul lor bine definit în creionarea prolilului spiritual al lui Alexandru Paleologu şi nu le putem eluda atunci când vorbim de complexitate.) personalităţii sale artistice. Confesiunea făcută lui Mircea Vasilescu este elocventă în acest sens: „Îmi venea acum sa spun că a fost nesemnificativă (cariera de critic de artă – îi ni.), dar nu e ăsta cuvântul exact. Nu, nu se poate spune el a fost nesemnificativă,

din contra, s-a repercutat divers în viaţa mea. Dar în sine, ca rezultat, cum să zic, „produs”, sa nu zic „operă” că n-a existat niciun moment, a fost eşuata. Am ţinut cronica plastică la „Universul literar” pe cântl eram în ultima clasă de liceu, dar după patru numere am renunţat. Eram evident imatur pentru această treabă, şi mi-am dat destul de curând seama. Cronicile mele, de care, când le văd citate sau menţionate în bibliografii, mă apuca groaza şi-mi vine să intru în pământ, nu erau obiectiv mai proaste decât cele pe care le scriu alţii[125]”.

Cele câteva comentarii despre pictură publicate în uiti mii ani de liceu şi în perioada războiului îi vor conferi lui Alexandru Paleologu reputaţia de mare specialist în artele plastice, de care va profita după ieşirea din închisoare, cântl va primi un post de cercetător la Institutul Academiei Ro mâne pentru Istoria Artei. Până atunci însă mai este. C a umorul său niciodată pus sub semnul întrebării, scriitorul trage singur concluziile activităţii sale de foarte precoce cro nicar plastic: „De fapt, aşa-zisa mea critică de artă s-a limitai la trei articole în „Vlăstarul”, la cele patru cronici din „Uni versul literar”[126] şi la un articol despre Luchian apărut în „Gândirea”, dar vorbeam aşa de mult despre Van Gogh, Cézanne, Renoir, Pallady, Matisse, plus că mă apucasem şi de fumat pipă, încât treceam de „viitor critic de artă”, ceea ce mă cam vexa, eu socotind că eram deja[127]”.

Tot în anii copilăriei are şansa să îl cunoască pe un alt prieten celebru al tatălui său, muzicianul Mihail Jora. Iii volumul *Sfidarea memoriei*, Alexandru Paleologu oferă nişte explicaţii necesare pentru înţelegerea atitudinii lui Mihail fora în anii de după instalarea regimului comunist în Româniţi Descendent al unei vechi familii de boieri moldoveni, * limpezitorul era căsătorit cu Elena Gafencu, sora lui G rigorr C iafencu, fost ministru de externe al României în anul IV V şi, ulterior, ambasador la Moscova. Stabilit în Occident illn unul 1942, Grigore Gafencu a fost condamnat în contumacie de justiţia comunistă. Această înrudire avea să-i aducă multe necazuri lui Mihail Jora. Soţia sa a fost arestată în anul şi condamnată la patru ani de închisoare pentru singula vină de a fi fost sora lui Grigore Gafencu. Jora însuşi a fost în permanenţă ţinta interesului Securităţii, mai ales că a doua zi după abdicarea forţată a Regelui Mihai a avut „fantezia” ca, în timpul depunerii jurământului de loialitate pe care corpul profesoral de la Conservator trebuia să-l facă faţă

de nou proclamata republică populară, să ceară păstrărr* unui minut de reculegere în amintirea fostului suve MUl[1]*, Cunoscând toate aceste lucruri, Alexandru Paleologu MU I at le, precum alţii, în ispita de a-l judeca pe marele muzi I lan ajuns, ulterior, academician – pentru presupusul cola Imiaţionism cu autorităţile comuniste. Explicaţia pe care Me tandru Paleologu i-o oferă lui Stelian Tănase este eloc *t*ntă pentru modul său de abordare a acestui tip de probleme şi ar trebui să dea de gândit tuturor celor dispuşi să 41 uni e prea repede cu piatra în marile personalităţi ale culturii Interbelice, care au încercat să se adapteze, într-un fel sau altul, noii realităţi politice.

„Alţii au trăit altfel. De pildă Mihail Jora, compozitorul. Nuvaniă sa i-a fost arestată (era soră cu Gafencu) şi închisă în Mâiäiiil (Jhencea. Era surdă, dar nu atât de surdă să nu audă mille ce se proferau zilnic acolo. Jora avea şi o casă mare cu iiiubilil, tablouri, lucruri bune şi scumpe, în fine tot felul de iilitem le care erau în pericol. Jora a făcut concesii, a scris un MkM *I* îi *culrsul viilor* şi după eliberarea soţiei lui i-a trimis o i Hi în re de mulţumire lui Gheorghiu-Dej. Şi-a *scos* nevasta lin taţţăr, a devenit academician şi şi-a salvat casa. Comunist lui a devenit deloc. Unii i-au întors spatele, dar omul şi-a salvat nevasta. Cum i s-ar fi putut pretinde să nu o sal veze? El a rămas acelaşi omz acelaşi domn. Acelaşi boier Imediat după proclamarea Republicii Populare, Mihail Jora, care era profesor la Conservator, a luat cuvântul în faţa studenţilor şi a făcut elogiul Regelui Mihai, spunând că a fost un rege brav, un rege bun şi un rege mare[129]. Cei care îl bla mau pe Jora pentru concesia făcută, e clar că nu aveau „competenţă morală”[130]”.

Un alt prieten muzician al avocatului Mihail Paleologu a fost George Enescu. În convorbirile cu Filip-Lucian Iorga, Alexandru Paleologu relatează chiar o scurtă întâlnire pr care, copil fiind, ar fi avut-o cu maestrul. Sărăcia detaliilor şi faptul că episodul nu este relatat şi în alte dialoguri trimi în cu gândul la „vizitele” lui Eminescu în casa bunicului său Să luăm însă informaţia cu titlu de inventar, mai ales că reia tarea nu este lipsită de farmec: „Era (Mihail Paleologu, tatăl scriitorului – n.n.) prieten cu foarte mulţi oameni remarcabili, unii chiar geniali, cum ar fi Enescu. Am auzit la radio, în 1934, premiera la *Oedip*, care m-a dat gata, mi s-a părut ex traordinar, spre deosebire de alte lucruri pe care le auzisem înainte. Îmi amintesc de o întâlnire la vestiarul de la Capşu El pleca şi eu veneam. S-a legat atunci o conversaţie mai lungă. Vorbea formidabil limbile străine, datorită, probabil,

urechii absolute: germana, franceza, italiana, engleza. Km inteligent, foarte frumos, politicos şi plin de farmec. Un ge niu şi un om de lume adevărat, o reuşită absolută[131]”. Între barea firească după această scurtă confesiune este ce nevoi” „avea Enescu să vorbească în atâtea limbi în scurta discuţie t a memorialistul, derulată în garderoba restaurantului Capşa?

Chiar dacă i-a admirat mult pe Enescu şi Jora, principa lui responsabil pentru preferinţele muzicale ale lui Alexandru Paleologu este tot tatăl său. Mihail Paleologu preluase obitr iul tatălui lui Montaigne de a-şi trezi fiul dimineaţa pe acor duri muzicale. Acordurile din Mozart şi Schubert răsunau în fiecare dimineaţă din patefonul familiei şi acestea au răma* până în ultima clipă a vieţii marile preferinţe muzicale ale lui Alexandru Paleologu. Nu singurele. Îi plăcea mult Bach (la un moment dat mi-a mărturisit că a trecut la catolicism doar pen It a că era înnebunit după muzica lui Bachz interpretată la iiigfl) dar nu dispreţuia nici valsurile familiei Strauss. În şi h un h îi privea cu reproş pe cei care strâmbau din nas la ittunturile foarte populare ale valsurilor sau supralicitau din uf îi iu categorii de muzică în detrimentul producţiilor proptit! zise: „Ceea ce detest este dispreţul sau stima pe categorii. I alltatea trebuie să primeze. De aceea eu ador valsurile geniala nie lui Strauss. De ce ar fi inferior un „simplu” vals genial liftei NÂmfonii? Foarte bune de ascultat sunt şi uverturile lui Vwdl care, fie că le asculţi, fie că nu, îţi dau un tonus exce ptilu”. De altfel, este binecunoscut faptul că scriitorul avea libit eiul să asculte o muzică lejeră, care nu presupunea foarte mulţii atenţie, atunci când îşi redacta textele.

Revenind la literatură, în ultima discuţie înregistrată pe mit* am purtat-o, l-am întrebat pe Alexandru Paleologu ce i[4]î i au contribuit decisiv la şlefuirea minţii sale, care sunt Ih till fie decisive pentru modul său de a privi şi a înţelege lumea Răspunsul primit cu un an înaintea morţii sale nu mai lână loc de explicaţii şi interpretări.

Cred că acele cărţi care au avut un asemenea rol asupra mea au fost cele din literatura franceză a secolului al hm Dar nu toată literatura franceză a secolului al lea A mai contat Voltaire cu o singură carte, *Candide*, l*it „îi aceasta, colosal. Restul nu mă interesează. Disputa lui îi lui nirile contemporane, disputa cu superstiţia mi se par tp în înai tualitate fără pereche. Şi spiritul Voltairian cu care iiill Ne laudă este o vechitură, e ceva

răsuflat. Geniul Hali Iau nu are legătură cu spiritul Voltairian. Sigur că a I st Min de spirit. Dar oamenii de spirit de atunci, dacă i-am Niiâliil antăzi, poate că ne-ar dezamăgi în multe privinţe. I ih ihitua franceză m-a amprentat puternic. În primul rând s din Net olul XIX, dar şi cea din secolul XVIII şi, ceva mai téiÎN, I ea din secolul XVI. Montaigne şi Rabelais pentru iiiw mi ni autori hotărâtori, de bază (...).

Hotărâtoare" şi colosală, pot spune că mi-a umplut viaţa şi îmi dă şi acum o anumită încredere în perenitatea inteligenţei, este literatura rusească: Tolstoi şi Dostoievski. Nu fac o altei nativă, a, şa cum fac mulţi nătărăi: Tolstoi sau Dostoievski? Nu se poate face. Sunt oameni de o genialitate egală şi nelimitat, 1, fără de care nu suntem europeni. Am citit câteva lucruri, opi nia unor critici – dintre care unii sunt preţuiţi mult de mine că Tolstoi şi Dostoievski nu ar fi europeni. Dar ce sunt? Cum am putea fi noi europeni fără ei? Poţi fi european fără ăştia doi? Dar nu am dus nimic din toate acestea până la ultimer* consecinţe. Mi-e suficient să înţeleg cum funcţionează mentit lui rusesc, viziunea asta teribilă, geniul rusesc, cel franţuzea sau cel englezesc. Nu am nevoie să parcurg toate textele. As! fel mi-a fost suficient să citesc *Don Quijote* şi alte câteva scrieţi de Cervantes, nu toate, Unamuno şi Ortega y Gasset, ca să ştiu ce-i cu spaniolii. Restul, mai aflu, mai nu aflu, văd eu Este o mare greşeală să crezi, cum credea Noica, în „culturii de performanţă" şi în cultura exhaustivă. Cultura nu poate fi exhaustivă, iar dacă e, nu mai e nimic, pentru că se anuleazA Trebuie să identifici nişte culmi convingătoare şi irezistibilr Pentru mine acestea sunt zonele importante: cultura franceză din secolele XVI, XVIII şi XIX, cultura română din secolul XIX şi cultura rusă tot din secolul XIX[133].

4. LECŢIILE VIEŢII: PE CĂRĂRILE PARADISULUI ŞI INFERNULUI

4.1. O plimbare în lumea de ieri în 86 de ani de viaţă, scriitorul a dat mâna cu mai toţi 'fttnenti pe care i-a admirat (fireşte, cei care i-au fost contemporani în diversele etape ale lungii sale vieţi), a avut nie* la cărţile pe care şi le-a dorit, a frecventat saloanele mondene din perioada interbelică, dar şi marile muzee pariziene, sălile de operă şi de concert; a fost ofiţer de cavalerie „1 la miră speranţă a diplomaţiei româneşti; a parcurs experienţe spirituale inedite (în anul 1946 s-a iniţiat în masonerie şi aproape simultan, a

trecut la catolicism); nu s-a sfiit nici să pozeze nud pentru studenţii de la arte plastice; a trăit ca titrai Niib o identitate falsă; a petrecut 5 ani în închisorile Hiuninie şi a semnat pactul cu diavolul, asumându-şi rolul de informator al Securităţii; a fost unul dintre cei mai respec M i enelşli din perioada postbelică; şi-a recunoscut public bea colaborare cu securitatea, atunci când nimeni nu îi „t a Mă facă acest lucru; la 71 de ani, şi-a văzut împlinit Nul din tinereţe de a deveni ambasador al României la MM* după căderea comunismului, a fost ales, în trei legisla *II ne na tor în Parlamentul României; în martie 2000 a fost 4 unicat al Premiului pentru Excelenţă în Cultura Română, ! Hill II * a în toamna aceluiaşi an să fie pus la stâlpul infamiei H uliu demult mărturisită colaborare cu Securitatea. A avut urna să întâlnească trei Regi ai României (Ferdinand, Carol al II-lea ş[1] Mihai), dar şi ocazia (pe care, spre sfârşitul vieţii, h îi teţirela deloc) de a încasa nişte bătăi memorabile în I iilteiti tarele din vremea anilor de maximă teroare şi ai

* 4I[1]U ăi îi A ştiut să profite din plin de fiecare dintre aceste pki en (e A devenit mai înţelept, a înţeles mai bine natura umană şi a savurai Isecare clipă a vieţii. În sutele de interviuri pe care le a acordat, a fost mereu fericit să împărtăşească şi alicim adevărurile la care a ajuns după o existenţă în care cunosc şi onoarea şi ruşinea, mărirea şi decăderea, dragostea, dar şi indiferenţa celor din jur şi, mai dureros, a celor pe e „ne îl credea prieteni.

Rememorând, în anii târzii ai vieţii, atmosfera şi anturajul familiei sale în primii ani ai copilăriei, Alexandru Paleologu are nostalgia unui paradis definitiv pierdut. Amintirile directe se amestecă discret cu pasaje din romanele preferate şi e a filmele despre perioada interbelică. Confesiunile sale despre lumea dintre cele două războaie mondiale lasă cititorului n! impresie de foarte familiar, au un aer de *déjà zni*. Totul pare o combinaţie stranie, niţel bovarică, între saloanele lui Tolstoi, lumea lui Proust şi stilul de viaţă al petrecăreţilor lui F. Scoli Fitzgerald. Îi mărturiseşte eseistul lui Filip-Lucian Iorga: „Am apucat să trăiesc într-o lume extraordinar de strălucitoare, e a femei frumoase, cu baluri, cu lume elegantă, cu petreceri 71 mare rafinament gastronomic, şi în condiţii optime pentru formarea spiritului. Oamenii erau foarte subţiri, instruiţi 71 inteligenţi, adevăraţi oameni de spirit, al căror discredit total şi a căror dispariţie le remarc la ora actuală[13]” 7.

Pentru un tânăr cu mintea deschisă, dispus să privea şi.1 şi să înţeleagă,

înţelepciunea se putea găsi în toate straturi în societăţii. Fireşte, este greu de ştiut cât din imaginea pe e an* o avea Alexandru Paleologu în anul 2005 despre înţelept iu nea şi stilul de viaţă al mahalagiilor din Bucureştiul începu tului de secol XX este rodul experienţei directe şi cât eil* informaţie filtrată prin geniul lui Caragiale şi al altor seri it oii ai vremii. Probabil şi una şi alta, eseistul având obiceiul – av* cum am mai demonstrat-o – să umple golurile de informaţi cu detalii extrase din lecturi sau chiar cu rodul bogatei s” tl imaginaţii de scriitor. Aceste combinaţii de amintire, loc hui şi fantezie aveau însă la Alexandru Paleologu un scop fo” ute precis: acela de a re-crea o stare de spirit, de a-l face pe p, u tencrul de conversaţie să se îmbete de *l'air du temps* al unei t” HK'i pe care nu a avut şansa să o cunoască în mod direct. Hrutegia făcea de fiecare dată minuni şi fiecare reconstituire it lui Alexandru Paleologu dădea oaspetelui său de ocazie WHStimentul că a pătruns în intimitatea altui timp.

Spre deosebire de alţi autori de literatură memorialistică, Alexandru Paleologu nu se rezumă la a face analize şi a des-

* de behaviorismul unor categorii sociale care la prima vedere IUI aveau cum să îi fie foarte familiare. El face pasul mai depaile, încearcă să intre în intimitatea modului lor de a se ra Wila la lume (dimensiunea verticală a modelului ontologic Nialnirat de Mihai Şora), însuşindu-şi din toate aceste valori ale spiritului elementele menite să îi consolideze propria percuţia li tale intelectuală. Într-un fel, dinamismul şi nonconforitilimul gândirii lui Alexandru Paleologu se pot explica şi fH Iii lormidabila sa deprindere de a extrage diamante ale „pil II îi lui din zone pe care intelectualii cu morgă le evită cu Mil li lenţă şi dispreţ. Ca şi Ion Creangă, dacă auzea o vorbă de lull, o) ', lumă bună, vreo expresie plină de haz la un mahalagiu târgoveţ sau ţăran, Alexandru Paleologu şi le însuşea instantaneu, îmbogăţindu-şi în felul acesta, în chip surprinzătm propria condiţie de om de spirit şi şocându-i de multe ori apropiaţi cu prospeţimea originală a formulărilor sale.

„IV vremuri, se găseau oameni de spirit în toate catego Mlt* I ni îi mahalagii de duh, care echivalau, pe o altă treapta mi oamenii de spirit de la curtea lui Ludovic XV: erau iillenllori cu cine trebuia, ştiau să facă aluzii îndrăzneţe, Ni nu marlăneşti. Nu am despre mahalagiu proasta imprepe I are o au alţii. Mahalagiul este un personaj stimabil, H I h leva în mahalaua lui. Jupân Dumitrache are onoarea

* it iih lain îi ist, e căpitan în garda civică şi are respect pentru mul de talent, Rică Venturiano. Dacă am fi mai atenţi la iliala, am descoperi şi acolo o elită adevărată. Din păcate,

* * Ini mă a mahalalei, care a dat naştere micii burghezii mâne, nu mai există[135]”.

Se vede în a est ragment modul tipic al lui Alexandru Paleologu tir a reconstitui o lume dispărută. Experienţa di rectă, de viaţă câtă o fi fost, ştiut fiind că fiu al mahalalei lui a fost vreodată – este frământată laolaltă cu evocările din cărţile de referinţă ale autorilor săi de suflet, pentru a ti. T t cuviislenţă unei lumi, dacă nu idilice, în mod sigur măcar retuşate estetic. Ceea ce face el în acest tip de memorialist it c[1] (inclusiv în fragmentul despre apariţiile lui Eminescu acasă la bunicul său Mişu Paleologu) este, de fapt, un exerciţiu de proză. Demersul nu este unul inutil şi nici rodul unei vanităţi exacerbate de a-şi asuma amintiri acolo unde ele nu exis tă. Scopul său este acela de a pune în evidenţă valorile acestei civilizaţii pierdute, mai ales prin raportare la con fu zia de valori, lipsa de repere şi sărăcia spirituală care carat terizează lumea contemporană.

Procedeul se prelungeşte şi în evocarea unei alte categorii sociale subapreciate când vine vorba de valori ale spiritului ţărănimea. Mulţi scriitori citadini, chiar dintre cei importa o ţi, au tratat cu indiferenţă, dacă nu cu dispreţ nedisimulat, pro dusele intelectuale de provenienţă rurală (folclorul, literatura scrisă de ţărani etc.). Ceea ce nu înseamnă însă câtuşi de pujin că pe la sate vorbele de duh nu se află la ele acasă. Exista o inteligenţă nativă a ţăranilor, care nu ţine cont de numărul claselor absolvite şi pe care Alexandru Paleologu a remarcat-o în mod cert şi cu ajutorul medierii oferite de operele unor autori precum Ion Creangă, Mihail Sadoveanu sau Marin Preda: „Pe lângă mahalagii, erau şi ţărani analfabeţi care aveau profilul omului de spirit, care găseau formule per fot le pentru a exprima ceva; dacă ne gândim numai la înjurăturile savuroase din limba română[136]”.

Cea mai fascinantă dintre clasele sociale prezente în Ko mânia deceniilor de început de secol XX este, însă, în ochii lui Alexandru Paleologu, cum era şi firesc, cea căreia el însuşi îi aparţine: aristocraţia, provenită din vechea boierime. Amintirile de familie, filtrate prin lumina propriilor

experienţe di viap[1], contribuie la schiţarea unui tablou romantic, total diferit iii” tuşele caricaturale în care a fost pictata această clasă socială în Arţile de literatură şi de istorie din anii de început ai regimului comunist. Totul, începând cu educaţia spartană primită în copilărie şi terminând cu actele de sublimă solidaritate läi iile de doamnele aparţinând marii aristocraţii în timpul ifinr două conflagraţii mondiale, contrazice imaginea clasică a Imierului burtos, leneş, incult, exploatator fără milă al trudei năpilniuiţilor ţărani aflaţi pe moşia sa.

În anul 1996 am purtat cu Alexandru Paleologu o lungă illm uţie despre amurgul boierimii române. Informaţiile fur MUale atunci completează ideile enunţate în volumul Sfidaêvrt *memoriei* şi explică, în bună s năsură, modul demn prin I file reprezentanţii acestei clase au suportat privaţiunile, MHlilinţelc, spaimele şi violenţele abătute asupra lor în anii de maximă teroare care au urmat abdicării Regelui Mihai. Nu ţtlu în ce măsură educaţia primită de mama sa în copilăitt* Mia tipică pentru ce se întâmpla în casele boiereşti ale Nheputului de secol XX sau reprezenta o curioasă excepţie, * lai ente clar că, evocând-o, Alexandru Paleologu a avut în Mitule propriile sale experienţe trăite în universul concenifil lunar. VA sugerează chiar că la nivelul vechii aristocraţii Iiiin ţiona un cod de comportament – suferinţa era una dinir* llunponentele acestuia – pe care trebuiau să şi-l însuşeas * Ini A din copilărie, toţi descendenţii acestor familii cu Miifţ nobiliar. Exerciţiile efectuate pentru deprinderea acestut iul I de comportament ar fi Sjti măsură să explice forţa uliilor aristocraţi de a suporta umilinţele şi chinurile la care au fost supuşi mai târziu de comunişti:

Guvernanta englezoaică – ce vremuri! – care a crescut-o pe mama şi apoi pe mine – dar, când a venit rândul meu, rtitali Anise şi se îmblânzise – aplica metode destul de brutale, Ml Iii npirit de *fair-play*. Trebuia să suporţi cu zâmbetul pe Iuh* lală teamă şi fără să te sustragi, pedepse corporale aspre. Uneori îi spunea mamei: „Te voi pedepsi mâine, la rece, nu acum. Şi să vii să-ţi iei pedeapsa şi să o suporţi”. Încă ceva. Să ştii că o pedeapsă poate să fie nedreaptă. Se poate. O suporţi şi pe aia. Şi să mai ştii ceva. Un gentleman sau o lady trebuie să poată dormi oriunde, trebuie să mănânce orice lucru comestibil care i se oferă, fără să facă mofturi, să nu aibă stomacul delicat şi, mai ales, sub niciun motiv să nu aibă pielea delicată. Mama a fost crescută aşa cum a fost crescută şi Regina Maria când a fost prinţesă: foarte aspru[137]”.

Răsfăţată a sorţii, fata născută într-o familie nobilă nu trebuia să-şi arate superioritatea în faţa fetelor şi femeilor din sat sau să se poarte dispreţuitor cu acestea. Lucra în rând cu toată suflarea satului la muncile câmpului, de multe ori în picioarele goale, făcea într-un fel parte din comunitate, ceea ce îi atrăgea un mare respect din partea ţăranilor. Toată această educaţie spartană făcea parte din codul de onoare al aristocraţiei care presupunea, aşa cum spuneam, pe lâng" i privilegiile pe care le avea, ca această clasă să fie în permanenţă solidară cu celelalte, până la asumarea inconfortului, a suferinţei şi chiar a sărăciei. Iar pregătirea pentru atingerea acestui nivel presupunea parcurgerea unor experienţe cât se poate de dure, care, în evocările scriitorului dobândesc un caracter aproape iniţiatic. Tot în legătură cu modul de viaj.1 al mamei sale îşi aminteşte scriitorul:

„Se învăţase să suporte şi să nu se teamă nici de durere, nici de anumite munci. La ţară, deşi făcea călărie pe cai pur-sânge, mama avea şi ea plăcerea să iasă la muncă nu preună cu fetele şi femeile de la ţară şi să muncească la fel cu ele, nu numai aşa, oleacă. Tot timpul cât stătea la ţară umbla desculţă şi îmbrăcată foarte simplu, încât toamna, când ce nea la Bucureşti, ea avea degetele înnegrite de la cules şi nu putea să-şi tragă ciorapii de mătase pentru că se agăţau la călcâie. Aceasta era educaţia cea bună. Un aristocrat canpoate trăi, dacă nu luxos, rafinat, în orice caz cu toate agir mentele de care are parte, trebuie să fie în stare să-şi asume şi momente dure[138]".

Poate surprinzător, scriitorul nu aduce în discuţie experienţe asemănătoare la care să fi fost supuşi bărbaţii din familia sa. Poate era de la sine înţeles, sau poate aceste probe de anduranţă erau rezervate exclusiv femeilor, considerate mai sensibile prin însăşi natura lor. Nimic similar nu aflăm despre anii de copilărie ai tatălui său, de pildă. Mai mult decât atât, memorialistul recunoaşte că temuta guvernantă englezoaică „se îmblânzise" atunci când i-a venit rândul să-i i tinoască pe propria piele originalele metode pedagogice. El a pus această scădere a combativităţii ei pe seama vârstei înaintate la care ajunsese.

Rod al codului aristocratic de comportament sau nu, femeile i-au oferit mereu surprinzătoare prilejuri de admiraţie prin felul în care s-au comportat în situaţii limită ale vieţii lor. Devotamentul sublim al femeilor din înalta societate faţă de soldaţii răniţi pe front (doamna Ghica-Comăneşti, evocată în memoriile lui Argetoianu, Elena Prodan, amintită chiar ile Alexandru

Paleologu în *Sfidarea memoriei*), felul demn în iure, atunci când a fost cazul, au suportat cele mai abjecte Innne de tortură şi şi-au asumat fără să crâcnească condiţii mă laie umile (Adriana Georgescu şi atâtea alte victime ale *morii comuniste) l-au făcut să se simtă mândru de clasa 111 lală căreia îi aparţine. Un exemplu tulburător, povestit în **lhl*9tra memoriei*, este cel al lui Lizi Florescu, soţia unui colonel lugar, reţinută de Securitate pentru a dezvălui locul unde Ne ascunde soţul ei. A fost reţinută un an de zile, supusă

* fini mai inimaginabile torturi şi umilinţe, după care, neavând probe care să o incrimineze, a fost eliberată. Nu a dezvăluit niciodată ascunzătoarea soţului său, pe care o ştia. Iuliebală de soţia lui Alexandru Paleologu din perioada ihi *eclivă, actriţa Ina Don, care se aştepta ca în cei şase ani în I are acesta a fost fugar să aibă parte de o experienţă similară despre secretul rezistenţei sale, Lizi Florescu i-ar fi răspuns „întâi şi întâi trebuie să-ţi dai seama dacă e vorba să fii impli cată şi tu sau nu. Pentru că, dacă urmează să-ţi dea drumul, nu vor împinge cruzimea peste o anumită limită; te vor chinui, dar nu te vor distruge. Pentru că va trebui ca atunci când ieşi din închisoare să nu se vadă nicio urmă. Al doilea lucru pe care trebuie să-l înţelegi este că pe noi, care suntem femei frumoase şi tinere şi aparţinem unei lumi bune, vor fi fericiţi să ne aibă la îndemână, ca să ne umilească, iar sadismul lor să fie pe deplin satisfăcut. De aceea nu au să împingă tortura prea departe, ca să nu cedăm prea repede. Vor vrea să profite cât mai îndelung. Primele câteva minute sunt îngrozitoare. Dacă rezişti câteva minute, şi se poate rezista, restul nu mai e aşa de greu. Devine înnebunitor de dureros, dar e o nebunie, o beţie, o zăpăceală în care poţi să suporţi indefinit orice. (...) Primele minute par imens de lungi, dar se poate suporta cinci minute şi după aceea nu li mai pasă. (...) Singurul lucru de care trebuie să te fereşti, fiindcă ăştia sunt şi porci şi or să vrea să te violeze. Dacă te opui e groaznic, dar dacă eşti fecundată de ei e şi mai groaz nie. Dar noi femeile avem mijloace de a evita lucrul ăsta. (...) Când într-o zi o să vezi că sunt mai cruzi decât de obicei şi că te bat mai groaznic şi mai mult, rabdă, pentru că e ultima zi! Ei încearcă atunci să scoată ceva şi după aia se închide[1] dosarul[139]”. Finalul acestei confesiuni este cu adevărat su blim: „*Et surtout pense à ton marii Şi ton amour est profond, ton courage sera sans limites*[140]”.

Fireşte, astfel de exemple de curaj şi lealitate faţă de fiin ţa iubită, duse

până la sacrificiu de sine, produc fiori de admiraţie, dar ele nu pot fi generalizate. Este clar că, în toate aceste cazuri, avem de-a face cu oameni speciali, aparţinători ai unei elite morale. De altfel, Alexandru Paleologu conside ra că fiecare grup social are elitele sale, alcătuite din oameni inteligenţi, deschişi la minte, capabili să susţină dialogul cu cei din preajma lor, fără a ţine cont de prejudecăţile sociale şilsau rasiale. Elisabeta Rizea era un specimen de elită a pai ţinând unei alte categorii sociale (o ţărancă simplă din salul Nucşoara). În sistemul de valori al scriitorului nu era însii e a nimic mai prejos decât doamnele aparţinând marii boierimi.

O caracteristică a lumii copilăriei şi tinereţii salez pierdută astăzi, ar fi fost, crede Alexandru Paleologu, solidaritatea elitelor, indiferent de clasa socială căreia îi aparţin:

„Arăt, în *Sfidarea memoriei*, de ce formidabil eroism anonim şi discret au fost în stare boieroaicele române, şi nu numai boieroaicele: femeile în general. Femeile de la ţară, Elisabeta Rizea, de pildă, care e o mare doamnă. Şi Adriana Georgescu, o mare eroină a rezistenţei anticomuniste, o încântătoare femeie, tânără atunci, acum de vârsta mea aproape, provenind din mica burghezie românească. Specimene de mare elită, care sunt la paritate cu doamnele boierimii. Şi pe care aceste doamne le recunosc ca pe semenele lor, egalele lor. Ştiu foarte multe cazuri de asemenea amiciţie şi solidaritate între aceste femei în momentele acelea teribile de mină, de opresiune, de sărăcie şi de umilinţă, asumate la fel de unele şi de celelalte. Boieroaicele, ţărăncile, femeile micii burghezii constituiau un grup al elitelor. Toate treptele sociale au elitele lor. Minoritare, fatalmente, dar toate aceste elite împreună fac o societate de egali şi constituie o adevărată ai imlocraţie a valorii umane[141]”.

I e altfel, recunoaşte scriitorul, elitele celorlalte categorii „iih laie au fost întotdeauna principalul izvor de regenerare a ai în loc raţiei. Nu de puţine ori, fetele sau băieţii din familiile boiereşti se căsătoreau cu persoane din straturi inferioare, ilai care, din momentul intrării în noua familie, se ridicau la standardele comportamentale ale acesteia.

Iii primele decenii ale secolului trecut, în societatea romanească începuse să-şi facă tot mai simţită prezenţa o nouă clasă socială, cea a marii burghezii, alcătuită din marii industriaşi şi bancheri. Din raţiuni ideologice,

dar şi din simplă ignnianţă, mulţi au pus şi pun semnul egalităţii între vechii 41 Mm Iaţi şi *les nouveaux riches*, bazându-se pe posibilităţile Hialeilale ridicate ale reprezentanţilor celor două clase. Văzute din interior însă, lucrurile stau complet diferit. Totul îi diferenţia, de la modul în care îşi petreceau vacanţele şi aspectul caselor, la relaţiile cu categoriile sociale „inferioare”. Chiar dacă uneori se întâmpla ca fiica vreunui aristocrat să se mărite cu fiul vreunui bancher sau industriaş, în general marii burghezi erau foarte aroganţi şi îi priveau cu dispreţ pe vechii boieri, mai ales dacă aceştia nu erau foarte bogaţi. Analiza comparativă pe care Alexandru Paleologu o face între stilul de viaţă al vechii boierimi şi cel al noii burghezii este plină de sugestii, inclusiv pentru înţelegerea lumii de azi:

„Noi petreceam vacanţele nu la hotelul Rex din Mamaia şi în locuri foarte costisitoare, ci la moşii, la conacele noastre, care erau frumoase, plăcute şi confortabile. Dar erau totuşi mai modeste decât locurile unde îşi făcea vacanţele această mare burghezie, care îşi cumpărase şi moşii în care, însă, stilul de viaţă nu mai era cel boieresc, era cel, nu zic parvenit, dar cel dr magnat financiar. Se poate constata o deosebire de comportât ment şi în viaţa de la oraş a boierimii. Casele boiereşti din 13u cureşti, Iaşi sau din alte oraşe din ţară erau case frumoase, bineînţeles, unde se puteau da nişte baluri foarte reuşite, dai erau modeste, nu erau ostentativ luxoase. Case precum Casa Monteoru, unde este Casa Scriitorilor, Casa Vernescu, Casa Geblescu de pe bulevardul Dacia, colţ cu Polonă, sunt case dr mare burghezie, îmbogăţită prin speculaţii financiar-indu. S triale. Casele boiereşti erau de obicei cu *haut-parterre*, aveau salon mare cu parchetul de marchetărie bine lustruit, dar i es tul era cu duşumea zbanţuită foarte frumoasă, covoare, table un, servitorime stilată, dar modeste, totuşi, fără aroganta * fără strivitoarea ostentaţie a opulenţei[142]”.

4.2. Şcoala camaraderiei şi visul diplomaţiei

Un discret aer literar învăluie amintirile scriitorului dr-i pre anii săi de ofiţer de cavalerie. Chiar dacă a făcut servit mi militar la Şcoala de Ofiţeri de Rezervă de la Sibiu în anii „l* început ai celui de-al Doilea Război Mondial, amintirile lui Alexandru Paleologu despre armată sunt mai degrabă mondene decât cazone. Avea douăzeci de ani şi visase, pe marginea unor romane ale

clasicilor ruşi, la boema ofiţerească, ale cărei tradiţii s-a străduit să le învie la Sibiu, cu ajutorul colegilor de leat. A fost ofiţer în Regimentul 4 Roşiori *Regina Maria*, din Garda Călare, dar nu a ajuns niciodată pe front. Rememorată în preajma vârstei de 85 de ani, viaţa de ofiţer este încărcată de farmec şi nostalgii. O explicaţie poate sta în faptul că, la începutul războiului, luptele se purtau departe de ţară, pe Irontul rusesc, iar efectele lor directe nu se prea simţeau. Ţoală informaţia ajungea la urechile celor de acasă prin povestirile celor care veneau de pe front sau prin veştile privind moartea vreunei persoane cunoscute. Despre atmosfera acelor rtile îşi aminteşte Alexandru Paleologu: „Armata era acolo (pe Irontul din URSS – n.n.), armata se lupta, societatea acasă Ionlinua să fie ca în Petersburgul din 1812, din *Război şi Pa* Ir/14 *”. Mai mult decât atât, cei de acasă urmăreau cu sufletul la gură evoluţiile de pe frontul de Vest, convinşi fiind că viito I ni României depinde de deznodământul acelor lupte, nu de I i se petrece la Răsărit. Societatea românească se împărţise llitre anglofili şi germanofili, care însă, cel puţin în percepţia în (Miorului, aveau mai degrabă atitudinea unor pariori sau Mt I în „lier i de fotbal de azi. În ultimă instanţă, la vremea resins tivă, câştigarea războiului de către una dintre părţi ar fi „IVui ca efect, în ochii săi şi ai altora ca el, doar o anumită tendinţă vestimentară sau purtarea unui anumit tip de pălărie în H[9]t loèiilii imediat posthelică. Mărturiseşte Alexandru Paleobifiti că abia în anul 1944 a avut sentimentul de război total, initial în marile oraşe, cu victime din rândul populaţiei civile. Ï*A” WI al îi iu i însă, „cariera militară” a lui Alexandru Paleologu în va li slarşii demult. Aşa încât amintirile sale despre armată Nil Iii vreme de război! – rămân mai degrabă pitoreşti şi Millie,

M (And a venit războiul, eu nu am fost pe front, dar am Îmi militar am trăit o vreme viaţa ofiţerească. Era ca în Puşkin. Mi-a plăcut. Un gen de viaţă mai zăpăcit, cu chefuri, cu petreceri, mergeam călare pe distanţe mari, purtam pinteni la cizme şi sabie. E un mod frumos de asumare la tinereţe a unei forme virile de existenţă. Chiar îmi pare rău că nu am ales armata drept carieră. Acum mă gândesc că ar fi fost frumos să fi fost ofiţer[144]”.

Ca fapt divers, Alexandru Paleologu a fost contemporan la Sibiu cu perioada de activitate a faimosului Cerc literar. Nu i-a cunoscut atunci pe niciunul dintre membrii acestuia, chiar dacă existau diferite cunoştinţe comune care, cel puţin teoretic, ar fi putut să îi pună în contact. Una dintre acestea era profesorul italian Umberto Cianciolo, viitorul soţ al Etei Boeriu, pe

care Alexandru Paleologu îl cunoştea de la Bucureşti, din anii 1937-1938.

La vremea bilanţului, armata[145] părea mai degrabă un *intermezzo* amuzant al vieţii sale, chiar dacă cel de-al Doilea Război Mondial izbucnise deja, şi un posibil drum în viaţă pe care l-a ignorat la vremea respectivă, dar care ar fi putui să îi confere, încă o dată, un cu totul alt destin.

Puţine amănunte oferă Alexandru Paleologu în confesiunile sale despre începuturile carierei lui de diplomat. Se ştie* doar că la sfârşitul războiului a fost referent la Comisia de Armistiţiu. În mod paradoxal, deşi în multe dintre interviu rile pe care le-a acordat a atins doar *en passant* această pe rioadă din foarte sinuoasa sa existenţă, activitatea în Comisia de Armistiţiu a fost primul moment din viaţa lui Alexandru Paleologu în care a avut cu adevărat sentimentul puterii în faţa celorlalţi. A fost angajat de Ionel Chris tu la începutul lunii octombrie 1944, într-o echipă de tineri, din care mai făceau parte Teddy Trancu, Sandu Danielopol, Gheorghe Vetra şi Vlad Skeletti. Despre activitatea propriu-zisă avea sa îşi amintească peste ani:

„Am avut legături directe şi un cuvânt hotărâtor faţă de departamentele care aveau de aplicat condiţiile de armistiţiu Noi eram cei care dădeam indicaţiile şi dispoziţiile. Veneau la mine în birou sau la Trancu ditamai directorii generali din ministere, colonei care ascultau ce spuneam noi şi aia făceau. Sau dădeam telefon, Ministerului de Interne de pildă, secretarului de la interne, care era tot un general: „Nu executaţi măsura cutare până când nu veţi avea de la noi dispoziţii. Vom obţine în timp util avizul Consiliului Juridic pentru interpretarea articolului 2, în sensul cutare”. Am dat dispoziţia aceasta înainte să existe acest aviz al Consiliului Juridic şi am văzut ulterior – antedatat, ca să putem salva nişte vieţi de oameni. Unele. Multe nu au putut fi salvate. Dar vreau să spun că atunci am avut sentimentul că într-adevăr facem tot ce se putea face pentru a păstra, a salva oameni şi bunuri şi autoritatea statului român în anumite domenii unde ruşii se amesttvau direct şi treceau peste articolul 17 al Convenţiei de Armistiţiu[146]”.

Primii ani posthelici au adus României şi un fel de *belle* époque. Entuziasmul încheierii războiului, mica degringoladă politică în care totul se negocia în culise, previzibila defulare I olectivă de după momentele de groază din timpul bombardamentelor americane şi germane, poate şi presentimentul în’ilcolului iminent generat de prezenţa ruşilor în ţară, au împins populaţia spre un stil de viaţă hedonist, în care grădinile de vară, vinul şi fripturile,

balurile, spectacolele şi fvineile frumoase au fost la mare căutare. Viaţa mondenă era Iii floare, chipeşii ofiţeri americani şi englezi erau vânaţi la mil, ca peste tot în Europa, de frumoasele dornice să se mărite, Grija pentru ziua de mâine a fost pentru o vreme dată uitării. Acest „dans pe vulcan” a continuat pentru Alexandru Paleologu până în anul 1946, când devine membru al iiii uiliii diplomatic, în urma ultimului concurs de admitere în ţţiadul de ataşat de legaţie, organizat de Ministerul de I *lmse Noi perspective strălucitoare par să se deschidă în iiilea lermecă torului tânăr. Din nefericire, ele vor fi curmale hfilhil Uli an mai târziu, când este dat afară din diplomaţie iip i Hire temuta Ana Pauker. Dacă munca propriu-zisă lui i a lăsat vreo amintire memorabilă – este clar că postul său în Ministerul de Externe a fost unul cu profil tehnic şi de importanţă secundară – cu ceva tot s-a ales: cu visul de a deveni într-o zi ambasador şi nu oriunde, ci la Paris, oraş pe care îl vizitase cu mama sa în anul 1937. Cele două luni petrecute în „Oraşul lumină” la vârsta de 18 ani vor consolida tradiţionalele sale sentimente francofile şi vor face din Paris singurul loc din lume în care ar fi dorit să-şi exercite activitatea diplomatică. Visul avea să i se îndeplinească. Dar până atunci mai avea de aşteptat o jumătate de secol.

4.3. Masoneria şi catolicismul sau Unde să te refugiezi?

După abdicarea Regelui Mihai I, la 30 decembrie 1947, şi preluarea tuturor frâielor puterii de către regimul comunist, viaţa lui Alexandru Paleologu suferă o nouă turnură radicală. Elementele care până atunci reprezentaseră atuuri ale existenţei sale (originea socială, bunăstarea materială, nivelul de educaţie, stilul de viaţă) au devenit dintr-odată contraargu mente, dezavantaje insurmontabile în calea unei viitoare cari ere pentru care părea să fie predestinat. Deteriorarea continuă a situaţiei de pe scena politică se răsfrânge asupra standard a lui de viaţă al celor din imediata sa apropiere. Devine tot mai clar că sfârşitul este aproape şi că visurile sale de a deveni scriitor şi diplomat nu mai pot fi împlinite într-un viitor pre vizibil. Reacţia lui Alexandru Paleologu la această vrie în care a intrat propria sa clasă socială este opusă celei la care ne-am fi putut aştepta. Se scufundă într-o mare de hedonism, *Carju’ diem* devine singurul său principiu de viaţă. Îmi mărturisea scriitorul în anul 2003: „Nu mai puteam să am niciun fel de carieră. (…) Nu ştiam să mă transform şi să mă prefac – nici nu doream – într-

un proletar. De altfel, m-ar fi mirosit de la distanţă, imediat. Viaţa mea a căpătat un caracter mai aven în ros şi mai imprevizibil, ceea ce nu era lipsit de interes. În s pe cial în prima fază comunistă, a lui Dej, vânzând lucruri pe care le aveam şi despre care ştiam că nu le voi putea deţine mult timp – de pildă aveam o moşie redusă la 50 de hectare după ultima reformă agrară, din care am vândut cu hectarul, cu pogonul, transformând totul în cocoşei, în aur – am trăit foarte luxos. În anii 1948-1949 mi-am permis fel de fel de nebunii, pentru că nu conta. Şi nu regret, pentru că acele agremente le-am avut, am gustat eu şi prietenii mei din ele şi era şi o sfidare pe care îmi plăcea să o practic”[147].

Tot în această perioadă de destructurare a vechii lumi şi derută socială, Alexandru Paleologu ia două decizii oarecum nurprinzătoare. Într-un interval foarte scurt de timp, aproape *t mul tan, se iniţiază în masonerie şi se converteşte la catoli-

1 *inm*. În foarte detaliata autobiografie scrisă în Penitenciarul Botoşani (întinsă pe nu mai puţin de 9 file)148, Alexandru Paleologu precizează că propunerea de a intra în masonerie I a fost făcută de Dan Amedeo Lăzărescu şi Paul Dimitriu, în anul 1946. Iniţierea a avut loc în loja „Les frères écossais”, care I*I ţinea şedinţele la un sedivi situat în Bucureşti, pe strada Ihiinei. Scriitorul mai precizează că ulterior a fost iniţiat la (Vadul 3 (maestru) în loja „Delta” al cărei Venerabil era regizorul George Teodorescu, în februarie 1948, dar că din primăvara aceluiaşi an nu a mai luat parte la şedinţe. Ulterior, I h’Ilinul a fost dizolvat.

Aşa cum a mărturisit în repetate rânduri, masoneria nu îi Jucat un mare rol în viaţa sa. În pofida gradului mare pe I Hie l a avut în organizaţie, imediat după prăbuşirea regimului comunist, Alexandru Paleologu nu a obosit să facă în hl/, Horii la adresa stadiului jalnic în care a ajuns masoneilti I unlemporană. Nimic din ce era pe vremea lui Goethe, a lui Mozart, sau a marilor bărbaţi care au făcut România moil”! lift lui se mai regăseşte în masoneria de azi. Ritualurile lllil ridicole, iar eficienţa acţiunii membrilor ei la nivelul mă IHA ţii es le egală cu zero. Practic singurul câştig real al întâlnirii sale cu masoneria este, aşa cum a declarat în ne „IHHlaiftle rânduri, revelarea grilei de interpretare a operei sadoveniene, utilizată în scrierea propriei sale cărţi *Treptele lumii sau calea călre sine a lui Mihail Sadoveanu*[149].

Convertirea la catolicism are la bază raţiuni estetice şi politice. În

interviul pe care mi l-a acordat pentru volumul *Nostalgia Europei*[130], scriitorul mărturiseşte că în copilărie a fost crescut creştineşte. Obişnuia să meargă la biserică, împreună cu părinţii sau cu guvernanta. Spre deosebire însă dv părinţi, care erau ortodocşi, guvernanta, catolică fiind, frecventa – în chip firesc – biserica catolică. De atunci i-a rămas lui Alexandru Paleologu fascinaţia pentru ţinuta solemnă a slujbelor catolice, augmentată de muzica de orgă şi de sluj bele ţinute în limba latină. Lecturile din adolescenţă (Voi taire, Anatole France) l-au îndepărtat de religie şi multă vreme s-a considerat agnostic. Apoi, în 1949 a venit marea convertire. Se explică Alexandru Paleologu: „În acest stadiu de agnosticism în care mă aflam, în anul 1949 – poate şi cu o anumită perioadă anterioară care a făcut pregătirea fenome nului, am început să-mi dau seama că unica aşezare afecli vă şi care te poate împuternici, întări împotriva devastări loi comuniste este Biserica Catolică, pentru că este universala Acum universală este, tot sobornicească, şi a noastră, dar era catolică avea un caracter mai organizat pe plan internaţional Catolicismul era unica atitudine eficientă, şi pentru că îmi plăceau foarte mult slujbele în latină, muzica de orgă, pracli ca confesionalului şi a penitenţelor – acestea îmi dădeau o organizare corectă a vieţii mele interioare; eram foarte seni pulos şi efectuam toate penitenţele date de confesor, ere deam că cred. De fapt adeziunea mea era una estetică vi politică. Nu era una realmente spirituală[151]”.

Mai mult decât înţelepciunea divină, Alexandru Paleolofţu a căutat prin convertirea la catolicism protecţia oamenirm Rolul Bisericii Catolice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial este şi îi era binecunoscut. În anul 1949, toate iluzulr privind „democraţia populară”, de inspiraţie sovietică, impn să românilor de regimul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, se i în piseră de mult. Destinul clasei sociale căreia îi aparţinea Alexandru Paleologu era pecetluit. Convertirea la catolicism şi intrarea în masonerie pot avea ca explicaţie şi dorinţa disperată a tânărului aristocrat de a intra în structuri transnaţionale, cu speranţa că acestea vor găsi metodele eficiente de a-şi pune membrii la adăpost în faţa deja evidentei urgii comuniste. O astfel de explicaţie a gestului său – cât se poate de plauzibilă – poate fi dedusă şi din precizările pe care scriitorul i le face lui Stelian Tănase. În această discuţie aduce şi un argument suplimentar al opţiunii sale pentru catolicism: persoana foarte rharismatică a Monseniorului Vladimir Gliica: „... prin el (Monseniorul Ghica – n.m.) s-a

petrecut această convertire. El fi fost directorul meu de conştiinţă. De altfel, motivaţiile mele Nentru trecerea la catolicism erau destul de puţin legate de conţinut. Primul lucru care m-a atras a fost şirul de lecturi din catolicii francezi: Maritain, Claudel, Péguy, poate mai ales JAW Bloy, Mauriac şi Bernanos. Apoi a fost o fascinaţie de natură estetică – îmi plăceau mult limba latină şi orga. În ilrumul meu spre catolicism o carte esenţială a fost cea despre M Francise de Assissi, o carte groasă şi foarte frumoasă, scrisă ile Johannes j[0]rgensen, un autor danez format în spiritul *fin de* M[7]r, sceptic, incredul, mai mult sau mai puţin agnostic, din tenul lui G. Brandès şi care, scriind despre Sf. Francisc, s-a unvertit la franciscanism. În acelaşi timp vedeam în francist" ilii" în o altă francmasonerie, credeam eu pe atunci, mai viruteulă şi mai temeinică decât cea propriu-zisă – care avusese *ului său în societatea noastră în secolele trecute, dar nu-l mai 4H* acum, după câte ştiu fiind destul de vidată de conţinut[152]".

I acă sperata protecţie conferită de catolicism în faţa urţitel comuniste nu a venit, cu ceva tot s-a ales Alexandru Paleologu şi de pe urma acestei originale experienţe spirituale Monseniorul Ghica, devenit el însuşi martir al regimului comunist, i-a oferit un model de viaţă, care îl va urmări pentru tot restul zilelor. Toate evocările acestui prelat catolic Nmi în de-a lungul timpului de Alexandru Paleologu sunt încărcate de respectuoasă admiraţie: „Avea o anumită abilitare pontificală pentru convertiri. Era un om de o mare inteligenţă şi un spirit fin, francez, extraordinar de nuanţat[153]"; „... ideea princiară îl stăpânea aşa cum îl stăpânea şi pe Tolstoi. Era singurul stil de viaţă pe care îl putea duce, şi chiar şi coborârile sale în lumea neheraldică erau de tip princiar, aristocratic, exact ca în Tolstoi[154]"; „După câte ştiu, Vladimir Ghica a murit la Jilava, ca un sfânt. Prezenţa lui în societate – care stârnea o reculegere şi o corectare a ţinutei – era modelatoare. Nu-ţi permiteai orice în prezenţa sa[155]".

Cum preciza însă chiar Alexandru Paleologu, convertirea sa la catolicism a avut alte cauze decât cele spirituale. De alt fel, ea a durat foarte puţin, iar motivele îndepărtării au fost cal se poate de naturale. În chiar anul următor, stilul de viaţă al lui Alexandru Paleologu a suferit o nouă mutaţie radicală devine fugar, dat în urmărire generală. Se mută dintr-un loi în altul, are identităţi false, viaţa sa ia aspect de roman poliţisl, dar vreme de şase ani nu

este niciodată prins. Apoi se au lo denunţă, după ce autorităţile publică un decret de amnistie.

4.4. Un *malentendu* şi şase ani de pribegie

în anul 1949, viaţa lui Alexandru Paleologu ia o turnură stranie. La rugămintea unui prieten, Ion Zurescu, din organizaţia de tineret a PNL, găzduieşte pentru câteva zile un cuplu (Gil Antonescu şi Madeleine August) despre care se credea că este căutat de autorităţi. Câteva luni mai târziu, acelaşi Ion Zurescu îi cere să traducă în limba franceză o scrisoare prin care lumii occidentale i se cerea să scape România de „teroarea comunistă”. La numai trei zile după redactarea scrisorii, Ion Zurescu este arestat, iar Alexandru Paleologu este convins că scrisoarea a picat în mâna autorităţilor, mai ales că din Occident nu a existat niciun semn că ea ar fi ajuns la destinaţie. Căutat la rândul său de Securi la le Alexandru Paleologu este convins că va fi arestat pentru t.1 ft tradus scrisoarea, şi dispare de la domiciliu. De fapt, fusese căutat pentru a da relaţii despre cei doi fugari care poposiseră şi în casa sa, cu o lună înainte. O faptă mult mai puţin gravă. Din păcate, acest malentendu va influenţa decisiv via la sa în următorii zece ani.

În foarte densa autobiografie scrisă în Penitenciarul Botoşani, Alexandru Paleologu va povesti în detaliu această confuzie care l-a costat şase ani de pribegie şi cinci ani de închisoare[156]. Iată însă cum se vede din închisoare acest epi Nod asupra căruia scriitorul nu a revenit decât sporadic în confesiunile de mai târziu:

„Între timp, în cursul verii 1949, am adăpostit la mine în asă, în Bucureşti, la rugămintea lui Ion Zurescu, pe fugarii Virgil Antonescu, arhitect şi Madeleine August, zisă Eu li, urmăriţi de Securitate pentru o activitate ilegală ce mi-a rilmas până azi necunoscută. În octombrie acelaşi an, numiţii itemailocuind la mine, Virgil Antonescu a fost arestat, iar Madeleine August a reuşit să dispară.

La 1 ianuarie 1950, fiind în concediu la Bucureşti, am (HImit vizita lui Ion Zurescu, care mi-a arătat un articol sub formă de scrisoare deschisă pe care îl scrisese cu scopul de a fi trimis în Franţa spre publicare. Articolul era un apel către lumea occidentală pentru „eliberarea” României de sub „teii în rea” comunistă. El mi-a cerut să-l traduc în franţuzeşte, i tH*n ce am făcut. A

doua zi ne-am dus la o prietenă de origins franceză, arhitecta Solange de La Tour d'Herbez, care UI mă să plece definitiv în Franţa şi căreia i-am cerut să dea t** manuscris lui Mihail Fărcăşanu pentru a-l publica în *i" mm Iranceză. (...)

l a 4 ianuarie 1950 am aflat că Ion Zurescu a fost arestat I i MV, And că am fost denunţaţi de Solange de La Tour, am Imlai At să mă ascund. Aflând a doua zi că nu era vorba de *" t Anla, ci că sunt căutat în legătură cu adăpostirea lui Virgil tiilihieneu şi Eu li August, părându-mi-se chestiunea mai *u lu gravă, am gândit să mă predau, dar în cele din urmă am socotit preferabil să mă ascund şi din acel moment am devenit fugar[157]".

O întrebare care se poate pune este care ar fi fost destinul lui Alexandru Paleologu dacă ar fi dat curs primului instinct şi s-ar fi predat a doua zi? Cu siguranţă, altul. Probabil mult mai rău. Regimul penitenciar de la începutul anilor '50 era mult mai dur decât cel de la începutul anilor '60 De altfel. Ion Zurescu a murit în închisoare. Să lăsăm însă istoria contrafactuală şi să revenim la cea reală.

Lui Alexandru Paleologu i se deschide dosar de urmări re, începând cu data de 27 decembrie 1950. Prin *Referatul 321/41.114//10. XI. 1952158*, întocmit de sublocotenentul de Secu ritate Câmpeanu Mircea, se propune deschiderea dosarului de urmărire pe ţară a lui Alexandru Paleologu şi supraveghe rea familiei sale pentru a se vedea locul în care se ascunde Solicitarea are ca argument faptul că cel urmărit „în dosar 1 / I jurnal 13.503 din 1950 este cunoscut ca unul al cărui tată anii me Mihail Paleologu este semnalat că ar fi spus: fiul meu Alexandru a fost căutat de poliţie pentru că a scris un memoriu lui Truman unde dădea relaţii (informaţii) din R.P.R. Şi toto dată cu această ocazie i-a cerut sugestii şi bani pentru „Rezis tenţa Românească" (sic!)159". În dosarul de urmărire sunt date diverse indicii ale unor presupuse locuri în care se ascunde fugarul, dar acesta nu este niciodată prins. Fie nu a călcat vreodată prin respectivele locuri, fie, printr-un noroc provi denţial, le-a părăsit exact înainte de apariţia celor veniţi să îl aresteze. Printre declaraţiile aflate la dosar, se află cea dată de Ivan Ghica, la data de 8 ianuarie 1954, potrivit căreia fugarul ar fi ascuns de doctorul Stelian Neagu, neurolog la Spitalul Central de Boli Mintale. În declaraţia sa, Ivan Ghica sugerează că cel în cauză ar putea fi internat în respectivul spital şi cbi. U că, pentru ca prezenţa sa să fie mai bine camuflată, ar fi fost supus unor operaţii

estetice. Autorul notei, locotenentul de Securitate Slăniceanu I., relatează că, intrigat de frecventele vizite ale medicului la mama fugarului, informatorul a înec put să bănuiască o posibilă complicitate a sa în ascunderea fugarului. „Pentru ca să se convingă de bănuielile sale, într-una din zile văzându-i din nou pe aceştia doi vorbind (mama fugarului şi doctorul Neagu), a reţin ut unele cuvinte ce au fost exclamate de medic şi anume: „Poate să vină să-l caute, cred că nu l-ar recunoaşte, chiar după o fotografie bună, aşa cum l-am aranjab”[160]. În nota 312/7 august 1951, sursa „Morel” informează că Andrei Paleologu, fratele lui Alexandru Paleologu, ar fi primit o scrisoare de la acesta, expediată din… Paris. Cum niciuna dintre metodele utilizate pentru prinderea fugarului nu a dat roade, la data de 25 martie 1954 t*ste propus *Planul de acţiune nr. 353*. De notat este că, în motivarea necesităţii aplicării acestui plan, este făcută o precizare semnificativă. Afirmaţia lui Mihail Paleologu potrivit căreia (iul său ar fi fost căutat pentru că i-a scris preşedintelui Truman este serios nuanţată. În noul document, ea apare în forma: „Fiul meu a fost căutat pentru că *a tradus* (s.n.) memoriul lui Zurăscu adresat lui Truman”. Nu se poate şti dacă Mihail Paleologu a făcut cu adevărat această rectificare menită în mod clar să diminueze culpa fiului, sau dacă cel care a elaborat noul plan de acţiune a copiat pur şi simplu preambulul vechiului document, punând vechea declaraţie a avocatului în acord cu rezultatele ulterioare ale anchetei derulate în cazul rwpectiv. În noul plan de măsuri se mai precizează şi faptul tă; „Pentru identificarea tuturor rudelor a fost recrutat ca lulormator Andrei Paleologu, fratele vitreg al fugarului. Această recrutare a fost făcută pe baza materialului compromiţător pe i are l-a deţinut asupra sa. C-a fost membru al tineretului libeal yi că a făcut parte dintr-o organizaţie cu caracter contrarevoluţionar, fapt pentru care a fost şi reţinut timp de două luni ils* zile.161,7 Dintr-o informare înaintată de şeful Direcţiei Regien ia le MAI Iaşi Direcţiei a 3-a din Ministerul Afacerilor în teren*, a Hă în că, în anul 1950, Alexandru Paleologu a locuit la Iaşi, găzduit fiind de o doamnă Adela Solomon. După plecatr” a ha, la doamna respectivă s-a prezentat un cetăţean cu numele Robert Murat, ca re, în virtutea unei scrisori din partea familiei, a ridicat toate obiectele lui Alexandru Paleologu. Partea mai curioasă a acestei informări constă în aceea că, după ce se spune că Alexandru Paleologu a stat în emul 1950 trei-patru luni la adresa respectivă, se precizează că „în timpul sărbătorilor de iarnă 1949-1950, susnumitul a plecat la Bucureşti, lăsând la

gazdă toate obiectele sale personale[162]”.

În dosarul de urmărire informativă al lui Alexandru Paleologu, aflat în arhivele CNSAS, se mai găseşte o foarte interesantă notă, cea cu numărul 353/10 iunie 1955. Sursa „Victor” indică faptul că fugarul „se ascunde la Câmpulung Muscel sub un nume fals[163]”. Se ştie, 1955 este anul în care Alexandru Paleologu s-a predat în urma amnistiei anunţate de autorităţi, fără să fi fost vreodată prins. Aceasta poate să sugereze fie faptul că informaţia cât se poate de reală a sur sei „Victor” a ajuns prea târziu pentru a mai interesa pe cineva, dar a fost totuşi pusă la dosar, fie că, în urma discuţi ei cu cel căutat fără succes vreme de şase ani, lucrătorii Secii ritătţii au întocmit şi plasat la dosar o notă antedatată pentru a-şi masca propria incompetenţă. Interesant este şi faptul e, t *Nota* poartă exact acelaşi număr, 353, ca şi *Planul de niăsun* pentru prinderea lui Alexandru Paleologu.

Unde s-a ascuns, totuşi, Alexandru Paleologu în cei şase ani în care autorităţile nu au reuşit să-i dea de urmă? La Paris, aşa cum pretindea sursa „Morel”, cu siguranţă nu a ajuns, pentru că este greu de imaginat că în contextul politic de la începutul anilor ’50 ar fi avut naivitatea să mai revină în ţară. Din frânturile de informaţie risipite prin paginile volumului *Sfidarea memoriei* se poate reconstitui ceva din traseul său rocambolesc. După fuga de acasă, a făcut un popas de o lună (martie) într-un apartament mare, dar nein călzit al lui Barbu Brezianu, situat în Aleea Alexandru din Bucureşti („Am stat împreună luna martie, o lună îngro/i toare, în nişte condiţii înfiorătoare, cu nişte lemne umede v[1] o lampă de gaz, ne spălam cu apă îngheţată. Era îngrozi Im dar râdeam de ne prăpădeam. Râdeam tot timpul[164]”). Din vasta bibliotecă a lui Barbu Brezeanu îşi aminteşte că a citit în luna respectivă scrierile lui Noica, *De caelo*, de Aristotel, şi cartea lui Gundolf despre Goethe.

În anul 1950 a stat pe la mai multe case ale unor cunoştinţe din Bucureşti. Îşi aminteşte scriitorul: „Nu prieteni prea apropiaţi, ca să nu fiu reperat – nişte oameni care aveau curajul să ascundă în casa lor, cu riscuri, un om care nu era prea apropiat în modul cel mai intim, oameni de care eu m-am legat foarte strâns prin asta[165]”.

Apoi a urmat epopeea buletinului falsificat. Alexandru Paleologu îşi aminteşte că l-a procurat printr-un văr de-al său care, la rândul său, îl cumpărase de la un amic. Dacă e să li dăm crezare autorului, falsificarea

buletinului a fost o acţiune de două ori riscantă. În sine, o astfel de infracţiune liind aspru pedepsită în orice regim (or, să nu uităm că ne ttilăm în România de la începutul anilor z[50], când trupele uineşti se aflau încă în ţară, iar Stalin era la putere în Uniunea Sovietică), dar şi prin faptul că la acţiune a participat luată suflarea familiei, simpla filare sau strângere cu uşa a vreunuia dintre membri putând să producă dezastrul. Îşi aminteşte amuzat scriitorul la aproape patru decenii de la momentul faptelor: „Mi-am putut face o fotografie cu musiul ft, pe care am pus-o pe acel buletin. Trebuia să i se aplice un timbru sec falsificat. Asta a fost o operaţie care a dat o mare emoţie familiei mele. Toată familia mea a asistat în waia aceea când s-a încercat experienţa timbrului sec: mama mă t uşile mele, verişoara mea. Emoţia a fost mare în *nimeritul când trebuia aplicată matriţa de timbru sec pe t*) ţâna respectivă a buletinului. Matriţa ce trebuia să se nu Mtu' perfect cu urma rămasă de la vechea fotografie. Emoţia * ttml mare, dar am reuşit[166]". Este aproape o minune cum *! * h acţiune cu atâţia martori – rude foarte apropiate, deci Mt" HH şi ile prim rang – a putut scăpa vigilenţei Securităţii, i i * ar fi întâmplat dacă vreuna dintre mătuşi sau verişoare ar fi fost informatoare a Securităţii, aşa cum se pare că a devenit fratele său vitreg, Andrei? Nu este greu de ghicit. Probabil, întreaga familie ar fi sărit în aer.

Din momentul plecării în provincie, traseul nu e foarte uşor de reconstituit. S-a internat într-un spital de urologie din Ploieşti unde, pentru autenticitate, s-ar fi lăsat tratai chiar de o blenoragie pe care nu o avea. De acolo a plecat la Braşov, unde a stat o noapte. A doua zi a mers la Zărneşti pentru a se angaja la Fabrica de celuloză, aşa cum îl sfătuise cineva din Bucureşti înainte de plecare. Nu găseşte persoanele care îi fuseseră recomandate, aşa că se mută pentru câteva zile la un hotel – casă de vacanţă, la Plaiul Foii. De acolo revine în Bucureşti pentru a-şi revedea familia, prilej cu care cineva îi promite un adăpost sigur la Câmpulung[167].

În altă parte[168], Alexandru Paleologu povesteşte că o vreme a stat ascuns într-un spital de neuro-chirurgie, sub numele fals Petrescu. „Apoi am plecat la o vie, de unde, devenind suspect, am fugit peste dealuri la Drăgăşani, apoi în Bucureşti. Un timp am fost plasat de acest doctor la spiţa lui Colţea, la Clinica Oftalmologică, şi de acolo m-am dus din nou la Spitalul 9, de această dată într-o clinică de neurologie. Acolo am stat în salon cu mai mulţi, nu mai

aveam rezervă. Acolo a fost mai dezagreabil, pentru că eram subiet l de experiment pentru studenţi. Eram internat ca suferind de tulburări etilice, de etilism, mi se făceau tot felul de probe, de înţepături cu ace. Trebuia să simulez că nu simt nimic[10]”

O versiune oarecum diferită asupra locurilor în care s-a ascuns în perioada sa de clandestinitate oferă Alexandru Paleologu în volumul său *Minunatele amintiri ale unui ambn sador al golanilor*[170].

Calvarul vieţii în clandestinitate avea să se încheie în mod oficial pentru Alexandru Paleologu odată cu transmite rea *Ordinului 90382/11 ianuarie 1956*, *strict secret*, emis „Căin” toate regionalele M.A.I. Din ţară – DGMDTC şi serviciul „prin care se dispune „încetarea urmăririi numitului Paleologu Alexandru (...) întrucât nu mai necesită urmărirea lui[171]”. Ordinul este semnat de General maior Evghenie Tănase, locţiitor al ministrului Afacerilor Interne. Peste numai câteva luni însă, pentru Alexandru Paleologu va începe un alt calvar.

4.5. Prima tentativă de recrutare ca informator al Securităţii în mai toate amintirile sale[172], Alexandru Paleologu vor Ixjşte despre două tentative ale Securităţii de a-l recruta ca informator, ambele petrecute în închisoare. Una, la începutul detenţiei, încheiată cu „două palme memorabile” şi un sentiment de mare libertate interioară pentru cel în cauză, cealaltă, Iii sfârşit, având ca rezultat semnarea controversatului pact cu diavolul. În dosarul de reţea[173] al lui Alexandru Paleologu, aflat în custodia Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, există semne indubitabile că a mai existat o intenţie de racolare, în anul 1956. Pe vremea aceea, tânărul Paleologu încerca să îşi normalizeze situaţia după cei şase ani în e are a fost fugar şi s-a ascuns sub identitatea falsă Ion e îăifăleanu. Interesant este că în documentele care au dus la tiivizia recrutării sale în anul 1963 se face referinţă la această el Ini a ţie din 1956 cu cel în cauză, nu şi la încercarea ratată de la începutul perioadei de detenţie, despre care vorbeşte scriitorul în amintirile sale. Din raportul privind modul în care a decurs tilni uţia cu candidatul la recrutare (*Raport 352 /7 septembrie* Uftă) rezultă că scopul acţiunii a fost unul punctual: acela de a m* nhţine referinţe despre „August Madilena”, una dintre cele iliittă persoane găzduite de Alexandru Paleologu

înaintea ilnjiariţiei sale de la domiciliu. Caracterul foarte vag al relaţiihit ilintre potenţialul agent şi persoana urmărită şi lipsa posi Mhtăţilor acestuia de a obţine informaţii relevante au făcut să W tvnunţe la propunerea de recrutare, în pofida atitudinii lui Mt'tutulru Paleologu, pe care ofiţerul care l-a chestionat o * filllh a drept foarte cooperantă. Cel puţin aşa arată justificarea din raport[174]. Interesantă este ultima frază a raportului, din care rezultă că s-a avut în vedere, ca o primă opţiune, şi ideea trimiterii în judecată a potenţialului agent, dar că nu existau suficiente temeiuri pentru un asemenea demers:

„Întrucât scopul pentru care fusese adus Paleologu Alex. A căzut, iar materialul posedat asupra lui nu este valabil pentru trimiterea injustiţie PROPUN

A se aproba clasarea materialului la A.S."

Autenticitatea documentului este indiscutabilă, el fiind însoţit de un angajament olograf, semnat Alexandru Paleologu: „*Angajamen t*:

Subsemnatul Alexandru Paleologu, născut la 14 martie 1919, domiciliat în Bucureşti, raionul Stalin, str. Petre Pont nr 18, îmi iau angajamentul de a nu comunica nimănui cele discutate şi văzute de mine astăzi 3 septembrie 1956, păstrând un desăvârşit secret asupra lor. În caz de nerespectare voi suporta consecinţele.

Semnătura olografă a lui Alexandru Paleologu, 3 sep tembrie 1956175.

Două întrebări rămân în urma acestei tentative abando na te de recrutare. Este, aceasta, în fapt, ispita de a deveni informator al Securităţii, pe care Alexandru Paleologu a respins-o şi pe care, printr-un capriciu al memoriei, ar fi putut să o transfere în amintirile sale în perioada începutului de detenţie? Bogăţia detaliilor din amintirile scriitorului ne face să credem mai degrabă că nu. A doua întrebare ne li i mite din nou în zona istoriei contrafactuale. Dacă această tentativă ar fi fost încununată de succes, noul statut ar fi fost în măsură să îl scutească pe Alexandru Paleologu de cei cinci ani de închisoare care au urmat? Ar fi putut lua, încă o dată, destinul său o altă turnură? Nu vom şti niciodată.

Din textul raportului rezultă destul de clar că ofijeiu! care l-a anchetat (cpt. Spiridon Mihai) a renunţat la plai iul de a-l recruta în momentul în care a înţeles că omul din l" t it sa nu are prea multe posibilităţi de a obţine

informaţii utile în cazul „August Madilena”. Este foarte posibil ca decizia să fi fost luată chiar în timpul discuţiilor şi ca Alexandru Paleologu să nu fi ştiut niciodată care sunt adevăratele intenţii ale celui din faţa sa. Aceasta ar putea fi şi o explicaţie convenabilă pentru faptul că acest episod nu a fost niciodată evocat în confesiunile şi amintirile sale.

4.6. Arestul şi un moment de slăbiciune

Din păcate, amnistia din anul 1955 nu a însemnat sfârşitul, ci începutul calvarului pentru Alexandru Paleologu. La data de 9 iunie 1959 este înaintată propunerea de deschidere a *Dosarului de acţiune informativă individuala a lui Alexandru* Paleologu. În motivaţia deciziei se precizează faptul că din materialele aflate în arhivă şi din răspunsurile la interogatorii ale lui Constantin Pillât şi Constantin Noica au rezultat următoarele:

„A cunoscut despre activitatea contrarevoluţionară desfăşurată de Zurascu Ion (PNT-ist)176 traducându-i acestuia materiale pentru a fi trimise în SUA, motiv pentru care a fost Implicat în procesul privind activitatea lui Zurascu Ion.

A fost fugar în perioada anilor 1949-1955 când s-a prezentat organelor Procuraturii cu ocazia amnistierilor din amil 1955.

A avut legături cu legionarul Constantin Noica în timp v acesta avea domiciliul obligatoriu la C. Lung, a cunoscut ilvnpre activitatea contrarevoluţionară desfăşurată de acesta în prezent, precum şi legăturile ce le avea cu legionarul Ciolan Mm il, fugit în Franţa, ale cărui publicaţii au fost citite şi iii[1] Paleologu Alexandru.

A cunoscut despre activitatea duşmănoasă desfăşurată ilt* Vi lat Constantin, cu care se întâlnea şi discuta duşmănos li” i Nitriva regimului democrat popular, precum şi felul cum M procedeze de a strecura în lucrările ce le execută, idei naţionaliste, (sic!)177”

În document se mai precizează că se propune deschiderea dosarului pentru a se stabili „activitatea duşmănoasă prezentă desfăşurată de el şi legăturile sale”. Propunerea este aprobată şi înregistrată cu nr. 2211/18 VI[195]9.

Planul de măsuri „privind descifrarea activităţilor duşmănoase desfăşurate de Paleologu Alexandru, cercetător la Institutul de Istoria Artei,

urmărit în acţiune informativă[178]”, adoptat imediat după deschiderea dosarului de urmărire, prevede printre altele: identificarea şi încercarea de recrutare ca informator, pe lângă Alexandru Paleologu, a colegului său de la Institut, Paul Dumitrescu, reanchetarea Teodorei Voinescu (arestată la momentul respectiv), cu scopul precis de a se obţine informaţii despre „activitatea duşmănoasă” a celui urmărit, dirijarea agentului „Silviu” pentru „a stabili care sunt lucrările ce au caracter nation a list ale lui Paleologu Alex”, studierea cercului său de prie teni în vederea recrutării unuia dintre ei (cei susceptibili a fi recrutaţi sunt Maria Muzicescu, Mihai Vasiliu şi Dan Pa raschivescu), reanchetarea lui Zurăscu Ion şi Constantin Noica pentru stabilirea exactă a activităţii contrarevoluţio nare a celui urmărit.

Ancheta dă roade, astfel încât în data de 3 septembrie 1959 este aprobat *Referatul 371/2 septembrie 1959*, cu propu nerea de arestare a lui Alexandru Paleologu. Este arestat în noaptea de 7-8 septembrie 1959. Starea de spirit a celui abia adus în arest este excelent redată în nota informativă a cole gului său de celulă, Mateovici Duşan.

„Subsemnatul, Mateovici Duşan declar că: în dimineaţa zi lei de 8 (opt) septembrie 1959 am primit în cameră cu mine un om cu nume de Paleologu Alexandru (sic!). (...) Imediat la început era bine dispus (chiar râdea) şi mai puţin părea sur prins de faptul că era arestat. La întrebarea mea când a fost arestat el mi-a spus că a fost trezit din somn cu o lanternă în faţă în dimineaţa zilei mai sus arătate, pe la ora 2 (două) fiii în I imediat şi percheziţionat. În timpul percheziţiei au fost găsite l*i el printre altele (după el probabil mai suspecte) o carte de Ibrăileanu şi un manuscris a (sic!) unei lucrări mai vechi de a lui (sic!) z cât şi o traducere a unei poezii germane. Apoi a povestit că are mulţi prieteni (...) care au unele concepţii şi idei necorespunzătoare orânduiri (sic!) z din care cauză uni (sic!) fiind chiar şi arestaţi. Dar pentru acest fapt el nu prea este neliniştit căci ştie că n-a avut cu ei legături politice mai strânse de cât (sic!) discuţii simple pe marginea unor probleme de caracter mai duşmănos faţă de orânduirea acesta nouă. (...) Până în ultimii doi ani spera în revenirea vechiului regim cu ajutorul Americanilor (sic!). Dar de acum doi ani zice că vede că aceasta este o prostie şi că ar fi mai bine să biruie acest comunism peste tot, căci aşa oamenii (mai ales cei vechi) n-ar mai fi aşa de bănuiţi şi de suspecţi (...). Apoi discuţia a fost întreruptă de ofiţerul de servici care ne-a mutat într-o altă cameră. Acolo a fost îmbucurat (sic!) de faptul că

camera este curată, mai luminoasă şi a început să povestească mai departe despre viaţa de afară. (...) I) ar fiind obosit n-am mai discutat aşa mult şi a mai dormit din când în când pentru ca după servirea mămăliguţei să fie dus la Anchetă, pe care până atunci o aştepta cu nerăbdare fiind chiar bine dispus. După aproximativ o oră vine de la anchetă schim Imt, cam tăcut şi cu faţa mai serioasă[179]”.

Ne este foarte uşor să ne imaginăm acest dialog pentru tă atitudinea lui Alexandru Paleologu, aşa cum apare ea ilencrisă de informator, este în perfectă consonanţă cu viziunea sa asupra vieţii. De altfel, rememorând după mai bine ile patru decenii momentul arestării, scriitorul confirmă prtilă la detaliu nota informatorului, la care cu siguranţă nu avusese acces la sfârşitul anilor optzeci, când a avut loc dialogul cu Stelian Tănase. Acurateţea amintirii demonstrează luptul că, dincolo de mica bravadă, momentul l-a marcat teribil pe Alexandru Paleologu. Chiar dacă, după câteva ilihimiii, el este privit mai ales din perspectiva laturii sale Minorâst ice. Iată însă dialogul purtat de Alexandru Paleologu îi Mtvlian Tănase pe marginea acestui subiect:

„După vreo săptămână, noaptea, în timp ce eu dormeam, mă pomenesc trezit din somn (nu încuiam niciodată uşa) de cineva care proiecta o lanternă aprinsă pe o hârtie. M-am scuturat de somn, în fine, pe urmă mi-am revenit şi am văzut că pe hârtia aceea scria „Paleologu Alexandru, învinuit de...” I-am rugat să aprindă lumina electrică. „Aveţi comutatorul lângă uşă”. Cel cu lanterna a rămas cu ea aţintită asupra mea, un altul a aprins lumina, în fine, a început percheziţia, care a durat cât a durat. A fost absurdă.

De ce?

Pentru că, de pildă, au umblat prin cărţi şi au găsit *Studii literare* de Ibrăileanu, au întrebat „legionarul”? Într-adevăr, fusese arestat un legionar pe nume Ibrăileanu, rudă pare-se cu Garabet Ibrăileanu, şi fusese obiectul unui proces cam în anul ăla[180]”.

Dacă Alexandru Paleologu a făcut vreo greşeală impardonabilă în viaţă, aceasta este aceea ca, în perioada în care a fost arestat în procesul Noica-Pillat, să-l fi luat drept confesor pe colegul său de celulă, Duşan Mateovici. Nici interogatoriile la care a fost supus, nici notele pe care le-a scris mai târziu ca informator al Securităţii nu se pot compara în nocivitate cu – să le spunem – indiscreţiile scăpate în discuţiile cu acest individ şi care, transmise mai departe, au distrus poate destinele unor oameni. În discuţiile cu

Alexandru Paleologu am abordat de nenumărate ori, pe toate feţele, problema colaborării sale cu Securitatea. Era convins sincer că niciodată nu a făcut rău cuiva, că nu există persoană care să fi avut de suferit de pe urma acţiunilor sale. Inteligenţa l-a ajutat mereu să se apere în faţa celor mai abili anchetatori, să răspundă la întrebări astfel încât afirmaţiile sale să poată fi oricând verificate, dar ele să nu poată produce efecte asupra persoanelor vizate. Avea deplină încredere în capacităţile sale intelectuale şi ele nu l-au trădat în faţa anchetatorilor.

În discuţia pe care am purtat-o la sfârşitul anului 200(1 după apariţia comunicatului CNSAS prin care era învinuit că a făcut poliţie politică, Alexandru Paleologu mi-a spus la un moment dat, referindu-se la o emisiune de televiziune unde fusese atacat în termeni contondenţi de jurnalistul Cristian Tudor Popescu: „Acolo s-a spus că eu sunt turnător extrem pentru că am dat nenumărate nume care puteau să-i ducă la puşcărie pe acei oameni. Puteau, dar i-au dus? Aceasta este întrebarea. Cine a avut o astfel de urmare, chiar întâmplător, din cauza mea? Dacă aş afla un asemenea lucru, chiar m-ar interesa şi aş fi dispus să accept oprobriul public. Eu am dirijat această activitate spre oameni care erau acoperiţi şi protejaţi de putere[181]”. Fără îndoială, aşa a procedat. Şi trebuie crezut atunci când spune că a suportat bătăi crunte fără să îşi trădeze prietenii. A făcut însă o singură greşeală. Fatală! A subestimat gradul de perversitate al sistemului. Tânăr şi lipsit de experienţă, nu şi-a putut imagina vreo clipă că ieşirea din sala de anchetă nu reprezenta sfârşitul, ci începutul interogatoriului. Şi că adevăratul anchetator lui era individul obtuz care îl izbea cu pumnul ori cu palma l de prostia căruia nu se mai sătura să facă haz, ci colegul ile suferinţă, care îl privea cu ochii mari, în care se puteau citi solidaritatea compătimirea, uimirea şi admiraţia. În ticăloşia lui, Mateovici Duşan a recunoscut într-o notă că nu Hilea discuta subiecte ca acelea care urmează decât în primele momente după ce Alexandru Paleologu venea de la „tni liotă. Erau singurele lui clipe de slăbiciune şi derută. Nvvoia defulării. Călcâiul lui Ahile. Citatele care urmează Uimi groaznice. Ele probează însă nu o intenţionalitate ticăliiană, cum s-ar putea grăbi unii să tragă concluzia, ci o slăbi Htânv umană, pe fond de anxietate maximă, absolut de tii t*lt’N, din păcate, însă, cu o foarte posibilă finalitate tragică. * 4 t dintre oameni ar fi putut oare evita o asemenea capcană Jiă nu uităm că omul în cauză avea 39 de ani, fusese un Mm/y pentru care viaţa

însemnase un continuu prilej de *miiament şi pentru prima dată în viaţă se confrunta cu * *tlenţa arestului în beciurile Securităţii.

Într-o notă informativă, nedatată, Mateovici Duşan scrie textual:

„Paleologu spune că împreună cu el trebuie să fie arestaţi şi încă câţiva prieteni de a lui (sic!) ca Mihai Rădulescu (critic muzical) – Enescu (de la Academie) încă un prieten (i sic! – cărui nume nu mi-a spus) care a lăsat acasă un tată foarte bolnav şi o prietenă (tot nu mi-a spus numele ei) care la fel a lăsat o mamă bătrână acasă, care împreună cu Enescu s-au ocupat de partea financiară, adică ei au strâns bani e” i ajutor pentru Noica.

După părerea lui Paleologu trebuie să fie arestată şi o regizoare de la Teatrul Naţional, Marieta Sado va, care la rândul ei se cunoştea bine cu Noica şi care i-ar fi adus lui Noica o carte a lui Cioran din Franţa 1956 cu ocazia turneu lui întreprins de Teatrul Naţional în Franţa. Doamna Sadova era şi ea legionară pe timpul lui Antonescu[182]”.

Informaţiile au fost primite cu cel mai înalt interes, de vadă faptul că pe manuscrisul original aceste pasaje au fost intens subliniate şi adnotate de ofiţerii de Securitate. Vestea proastă este că absolut toţi cei menţionaţi au fost arestaţi judecaţi ulterior în procesul Noica – Pillât. Mai mult dec al atât, unul dintre ei, Mihai Rădulescu, s-a spânzurat în ares! O spune chiar Alexandru Paleologu în cartea de convorbii I cu Stelian Tănase:

„În perioada asta, s-a spânzurat, în celulă, prietenul meu, fost coleg la externe şi la facultate, Mihai Rădulescu, mu/m” log în perioada aceea. Fusese arestat pe chestiuni de mora viul – o anchetă oribilă asupra vieţii sale intime – şi apoi transfentl la Malmaison fiindcă era prieten cu noi, făcea parte şi el illtt grupul nostru. M-a surprins că nu l-am văzut la proces. Înainte de proces, când a fost gata ancheta, mi s-a dat şi mie să văil dosarul, un dosar care avea patru volume mari. N-am putui văd nimic din ce mă privea pe mine, dar am văzut alte în leu’ gatorii, între care l-am văzut şi pe al lui Mihai Rădulescu, *yt* mă văzut că, la un moment dat, în timpul interogatoriilor, ajunw se în starea în care nu mai putea să ascundă numele altora. Ancheta ducea, fatal, la divulgarea a două nume de oameni, încă în libertate. N-am văzut restul şi apoi am văzut că nu era prezent în boxa acuzaţilor. (...) Am aflat, mai târziu, că s-a spânzurat cu indispensabilii, legaţi la duş[183]”.

Ironia sorţii a făcut ca Mihai Rădulescu să-şi fi pus capăt zilelor într-o situaţie similară cu cea în care se afla, fără să o ştie, chiar autorul acestei

confesiuni.

Poate că Mihai Rădulescu era deja în atenţia Securităţii în momentul în care Mateovici Duşan a făcut delaţiunea. Poate că interogatoriile la care au fost supuşi ceilalţi arestaţi nu dus sau ar fi dus, inevitabil, la numele lui. Poate că fusese deja arestat (nota informa to rulvii nu este datată) şi Alexandru Paleologu nu ştia asta. Cert este un lucru: dacă ar fi citit notele informative ale lui Mateovici Duşan, Alexandru Paleologu ar fi trebuit să aibă o mare problemă de conştiinţă.

La un moment dat, spre sfârşitul perioadei de arest, Alexandru Paleologu a intuit, se pare, că este ceva în neregula cu exagerat de atentul său confesor de circumstanţă. În volumul *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor* r*l" lă o frază cheie în acest sens: „După îndeplinirea formalităţilor şi a măsurătorilor antropometrice, am fost vârât llilr ci celulă cu un tânăr sârb, care avea sarcina, după cum mi am dat seama mai târziu, să mă tragă de limbă[184]". Că Hüll[1] vorba de o intuiţie, mai mult decât de o informaţie, nu mai încape vorbă, din moment ce cartea care conţine această It a* A a fost publicată în anul 1990 (ediţia în limba franceză, mi HMiiv, 1991, ediţia românească), cu mult înainte ca prosterna deschiderii dosarelor fostei Securităţi să se fi pus măt *! Iii discuţie. Cu siguranţă însă că, în starea de surescitare te ilnpă primele anchete, nici măcar nu a conştientizat cât te Importante sunt informaţiile pe care le-a scăpat în faţa tttu'ului său coleg de celulă.

I iinoscându-i bine modul de a fi, sunt absolut convins că ţintuirii Paleologu nu şi-a putut imagina vreo secundă că vorbele scăpate de el au ajuns direct pe masa anchetatorilor de care tocmai se despărţise, poate cu faţa însângerată, dar bucuros în sinea lui că i-a păcălit încă o dată. Cât de mare este vina lui în acest caz cu final tragic? Cred că nimeni dintre cei care nu au trăit experienţe comparabile nu are dreptul moral să îl judece. Mi-aş fi dorit însă imens să pot discuta cu Alexandru Paleologu, în abstract, la o cafea, un asemenea caz.

4.7. Detenţia şi Pactul cu diavolul

Aşa cum era de aşteptat, toţi cei judecaţi în procesul Noica-Pillat au fost în final condamnaţi la ani grei de închisoare. Nu pentru că ar fi săvârşit mari

crime împotriva orân duirii, ci pentru că aceasta era regula jocului. Alexandru Paleologu a fost condamnat la 14 ani de muncă silnică pentru „săvârşirea infracţiunii de agitaţie contra ordinei sociale”. Dr cizia a fost luată de Tribunalul Militar al Reg. A 11-a Militau’ Bucureşti şi poartă numărul 24/1 martie 1960. Recursurile suni respinse şi sentinţa rămâne definitivă prin Decizia nr. 77/1960, dată de Tribunalul Suprem, Colegiul Militar. Potrivit seni în ţei, ar fi trebuit să fie eliberat la data de 3 septembrie 1973 (din totalul anilor de detenţie s-a scăzut perioada petrecută în ares!) Din fericire a fost eliberat la 24 iunie 1964, în urma intrării iii vigoare a Decretului privind amnistierea deţinuţilor politici în toate confesiunile sale de după 1989, Alexandru Paleologu vorbeşte despre anii de închisoare ca despre o expe rienţă fundamentală a vieţii sale, pe care nu ar fi trebuit cu niciun chip să o rateze. Zilele şi nopţile petrecute dincolo de gratii, bătăile şi umilinţele îndurate, exemplele de sublimă solidaritate umană întâlnite, lupta cotidiană pentru supravie ţuire şi abandonul moral din final i-au oferit şansa unei în je legeri mult mai nuanţate a limitelor fiinţei umane şi i au oferit o nouă viziune asupra vieţii, în general.

După trei decenii, timp în care a citit *Arhipelagul Cultiyt „M* alte confesiuni ale unor foşti deţinuţi mai mult sau mai pu în celebri, Alexandru Paleologu se raporta cu jubilaţie la perioada detenţiei sale. Toate experienţele prin care a trecut au fost cruciale pentru înţeleptul care avea să devină. În discuţia pe care am purtat-o pentru volumul *Nostalgia Europei*, îmi spunea că ar fi fost „păcat de Dumnezeu” să iasă din puşcărie fără să fi gustat măcar o bătaie adevărată şi a povestit cu umor cam cum arăta o astfel de bătaie: „Spânzurat de mâini sau de picioare, bătut rău, până la sânge. E foarte bine, dom’le! Trebuie să treci şi prin asta. Era păcat de Dumnezeu să ies din puşcărie fără să ştiu şi să gust cum este fenomenul acesta. Mai nies că mi-am spus, şi mi s-a confirmat, că acesta este preţul imticipat al cine ştie ce altor împliniri favorabile[185]”.

Ideea este remarcabil prelungită în *Breviar pentru păstrarea clipelor*. Referindu-se la „suferinţă”, Alexandru Paleologu utisţine că aceasta este o componentă obligatorie a formulei fericirii. Fără ea cunoaşterea nu este deplină, iar formula fericirii este incompletă: „Omul e făcut să cunoască şi asta. M iii mult decât atât, şi am văzut asta la prieteni de vârsta IIUM, remarcabil de inteligenţi, de culţi, oameni foarte de trilie, dar care toată viaţa

au fugit de suferinţă şi au evitat-o: I Ine fuge de suferinţă, matematic ratează fericirea. Suferinţa t* a ipostază posibilă, şi de altminteri probabilă, în devenirea umană. Mai multă sau mai puţină, mai consecventă sau mai ttilămplătoare, dar este[186]”.

Tot în *Breviar*... octogenarul Alexandru Paleologu schiftwă ideile unui „curs” de supravieţuire în închisoare, mai ilmi în condiţiile unei prăbuşiri sociale precum cea suferită iim un tânăr provenit dintr-o familie de aristocraţi. Deşi, la ilma vedere, un dandy, frivol prin definiţie, pare condamnai liţţur la pierderea identităţii sale în momentul în care tuli a Iii sistemul penitenciar, el poate găsi resurse nesperate tte nupravieţuire. Totul este să folosească „metoda Paleologu” ib* ntinptare, o combinaţie de frivolitate, umor, indiferenţă 91 MUtn/tlate amuzată faţă de „experimentele” la care eule Hlpun propriu-i trup.

„De pildă, pentru mine, care am fost întotdeauna un bărbat elegant şi îngrijit, aspectul din închisoare era o chestiune paradoxală şi îl luam ca pe o fantezie. „*Vai, vai în ce hal am ajuns*!” Ei, am ajuns într-un „hal”. Şi asta e ceva. Este şi asta o formă de experienţă, un aspect al vieţii. (...) Trebuit* să tratezi neajunsurile cu cât mai multă seninătate şi în spirit de cunoaştere. Nu te poţi conserva în condiţii de totală sus pendare a normalităţii dacă nu ai umor. Şi, mai cu seamă, nu trebuie să te socoteşti victimă. Asta e marea dobitocie. Vit timă nu eşti niciodată decât dacă eşti prost. E adevărat că erau acolo oameni care se raportaseră la ceea ce posedaseră înainte şi la rangul social pe care îl avuseseră. Odată pierdu te acele posesii sau ranguri, se percepeau ca oameni complet desfiinţaţi. Or, eu zic că poţi să fii tu în cea mai nefericii! situaţie, aşa cum am fost şi eu de mai multe ori, şi să fii tot acelaşi. Să observi viaţa cu aceeaşi luciditate, cu acelaşi amu za ment şi cu aceeaşi furie când e cazul, deşi furia este cea mai slabă, cea mai neputincioasă reacţie la... rele[187]”.

Această filosofie de supravieţuire a fost aplicată de Alexandru Paleologu din prima zi de arest până în ultima zi de închisoare. Cum se reflecta comportamentul său în ochii celui din imediata sa apropiere? O aflăm din notele informative ale neobositului Mateovici Duşan. Fireşte, cel descris aici este Alexandru Paleologu din primele lui zile de arest, dar există tenie iuri serioase de a crede că atitudinea sa nu a suferit mutaţii majore după condamnarea definitivă. Ca în toate citatele din dosarele CNSAS, am păstrat

intacte particularităţile stilistice 9I gramaticale ale notei informative: „În general el este bine ciin pus pentru că cum spune el: n-are rost să se necăjească şi să w consume, căci şi aşa se aşteptase la aşa ceva, (chiar imedéal după arestarea lui Noica în urma cărui fapt a şi distrus toalA corespondenţa lui Noica) şi că va încerca să-şi formeze şi ai l 11 viaţă. În absenţa unor preocupări mai importante, el se gam ley te la conţinutul unei cărţi pe care are de gând s-o scrie can” I vu ieşi din închisoare, bineînţeles, aşa cum convine regimului.11 ta. Are de gând să se poarte binez în general să spună totul pentru că şi aşa ancheta ştie totul foarte bine şi pentru că n-are rost să fie şi el rău văzut şi prost tratat[188]”.

Toate caracterizările făcute de comandanţii penitenciarelor prin care a trecut, toate notele informative ale celor recrutaţi din rândurile deţinuţilor pentru a-l supraveghea informativ şi toate răspunsurile sale în anchetele oficiale confirmă acest tip de comportament. Aşa cum reiese din stenogramele interogatoriilor la care a fost supus, Alexandru Paleologu a avut în faţa anchetatorilor o atitudine care s-ar putea numi de cooperare rezervată. Spre deosebire de Nicu Steinhardt, de pildă, care nu ezita să mintă sau să îl ia pe NU În braţe, Paleologu a confirmat sau a infirmat, cu deplină ninceritate, informaţiile care i se puneau în faţă (era evident că le aveau deja şi că existau toate şansele ca unul dintre ceilalţi arestaţi să le recunoască, fapt ce i-ar fi putut aduce reale prejudicii pentru minciună), dar s-a ferit din răsputeri nă deschidă noi direcţii de anchetă. Altfel spus, nu a făcut exces de zel. În plus, pe măsura trecerii timpului, a dat seminţie tot mai clare şi mai puternice că este reeducat şi că a rtfuns să creadă cu adevărat în valorile promovate de noul iv im.

Relaxat, vesel, simpatic, inteligent, cultivat, credibil prinllv deţinuţi din perspectiva descendenţei sale aristocratice, apurent deschis în relaţiile cu anchetatorii şi tot mai dornic A yi însuşească principiile marxism-leninismului, Alexandru Paleologu avea toate calităţile pentru a deveni un foarte h! le lent informator al Securităţii. Fireşte, toate aceste calităţi nil nveau cum să treacă neobservate de cei meniţi să-i selectele pe viitorii agenţi.

În *Sfidarea memoriei*, Alexandru Paleologu vorbeşte despr[1] o tentativă ratată de recrutare a sa ca informator al SecurităţU, *etrecută în primii ani de detenţie, pe când se afla HiU’MUit la Penitenciarul Jilava. În arhivele CNSAS nu există nit Iun indiciu al acestui presupus episod. În schimb, sunt referinţe

clare despre tentativa de recrutare din 1956, la care s-a renunţat în urma constatării că cel vizat avea un potenţial redus de a aduce informaţii utile în cazul respectiv. Nu avem însă niciun motiv să punem la îndoială autenticitatea episodului relatat de scriitor. El este descris în cele mai mici detalii şi, până în prezent, nimic din ceea ce a mărturisit Alexandru Paleologu în legătură cu activitatea sa de informator al Securi tăţii nu a fost infirmat de conţinutul arhivelor. Din moment ce nu a ezitat să se spovedească public, fără ca cineva să i-o cea ră, în legătură cu faptele cele mai controversate ale vieţii lui, este inacceptabil de imaginat că şi-ar fi putut asuma acte ficti ce de eroism, eventual pentru a cosmetiza ceea ce singur a deteriorat: propria sa imagine în societate. Este foarte posibil ca, pentru a nu raporta superiorilor un eventual eşec, ofiţerii care s-au ocupat de caz să fi şters toate indiciile scrise ale teu tativei eşuate de recrutare. Peste ani, scriitorul era încă foarte mândru de atitudinea demnă pe care ar fi adoptat-o în acele momente. Ceea ce, fireşte, nu-l împiedică, încă o dată, să pre zinte lucrurile într-o notă cvasi-umoristică:

„Imediat după proces am fost depuşi la Jilava. Câţiva am fost chemaţi la conversaţie cu un colonel. Cafele, ţigări, literatură, filosofie, Arghezi, Blaga… (…) în fine, de toate, agreabile. Nu a spus ce voia şi mă întorc în celulă, îi povr” tesc lui Sergiu Al. George şi facem tot felul de presupoziţii absurde, bineînţeles. Că ar fi masonii. Mai ştiu eu ce, mă ro ţ, aberaţii. (…) Iar sunt chemat. De data asta altfel. Că ei au apreciat că sunt un om inteligent şi onest, că au nevoie „le asemenea colaboratori, din păcate cei mai mulţi sunt nr/lr laşi sau canalii, aş putea avea o ameliorare şi chiar o scurtau’ a pedepsei, dacă aş consimţi să dau informaţii corecte *îi servi nu numai cauza partidului, dar şi societatea româneau că şi valorile în care cred. (…) Deşi eram ferm hotărât refuz, chestiunea mi-a pus multe întrebări. Tot mă învârteam în jurul problemei. În primul rând era ceva de ordinea pul teţii – cum să-i răspund aşa, dom’le, te refuz?! Când mă iun gă o revistă să colaborez şi n-am chef, amân, mai o sucesc, în fine scap. Dar acum?! (…)

După câteva zile sunt chemat din nou. De data asta nu mai era colonelul, ci un tânăr îmbrăcat în haină albă de vară, cu o cravată frumoasă. Politicos, amabil, m-a întrebat dacă m-am gândit la întrebarea pusă. Da, m-am gândit, dar uitaţi, răspunsul meu e negativ, nu reţin ce se întâmplă în jurul meu, nu-mi place să fiu atent la conversaţii care nu mă privesc, nu pot face munca asta. „Câţi ani ai de făcut?” „Paisprezece”. „Ai să-i faci pe toţi şi încă în

lanţuri. Tot bandit ai rămas, f. În e. Pe mă-ta!”, mi-a urlat tânărul şi mi-a cârpit două palme năucitoare. Ei bine, palmele acelea le ţin minte şi le simt şi acum ca unul din cele mai frumoase momente ale vieţii mele[189]”.

Privit prin lumina acestei întâmplări, angajamentul de irilormator al Securităţii, semnat la penitenciarul din Botoşani în unul 1963, devine aproape imposibil de înţeles. Condiţiile de detenţie erau mult mai bune, semnele apropiatei eliberări se vedeau tot mai clar. În privinţa metodei folosite la recrutare, ea îi semănat până la cele mai mici detalii cu cea care a dus la eşetill încercării de la Penitenciarul Jilava. Nu este o întâmplare niiu o lipsă de imaginaţie a ofiţerilor care au astfel de sarcini. În manualele şi instructajele lor, ea poartă şi un nume: „metoda înnvingerii îmbinată cu interesarea personală[190]”.

În foarte multe interviuri acordate după căderea comu Utninului, Alexandru Paleologu a explicat pe larg circumstanţele acestui dificil de înţeles abandon moral. Pe de altă paile, în arhivele CNSAS se găsesc rapoartele ofiţerilor care s un ocupat de această acţiune. Din suprapunerea celor două petnpective se poate reconstitui cu maximă precizie modul la I me a fost pregătită şi dusă la îndeplinire acţiunea.

Versiunea lui Alexandru Paleologu despre modul în care a decurs recrutarea este expusă pe larg în dialogul cu „Mlitu Tănase. Circumstanţele sunt asemănătoare, până la mi punct, cu cele descrise de Alexandr Soljeniţân în ArhipelaşiM „M/fftf, cu privire la propriul său abandon moral. Alexandru Paleologu îşi aminteşte că, la un moment dat, pe când se afla la Penitenciarul Botoşani, a fost introdus de ofiţerul politic într-o încăpere în care erau doi domni distinşi. Aceştia au discutat cu el câteva probleme de politică internaţională, subliniind poziţia de deschidere a României, şi i-au cerut să comunice informaţiile respective unor deţinuţi mai serioşi. I-au mai propus să colaboreze cu două articole demascatoare la revista „Glasul Patriei” şi să devină preşedintele Clubului penitenciarului, unde se dădeau filme, se ţineau conferinţe, aveau loc tot felul de manifestări culturale A acceptat să devină preşedintele Clubului şi să scrie articolele împotriva lui Mihail Fărcăşanu şi Emil Cioran. Fascinai de efervescenţa deschiderii care se profila (să nu uităm că suntem în anul 1963 şi, mărturisea chiar scriitorul, în perioa da respectivă, în penitenciar fiind, avea acces la „Contemporanul” în care apăreau numele unor scriitori precum Ion Barbu, Lucian Blaga, Valéry sau Beckett, fapt

inimaginabil cu numai câţiva ani înainte), după patru ani de temniţă, Alexandru Paleologu şi-a spus că „nu mai e cazul să pă” i trăm poziţiile vechi şi, dacă ni se întinde o mână, trebuie s, 1 a luăm[191]”. A ţinut o conferinţă la Clubul penitenciarului, în care şi-a pus cenuşă în cap pentru ideile lui retrograde dui tinereţe care l-au adus în mod „binemeritat” în închisoare, a aşteptat cu sufletul la gură apariţia revistei „Glasul Paine” cu articolele sale împotriva lui Cioran şi Fărcăşanu. Aşa e tun singur a mărturisit cu o sinceritate dezarmantă, a devenii procomunist „în mod sincer, dar idiot”. Cu voluptate *” t do-masochistă îşi face publice ideile de atunci într-o perioadă (primii ani de după căderea regimului comunist) când 1 H mai mulţi dintre oameni se străduiau să-şi cosmetizeze l” ta grafiile inventându-şi sentimente şi atitudini anticomminfr pe care nu le-au avut niciodată.

Raţionamentele lui Alexandru Paleologu, în loaiwml anului 1963, erau de tipul următor: „Procomunisma I mihi venise din colonia de muncă unde simţisem pe pielea mea cum se muncea la muncile agricole, din care eu şi generaţiile care m-au precedat am tras foloase. De unde îmi veneau mie Mallarmé, Proust, franceza? Din munca unor oameni care cam aşa munceau şi cam cu aceleaşi mijloace erau impulsionaţi. Şi mi-am zis că am de plătit o mai veche poliţă, de mai multe generaţii. Dacă nu comunismul, în tot cazul revoluţia e justificată şi întemeiată. Expresia „bestii moşiereşti” nu mi se aplica mie ca persoană, dar clasei în ansamblu, da. Coroborând cu o mai veche înclinaţie a mea social-democrată, mi-am spus că aşa trebuie să fac[192]”.

Cu noile sale convingeri, semnarea pactului cu Securitatea nu a mai constituit o problemă. Alexandru Paleologu o tinunţă sec, fără să mai insiste: „La închisoarea de la Botoşani mi s-a reînnoit propunerea refuzată cu 5 ani în urmă. A revenit şi am acceptat-o. Am acceptat-o cu formele în regulă, I a pseudonim, cu toate alelalte[193]”.

De partea cealaltă a baricadei, la 3 octombrie 1963, maturul de securitate Emil Macri primeşte un *Referat* cu propunerea ca deţinutul Alexandru Paleologu să fie recrutat ca A ţent pentru „acoperirea informativă a camerei 118”. Între mitlăţile care îl recomandă pe cel în cauză ca demn de a fi lis r a tat, raportul specifică:

„Agentul „Tuţi Ilie” cu care este supravegheat informativ, la 8 august 1963, ne informează că deţinutul Paleologu munoaşte faptele comise de el, le

regretă, manifestă un Hitvies deosebit pentru activitatea de reeducare ce se desfătofilă în penitenciarul Botoşani, apreciind şi elogiind realizăilte prezente, uneori îndemnând şi pe ceilalţi deţinuţi din ütiit'i'A să păşească pe noua cale deschisă de socialism.

Ie asemenea este cunoscut faptul că a luat cuvântul la Iuti Iii laţa tuturor deţinuţilor ce se aflau în sală (cea 250), a tr uimim ul că la data arestării se considera nevinovat prin * mmiiiI concepţiilor politice ce le avea, însă în prezent recii „tte 100 vinovăţia ce i s-a reţinut în sarcină cu ocazia Hi t" i tu nării sale.

Solicitând raportul organelor noastre la data de 10 sept. 1963 s-a discutat cu elz raportând că el ar dori să studieze câteva opere ca *Operele* lui Leninz *Capitalul*, *Antiduring* (sic!) z *Dialectica materialistă* etc. Z deoarece doreşte a păşi pe aceeaşi cale cu deţinuţii C.R. (?) z Paul Dumitriu, Dan Lăzărescuz Netea Vasile cu care este coinculpat şi buni prieteni din libertate[194]".

Despre candidatul la recrutare se mai spune că este inteligent, cultivat şi că se bucură de multă simpatie printre[1] deţinuţi. Se cere acordul ca recrutarea să fie făcută de căpi tanul Dora Alexandru (persoană foarte agreată de cel în cauză) la data de 11 octombrie, 1963.

Referatul primeşte aprobarea lui Emil Macri, iar căpila nul îşi începe misiunea de recrutare. După primele discul îi cu Alexandru Paleologu, observând entuziasmul convingeri lor sale procomuniste şi energia neobişnuită utilizată pentru a le disemina printre ceilalţi deţinuţi, asumându-şi pe faţă antipatia unora dintre ei, căpitanul Dora Alexandru ajunge la convingerea că deţinutul Paleologu este superior condiţiei de simplu informator şi propune recrutarea lui pe o treaptă superioară, ca agent de influenţă:

„În discuţie a precizat că despre convingerile sale ulterioaie a discutat şi cu colegii lui deţinuţi, chiar şi cu alţi deţinuţi dot M colegi, continuând să le demonstreze acest adevăr obiectiv.

Dându-mi seama în procesul recrutării că deţinu lui Paleologu Alexandru depăşeşte cadrul unei simple recru MM de agent şi că va corespunde pentru a fi recrutat agent „în influenţă – am solicitat să ne dea şi în scris aceste un prêtII, cu care a fost de acord.

Actualizată afirmaţia sa cum că a exercitat influenţa pu zitivă asupra

altor deţinuţi, i-am sugerat ideia să facă şi iii viitor, dar pentru a face organizat, să se consulte şi cu organele noastre, cu care candidatul a fost pe deplin de acord 1

În continuarea Raportului său, ofiţerul de Secui ilak spune că a stabilit cu agentul ca numele său conspirativ să fie MARIN OLTESCU şi descrie câteva metode de lucru prin care calitatea sa de informator să nu fie sesizată de ceilalţi deţinuţi. Precizările sunt interesante pentru că oferă o idee despre modul în care erau protejaţi informatorii aflaţi în sistemul penitenciar.

„Deoarece din camerele vecine la fel au fost scoşi deţinuţi pentru a scrie diferite teme ca: nuvele, poezii etc., a fost instruit ca la rândul său în cameră şi el să-şi justifice lipsa de mai multe zile prin scrierea unei astfel de lucrări.

Am accentuat asupra păstrării în secret a faptului că el s-a angajat de a colabora cu organele noastre, să fie obiectiv în relaţiile sade cu noi, să nu facă provocări şi deci treptat să treacă la înfăptuirea rolului său de a influenţa pozitiv pe ceilalţi deţinuţi din camera 54 unde se află în prezent. Aceasta, în deosebi prin folosirea articolelor din presă, a literaturii ce li se pune la dispoziţie, filme vizionate, conferinţe audiate etc. Apoi la întâlniri pe care le va avea cu noi, să ne relateze mersul discuţiilor şi reacţia produsă în rândul celorlalţi deţinuţi din cameră.

Întâlnirea viitoare s-a fixat aproximativ peste două săptămâni, când, după ce vom discuta individual şi cu alţi deţinuţi din cameră va fi chemat şi el[196]”.

Propunerea căpitanului Dora Alexandru ca Alexandru Paleologu să fie recrutat ca agent de influenţă, nu ca informator, este avizata pozitiv de căpitanul M. Vidraşcu, şeful grupei mK” şi aprobată, pe prima pagină a *Referatului*, de Şeful direcţiei Reg., Maior E. Macri. Noul statut l-a salvat, poate, pe scriitor de la scrierea unor note informative precum cele ale lui Mateovici Duşan. Nici în dosarele de urmărire informativă, tili t în cel de reţea, ale lui Alexandru Paleologu nu am descopeitt vreo notă scrisă de agentul „Marin Oltescu” în închisoare *V*, drept, şi vremurile deveniseră cu totul altele.

I.a şapte luni după ce este recrutat de Securitate, Alexandru Paleologu este unul dintre primii beneficiari ai Dem Im/în nr. 310/1964 de amnistiere a pedepselor deţinuţilor politici, Prinde primul val de liberări şi iese din

închisoare la M Iunie 1964 (spre deosebire de Nicu Steinhardt, de pildă, care a mai rămas în penitenciar încă două luni). Redevenise, în sfârşit, un om liber. Dar nu cu totul. Pentru că efectele angajamentului cu Securitatea din noiembrie 1963 îl vor urmări, într-un fel sau altul, până în ultima clipă a vieţii.

4.8. De ce nu au apărut articolele despre Cioran şi Fărcăşanu?

În mai multe dintre confesiunile sale, Alexandru Paleologu şi-a exprimat uimirea şi dezamăgirea pricinuite de nepublicarea în revista „Glasul Patriei" a celor două articole scrise în Penitenciarul Botoşani împotriva lui Emil Cioran şi Mihail Fărcăşanu. Cu trecerea timpului, sentimentul de dez amăgire s-a transformat în credinţa că a avut parte de o pro tecţie divină şi că prin nepublicarea respectivelor texte.1 scăpat de o foarte mare ruşine. Interesant, dar foarte relevant pentru onestitatea absolută a spovedaniilor publice făcute de scriitor în anii din urmă, este faptul că, în loc să îngroape subiectul, fericit că, în chip miraculos, el nu a devenit public în perioada comunistă, Alexandru Paleologu îl scoate senin la lumină într-o vreme în care principala preocupare a celoi mai mulţi dintre intelectuali era să ascundă orice urmă a colaborării lor cu trecutul comunist. În convorbirea cu Steh an Tănase, autorul recunoaşte cu o sinceritate dezarmantă:

„Am ales să scriu un articol împotriva lui Mihai Fărcă şanu, cu care fusesem prieten, şi altul împotriva lui Cioran Cele două articole le-am scris cu o plăcere enormă, cu scuza ţia că-mi reiau meseria. Erau foarte violente şi brutale. Puţin mai apoi mi s-a dat şi drumul (din închisoare – n.n.). Aşlep tam să apară în „Glasul Patriei". Dumnezeu m-a iubit şi m-a protejat şi a făcut ca articolele să nu apară.

De ce credeţi că nu au apărut?

Nu ştiu de ce nu au apărut. Dar nu au apărut. Dumnezeu a ascultat-o pe mama, care se ruga disperată să nu apară. Inifâl am fost jignit că nu le-am publicat. Pentru că eu am ieşit dl 11 închisoare foarte procomunist. (...) Nu cred că articolele mai pot apărea de acum înainte. Dar dacă ar fi apărut, n-aş mai fi avut obraz. Ele însă există, sunt, le-am scris cu mâna mea, le-am gândit cu capul meu. Şi le-am scris cu plăcere[197]".

Dumnezeul care l-a iubit şi apărat pe scriitor prin nepublicarea celor două articole infame avea cu siguranţă un nume şi purta un grad în Securitate. La aproximativ o lună de la punerea în libertate a lui Alexandru

Paleologu, maiorul Macri primeşte un *Referat*, prin care se solicită „înregistrarea agentului „Marin Oltescu” la Serv. „C” şi folosirea lui în problema PNL[198]”. În motivaţie se precizează că, potrivit ordinului primit, fostul deţinut a fost contactat de mai multe ori pentru a i se stabili în mod clar utilitatea ca agent.

„Cu ocazia acestor contactări s-a constatat că în afară de elementele menţionate în lista de legături dată în penitenciar în care apar şi o serie din cei fugiţi în străinătate în această perioadă, el are posibilităţi (i-a contactat în această perioadă) pe lângă Alimănişteanu Dumitru, fost în conducerea PNL şi ministru de finanţe, urmărit în acţiune individuală conform ord. 70/e, Bolintineanu Nicolae, Grozdea Mircea, foşti în TNL, Roşca Radu, fiul vitreg al lui I.G. Duca, semnalat în prezent cu o serie de legături şi alţii.

Printre elementele cu care a avut legături, dar până în prezent n-a reuşit să le contacteze, menţionăm pe: Radu şi Itati Patrulius, Teodorescu George-Cealâc, foşti membri în I „inducerea TNL, Rădulescu Săvel, fost ministru plenipotenţiar, toţi luaţi în evidenţa dosarului de problemă PNL, lA/etinu Mihail, fost în C.C. PNL şi secretar general la Ministerul de Finanţe, urmărit în acţiune individuală[199]”.

I oncluzia ofiţerului care a redactat nota este că „agentul *miv* util muncii noastre şi are calităţi”. Înainte de a face pitiptmerea pentru utilizarea agentului „Marin Oltescu” în ttn**rul PNL, el mai face însă o observaţie foarte relevantă:

„Mai menţionăm că, cu puţin înainte de eliberare, agentul a * râs două articole (despre Emil Cioran şi Fărcăşanu Mihail – ambii fugiţi) care după cum apreciază tov Col Todiriu prezintă interes dar n-au fost exploatate până în prezent[200]”.

Această precizare dovedeşte faptul căz deşi Alexandru Paleologu părăsise penitenciarul de mai bine de o lună, situaţia celor două articole se afla „sub control” din punctul de vedere al Securităţii. Explicaţia nepublicării lor devine străvezie dacă recurgem la celebra întrebare a anticilor, *Cui prodest*? Câtă credibilitate ar fi putut să aibă articolele scrise împotriva lui Cioran şi Fărcăşanu de un om aflat în închisoare, ca deţinut politic? Oricine şi-ar fi putut imagina că a fost obligat să le scrie, sau poate chiar mai rău, că a fost pus să-şi treacă semnătura pe textele scrise de alţii. Paradoxal, în situaţia

în care, publicate, articolele ar fi fost recunoscute şi acceptate de toată lumea ca fiind scrise de bunăvoie de Alexandru Paleologu, Securitatea ar fi avut şi mai mult de pierdut. Credibilitatea agentului „Marin 0ltescuz/ în cercurile PNL ar fi devenit nulă (practic, s-ar fi deconspirat, în condiţiile în care Mihail Făr căşanu fusese preşedintele Tineretului Naţional Liberal şi de venise un simbol al rezistenţei anticomuniste prin calitatea sa de prim director al secţiei în limba română la postul de radio „Europa Liberă”, înfiinţat în anul 1950). Aşa cum reiese din *Referat*, Securitatea urmărea să-l infiltreze pe agentul „Marin Oltescu” în cercurile foştilor liberali. Prin urmare, s-ar fi sa ho tat singură dacă ar fi dat drumul articolelor defăimătoare, care l-ar fi transformat pe autorul lor într-un personaj detestabil *it*\ rândurile celor pe care avea misiunea să şi-i facă prieteni în fine, ţinute sub obroc, articolele puteau fi oricând material dr şantaj în cazul unei eventuale defecţiuni a agentului „Maivi Oltescu”. Este limpede că, dincolo de satisfacerea orgoliului de scriitor al autorului lor, publicate în „Glasul Patriei”, cele două articole nu ar fi fost nimănui de folos. Interesant este însă un alt aspect: ele nu se mai află nici în arhivele CNSAS, acolo unde se găseşte, de pildă, foarte detaliata autobiografii” a lui Alexandru Paleologu, redactată la penitenciarul Botoşani, tu exact aceeaşi perioadă.

Preocuparea Securităţii de a-i oferi agentului ei o credibilitate cât mai mare în rândurile opozanţilor regimului reiese clar şi dintr-un alt material. La 6 iulie 1965 este redactată prima caracterizare a muncii agentului „Marin Oltescu”. Autorul materialului remarcă la un moment dat: „În ce priveşte comportarea lui faţă de elementele cu care venea în contact, la început agentul a avut o atitudine necorespunzătoare, în sensul că şi după punerea sa în libertate, *el a cântat să influenţeze în sens pozitiv elementele cu care intra în contact* (s.n.). Aceasta a făcut ca unele elemente chiar dacă nu-l suspicionează, să-l considere totuşi foarte timorat şi astfel să evite contactul cu el. În ultimul timp, ducându-se cu el o muncă susţinută, el pare să se mai fi debarasat de acest mod de a discuta[201]”. Altfel spus, în libertate fiind, Alexandru Paleologu nu scăpa niciun prilej să laude noua realitate, pănă acolo încât a devenit suspect în ochii tuturor. O spune maiorul care notează cu pixul la sfârşitul acestei caracterizări: „De acord cu caracterizarea. Atenţie însă că prin comportarea lui atât din penitenciar cât şi după a stârnit suspiciuni chiar rudelor lui apropiate”.

4.9. Misterele colaborării cu Securitatea

Ca informator al Securităţii, Alexandru Paleologu a fost tti Itv de la recrutare (5.11.1963) până la scoaterea din reţea ţ 1(1 12.1984). În anul 1973 a fost trecut în subordinea unităţii iute se ocupa de viaţa literară, iar numele de cod i-a fost „îi bâmbat din „Marin Oltescu” în „Alexandru”. În cei peste douăzeci de ani de colaborare cu Securitatea a avut, simultan, statutul de urmărit. În mod paradoxal, activitatea sa poate li dedusă din analizele şi planurile de măsuri propuse ir[1] nhţeri şi aprobate de superiorii lor, dar lipsesc elementele I „ni iele, notele informative la care se face trimitere. Cazul Mu s*Nie, din acest punct de vedere, singular, net diferit, de fimrt. De cele ale lui Nicu Steinhardt (al cărui dosar de urmărire informativă, doldora de probe mai mult sau mai puţin relevante, a fost închis doar după decesul scriitorului în anul 1989) sau Ştefan Augustin Doinaş, în care abundă transcrieri de convorbiri telefonice, rapoarte ale agenţilor de filaj, fotocopii ale corespondenţei. La Alexandru Paleologu există planuri de măsuri aprobate (în care el este dirijat spre diverse obiective sau alţii sunt dirijaţi să îl supravegheze pe el) şi caracterizări de bilanţ, la sfârşit de an, dar nicio referire la rezultatele concrete ale acţiunilor întreprinse în virtutea respectivelor planuri.

În mod explicit, în *Caracterizarea asupra agentului Marin Oltescu din problema PNL*, din data de 6 iulie, 1965, se spune „De la punerea în libertate agentul „Marin Oltescu” a furiii zat materiale despre un număr de 19 elemente, pe unele contactându-le în urma sarcinilor primite de la organele noastre, pe altele întâmplător.

Mai frecvent agentul a contactat pe Alimănişteanu Du mitru, fost fruntaş PNL şi ministru liberal al finanţelor, () în prezent urmărit în acţiune informativă fiind semnalat cu poziţie duşmănoasă, Strelisker Beatrice, cu care a fost în acelaşi grup subversiv, iar în prezent este în atenţia Direcţiei a II-a, Bolintineanu Nicolae, Dumitriu Paul, Durma Mircea, Ştefănescu Basil (sic!) toţi foşti membri PNL, cuprinşi ut evidenţa dosarului de problemă PNL[202]”. Dar respectivele note nu apar în niciun dosar. Ceea ce înseamnă fie că ele nu există, dar ofiţerul i-a făcut un mic cadou în raportul de acli vitate poate şi pentru a arăta superiorilor eficienţa echipei sale, fie că, din motive obscure,

ele se află într-un fond secret. Mai mult decât atât, autorul materialului face şi o ca rai terizare a informaţiilor furnizate de agent, care se potrivelir ca o mănuşă cu stilul lui Alexandru Paleologu de a aborda astfel de chestiuni: „Materialele informative furnizate de acest agent deşi nu au valoare operativă deosebită, ele s-au verificat şi pe alte linii informative, dovedind că agentul prezintă în mod real poziţia elementelor cu care vine în „mi tact[203]”. Este exact atitudinea lui Alexandru Paleologu din timpul interogatoriilor în procesul Noica Pillât: bunăvoinţă, deschidere, sinceritate, dar niciun fel de exces de zel. Nimic dincolo de ceea ce este evident şi nu poate fi eludat de un om care ţine ochii deschişi. Mai mult decât atât, agentul îşi face un soi de *mea culpa* pentru scăparea de a nu-l fi utilizat pe agent pentru a da relaţii despre unele persoane aflate în afara ţării: „O problemă pe care am neglijat-o în munca cu acest agent a fost dirijarea şi instruirea lui spre a-şi relua legăturile cu unele elemente din străinătate. Agentul este rudă apropiată (văr) cu Şerban Vălimărescu, fost ofiţer în Misiunea Militară Americană, iar în prezent este şeful secţiei de presă şi informaţii pentru America Latină în Departamentul de Stat al SUA. Această problemă ne va sta în atenţie mai ales că Şerban Vălimărescu intenţionează să-l scoată în vizită în SUA pe agent.

În viitor agentul va fi dirijat pe lângă Alimănişteanu Dumitru, Teodorescu George-Cealâc, Noica Constantin, Dan I.ăzărescu, cuprinşi în evidenţele organelor noastre, precum yl pe lângă Dumitriu Paul, Bolintineanu Nicolae, Ştefănescu Ibisil, în scopul verificării lui[204]”.

Încă o dată devine clar că o asemenea misiune ar fi avut înnsc zero de reuşită în cazul apariţiei articolelor despre Mihail Fărcăşanu şi Emil Cioran în revista etalon a Ministe Iului de Interne.

În acelaşi document se mai precizează că, „în decursul colaborării cu organele noastre agentul a fost recompensat o singură dată imediat după punerea în libertate, când nu avea serviciu, cu suma de 250 lei”. Este clar că recompensa i-a fost dată înainte, nu după efectuarea presupuselor servicii. De altfel, motivaţia CNSAS de a-i acorda lui Alexandru Paleologu verdictul de poliţie politică s-a întemeiat pe faptul că a primit bani pentru serviciile prestate. În interviul pe care mi l-a acordat la sfârşitul anului 2000, la puţine zile după Întâlnirea pe care a avut-o cu membrii CNSAS, Alexandru Paleologu a spus: „Îmi aduc aminte de întâlnirea cu membrii Colegiului. Singura întrebare pe care mi-au pus-o a fost aceea dacă am luat bani de la Securitate

pentru informaţiile furnizate. Am răspuns: „Aşa cum am spus în cartea mea *Sfidarea memoriei*, în care totul este explicat şi povestit, am luat 500 de lei pe o chitanţă. Ei mi-au spus că nu a fost o chitanţă de 500 de lei, ci au fost două chitanţe de câte 250 de lei, la interval de câţiva ani. Asta a fost tot[205]”. În dosarul său de reţea, lista sumelor încasate este ceva mai lungă (vezi anexa 10), dar în mod cert, tot atât de nerelevantă. Şi pentru ca absurdul să fie complet, lângă tabelul cu aceste sume, dosarul mai conţine şi nişte pagini pe care sunt lipite bonuri de casă fără ca ceva să demonstreze în chip indubitabil ca respectivele cumpărături ar fi fost efectuate de Alexandru Paleologu (vezi anexa 11). Aşa cum a vorbit de prima suma de bani încasată, probabil ar fi putut vorbi şi despre celelalte, pentru că, raportate la un interval de timp de 20 de ani, ele sunt ridicole. N-ar fi fost imposibil nici ca ofiţerii de Securi täte să fi introdus în dosarele informatorilor deconturi a li propriilor lor cheltuieli. Oricum, subiectul este complet lipsită de relevanţă. Ceea ce contează cu adevărat în judecarea ai fi vităţii unui fost agent al Securităţii nu poate fi decât gravita tea notelor pe care le-a redactat, din perspectiva eventualelo consecinţe pentru cei din jur. Or, sub acest aspect, documen tele aflate în arhiva Consiliului Naţional pentru Studiem Arhivelor Securităţii nu conţin nimic relevant în cazul Iu Alexandru Paleologu.

În raportul de evaluare a activităţii agentului „Marii Oltescu, încheiat la 21 martie 1968, caracteristicile de ba/ ale eficienţei sale se menţin în aceiaşi parametri: „În dec ura colaborării cu organele noastre informatorul a furnizai mal” riale care, deşi nu au avut o importanţă deosebită, în sei ini că nu s-au luat măsuri operative în baza lor, ele s-au verii îi e şi pe alte linii, dovedind că prezintă în mod real poziţia eh mentelor cu care vine în contact[206]”. Superiorii sunt iii Iu maţi că, aşa cum fusese instruită, sursa a început să dea relaţii despre români aflaţi în străinătate. În privinţa atitudinii sale faţă de regim, raportul subliniază faptul că în urma instructajelor care i s-au făcut, agentul a reuşit să-şi tempereze entuziasmul procomunist. Până acolo încât a devenit suspect şi a fost pus el însuşi sub urmărire: „Dacă imediat după punerea în libertate el îşi manifesta în mod deschis admiraţia faţă de politica şi realizările statului nostru, comportare pe care şi-a mai temperat-o în urma instructajului făcut de noi, în ultimul timp luându-se măsuri pentru verificarea lui mai temeinică, printre care şi instalarea unui post ri X, dar care s-a deconspirat, el a avut unele ieşiri duşmănoase într-un mod ostentativ[207]”.

Tot în această perioadă i se dă acordul pentru a face prima vizită în Occident după ieşirea din penitenciar, dar nu I se trasează sarcini speciale pe linie informativă. Dimpotrivă, alţii sunt puşi să-l urmărească pentru a se verifica loialitatea sa faţă de Securitate. Vizita în Italia şi Franţa (evenimentele din Cehoslovacia îl găsesc la Paris) îl bulversează I amplet, are intenţia să rămână în Occident, dar se întoarce în Insistenţele vechii sale prietene Beatrice Strelisker, aflată la I undra şi care îi telefonează la Paris pentru a-l convinge să nu rămână în Occident. La revenirea în ţară, toţi informatorii ilti Ijaţi pe lângă el îl descriu ca „şocat" şi cuprins de sentimente „antiromâneş ti[208]".

I) în acest moment, relaţia lui Alexandru Paleologu cu Senilitatea îmbracă două forme distincte. Pe de o parte îşi continuă activitatea de informator, iar rapoartele de activitate de până la scoaterea sa din reţea în anul 1984 îi califică activitatea iliept utilă şi propun invariabil menţinerea sa în reţea, iar, pe k" itilă parte, devine obiectivul unei tot mai riguroase supratN ţilei i. Planurile de măsuri privind stricta sa supraveghere *fe*vân tot mai complexe. Paralelismul merge până acolo încât nu eu Iută semne care să sugereze că ofiţerii care lucrează cu el şitM I ft este şi supravegheat sau că cei care îl pândesc au vreo informaţie că le-ar fi coleg. Aşa se face că la data de 21 iu nit[1] 1973 este aprobat un *Plan de măsuri* pentru supravegherea lui Alexandru Paleologu, demn de cei mai înverşunaţi adversari ai regimului. Acesta prevede:

„încadrarea sa la locul de muncă cu informatorii „Iliescu" din legătura ltmaj. Popa Marin de la serv. 2 şi „Vlad" din legătura cpt. Oprişor Oniţiu de la 1MB;

— Va fi urmărită activitatea sa în domeniul literaturii, în clusiv luările de cuvânt de la şedinţele Uniunii Scriitorilor;

— Activitatea sa de redactor (dacă încearcă să publice cărţi cu caracter necorespunzător sau persoane foste condamnate);

— Prin direcţia a IX-a se solicită investigaţie detaliată pi i vind comportarea sa şi a soţiei, reputaţia de care se bucură în imobilul în care locuiesc, cum îşi exercită sarcinile obşteşti;

— Interceptarea corespondenţei interne şi externe;

— Instalarea de TO[209]".

În paralel, materialele informatorului sunt apreciate, mi prezenţa sa în

reţea este catalogată drept utilă. În ana lil. A făcută activităţii informatorului „Alexandru” la data de noiembrie 1975, se precizează:

— „A furnizat materiale valoroase despre Nicolae Breban, Nichita Stănescu, Mircea Ciobanu, Geo Bogza, Sergiu Dan notele au fost valorificate, aspectele semnalate s-au conân mai din alte surse.

— Nu sunt suspiciuni (semnalări) de deconspirare I şi menţionat că după preluare au avut loc unele discuţii „I” „clarificare” în care ne-au fost relatate unele fenomene nv gative” din mediul creaţiei literare preocupările sale ni a ridicat unele aspecte privind subiectivismul care ex isla în aprecierile oportunităţii apariţiei unor scrieri.

Informator util. Trebuie antrenat cu sarcini cont rele în verificat continuu[210]”.

Din analizele periodice de bilanţ ale activităţii informatorului „Alexandru” (aşa cum am precizat, dat fiind prestigiul tot mai ridicat al lui Alexandru Paleologu în lumea ciilliuaM s-a ajuns la concluzia că eficienţa sa ar fi mai mare în mediul scriitoricesc decât în zona foştilor militanţi PNL şi a diasporei; de aceea a fost trecut în subordinea altei unităţi şi i s-a schimbat numele de cod din „Marin Oltescu” în „Alexandru”), rezultă că, în decursul timpului, acesta ar fi oferit informaţii despre următorii scriitori: Nicolae Breban, Nichita Stănescu, Mircea Ciobanu, Geo Bogza, Sergiu Dan (pentru anul 1975), Mircea Ciobanu, Paul Georgescu, Nichita Stănescu, Ion Negoiţescu, Ovid. S. Crohmălniceanu (pentru anul 1977; în legătură cu poziţia informatorului faţă de protestul lui Paul Goma îi în anul respectiv, Raportul precizează: „De menţionat în perioada activităţilor din ţară ale lui Bărbosu (Goma) a trimis în Franţa unor cunoştinţe apropiate cu influenţă în emigraţie

O serie de scrisori privind adevărul în ce priveşte situaţia acestuia şi faptul că nu este aprobat de intelectualii din ţară. În acelaşi context, pe baza unor idei date de organele noastre, informatorul a întocmit o scrisoare către Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu privind atmosfera din rândul scriitorilor după măsurile luate cu BĂRBOSU[211]”), Ion Negoiţescu, Ştefan Augustin Doinaş, Nichita Stănescu „şi este pe cale să reia legătura cu Ileana Vrancea” (1979), Ileana Vrancea, Ion Negoiţescu, *lefan Augustin Doinaş, Dan Hăulică (1980; se consideră ca a avut un „aport substanţial şi că informaţiile sale au fost verifi-

1 ale şi din alte surse), Dan Deşliu, Ileana Vrancea, Nicu Neinhardt, Ştefan Augustin Doinaş, Nicolae Manolescu (1982; Iii raport se precizează că a oferit un număr sporit de materialr, dar că manifestă tendinţe de subiectivism, nu se poate tielaşa de gruparea din care face parte). În nota de analiză a 4s llvilăţii sale de informator din data de 1 martie 1984, tonul wie radical schimbat. Nu mai sunt date nume de scriitori tin*pre care sursa ar fi oferit informaţii mai mult sau mai puţin utile, în schimb se precizează că: „Aportul pe linia *Eterul* – „temaiul deschis în legătură cu problematica postului de radio t uiopa Liberă" – a fost nesemnificativ, a amânat întâlnirile, tmtea/, a superficial şi superior problemele din viaţa literară şi are poziţii evidente de grup; cu toate acestea se propune „prelucrarea şi menţinerea informatorului în reţea[212]). Nouă luni mai târziu însăz la 10 decembrie 1984z un nou *Raport* propune* scoaterea din reţea a informatorului „Alexandru". Textul documentului rezumă cel mai bine cariera de informator al Securităţii a lui Alexandru Paleologu:

Raport cu propunerea de scoatere din reţea „La data de 05.11.1963 numitul Paleologu Alexandru, fiul lui Mihail şi Elenaz născut la 14.03.1919 în Bucureşti, scriitor, domiciliat în Aleea Romancierilor nr. 6, bl. E 19, aţi 55, sect. 6, a fost recrutat în calitate de informator în Peniten ciarul Botoşani şi i s-a dat numele conspirativ „Marin Oltescu". La data de 05.03.1975 a fost preluat de unitate, i noastră sub numele conspirativ „Alexandru".

În faza iniţială a furnizat materiale informative bune, dar cu timpul nu şi-a mai adus acelaşi aport observându-se totodată o reţinere şi apoi evitarea ofiţerilor care-l aveau în legătură.

A fost semnalat din sursele „Relu" şi „Diana" cu tend în ţa de apropiere de grupul scriitorilor protestatari din Bu a reşti, făcându-se interpretul dorinţelor acestora şi evi laiul contactul cu ofiţerii de securitate.

Faţă de cele raportate propun a se aproba înceta rea le găturii cu informatorul şi clasarea materialelor la CID (?), i a menţinerea în calitatea general-documentară.213"

Din perspectiva acestor rapoarte de activitate şi a fa piu lui că a fost remunerat (aşa cum a fost) pentru colaborau[1]* sa, s-ar putea trage concluzia că Alexandru Paleologu a Ioni – cel puţin până la un punct – unul dintre agenţii foarte ai tivi ai Securităţii. Pentru a-i putea judeca nuanţat activitatea

este nevoie de un element esenţial: notele informative I hmt acestea pot proba intenţionalitatea celui în cauză: dai c[1] H dorit să-i protejeze sau să-i înfunde pe cei despre care a ni în dacă a fost rău intenţionat sau descriptiv, neutru, dacă „1 * scris notele cu entuziasm sau strâns cu uşa. Din păcate e-ail notele scrise cu propria mână lipsesc din dosarele lui Alexandru Paleologu. În dosarele sale de urmărire informativă şi de reţea nu există nicio notă despre scriitorii citaţi în analizele de bilanţ al activităţii. În cele unsprezece dosare de urmărire informativă a lui Nicu Steinhardt am găsit doar trei note scrise de Alexandru Paleologu despre care am vorbit pe larg în capitolul despre prietenia lor. În dosarele de urmărire informativă ale lui Ştefan Augustin Doinaş se regăsesc doar două note semnate „Alexandru”, dintre care una nu îi aparţine în mod sigur lui Alexandru Paleologu.

Notă în rândurile scriitorilor, cu deosebire printre cei maturi şi cu oarecare greutate în sferele conducerii US, precum şi în viaţa literară în general, cu (sic!) ar fi Ştefan Augustin Doinaş, Ov. S. Crohmălniceanu, G. Demisian (sic!) etc se conturează din ce în ce mai puternic sentimentul că atât US ca organizaţie profesională, cât şi instituţiile şi formele de manifestare a culturii (?) sunt obiectul unei progresive şi programatice acţiuni de discreditare, minimalizare şi în ultimă Instanţă de lichidare, din partea unor persoane cu funcţii Importante ca factori de decizie în viaţa publică a ţării şi care la adăpostul invocării partidului şi directivelor acestuia, fără a şi asuma nominal răspunderea acestei acţiuni, o dirijează în mod consecvent.

„Alexandrii”

Nici stilul, nici scrisul (de mână), nici greşelile (era imposibil ca Alexandru Paleologu să scrie „Demisian” în loc de IMmisianu”, câtă vreme erau prieteni de familie, doamna Hlmisianu i-a fost colegă la Editura Cartea Românească şi numai ei îi dăduse spre sigură păstrare dactilograma căi il lui Nicu Steinhardt, *Jurnalul fericirii*), nici gramatica şovăielnică nu pot fi ale lui Alexandru Paleologu. Este posibil ca cineva să fi redactat nota din amintirile de după o di ni o i” IH Alexandru Paleologu şi să i-o fi atribuit acestuia dai * I* II ut râs direct ofiţerul de Securitate şi să o li Ins ut tu * imini informatorului pentru a le demonstra superiorilor încă o dată eficienţa muncii în echipa lui.

Cealaltă *Notă* pare scrisă cu adevărat de Alexandru Paleologu (grafia seamănă vizibil cu cea a scriitorului), dar nu spune mare lucru. E drept, în cuprinsul ei apar mai multe nume de scriitori, aproape toate prezente şi în

analizele pri vind activitatea informatorului. Dacă acestea sunt singurele informaţii oferite de „Alexandru” despre scriitorii în cauză, este la îndemâna tuturor să judece gravitatea activităţii de „poliţie politică” făcută de acesta:

Notă 122/ON/2 IV 1981

Într-o discuţie avută cu Ileana Vrancea aceasta a afirmai că este foarte mulţumită pentru faptul că a reuşit să participe la o audienţă la cel mai înalt nivel, care a fost acordată unui grup de aproape 30 de scriitori, la cererea lor. Consideră că a fost „toată crema” scriitorilor ca: N. Manolescu, St. A. Doi naş, Nina Casian (sic!) s.a.

A avut cuvinte de apreciere pentru poziţia lui IORCil I LESCU, DOINAŞ care au vorbit fără patimă dar lucru n esenţiale, profunde şi serioase.

„Alexandru”

4.10. A mărturisi până la capăt în fundamentala sa carte de dialoguri cu Stelian Tănase *Sfidarea memoriei*, a cărei primă ediţie a fost publicată în amil 1995, Alexandru Paleologu îşi face un complet examen de conştiinţă asupra colaborării sale cu puterea comunistă, în cepând cu ultimul an de închisoare. În momentul înregistrării interviurilor (coautorii cărţii şi-au realizat dialogurile cu un an înainte de căderea regimului comunist, dar cum prima edi ie nu a apărut decât în anul 1995, nu este exclus ca ei să fi ievă zut unele afirmaţii în condiţiile de libertate de după 1((0) nr se punea problema deschiderii dosarelor Securităţii, „Ui foarte puţine şi neînsemnate lucruri descoperite ullerioi iir rămas atunci nespuse de Alexandru Paleologu. Corectitudinea spovedaniei sale este fără reproş. A făcut-o pentru prima dată în februarie 1990, pe când societatea românească era antagonizată la modul isteric şi un astfel de gest ar fi putut să îl coste foarte scump. Mai mult, a oferit detalii despre episoade care, în mod normal, aveau infime şanse să iasă la lumină, indiferent de direcţia în care ar fi putut să o ia societatea românească.

Dincolo de actul de mare onoare şi de admirabila putere a unui om de a se arăta gol în faţa judecăţii semenilor, această mărturisire în *extenso* este foarte importantă pentru înţelegerea exactă a gradului de implicare al celui în cauză în colaborarea cu – să le spunem – reprezentanţii puterii. Dacă, în privinţa motivaţiei deţinutului Alexandru Paleologu de a colabora cu

autorităţile, lucrurile sunt clare şi au fost spuse în repetate rânduri (credea sincer că regimul comunist se ponte moderniza, citise *Capitalul*, muncile agricole foarte trrele la care fuseseră duşi îi oferiseră o nouă perspectivă asupra raporturilor dintre clasele sociale, nu putea să refuze inăna care i se întindea, redescoperise bucuria scrisului, ilevenise un adept convins al ideilor socialiste şi îi detesta pe ilvţinuţii despre care credea că nu făceau compromisuri illnir-un fel de vanitate de clasă socială, fără să aducă argumente intelectuale care să le justifice poziţia, slăbiciunea sa tuttntre în faţa politeţii), este foarte interesant de ştiut cum filalâi ierarhia culpelor la nivelul propriei sale conştiinţe. Viind vorba de o confesiune neprovocată, făcută în timpul seţţt mului comunist, avem toate motivele să-i dăm credit Iubii, mai ales acum când faptele sunt cunoscute. În momentill discuţiei cu Stelian Tănase, cel mai greu atârnau în con lllu a lui Alexandru Paleologu articolele scrise împotriva lui Mihstil bărcăşanu şi Cioran şi conferinţa susţinută la clubul (t'ullenciarului din Botoşani, chiar dacă era conştient că, *umlial, lucrul cel mai grav era semnarea pactului cu Securi Utea întrebat de Stelian Tănase dacă, după ieşirea din închisoare, a fost sâcâit de agenţii Securităţii, Alexandru Paleologu a răspuns senin: „Nu, deloc. Din când în când câte un telefon, o întâlnire, şi o poveste când de obicei scăpăm cu o chestie anodină. E adevărat că ei asta vor. Ei pot foarte bine speria pe alţii cu ceva anodin. Dacă împricinatul vede că ei ştiu cine ştie ce mărunţiş, atunci se sperie şi crede că ei ştiu tot. Dar nu ştiu decât un mărunţiş, furnizat de unul ca mine şi plătit cu 300 de lei, o dată la 10 ani[214]".

Pentru a nu uita că omul nu este infailibil şi că nu are voie să se semeţească, Alexandru Paleologu şi-a mărturisii slăbiciunea, momentul de cădere, abandonul moral, până la capăt, atunci când creditul său în societatea românească era maxim. Gestul său a fost primit cu respect, ca venind din partea unui om de onoare.

După ce şi-a mărturisit colaborarea cu Securitatea, a fost numit ambasador al României la Paris, Horia-Roman Patapi evici i-a adresat, ca unei instanţe morale foarte înalte, scrise rile introduse ulterior în cuprinsul volumului *Politice*[21]*, a fost ales de două ori senator în Parlamentul României (unul dintre rarisimele cazuri în care oamenii au votat în deplina cunoştinţă de cauză, despre el ştiindu-se la ora alegeri lui totul: şi binele şi răul), a fost încununat cu Premiul de Hxi e lentă în Cultura Română.

Zece ani mai târziu, totul a fost dat uitării. CNSAS I *t plasat în rândul categoriei celei mai nocive de informatori al Securităţii, a fost batjocorit în gazete şi emisiuni de televili une, Horia-Roman Patapievici (unul dintre „juraţii” care au dat verdictul de „poliţie politică”) a refuzat să îi mai 1 „Vi pundă la telefon. Mulţi dintre vechii prieteni i-au întors de finitiv spatele.

Ajuns la vârsta de 80 de ani, dezamăgit de judecai.1 na menilor, Alexandru Paleologu a început să se gând cast ta judecata lui Dumnezeu şi să se pregătească să moară.

4.11. Un ambasador cum n-a văzut Parisul în martie 1990, la numai câteva zile după apariţia numărului din „Contrapunct” în care şi-a mărturisit colaborarea cu Securitatea, lui Alexandru Paleologu i se împlineşte unul dintre marile visuri ale tinereţii, acela de a deveni ambasador al României la Paris. Are 71 de ani, o vârstă nu tocmai propice pentru începutul unei noi cariere. Dar viaţa este plină de surprize. Chiar în a doua zi a mandatului său, soseşte în capitala Franţei tânărul premier Petre Roman, sunt primiţi cu mare simpatie de preşedintele François Mitterand, prestigiul revoluţiei române este încă intact, chiar dacă execuţia cuplului Ceauşescu i-a oripilat pe mulţi dintre politicienii francezi de prim rang. Prezenţa lui Alexandru Paleologu la Paris modifică major şi atitudinea unei părţi a diasporei faţă de instituţia Ambasadei. Oameni care nu trecuseră prin la ţa Palatului Béhague decât în calitate de protestatari devin prieteni ai ambasadorului şi invitaţi de onoare la diverse manifestări. Cordial, ambasadorul se vizitează cu Eugen Ionescu, Emil Cioran, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, na meni trecuţi pe listele negre ale tuturor predecesorilor săi posthelici. Inevitabil, dată fiind structura sa intelectuală, prietenia acestora îi devine infinit mai preţioasă decât secile Instrucţiuni primite de la şefii săi din Ministerul de Externe unu de la tot mai contestatul – mai ales de către intelectuali – preşedinte al României. După alegerile de la 20 mai 1990, ambasadorul stârneşte rumoare şi amuzament general când, luand o portavoce, îşi anunţă solidaritatea cu participanţii la manifestaţiile anti-Iliescu, organizate în faţa Ambasadei României din Paris. Este invitat de Monica Lovinescu într-o dezbatere la radio „Europa Liberă”, unde susţine cu entuzi „111 mişcarea de protest din Piaţa Universităţii. Mai mult, îi tiA o replică memorabilă lui Gabriel Liiceanu într-o scenă fotiia de haz petrecută într-o cafenea pariziană. Îşi notează Muntea 1 ovinescu în *Jurnal*.

1990-1993: „Lui Liiceanu, care se plânge că, în loc să se ocupe de Platon, trebuie să-şi piardă timpul cu… Iliescu, Alecu îi replică: „Mai dă-l dracului pe Platon! Socrate, dacă ar fi trăit acum, ar fi făcut exact ce facem noi”[216]”.

Fireşte, un asemenea ambasador în capitala Franţei era exact ceea ce nu aveau nevoie Ion Iliescu şi Petre Roman în zilele în care orice iluzie de democratizare a României s-a năruit dramatic sub loviturile bâtelor minereşti. Aşa încât, în iunie 1990, la numai cinci luni de la instalare, Alexandru Paleologu este demis de preşedintele Ion Iliescu din rangul de ambasador. Marele său regret? Unul singur: că bătrânul socialist François Mitterrand, a cărui atitudine fermă în fala lui Nicolae Ceauşescu a admirat-o sincer, i-a refuzat între vederea de rămas bun, solidarizându-se în felul acesta cu cei pe care îi considera responsabili de chemarea minerilor în Bucureşti şi de toate violenţele care au urmat. Un posibil câştig? Publicarea în Franţa a cărţii sale *Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des golans*[217], prin care sunt aduse la cunoş tinţă francezilor opiniile sale foarte sincere despre Ion Iliescu, François Mitterrand, relaţiile româno-franceze de ieri şi de azi şi istoria noastră mai veche sau mai recentă.

4.12. La Cérémonie des adieux în anul 1995, Alexandru Paleologu îi acordă Adrianei Babeţi un amplu interviu pentru revista „Orizont”[218], a cărui temă este bătrâneţea. Cu umor, vervă lingvistică şi foaite multă delicateţe, scriitorul ajuns la vârsta de 76 de ani proaspăt bunic, face apologia senectuţii. Din perspechva filosofiei sale de viaţă, în care rafinarea continuă a propriu lui sine prin îmbogăţirea cunoaşterii este prioritatea absolu tă, bătrâneţea reprezintă apogeul existenţei, momentul de „Îi nei împliniri. Toate afirmaţiile eseistului din această splendidă pledoarie pentru vârsta a III-a sunt citabile, dar mă voi opri doar la un singur fragment, edificator pentru viziunea s Ml torului asupra vieţii: „Bătrâneţea este începutul vieţii adevărate. Până atunci totul este un preludiu. Un exerciţiu pentru bătrâneţe. De altfel, dacă Dumnezeu îţi dă o longevitate normală, cea mai mare parte a vieţii se consumă în actul îmbătrânirii. E foarte interesant să observi asupra *tet* şi asupra celor de lângă tine cum se produce îmbătrânirea. O definiţie a iubirii (…) după mine este aceasta şi nu văd cum ar fi alta posibilă. A iubi înseamnă a îmbătrâni împreună, şi a te emoţiona de ridurile care se descriu pe figura

partenerului sau a partenerei tale[219]”. Se poate citi în aceste rânduri o estetică a bătrâneţii, pe care Alexandru Paleologu a încercat să o transfere în viaţa cotidiană. De altfel, după dramatica dezamăgire pricinuită de punerea sa la stâlpul infamiei ca urmare a verdictului CNSAS privind încadrarea sa în categoria cea mai nocivă a foştilor agenţi ai Securităţii, Alexandru Paleologu a început să-şi încheie conturile cu această lume. Pe măsura agravării bolii care avea să îl răpună” ieşea din ce în ce mai rar din casă, iar principala sa grijă devenise aceea de a se pregăti pentru moarte. Şi pentru că fiecare întâlnire cu cineva putea să fie ultima, îşi dorea ca imaginea Na în ochii celuilalt să rămână una fără cusur. O întâmplare petrecută în ultimele sale luni de viaţă, pe care nu am relata t-o niciodată, este mai mult decât elocventă. L-am sunat să văd ce mai face şi mi-a reproşat că nu mai vin să îl vizitez. M-a rugat să o fac pentru că îi este dor de mine. Cum ştiam I a este în tratament şi are un program destul de riguros împărţit, i-am spus că vin cu plăcere, dar să stabilească o zi şi o oră precise, pentru a nu nimeri într-un moment neinspirat. Ml a spus că în ziua următoare trebuia să vină doctorul, aşa A dâică aş putea să trec „poimâine” pe la 5 după-amiaza ar fi în*rlect. Aşa am făcut, doar că, ajuns în faţa masivei sal uşi le la intrare, am găsit-o ferecată. Îngrijorat, l-am sunat la tele! ou, m-a rugat, puţin încurcat, să-l aştept dacă nu mă ţpăbesc prea tare, era evident că uitase de întâlnirea noastră. I hipă vreo 40 de minute, uşa s-a deschis şi Alexandru Paleologu mă aştepta în salon în ţinută de grand senior: costum impecabil, pantofi de lac, nelipsita batistă în buzunarul de la piept, pipa ţinută cu mare clasă. Nu s-a ridicat nicio secundă de pe scaun, nici la sosire nici la plecare, dar conversaţia pe care am purtat-o a fost, ca întotdeauna, consistentă, plină de haz dar şi de învăţăminte. Am plecat fermecat, reamintindu-mi în gând replicile care m-au fascinat şi ţinuta lui imperială. De atunci, m-am gândit de multe ori la efortul pe care trebuie să îl fi făcut pentru a se îmbrăca şi a coborî în salon (sunt absolut convins că stătea comod în pat), iar apoi pentru a fi strălucitor în conversaţie într-un moment în care trupul său lupta din greu cu boala. A fost cu adevărat un mare senior!

Alexandru Paleologu şi-a pregătit momentul despărţirii pe îndelete, până la cele mai mici detalii. Pentru el, intrarea în moarte a fost ultima probă, poate cea mai importantă, 1 vieţii. O spune singur, în finalul cărţii apărute în anul morţii sale: „Oricum, la peste 80 de ani este clar că destinaţia ta cea mai evidentă şi promptă este sfârşitul. Aşa că trebuie să (1 pregăteşti o moarte „în

pace”. Pregătirea sufletească nu se poate face repede şi prin formule stereotipe (...) Omul care moare debitând clişee, moare ca un idiot. Multe vorbe spuse pe patul de moarte sunt profund compromiţătoare. Sper să mă ferească Dumnezeu de acest simulacru de înţelepciune Când câte unii îmi spun să nu mă mai gândesc la moarte, nu pot să le spun că vorbesc prostii, fiindcă ştiu că sunt bine intenţionaţi. Cum să nu mă gândesc, când e vorba de ai lui cel mai important pe care îl voi săvârşi? 220”.

A murit demn, împăcat cu sine şi cu lumea, aşa cum şi a dorit. În urma lui au rămas imaginea unui aristocrat au lei 1 tic, câteva cărţi, amintirea unor seri de neuitat în care vorbe le sale de duh şi râsul inimitabil au dat iluzia că scurgenwt nemiloasă a timpului poate fi oprită.

Poate că acolo unde se află a regăsit, în sfârşit, ceea ce I[9]I dorea:

„l-aş vedea acolo pe toţi oamenii pe care i-am iubit, aş regăsi gesturi afectuoase, cuvinte nimerite, gânduri vii; lumina de octombrie, râsul inteligent al prietenilor, to tă iubirea şi toate gândurile bune pe care, poate, le-am irosit. M-aş reîntâlni acolo şi cu mine, pentru că toate cele pe care le-am pomenit intră în alcătuirea mea[221]”.

5. CONCLUZII

Articolul despre Alexandru Paleologu de pe *Wikipedia* debutează cu un enunţ şoc: „*Alexandru* (*Alecu*) Paleologu (n. 14 martie 1919, Bucureşti, d. 2 septembrie 2005, Bucu reşti) a fost un scriitor, eseist, critic literar, diplomat şi om politic român, legionar până în 1940, fascist şi colaborator cu regimul Antonescu până în 1944, colaborator cu Securi ta Um şi sistemul comunist după 1965”.

Reaua credinţă, ignoranţa şi ticăloşia celui care a poslil textul respectiv pe Internet sunt desăvârşite. Legionar şi fascist, Alexandru Paleologu nu a fost niciodată. Dacă cinev. T mai are vreun dubiu în această privinţă, el este spulberat tir chiar autobiografia redactată de Alexandru Paleologu în penitenciarul Botoşani. Unde, vorba lui, trebuia să scrie Iu cruri concrete, nu eseuri despre melancolie: „În toamna 1940, după instaurarea dictaturii legionare am iniţiat cu mai mulţi prieteni şi colegi organizarea clandestină a unui grup de tineret universitar cu vederi democratice, care urma să se manifeste prin publicaţii, conferinţe etc. În spirit umanist, antilegionar şi

democratic, raţionalist, critic şi antimistic. I ut acest grup au făcut parte: Paul Dimitriu, Dan A. Lăzărescu, fraţii Brâncoveanu, Florin Papazu, Constantin Suter ele () parte din aceştia intrând în legătură (prin mine) cu Milrni Fărcăşanu s-au orientat ulterior către PNL, iar alţii (ca ulii mii doi), intrând în legătură cu Mihai Ralea, s-au or irit lui către stânga, dar păstrând în prima fază o colaborare uml" i ră. S-au scos unele publicaţii ca „Viaţa noastră", „Cantiul nostru", suprimate succesiv de autorităţi. Eu, fiind învoi în rat în armată şi plecând la Sibiu să urmez Şcoala de ofiţeri rezervă, nu am mai activat în acele grupuri, păstrând totuşi legătura cu prietenii amintiţi[222]".

Cât despre colaborarea cu Securitatea şi cu regimul „munist, a mărturisit-o singur, şi cu bunele şi cu relele, d. U în mod cert, nu acestea sunt elementele semnificative pentru a semnala prezenţa sa în societatea românească posthelică.

Ce idee şi-ar putea face un tânăr care citeşte această succintă prezentare despre omul care a scris *Btinul-şimţ ca paradox* şi care ne-a fermecat vreme de aproape o jumătate de secol cu inteligenţa sa nonconformistă, cu ideile mereu surprinzătoare, cu replicile tăioase şi vorbele de duh, cu ţinutele sale impecabile şi cu râsul său molipsitor?

Alexandru Paleologu a fost o personalitate mult mai complexă decât o sugerează cinica prezentare făcută la început.

În această lucrare, folosind surse multiple, am încercat să ofer o imagine tridimensională a personalităţii sale. Pentru aceasta am apelat la mai multe surse, confesiunilor sale adăugându-le toate punctele de vedere care au reflectat un anumit eveniment. Şi trebuie spus că, în cele mai multe cazuri, eseistul a trecut cu bine testul adevărului. Nu a căutat să-şi cosmetizeze trecutul, nici să dea faptelor sale justificări fanteziste. Nimic din iitirmatiile sale nu a fost infirmat de arhive sau de mărturiile celorlalţi participanţi la diversele evenimente.

Campion al nonconformismului şi arbitru al eleganţei de tip aristocratic, Alexandru Paleologu este şi semnatarul unui angajament cu Securitatea, în virtutea căruia a redactat isiytv note informative şi a încasat nişte bani. Cine este de l*ipt adevăratul Alexandru Paleologu? Omul gândirii neinhibate din majoritatea eseurilor sale, informatorul Securităţii mm iconoclastul ambasador al golanilor? Există vreun element capabil să dea coerenţă personalităţii umane a lui Alexandru Paleologu, dincolo de toate aceste

tendinţe centrifuge? I li siguranţă, da. Toţi cei care au avut şansa să îl cunoască l*s* Ni riitor ştiu bine cât de puternică şi bine articulată era iltui tura sa interioară, dincolo de aparenta risipire publicis I[4]i Ä.socială a omului public.

În primăvara anului 2000, când Alexandru Paleologu a IiniI rtvompensat cu Premiul pentru Excelenţă în Cultura Nttmană, mulţi au fost cei care au pus la îndoială opţiunea (MHlllui. S-a spus atunci că omul este foarte simpatic, spirituai şi plin de erudiţie, dar că nu are operă. Cti excepţia volumului *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, toate cărţile acestui autor ar fi alcătuite din articole publicate în presă sau din interviuri. E drept, nu sunt rele, dar nu suni cărţi scrise ca atare.

Trebuie să mărturisesc sincer că eu însumi am avut mari probleme în a începe această carte fiind pus în situaţia ingrată de a aduna particule care zboară în direcţii diferite. Exagerând puţin aş putea spune că fiecare articol din fiecare volum semnat de Alexandru Paleologu presupune citirea câtorva rânduri de bibliotecă şi redactarea unei lucrări de doctorat pentru a fi decriptat până la ultimele semnificaţii Principala dilemă la scrierea acestei cărţi a fost legată de identificarea elementului de coeziune care să lege în chip miraculos principalele elemente ale vieţii şi operei autorului, aflate într-o permanentă mişcare centrifugală. Eram pus chiar în faţa unui mic paradox. Privită de la o oarecare dis tanţă, personalitatea lui Alexandru Paleologu părea im. I monumentală, perfect coerentă şi bine proporţională. IV măsură ce mă apropiam observam însă multitudinea dr preocupări şi experienţe – unele, aparent incompatibile* ceea ce îmi provoca multiple întrebări legate de esenţa ulii mă a personalităţii personajului meu.

Până la urmă, salvarea mi-a venit din filosof ia lui Mili. U Şora. Am avut revelaţia faptului că între filosof ia de viaţă a lui Mihai Şora şi cea a lui Alexandru Paleologu exista reale alint tăţi: optimismul de nezdruncinat în faţa vieţii, dorinţa de.1 ur bucura de fiecare clipă, curiozitatea şi pofta de cunoaşte „ir, cărţile scrise spre bătrâneţe (e drept, Mihai Şora a debutai la Gallimard în 1947, dar apoi a urmat o pauză de un sfert dr secol). Umorul senin, lipsa vanităţilor mai mici sau mai unul creau iluzia unor personalităţi foarte apropiate. Ei înşişi au fost conştienţi de afinităţile lor evidente şi relaţiile dintre ei au fost mereu de preţuire reciprocă şi sinceră afecţiune. De aceea, am fost tentat să analizez viaţa şi personalitatea lui Alexandru Paleologu din

perspectiva filosofiei lui Mihai Şora.

În cartea lui Leonid Dragomir, Mihai Şora. O filosofie a bucuriei şi a speranţei[223]*, venerabilul filosof povesteşte cum a ajuns la faimosul motto, care deschide cartea sa de debut, Despre dialogul interior, publicată, după cum se ştie, la prestigioasa editură pariziană Gallimard, la citirea căreia Étienne Gilson a scris că „un asemenea filosof se naşte o dată la 100 de ani”: „Problema omului: cum să trăiască asemeni unui arbore, fără a înceta prin aceasta să fie om”.*

Mihai Şora avea 19-20 de ani, se plimba cu viitoarea sa soţie, Mariana Şora, prin împrejurimile Timişoarei, ea îi vorbea despre o sumedenie de proiecte foarte spectaculoase, dar atunci când o întreba de ce nu le face, ea îi răspundea, invariabil, că e prea târziu. Atunci, tânărul de 19-20 de ani (vârstă departe de a fi considerată una a înţelepciunii) i-a spus: „Ştii care e deosebirea dintre noi doi? Tu eşti ca un râu care curge, pe când eu sunt ca un copac care stă înfipt cu rădăcinile în pământ şi creşte. Râul acela care curge devine imens, se umflă, e formidabil, dar la un moment dat se pierde în mare şi nu mai este[224]*”. În vreme ce copacul atrage Novele pentru a se dezvolta, apa risipeşte totul în curgerea ei.*

Am pus acest motto în corelaţia cu modelul ontologic al lui Mihai Şora. Acesta este imaginat ca o sferă, U (niversala) l’ţutinţă), de rază nulă. Verticala acestei sfere, raza, este locul Kilometric al interiori taţii, iar orizontala – suprafaţa sferei – cel fii exterioritătţii. În gândirea lui Mihai Şora, orizontala, care aparţine exterioritătţii, este locul unei oricând posibile disipări, ilupă cum verticala, raza nondimensională, este locul privilegiat al intimitătţii, „al continuei disponibilităţi de a prelua din plin impulsul de a fi plenar”, adică de a fi „pe măsura propriei purmţe îndreptătţite a-i pretinde titularului ei să o aducă în întregime la lumină”. În această viziune, logica orizontalei este îi *logică a disjuncţiei şi a excluderii terţului, în vreme ce logica vritiialei este una a integrării şi a includerii terţului. Potrivit llhinofici lui Mihai Şora, obiectivele fiecărui om se plasează* p* *Hl/. Ontală, în vreme ce calea de urmat se situează pe veri ira ta în lumea contemporană (pe care ne-am obişnuit să* o *numim postmodernă), în goana tot mai decerebrată după obiective de tot felul, omul este pe cale să-şi piardă dimensiunea verticala şi, odată cu ea, elementele care o definesc: sentimentele, puterea de a admira, dorinţa de cunoaştere, bucuria de a zâmbi unui necunoscut, obişnuinţa de a nu trece cu indiferenţă*

pe lângă frumosul care ne înconjoară, în ultimă instanţă, tot ceea ce este capabil să ofere consistenţă spiritului. Privind din per spectiva sugerată de motto-ul *lui Mihai Şora, omul con tempo ran este pe cale să piardă exact elementele menite să-i confers fiinţei umane vigoarea de neclintit a unui copac. Dacă astăzi cei mai mulţi dintre oameni sunt sclavii exterioritătii, goanei iraţionale după obiective cât mai palpabile, pentru intelectualii de o anumită formulă clasică, precum Mihai Şora sau Alexandru Paleologu, consolidarea dimensiunii verticale a prop rin fiinţe umane reprezintă principalul scop al existenţei. Tot ce se întâmplă în exterior – atât în bine cât şi în rău – îmbogăţeşte structura dimensiunii interioare, care, în timp, prin experienţe succesive, poate atinge vigoarea unui copac. La Alexandru* Paleologu, *bucuria de a cunoaşte şi entuziasta disponibilii. Ih de a se supune experienţelor de tot felul – de la cele de nahmt spirituală, până la cele pur fizice – pentru a înţelege viaţa sul" toate aspectele ei, este chiar mai mare decât la Mihai Şora.*

Am înţeles astfel că „marea operă" a lui Alexandru Paleologu nu trebuie căutată în cărţile pe care le-a scris, nu t în faptele bune sau rele pe care le-a făcut, ci în ceea t e acumulat în interior din toate aceste experienţe. Mart în nii operă constă în continua rafinare şi consolidare a propriului sine şi la spectacolul pe care acesta îl poate oferi. La fel t Mihai Şora, Alexandru Paleologu a folosit fiecare expenen a (de viaţă sau livrescă) pentru a-şi lărgi orizontul cuno. Vvleill şi a se bucura pe deplin de miracolul vieţii. Bucuria iumniiH este aceea de a avea acces, graţie cărţilor sale de confesiuni la seducătorul spectacol al privirii şi al minţii sale.

În aceste condiţii, pornind de la foarte multele emile*! uni făcute de Alexandru Paleologu de-a lungul timpului, itm încercat să decelez care au fost oamenii şi momentele t hh i-au influenţat destinul, modul în care diferitele experienţe de viaţă i-au modelat şinele. Pentru a obţine o imagine cât mai completă şi reală a personalităţii scriitorului, am încercat – acolo unde a fost cazul – să suprapun amintirilor sale relatările altor participanţi la un episod sau altul. Fireşte, multiplicarea unghiurilor din care sunt privite anumite întâmplări, oferă o mai mare obiectivitate în evaluarea lor.

În capitolul *Familia Paleologii, ipoteze, legende, fantezii* compar ipotezele lansate de Alexandru Paleologu în legătură cu originile numelui său ilustru şi istoria familiei cu rezultatele cercetărilor făcute în arhive de experţii

în genealogii, în acelaşi timp ofer unele explicaţii pe marginea presupusei prietenii, foarte vehiculate de scriitor în ultimii ani de viaţă, dintre bunicul său patern, Mihail (Mişu) Paleologu, şi poetul Mihai Eminescu.

În capitolul *Vremea întâlnirilor esenţiale* analizez rolul unor oameni şi al unor opere literare în configurarea personalităţii Intelectuale a omului şi scriitorului Alexandru Paleologu: tatăl piftu, prima guvernantă, profesorii de şcoală, Alice Voinescu, Theodor Pallady, Mihail Jora, George Enescu, şocul unor lecturi care îi vor marca definitiv gustul literar: Caragiale, Zitrifopol, Voltaire, Montaigne, Tolstoi, Goethe, Mihail Sadovvnnu, întâlnirile decisive cu Constantin Noica şi Nicu Steinhardt. Pentru a demonstra rolul fiecăreia dintre aceste întâlniri în viaţa lui Alexandru Paleologu am utilizat confesiunile scriitorului şi am analizat eseurile despre autorii în cauză pentru a JIU ne în evidenţă aspectele din operele acestora care au atras atimţia eseistului. În capitolul dedicat prieteniei dintre Alexandru Paleologu şi Nicu Steinhardt am folosit documente elinir în Arhiva CNSAS. De asemenea, ofer unele informaţii Iiumiiiv privind circumstanţele în care a fost confiscat de către UMt uritate *Jurnalul fericirii*. În plus, prezint notele informative în line de Alexandru Paleologu despre Nicu Steinhardt, aflate în Arhiva CNSAS.

— Iii capitolul *Lecţiile vieţii*: *pe cărările paradisului şi infernului*, limitiez problema influenţei pe care au avu t-o mediile prin care a circulat şi câteva evenimente majore din viaţa sa, în cristalizarea personalităţii intelectuale şi umane a lui Alexandra Paleologu. Cu ajutorul confesiunilor sale, reconstitui modul de viaţă al aristocraţiei din perioada copilăriei sale (epoca interbelică) şi raporturile reprezentanţilor ei cu cei ai ţărănimii pe de o parte şi ai marii burghezii, de cealaltă parte. Trec în revista apoi experienţele succesive ale scriitorului (scurta cari eră de cavalerist, meteorica trecere prin diplomaţie, iniţierea în masonerie, convertirea la catolicism). Cea mai mare parte a capitolului este dedicată perioadei în care scriitorul a fost fugar sub o identitate falsă (Ion Crăifăleanu), celor cinci ani de închisoare şi activităţii sale de informator al Securităţii până în anul 1984. Aproape fiecare informaţie conţine punctul de vedere al lui Alexandru Paleologu, dar şi cele ale celor aflaţi de cealaltă parte a baricadei (ofiţeri de Securitate, informatori care aveau ca sarcină să-l ţină sub observaţie). Ca premiera absolută, aduc informaţii despre o tentativă de recrutare a lui Alexandru Paleologu ca informator al Securităţii, petrecutei iii anul 1956, înainte de arestarea sa,

despre care scriitorul nu a vorbit niciodată, şi reproduc nota informativă a unui coleg de celulă (Mateovici Duşan) din perioada în care a fost arestat în procesul Noica-Pillat, potrivit căreia este posibil ca din naivi täte Alexandru Paleologu să fi contribuit la arestarea unor oameni şi, ulterior, la moartea unuia dintre ei în arest.

Toate afirmaţiile în legătură cu această problematicaul bazează pe studierea directă a dosarelor aflate în custodia CNSAS, iar unele documente sunt reproduse în Anexe. Pi lângă informaţiile punctuale furnizate de/ despre Alexandru Paleologu, investigaţia oferă sugestii importante despre mă dul în care acţiona Securitatea în mediul foştilor deţinuj politici şi în cel al lumii scriitoriceşti. Pe de altă parte, din îi men tele aflate în arhivele Securităţii oferă şi un pa rad o* Deşi se vorbeşte mult de Alexandru Paleologu în documentele de reţea (planuri de măsuri, analize ale activităţii), notele propriu-zise, scrise de mâna lui, sunt foarte puţine câtuşi de puţin semnificative.

În fine, prezint câteva aspecte legate de activitatea lui Alexandru Paleologu *de ambasador la Paris (din februarie până în iunie, 1990) şi glosez pe marginea ideilor sale despre bătrâneţe şi moarte.*

În Anexe reproduc câteva conversaţii cu Alexandru Paleologu, *realizate până în anul 2000, nepublicate în vreun volum şi inexistente pe internet. Una dintre ele, realizată la câteva zile după anunţul CNSAS privind apartenenţa sa la grupul informatorilor despre care ar exista probe că au făcut poliţie politică surprinde întreaga frustrare a autorului faţă de lipsa de nuanţe a acuzaţiilor în condiţiile în care el şi-a mărturisit colaborarea cu Securitatea încă de la începutul anului 1990. Prin reproducerea integrală a acestor interviuri la care se face adesea referinţă în textul de bază al volumului, am vrut să ofer cititorului şansa de a vedea contextul exact în care au fost făcute anumite afirmaţii, pentru a nu Lisa loc speculaţiilor potrivit cărora ar fi fost scoase din context. De asemenea, public transcrieri şi fotocopii ale unor documente aflate în Arhiva CNSAS, relevante pentru demonstraţiile pe care încerc să le fac în capitolele respective.*

Titlul volumului, Vieţile lui Alexandru Paleologu, *mi-a fost nu gerat spontan de distinsul profesor Ion Pop, căruia îi sunt* NÉncer *recunoscător. Este mult mai puţin simplu decât pare la prima vedere şi se potriveşte de minune conţinutului cărţii.*

Îi sunt recunoscător Adrianei Babeţi pentru că mi-a făiul cadou un extraordinar manuscris al lui Alexandru Paleologu *Despre prietenie, a cărui primă pagină este reprodusă în sirest volum.*

Le mulţumesc vechilor şi foarte bunilor mei prieteni i urnei Ungureanu şi Ion Simuţ pentru sfaturile şi observaţiile pertinente făcute pe toată durata redactării cărţii.

I, e mulţumesc lui Mircea Dinescu şi doamnei Alina Ilin I h Iţiră sprijinul cărora m-aş fi descurcat cu greu în labirintul 1 NSAS.

Mulţumiri cu totul speciale bunului meu prieten Stelian laitivse, fără de care, cu siguranţă, cartea nu ar fi putut să apară într-un timp atât de scurt, în forma actuală. Ca om care l-*a cunoscut foarte bine pe Alexandru* Paleologu, *Stelian Tănase mi-a oferit în permanenţă un sprijin foarte generos, inclusiv documente din arhiva sa personală. Îi rămân mai mult decât recunoscător.*

Nu în ultimul rând, întreaga mea gratitudine se îndreaptă către doamna Silvia Colfescu şi admirabilul colectiv al editurii Vremea care mi-au oferit o adevărată demonstra ţie de seriozitate, profesionalism şi corectitudine. A fost lite ralmente o plăcere să lucrez cu această editură.

Tudorel Urian

6. NOTE

Argument

9. Pentru modul în care opinia publică a luat cunoştinţă de comunicatul Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, elocvent este textul articolului apărut în ediţia din 23 noiembrie 2000 a cotidianului „Ziua”. Articolul integral este reprodus în Anexa 1.

10. *Cu Alexandru* Paleologu *despre lucrurile* cu’ *adevărat importante*, Alexandru Paleologu în dialog cu Tudorel Urian, în *Nostalgia Europei. Volum în onoarea lui Alexandru* Paleologu, volum îngrijit de Cristian Bădiliţă în colaborare cu Tudorel Urian, Editura Polirom, Iaşi, 2003, p. 33.

11. *Idem*, p. 25.

Familia Paleologu: ipoteze, legende, fantezii

12. *Sub semnul seninătăţii*, în Al. Paleologu, *Politeţea ca armă. Convorbiri* ifi *articole mai mult sau mai puţin politice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, pp. 85-103.

— Idem, p. 85. Fi Ibidem.

F Idem, p. 86.

— Ibidem.

M Alexandru Paleologu în dialog cu Filip-Lucian Iorga, *Breviar penhit păstrarea clipelor*; Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, pp. 16-19.

— *Llminescu a fost de multe ori la noi în casă*, în *Alexandru* Paleologu: *Nu I m/ în aptitudinile de justiţie, corectitudine şi creaţie ale omului care thapreţuieşte literatura*, interviu de Tudorel Urian, „România literaift”, nr. 9/2004.

— Ibidem. „Ihidem.

Ihr ciur pentru păstrarea clipelor; p. 24. 14 Ibidem, litem, pp. 24-25.

16 liillmi Costache, *Eminescu. Negocierea unei imagini – construcţia unui* tum mi, *emergenţa unui mit* – Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2008.

— Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983.

— *Idem*, pp. 15-23.

— *Alexandru* Paleologu: *Nu cred în aptitudinile*... „România literara” nr. 9/2004.

— *Ibidem*.

— Mihai Sorin Rădulescu, *Genealogii*, Editura Albatros, Bucureşti, 1999.

— Apud Mihai Sorin Rădulescu, *Op. Cât.*, p. 198.

— Pentru mai multe detalii privind ascendenţii lui Al. Paleologu vezi Mihai Sorin Rădulescu, *Op. Cât*, pp. 198-200.

— *Nu cred în aptitudinile*... „România literară”, nr. 9/2004.

— *Breznar pentru păstrarea clipelor*, p. 26.

— Idem, p. 27.

Vremea întâlnirilor esenţiale

— *Breviar*... p. 81.

— O *revistă şi un profesor*, în Alexandru Paleologu, *Alchimia* exis în *91 tei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 175.

— Idem pp. 175-176.

— Apud Al. Paleologu, *Interlocuţiuni*, p. 27.

— *Breviar pentru păstrarea clipelor*, pp. 86-87.

— Idem, p. 90.

— Al. Paleologu, Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei* (*Convorbiri*), *n nih 1988-octombrie 1989*, ediţia a II-a, Editura DU Style, Bucureşti, l' f" p. 122.

— Ibidem.

— Alice Voinescu, *Jurnal*, Ediţie îngrijită, evocare, tabel biobiM!" „) * fie şi note de Maria Ana Murnu, cu o prefaţă de Alrxaiulni Paleologu, Editura Albatros, Bucureşti, 1997, p. 117.

— Idem, pp. VI-VII.

— Al. Paleologu, Stelian Tănase, *Op. Cât.*, p. 132.

— *Al.* Paleologu: *Nu cred în aptitudinile*...

— Apud Al. Paleologu, *Interlocuţiuni*, pp. 19-20.

— Vezi Al. Paleologu, *Interlocuţiuni*, p. 9, Al. Paleologu, M" Imm Tănase, *Op. Cât*, p. 249, Al. Paleologu, *Politeţea ca armă*, p. 207, Al" *m dru Paleologu, Filip-Lucian Iorga, *Breviar*... p. 96, *Ah* mm"! *" *

Paleologu: *Nu cred în aptitudinile*" România literară", nr. 9/2004, etc.

— Apud Al. Paleologu, *Interlocuţiuni*, pp. 9-10.

— *Nu cred în aptitudinile*...

— Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*; *încercări de pseudocritică*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1970; ediţia a II-a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2007.

— Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*... ediţia a II-a, pp. 67-68.

— Idem, p. 68.

— Alexandru Paleologu, *Bunul-şimţ ca paradox*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1972; ediţia a II-a, Editura Vitruviu, Bucureşti, 1997; ediţia a III-a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2005.

— Alexandru Paleologu, *Bunul-şimţ ca paradox*, ediţia a 111-a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2005, p. 43.

4" Idem, p. 47.

49 Alexandru Paleologu, *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Editura Polirom, Iaşi, 1997.

ÎiO Vezi *Comicul şi zeflemeaua*, în *Alexandru* Paleologu: *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Editura Polirom, Iaşi, 1997, pp. 112-115.

— Al. Paleologu, *Interlocuţiuni*... p. 18.

— *Al*. Paleologu: *Nu cred în aptitudinile*...

M *Punctul pe* i *de la Paul Zarifopol*, în Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, Ediţia a III-a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2006, pp. 117-126.

Idem, p. 117. M Idem, p. 118.

2 Ibidem.

N/ Anticlasicism şi creaţie aurorală, în Alexandru Paleologu, *Op. Cât.*, pp. 127-142.

3 *Precizări necesare cu privire la Paul Zarifopol*, în Alexandru Paleologu, *Op. Cât.*, pp. 143-173.

W (*lentil doct nu mi se potriveşte*, convorbire consemnată de Mircea Vnwllescu, în *Interlocuţiuni*, Biblioteca „Viaţa Românească”, Bucurtill, 1997.

Lilrm, pp. 10-11. El Al. Paleologu, Stelian Tănase, *Op. Cât.*, p. 259. ** *Mem*, p. 254.

Bl I *if nul doct nu mi se potriveşte*, *Op. Cât.*, p. 10.

3 Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniş. Un model paideic în cultura umanistă*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983.

3 Este vorba despre cei doi discipoli ai lui Noica, Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, *Idem*, p. 107.

3 Idem, p. 108.

3 Idem, pp. 108-109.

3 Alexandru Paleologu a fost fugar în perioada 1949-1955. Ultima parte a acestui interval a petrecut-o, sub o identitate falsă – Ion Crăifăleanu – la

Câmpulung, unde a devenit unul dintre apropiaţii lui Noica. Această apropiere va fi de altfel unul dintre principalele capete de acuzare în procesul ce va duce la condamnarea scriitorului.

3 Gabriel Liiceanu, *Op. Cât.*, p. 119.

3 Al. Paleologu, *Amicus Plato... sau*: *Despărţirea de Noica*, în *Ipoteze de lucru*, ediţia a III-a, Editura Polirom, Iaşi, 2006, p. 81.

3 *Idem*, p. 13.

3 *Ibidem*.

3 Pentru întreaga discuţie vezi Cristian Bădiliţa, *Amicus Plato* d *Amicus Amici Platonis*, Editura Li ter Net, pe portalul liternet.ro.

3 *Un interviu recuperat*, în Al. Paleologu, *Politeţea ca armă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, pp. 206-207.

3 *Nostalgia Europei. Volum în onoarea lui Alexandru* Paleologu, volum îngrijit de Cristian Bădiliţă în colaborare cu Tu de re 1 Urian, Editura Polirom, Iaşi, 2003.

3 *Cu Alexandru Paleologât despre lucrurile cu adevărat importante* (Alexandru Paleologu în dialog cu Tudorei Urian), în vol. *Nostalgia Europei...* p. 30.

3 Ibidem.

3 Alexandru Paleologu, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mthml Sadoveanu*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978, pp. 7-8.

3 Alexandru Paleologu, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihml Sadoveanu*, ediţia a III-a, Editura Cartea Românească, Bucuri li, 2006, p. 14.

3 Pentru a da un singur exemplu, este binecunoscut faptul ai din ediţia cărţii lui Cioran, *Schimbarea la faţă a României*, publicata în câţiva ani după căderea comunismului, au fost eliminate loah' pasajele cu nuanţă antisemită din ediţia princeps.

3 *Nostalgia Europei*, p. 31.

3 *Breviar pentru păstrarea clipelor*, *pp. 79-80*.

3 Alexandru Paleologu, *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Editura Polirom, Iaşi, 1997.

3 Idem, p. 39.

3 *Nostalgia Europei*, p. 27.

3 N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991.

3 Idem, p. 210.

3 Ibidem.

3 Ibidem.

3 Idem, pp. 210-211.
Şi Al. Paleologu, Stelian Tănase, *Op. Cât.*, p. 159.

3 Idem, p. 160.

3 Ibidem.

3 Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, ed. Cât, p. 159.

3 *Idem*, p. 162.

3 Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Nicu Steinhardt în dosarele Securităţii. 1959-1989*, Selecţia documentelor Clara Cosmineanu şi Silviu B. Moldovan, Prefaţă Toader Paleologu, Studiu introductiv Clara Cosmineanu, Editura Nemira, 2005, p. 48.

3 Idem, p. 57.

9” Din fericire, din motive necunoscute, acele articole nu au fost publicate, fapt ce face mărturia lui Paleologu cu atât mai preţioasă. De ce nu au mai fost publicate articolele? Poate că cineva a considerat că pentru eficienţa muncii ar fi mai bine ca onorabilitatea şi credibilitatea proaspătului informator să rămână neştirbită. Este doar o ipoteză.

W N. Steinhardt, *Op. Cât.*, pp. 301-302.

100 Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Op. Cât.*, p. 193.

„” Idem, p. 157.

„2 Idem, pp. 181-182.

3 Aşa cum au arătat istoricul literar George Ardeleanu şi alţi cercetători specializaţi în viaţa şi opera lui Nicu Steinhardt, informatorul „Artur” este poetul Ion Caraion.

3 Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Op.* III., pp. 182-183.

I™ Idem, p. 182.

Interviul nu a fost reprodus în volumul *Nostalgia Europei* din oui tonului foarte vehement al interlocutorului meu şi dorinţei sale dr n tiu pleca din această lume certat cu unii şi alţii. Cum Li vivinm respectivă revista „Cuvântul” nu avea nici pagină de Internet, textul a devenit aproape intruvabil. Pentru că el conţine informaţii esenţiale, îl voi reproduce integral în Anexa 2 a acestei lucrări.

3 *De la Premiul de Excelenţă la stâlpul infamiei*, Tudorel Urian în dialog cu Alexandru Paleologu, în revista „Cuvântul”, anul VII (XII), Nr. 1 (285),

ianuarie 2001.

3 „*Omul este vinovat de nereuşita lui de la 60 de ani încolo*”, interviu (inedit) realizat de Ovidiu Şimonca, în revista „Observator cultural”, nr. 285, august 2005.

3 întregul document aflat în Arhiva CNSAS, dosar 1207/voi. 4, este reprodus în Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Op. Cât.*, pp. 111-114.

3 întregul document aflat în arhiva CNSAS, dosar I[207]/vol.4, este reprodus în Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Op. Cât.*, pp. 122-125.

3 Vezi Anexa 2.

3 Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Op. Cât.*, pp. 117-121.

„3 Idem, p. 117. N[4] Idem, pp. 120-121. Idem, p. 121.

116 Cele mai multe dintre notele aflate în dosarul de urmărire în formativă a lui Nicu Steinhardt sunt semnate de informatorul „Adrian Cozmescu”. Adesea lungi şi scrise într-un stil nelipsit el eleganţă, ele par a fi rodul muncii unui „informator onest”, mn degrabă favorabil „obiectivului”. S-a demonstrat ulterior că cel e „inse ascundea sub această identitate a fost Emanuel Vidraşcu, fostul naş de botez al lui Steinhardt, cunoscut din perioada detenţiei.

Idem, pp. 253-254. Us Vezi Anexa 2.

3 *Alexandru* Paleologu: *Nu cred în aptitudinile*... „România literal a nr. 9/2004.

3 Alexandru Paleologu, *Bunul-şimţ ca paradox*, ediţia a III-a, lùhlu ra Cartea Românească, Bucureşti, 2005.

™ Idem, pp. 205-206. 22 Idem, p. 206.

3 Idem, p. 215.

3 Al. Paleologu, *Interlocuţiuni*, p. 28. ™ Idem, p. 30.

3 Cele patru cronici plastice, publicate în „Universul literar”: Expoziţiile *Laetiţia Lucasievici şi Grupul ieşan* (Sala Dalles) „Universul literar”, v. 47, nr. 1, 19 februarie 1938, p. 4; *Sala Dalles*: *Adam Bălţatu*; *Sala Mozart*: *Aramoz*” Universul literar”, v. 47, nr. 2, 26 februarie 1938, p. 4; *Grupul nostru*, „Universul literar”, v. 47, nr. 3, 5 martie 1938, p. 4; *Expoziţiile*: *Şirato-Tonitza şi Lucia Demetriade-Bălăcescu* (*Sala Dalles*), „Universul literar”, v. 47, nr. 4, 12 martie 1938, p. 4.

3 Idem, p. 31.

3 Pentru mai multe amănunte legate de existenţa lui Mihail Jora în primii ani ai regimului comunist vezi excelentul articol *Mihail Jora – sub lupa Securităţii*, semnat de Ioana Voicu Arnăuţoiu, în numărul din 3 iunie 2005 al revistei „22”.

3 în realitate nu s-a adresat studenţilor, ci aşa cum am arătat mai sus, a cerut păstrarea unui moment de reculegere în cinstea Regelui, în momentul depunerii jurământului de credinţă faţă de noua putere; evident însă, ideea rămâne aceeaşi, mai ales că ea a avut efecte imediate asupra existenţei sale, fiind dat afară de la Conservator.

3 Al. Paleologu, Stelian Tănase, *Op. Cât*, p. 137.

3 *Breviar*... pp. 30-31. „2 Idem, p. 105.

M Alexandru Paleologu: *Nu cred în aptitudinile*... România literară”, nr. 9/2004.

Lecţiile vieţii: *pe cărările paradisului şi infernului*

1 w Breviar, pp. 29-30. Idem, p. 30. Ibidem.

IV/ Pentru o lady pielea delicată era un semn de mârlănie, interviu cu

Alexandru Paleologu realizat de Tudorel Urian, în „Cuvântul”, Anul II (VII), nr. 7 (231), iulie 1996 – vezi Anexa 4. 1 w Ibidem.

MU Sfidarea memoriei, p. 167. „ „Ibidem.

141 Alexandru Paleologu, *Lucre ţiu Pătrăşcanu era descendentid postelnicului Veveriţă*, în „Cuvântul”, anul II (VII), nr. 6 (230), iunie 1996 – viv. L Anexa 3.

Ibidem. *În Sfidarea memoriei*, p. 98.

3 *Nostalgia Europei*, p. 23.

3 Aşa cum singur mărturiseşte (Vezi, *Breinar*... p. 73), Alexandru Paleologu nu a fost niciodată ofiţer de profesie. Scurta sa carieră de cavalerist – imortalizată într-o fotografie celebră – a fost rezultatul efectuării stagiului militar în anul III de facultate. La sfârşitul acestuia a devenit ofiţer în rezervă, aşa cum deveneau cei admişi la facultate care făceau armata „cu termen redus” în timpul regimului comunist.

3 *Sfidarea memoriei*, p. 111.

3 *Nostalgia Europei*, p. 23.

ACNSAS, Dos. Nr. I 205, vol. 3, ff. 51-55 (faţă-verso).

Vezi supra, subcapitolul *Revelaţiile vieţii şi ale literaturii*: *A/lihail Sadoveanu*.

Vezi *Nostalgia Europei*, pp. 28-29.

Ibidem.

Sfidarea memoriei, p. 53.

Idem, p. 56.

Idem, p. 57.

Idem, p. 58.

Dacă nu ar fi stat la Câmpulung sub o identitate falsă, nu ar fi fost implicat în Procesul Noica-Pillat. Mai mult, în actul de acuz.” în se reaminteşte şi faplul că i-a găzduit pe cei doi fugari şi că a trad ir. Scrisoarea lui Zurescu către lumea liberă.

ACNSAS, Dos. Nr, I 205, voi. 3 ff. 53 (verso)-54. 15R Arhiva CNSAS,

Dos. Nr. I 205 f. 2.

* Ibidem.

* Idem, ff. 67-68.

* Idem, f. 325.

* Idem, f. 381.

* Idem, f. 113.

* *Sfidarea memoriei*, p. 141.

* Idem, p. 138.

* Idem, pp. 138-139.

* Vezi *Sfidarea memoriei*, pp. 138-140.

* Idem, pp. 62-64.

* Idem, p. 64.

* Alexandru Paleologu, *Minunatele amintiri ale unui amluruthn ltI golanilor*. *Convorbiri cu Mare Semo şi Claire Tréan*, traducere el" * Alexandru Ciolan, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991, pp. 107 I I f"

* Idem, p. 382.

* Vezi *Sfidarea memoriei*, pp. 187-190, *Politeţea ca armă*, pp. 152-153.

* Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, dosar nr. R 84.

* Vezi Anexa 5, unde este reprodus textul Raportului. ACNSAS, dosar nr. R 84, f. IO.

* în toate amintirile lui Alexandru Paleologu şi în alte documente se vorbeşte despre Ion Zuraşcu ca despre un membru al PNL, nu al PNT.

* ACNSAS, dosar I 205/voi. 2 f. 2.

* Idem, ff. 7-9. ™ Idem, ff. 23-24.

* *Sfidarea memoriei*, p. 171.

* Vezi Anexa 2.

* ACNSAS, dosar I 205/voi. 2, f. 28 (verso).

* *Sfidarea memoriei*, pp. 175-176.

* Alexandru Paleologu, *Minunatele amintiri*... p. 123.

* *Nostalgia Europei*, p. 24.

* *Breviar*... p. 19. 87 Idem, pp. 18-19.

I"[8] ACNSAS, dosar I 205, voi. 2, f. 28 (faţă-verso). *189 Sfidarea memoriei*, pp. 186-187. Iw ACNSAS, dosar R 84 ff. 72-74, vezi Anexa 6. *191 Sfidarea memoriei*, p. 188.

Idem, p. 189. Iw Ibidem.

Vezi Anexa 6. Vezi Anexa 7. W' Ibidem.

Sfidarea memoriei, pp. 188-189. Vezi Anexa 8. Ibidem. M Ibidem. Wl Vezi Anexa 9. NU Ibidem.

Ibidem. *H Ibidem. ** Vvzi Anexa 2. ** Vvzi Anexa 12. W Ibidem.

* Vezi Anexa 13.

* ACNSAS, dosar R 84, ff. 162-163.

* Idem, ff. 211-212.

* Idem, f. 247.

* Vezi Idem, ff. 293-295.

* Idem, f. 296.

* *Sfidarea memoriei*, pp. 191-192.

* Horia-Roman Patapievici, *Politice*, ediţia a IV-a, Edilii un Humanitas, Bucureşti, 2006, pp. 21-57.

* Monica Lovinescu, *Jurnal. 1990-1993*, Editura Humanitas, Bucii reşti, 2003, p. 127.

* Alexandre Paleologue, *Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur tieu golans*, Editions Balland, 1990.

2i" *Despre îmbătrânire*, interviu realizat de Adriana Babeţi, în „în zont", nr. 10/25 octombrie 1995, apud Alexandru Paleologu, lulet *locuţiuni*, Biblioteca „Viaţa Românească", Bucureşti, 1997, o „384-399.

* Idem, p. 390.

* *Breviar*... p. 225.

* Idem, p. 226.

Concluzii

* ACNSAS, dosar nr. I 205 vol. 3, p. 51 (verso).

* Leonid Dragomir, *Mihai Şora. O filosofic a bucuriei şi a speninfet*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2009.

* *Mem*, pp. 94-95.

7. BIBILIOGRAFIE

Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*: *încercări de psendocritică*,

Editura Eminescu, Bucureşti, 1970; ediţia a II-a, Cartea Românească, 2007.

Alexandru Paleologu, *Bunul-şimţ ca paradox*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1972; ediţia a II-a (remaniată de autor), Editura Vitruviu, Bucureşti, 1997; ediţia a III-a, Edilii ra Cartea Românească, Bucureşti, 2005.

Alexandru Paleologu, *Simţul practic*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1974; ediţia a II-a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2007.

Alexandru Paleologu, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mi hail Sadoveanu*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1478; ediţia a II-a, Editura Vitruviu, Bucureşti, 1997; ediţia a III a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2006.

Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, Editura Cartea Romă IWuiscă, Bucureşti, 1980; ediţia a II-a, Editura Eminescu, Bui U roş ti, 1996, ediţia a III-a, Editura Cartea Românească, hui ureşti, 2006.

Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983.

Alexandre Paleologue, *Souzenirs merveilleux d'un ambassadeur troluns*, Éditions Balland, Paris, 1990.

Nivutiiulrvi Paleologu, *Minunatele amintiri ale unui ambasador Hoiturilor*. *Convorbiri cu Mare Semo şi Claire Tréan*, traducere ite Alexandru Ciolan, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991.

M Paleologu, Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei* (*Convorbiri*), r" fif *I 88-octombrie 1989*, Editura DU Style, 1995; ediţia a H n tulltura DU Style, 1996.

Alexandru Paleologu, *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Editura Polirom, Iaşi, 1997; ediţia a II-a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2006.

Al. Paleologu, *Interlocuţiuni*, Biblioteca „Viaţa Românească", Bucureşti, 1997.

Al. Paleologu, *Politeţea ca armă*. *Convorbiri şi articole mai* mult *sau mai puţin politice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

Alexandru Paleologu, *L'Occident est à l'Est*, Est – Samuel Tastet Éditeur, 2001.

Al. Paleologu, *Moştenirea creştină a Europei*, Carte apăruta cu binecuvântarea Î.P.S Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, ediţie îngrijită de Fabian Anton, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003.

Alexandru Paleologu în dialog cu Filip-Lucian Iorga, *Brevim pentru*

păstrarea clipelor, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005

Alexandru Paleologu, *Strada Armenească*. *Convorbiri cu Fabmii Anton*, Editura Ararat, Bucureşti, 2006.

Nostalgia Europei. *Volum în onoarea lui Alexandru Paleoloyii* volum îngrijit de Cristian Bădiliţă în colaborare cu Tudorel Urian, Editura Polirom, Iaşi, 2003.

Cristian Bădiliţă, *Nodul Gordian*, Editura Vinea, Bucureşti 2002.

Pavel Chihaia, *Faţa cernită a libertăţii*. *Douăzeci de convorbiri la „Europa Liberă”*, Editura „Jurnalul Literar”, Bucureşti, l H

Dan Ciachir, *Când moare o epocă*, Ediţie definitivă, 1 dilntii Timpul, Iaşi, 2009.

E. M. Cioran, *Œuvres*, Quatro Gallimard, 2003.

Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Sec iu iM M *Nicu Steinhardt în dosarele Securităţii*, *1959-1989*, seiet *ţrs* il*i cumentelor Clara Cosmineanu şi Silviu B. Moldovan, l[9]ieM i Toader Paleologu, Studiu introductiv Clara CosmmititiH Editura Nemira, Bucureşti, 2005.

Leonid Dragomir, *Mihai Şora – O filosofie a bucuriei şi a speranţei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2009.

Alexandru George, *Reveniri*, *restituiri*, *revizuiri*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1999.

Adriana Georgescu, *La început a fost sfârşitul*, ediţia a II-a revăzută, text îngrijit de Micaela Ghiţescu, prefaţă de Monica Lovinescu, Fundaţia Culturală Memoria, 1999.

Virgil Ierunca, *Fenomenul Piteşti*, prefaţă de François Furet, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.

Ion Ioanid, *închisoarea noastră cea de toate zilele*. Volumul I, 1949, 1952-1954, ediţia a II-a revizuită, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.

Sorin Lavric, *Noica şi mişcarea legionară*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.

Philippe Lejeune, *Pactul autobiografic*, traducere de Irina Margareta Nistor, Editura Univers, Bucureşti, 2000.

Philippe Lejeune, *Signes de vie*. *Le pacte autobiographique* 2, éditions du Seuil, mars 2005.

Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniş. Un model paideic în cul* la în *umanistă*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983.

Monica Lovinescu, *La apa Vavilonidui*, Editura I lumaml.v. Ilucureşti, 2008.

Monica Lovinescu, *Jurnal. 1981-1984*, Editura I him. Imi. I Ilucureşti, 2002.

Monica Lovinescu, *Jurnal. 1985-1988*, Fdilin. I I lum mii buc ureşti, 2002.

Monica Lovinescu, *Jurnal. 1990*-1991 „Ihmiii * huvureşti, 2003.

Mimica Lovinescu, *Jurnal. I 1 1,1*

Hm ureşti, 2004.

Monica Lovinescu, *Jurnal. 1996-1997*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005.

Monica Lovinescu, *Jurnal. 1998-2000*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.

Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secolc de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.

Montaigne, *Essais. Livre premier*, Édition réalisée par Denis Bjai, Bénédicte Boudou, Jean Céard et Isabelle Pantin, sous la direction de Jean Céard, Le Livre de Poche Classique, 2002.

Montaigne, *Essais. Livre second*, Édition réalisée par Denis Bjai, Bénédicte Boudou, Jean Céard et Isabelle Pantin, sous la direction de Jean Céard, Le Livre de Poche Classique, 2002

Montaigne, *Essais. Livre troisième*, Édition réalisée par Denis Bjai, Bénédicte Boudou, Jean Céard et Isabelle Pantin, sous la direction de Jean Céard, Le Livre de Poche Classique, 2002

Constantin Noica în Arhiva Securităţii, selecţia, prezentare în v* îngrijirea documentelor de Dora Mezdrea, texte introduc live de Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, Editura Humanil. I'i, Bucureşti, 2009.

Horia-Roman Patapievici, *Politice*, ediţia a IV-a, Ed îl uni Humanitas, Bucureşti, 2006.

Saint Augustin, *Les confessions*, traduction, préface et noie* par Joseph

Trabucco, Garnier-Flammarion, 1964.

Eugen Simion, *Scriitori romani de azi*, *III*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984.

Alexandr Soljeniţân, *Arhipelagul Gulag*. *1918-1956*. *Înccmm* tic *investigaţie literară*, Părţile întâi şi a doua, traducere, nule ei tabel cronologic de Nicolae Iliescu, postfaţă de Alexandru Paleologu, Editura Univers, Bucureşti, 1997.

Mihai Şora, *Câteva crochiuri şi evocări*, Editura Scrisul miiiă nesc, Craiova, 2000.

Mihai Şora, *Despre dialogul interior*. *Fragment dintr-o Antropologie Metafizică*, traducere din limba franceză de Mona Antohi şi Sorin Antohi, postfaţă de Virgil Nemoianu, Editura Human i tas, Bucureşti, 2006.

Mihai Şora, *Clipa* şi *timpul*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005.

Alex Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane* (*1941-2000*), concepţia grafică Mihaela Şchiopu, fotografii de Ion Cucu, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2005.

Stelian Tănase, *Anatomia mistificării*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009.

Alice Voinescu, *Jurnal*, Ediţie îngrijită, evocare, tabel biobibliografic şi note de Maria Ana Murnu, cu o prefaţă de Alexandru Paleologu, Editura Albatros, Bucureşti, 1997.

Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, *l*, ediţie şi prefaţă de Al. Săndulescu, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1997.

Paul Zarifopol, *Pentru Arta literară*, 77, ediţie de Al. Săndulescu, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1998.

Dosare ale Securităţii aflate în Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii:

ACNSAS, dosar 1205/vol 1. /Alexandru Paleologu

ACNSAS, dosar I/205/vol 2. /Alexandru Paleologu

ACNSAS, dosar 1/205/voi. 3/ Alexandru Paleologu

AC ’NSAS, dosar R[84]/Alexandru Paleologu

At ’NSAS, dosar P[336]/volumele 1-15 – procesul Noica-Pillat

A NSAS, dosar 1207/voi. 1-11 – Nicu Steinhardt

A NSAS, dosar 13091 – Nichita Stănescu

Al NSAS, dosar 12628/1 – Ştefan Augustin Doinaş

Al NSAS, dosar 12628/2 – Ştefan Augustin Doinaş

ACNSAS, dosar R[874]/1 – Ştefan Augustin Doinaş ACNSAS, dosar R[874]/2 T.O.

— Ştefan Augustin Doinaş ACNSAS, dosar 12629/1 – Ştefan Augustin Doinaş ACNSAS, dosar 12629/2 – Ştefan Augustin Doinaş ACNSAS, dosar 12629/3 – Ştefan Augustin Doinaş ACNSAS, dosar 12629/4 – Ştefan Augustin Doinaş.

8. ANEXE

Anexa 1

„Ziua”, 23 noiembrie 2000

Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii a definitivat trei liste Candidaţii securi şti

Numele sonore: *Mircea Ionescu Qu* în *tus*, *Marcian Bleahu*, *Alexandru* Paleologu, *Petre Naidin*, *Ilie Merce*, *Paul Alecu*, *Francisc Baranyi*, *Vicenţiu Găvănescu*, *Petre Moldovan* * *38 de aspiranţi la Parlament au făcut poliţie politică, au colaborat sau au lucrat efectiv la Securitate* * *Au fost verificaţi 20.000 de candidaţi şi 4000 de dosare din arhiva SRI, SIE, MApN* * *Activiştii PER nu apar în arhive* * *Qu* în *tus protestează* * *Decizia CNSAS în privinţa lui Iliescu nemulţumeşte CDR* * *Astăzi şi mâine vor fi verificate listele candidaţilor pentru Bucureşti*

Colegiul Consiliului pentru Studierea Arhivelor Securităţii a dat, ieri, publicităţii numele candidaţilor la alegeri care au avut legătură cu Securitatea. Aceştia au fost împărţiţi în trei categorii: colaboratori care au desfăşurat activităţi de poliţie politică; colaboratori a căror activitate de poliţie politică nu poate fi argumentată prin documentele din dosar şi o ultimă I rttegorie, cei care au lucrat nemijlocit în Securitate. E *NSAS a verificat peste 4000 de dosare aflate în arhivele Serviciului Român de Informaţii, Serviciului de Informaţii Externe şi Ministerului Apărării Naţionale. Au fost audiate mi de persoane care apăreau într-un fel sau altul în arhivele I onirolate. Unele dintre acestea au fost scoase din discuţie în urma acestor audieri.*

I NSAS va verifica astăzi şi mâine ultimele liste ale candidaţilor pe Bucureşti, a declarat preşedintele Colegiului, Gheor Ulm () nişoru.

De menţionat că activiştii PER nu apar în arhivele SRI, SIE sau MApN chiar dacă au colaborat cu Securitatea deoarece urmele turnătoriilor lor au fost şterse la ordinul lui Ceauşescu, au explicat membrii Colegiului.

Au fost verificate doar listele partidelor cu şanse de a ajunge în Parlament

„În temeiul Legii 187/1999 s-a procedat la verificarea candidaţilor pentru alegerile generale din 26 noiembrie 2000. Datorită numărului mare de candidaţi (circa 20.000) şi în conformitate cu prevederile art. 36z al. 2, din Regulamentul de organizare şi funcţionare a CNSAS, Colegiul a stabilit ca fiind prioritară verificarea listelor depuse de partidele parlamentare creditate cu şanse reale. Astfel, au fost verificate listele complete puse la dispoziţia Colegiului de către PDSR, CDR 2000, PNL, UDMR, ApR şi AN (PUNR PNR), precum şi cele provenite de la Birourile Electorale Judeţene pentru minorităţile naţionale altele decât cea maghiară, PR M şi PI Menţionăm că acestea din urmă ne-au parvenit eşalonat, cea de la Bucureşti sosind în cursul zilei de astăzi, ceea ce expli că faptul că verificările pentru PD şi PRM nu se pot socoli încheiate. Verificările CNSAS au avut în vedere numai acele acţiuni ale fostei Securităţi ce se reflectă în arhivele care, având instrumente de arhivare bine puse la punct, au pulul fi cercetate, respectiv arhivele SRI, SIE şi MApN. Materialul cercetat nu poate fi făcut public fără nuanţe. În conserinj.t. Colegiul a identificat mai multe tipuri de legături cu lo.la Securitate.

Categoria „poliţie politică”

O primă categorie, ce se va publica şi în Monitorul t) li tal cuprinde lista persoanelor care au desfăşurat activi laţi Je poliţie politică. Acestea sunt:

1. Balaj Eugen – CDR 2000; 2. Bleahu Marcian – CDR LMM NI 3. Dobrescu Cătălin Gabriel – CDR 2000; 4. Drăgulin C; he „i yt\”

* PDSR; 5. Dumitru I. Dumitru – CDR 2000; 6. Fazakas I vin/I.i

* UDMR; 7. Ianculovici Ivan – CDR-2000; 8. Ionescu UumliH Mircea – PNL; 9. Luminosu Solomon – CDR 2000; 10 M h

Alexandru – PDSR; 11. Naidin Petre – PDSR; 12. Negrău Mircea – CDR 2000; 13. Paleologu *Alexandru – PNL; 14. Raţiu Viorel – PDSR; 15. Roman Emil – AN; 16. Sovago Dumitru – CDR 2000; 17. Toader Vasile – CDR 2000. Colaboratori nedovediţi*

A doua categorie se referă la persoanele care au colaborat cu fosta Securitate, dar a căror activitate de poliţie politică nu poate fi argumentată prin documentele aflate în dosar. Acestea sunt:

1. Alecu Aurelian Paul – PD; 2. Aranyosi Ştefan – UDMR; 3. Baranyi Francisc – UDMR; 4. Bogdan Marius Nicolae – CDR 2000; 5. Călăuz Ioan – CDR 2000; 6. Dănilă Vasile – PNL; 7. Dogaru Gheorghe – PDSR; 8. Drăguşanu Vasile – PD; 9. Găvănescu Vicenţiu – CDR 2000; 10. Gioarsă Viorel – PDSR; 11. Gorea Marinei – PRM; 12. Jablonoczky Andrei Alexandru – UDMR; 13. Moldovan Petre – PDSR; 14. Popa Mircea – CDR 2000; 15. Râkoczi Ludovic – UDMR; 16. Râpeanu Petre – CDR 2000; 17. Sersea Nicolae – PDSR; 18. Vasile – PDSR; 19. Stefanca Petru – ApR. Securişti activi

O altă categorie reprezintă persoanele care, deşi au semnat un angajament cu fosta Securitate, au refuzat ulterior colaborarea sau au furnizat informaţii nerelevante. Colegiul consideră că, potrivit legii, numele acestora nu trebuie făcute publice. În sfârşit, ultima categorie îi cuprinde pe acei candidaţi care au lucrat nemijlocit în Securitate, respectiv ofiţerii de securitate Antonescu Marin – ApR; Merce Ilie – PRM. În perioada imediat

următoare, vom publica în Monitorul e) *ficial, conform prevederilor art. 17 al. 2, din Legea 187/1999, lista cu ofiţerii şi subordonaţii de Securitate, care au desfăşurat activităţi de poliţie politică, identificaţi din dosarele studiate. În stadiul de definitivare se găseşte lista colaboratorilor şi fluenţilor fostei Securităţi din actualul Parlament,* (*n.r.*

— *Intertitlurile aparţin redacţiei*)

De la Premiul de Excelenţă la stâlpul infamiei

Tudorel Urian în dialog cu Alexandru Paleologu „Cuvântul”, Anul VII (XII), Nr. 1 (285) z ianuarie 2001

În preajma alegerilor din toamna anului trecut (*2000 – n.m.*) *a fost dat publicităţii un comunicat al CNSAS în care dumneavoastră şi preşedintele PNL, Mircea Ionescu Quin tu s, eraţi acuzaţi că pe vremea regimului comunist aţi fi întreprins acţiuni de poliţie politică. Cum calificaţi acest demers*?

Înainte de a-l califica într-un fel, vreau să dau o, sper eu, convingătoare argumentare în legătură cu motivul pentru care voi spune ceea ce voi spune. Prima reacţie la aflarea acestei „dezvăluiri” a fost să îmi pun o întrebare metafizicii: cum se poate face, pe cont propriu, poliţie politică? Se poale* face doar în felul în care copiii care citesc romane poliţiste se joacă de-a detectivii. Eu întreb dacă poliţie politică poale exista în absenţa unui organism puternic al statului, dotat e a cele mai redutabile mijloace. Poate cineva, ca amator, va diletant, ca estet, să facă poliţie politică pe cont propriu Cum se poate face aşa ceva? În afară de o joacă de copii, care n-ar trebui să devină informaţie de presă decât minoră, eu nu văd cum. Cum puteam noi să facem poliţie politică este o primă întrebare. A doua este cum de nu au apărut decât aşa de puţini presupuşi colaboratori ai fostei Securităţi (vreo zece de la PNŢCD, cu nume mai degrabă anodine, obscure yi două nume mai răsărite de la PNL). Un mister rămâne ** motivul pentru care acest demers s-a făcut exact în ultima săptămână a campaniei electorale şi a afectat două pai Inie care, deşi se aflau într-o polemică idioată şi aberantă, se sil 11 au cam pe aceleaşi poziţii politice. Aceste liste au fost pu Ml cate de către o comisie care a întrunit acceptul tul 11 mm formaţiunilor politice din Parlament, deci, se presupune 1 îi nu face o politică partizană. Totuşi a procedat ca şi cum mi *siunea ei ar fi fost să denigreze aceste două partide de – să le spun – democraţie burgheză. Cu alte*

cuvinte, partidele care sunt în afara formulei iliesciano-vadimiste.

Ce interes ar fi avut Consiliul să lanseze o astfel de acţiune cu substrat politic într-un moment în care atât PNŢCD, cat şi PNL se mai aflau, de bine, de rău, la putere?

Aceste partide nu se aflau la putere, ci doar la guvernare. Aveau nişte miniştri în guvern care nu se înţelegeau între ei. Reprezentanţii PNŢCD şi PNL ocupau nişte funcţii de miniştri, fără a avea însă nicio putere, pentru că întregul aparat tehnic al ministerelor era ocupat de aceiaşi oameni rămaşi de pe urma lui Ceauşescu şi, ulterior, a FSN. Cred că scopul Consiliului a fost acela de a compromite aceste două partide care ar fi trebuit să fie aliate, dar care se aflau într-o stupidă, grotescă şi neruşinată, mutuală duşmănie. Mai grav este comportamentul PNŢCD, cu „sfânta mare neruşinare" şi alte asemenea neruşinări.

Să nu uităm, totuşi, că din CNSAS au făcut parte Andrei Pleşu şi HR. Patapievici, oameni a căror vocaţie pentru un scenariu precum cel sugerat de dumneavoastră pare neverosimilă. Pentru mine este o enigmă extremă. M-am văzut după aceea cu Andrei Pleşu la o conferinţă care a avut loc la New Europe College, unde ne-am pupat, am discutat mai multe probleme anodine şi chiar despre chestia asta ca ceva obiectiv. Totuşi, pentru că Andrei Pleşu are în această chestiune un punct de vedere mai relativist, mai puţin angajat şi mai puţin convins, mâhnirea mea este mai mică şi aş putea spune vă dezamăgirea mea nu este enormă, nu este abisală. În cazul lui Horia Patapievici este însă abisală. Iată de ce. Locuim la doi paşi, aveam obiceiul să ne dăm telefoane, să ne vedem des. După povestea asta, fiul meu a vrut să vorbească cu el. Nu a putut să dea de el la telefon. Fireşte, omul are tot dreptul să nu răspundă, să spună că nu este acasă, probabil că e iisaltat de telefoane. Nu ne-am mai văzut niciodată de ni unei, nu mi-a dat niciun telefon şi nici nu are aerul că s-ar pregăti să îmi dea vreun telefon. Singurul moment în care ne-am văzut a fost la înmormântarea lui Horia Bernea, când a venit la mine şi m-a îmbrăţişat. Acesta a fost un gest care poate fi emoţionant, dar nu a avut nicio congruenţă cu alte gesturi sau cu non-gesturi. Într-una din seri l-am văzut la televizor, la o emisiune a lui Florin Călinescu, unde făcea elogiul activităţii CNSAS. Or, acest Colegiu a avut o activitate lamentabilă, inexistentă din punct de vedere politic şi incalificabilă din punct de vedere moral.

Din cele afirmate de dumneavoastră în prima parte, aş spune, mai degrabă, existentă, din punct de vedere politic. Existentă din punctul de vedere al nocivităţii. *Din reacţiile publice ale lui Andrei Pleşu şi Horia Patapievici nu am simţit că vreunul dintre ei ar pune în vreun fel sub semnul întrebării concluziile Raportului CNSAS sau modul şi momentul în care acesta a fost adus la cunoştinţa electoratidui*. Nu. Dimpotrivă, am citit o replică a Colegiului (a întregului Colegiu, deci, inclusiv Patapievici şi Pleşu) la un articol al lui Mircea Dinescu în care se vorbea despre iepuraşul cu glonţul în el, care era acuzat de colaborare cu vânătorul. Replica celor din Colegiu a fost una antologică. Au afirmat că, dacă Mircea Dinescu nu ar fi chiulit de la şedinţele Colegiului, ar fi văzut cum iepuraşul îşi arată colţii.

Dumneavoastră aţi reuşit până la urmă să vedeţi dosarul pe baza căruia aţi fost acuzat?

Nu, pentru că nu m-a interesat. Dacă aflu că un prieten bun de-al meu m-a turnat frecvent la Securitate, îi spun: „Ai fost un prost sau, poate, un laş, dar îmi face plăcere să ne vedem, uităm chestia asta”. Dacă este vorba de un om care nu îmi este plăcut, e un bun prilej să scap de el.

De data asta problema e alta. Dumneavoastră sunteţi acuzat că *i-aţi turnat pe alţii*.

Am făcut-o, cum am spus la emisiunea Orient Expres. În momentul în care ai intrat în aşa ceva nu poţi face eseuri despre Rilke sau despre melancolie. Trebuie să dai informaţii. Cum să le dai astfel încât să nu faci rău cuiva? Pentru că mi-am dat seama destul de repede că şi informaţiile anodine, *insignifiante, pot aduce prejudicii*: *fie sunt luate în serios, fie sunt folosite pentru a-i convinge pe alţii că ştiu tot. Toate informaţiile pe care le-am dat au fost făcute în aşa fel încât să rămână fără efecte. Şi aici poţi, dacă eşti inteligent şi dacă nu ai ghinion, să te strecori. Dovadă este amicul meu Nicu Steinhardt, amicul care mi-a dat cartea lui, Jurnalul fericirii, să o păstrez, şi nu s-a ferit niciodată de mine. Când i-am mărturisit prima oară – pentru că lui i-am mărturisit, înainte de apariţia mărturiei mele publice din volumul Sfidarea memoriei, mi-a replicat*: „*Eu eram sigur demult de lucrul acesta, mă aşteptam, dar nu m-am ferit de tine nicio clipă, pentru că ştiam că eşti băiat deştept şi că nu eşti în stare să faci o porcărie*”. *Asta este important. Ce este un prieten*? *Este acela care nu te crede capabil să faci o ticăloşie, chiar cu probele pe masă. Când cineva trage concluzii după nişte informaţii oficiale, nici nu te*

întreabă, nici nu te consultă, acela'nu îţi este prieten, acela este un porc. Şi ştiu câţiva oameni – nu le dau numele acum, dar o voi face cândva – caire s-au purtat ca nişte porci. Porci nu în sensul că ar fi făcut vreo porcărie, dar s-au purtat ca nişte nesimţiţi. Aceşti oameni nu mai au dreptul la prietenie. Nu este uşor să le dai numele pentru că tu ai ţinut la ei. Ei însă au ţinut mai mult la vanitatea lor decât la tine. Aici aş vrea să mai reamintesc ceva. Ştiţi de unde vine numele Metternich? Dacă îmi amintesc bine, am citit acum câţiva zeci de ani într-o carte că împăratul Henric Păsărarul avea printre cavalerii săi pe unul Metter, pe care îl prefera şi pe care îl copleşea de favoruri. Acest lucru îi făcea pe ceilalţi să-l pizmuiască şi să-l pârască mereu cu tot felul de răutăţi: că s-a ticăloşit, că e trădător, că pune la cale cine lytie ce complot. La toate astea împăratul ar fi răspuns: „Metter? Nicht!" Este răspunsul unui prieten. Şi această reacţie este corectă, pentru că un prieten poate să nu facă o porcărie, chiar dacă există probe care îl copleşesc. Acel prieten al tău care te crede capabil de o porcărie şi nici măcar nu ire onoarea obligatorie, minimală, de a discuta cu line chestiunea aceasta înainte de a te dezaproba, este în *realitate un porc. O afirm cu deplină cunoştinţă şi vreau să spun ce înseamnă a fi porc. Nu înseamnă a fi scârbos şi a trăi în ordură. Înseamnă a fi tu însuţi o ordură.*

În explicaţia oficială a CNSAS se spunea că cei care au făcut poliţie politică s-au diferenţiat de celelalte categorii de colaboratori ai Securităţii prin aceea că au primit bani pentru serviciile lor. Cum explicaţi acest lucru? Puteau fi refuzaţi acei bani? Vreau să reamintesc ceva ce poate nu a observat toată lumea. În momentele acelea am participat la emisiunea lui Stelian Tănase, Orient Expres, împreună cu Sorin Roşca Stănescu şi cu dl. Onişoru. La acea emisiune a fost invitai să-şi prezinte punctul de vedere, prin telefon, Cristian Tudor Popescu. Acolo s-a spus că eu sunt turnător extrem pentru că am dat nenumărate nume care puteau să-i ducă la puşca rie pe acei oameni. Puteau, dar i-au dus? Aceasta este între barea. Cine a avut o astfel de urmare, chiar întâmplător, din cauza mea? Dacă aş afla un asemenea lucru, chiar m-ar inie resa şi aş fi dispus să accept oprobriul public. Eu am dirijai această activitate spre oameni care erau acoperiţi şi protejaţi de putere. La care dl Cristian Tu dor Popescu a râs ostentativ şi a spus că nimeni nu era protejat de putere. Poate dânsul nu ştie. Erau oameni protejaţi de putere. Se numeau nomeit clatură. A nega acest lucru înseamnă ori a spune o idioţenie, ori a spune o ticăloşie. De aceea afirm că dl Cristian Tu dut Popescu nu este onest.

Pentru că nu poate să fie atât de proul încât să creadă ceea ce a spus. Şi cred că aş putea să dau Iu judecată ziarul „Adevărul” pentru o caricatură odioasa, ignobilă, abjectă, apărută pe manşeta ziarului, în care eu sunt în faţa unui ghişeu numit „Securitate-Casierie” şi înde* în nişte serviete nişte legături cu bancnote, iar cinev. I nia întreabă: „Coane Alecule, cât ai avut de acord pe luna asta/ Această imbecilitate ignobilă, abjectă şi abominabil” *, de a oribilă puturoşenie morală, o atribui în mod clar domnului Cristian Tudor Popescu, pe care eu îl preţuiesc ca literal, ente inteligent şi talentat, găsesc că are o anumită fineţe a stilului Ştiu că de multe ori unii au fost revoltaţi de comportamente *le sale care intrau într-o anumită ecuaţie – nu m-am interesat prea mult pentru că nu eram direct vizat. În cazul acesta, văzând cât de abject şi tâmpit s-a comportat, spun că dincolo de calităţile sale intelectuale şi de agrementele pe care le poate avea în relaţiile cu lumea, este adeseori vizitat de un duh al abjecţiunii. Altă explicaţie nu pot avea*. Privind lucrurile din afară, vinovaţi de situaţia creată nu sunt atât Cristian Tudor Popescu şi presa în general, cât Colegiul care a indicat o asemenea pistă. Presa nu a făcut decât să ilustreze în maniere stilistice diferite nişte informaţii oficiale. *Sunt de acord cu acest lucru. Îmi aduc aminte de întâlnirea cu membrii Colegiului. Singura întrebare pe care mi-au pus-o a fost aceea dacă am luat bani de la Securitate pentru informaţiile furnizate. Am răspuns*: *„Aşa cum am spus în cartea mea* Sfidarea memoriei, *în care totul este explicat şi povestit, am luat 500 de lei pe o chitanţă. Ei mi-au spus că nu a fost o chitanţă de 500 de lei, ci au fost două chitanţe de câte 250 de lei, la interval de câţiva ani. Asta a fost tot. Eu ştiu foarte bine că cine accepta acest pact cu Securitatea, din motive niciodată onorabile – un moment de laşitate, un moment de minimă rezistenţă, un moment de abandonare a speranţei şi a exigenţei de natură morală – nu făcea un contract, un pact bilateral. Era un pact în care tu te angajai faţă de Securitate, iar ea nu se angaja la nimic. Şi că ei din când în când îţi ofereau o mică sumă pentru a te putea compromite şi avea la mână.*

Dar această sumă nu putea fi refuzată?

Nu cred. Însă mărturisesc că mi s-a părut atât de abjectă şi rotescă întreaga poveste încât nici nu am refuzat-o, gândindu-mă că am să o folosesc (*sic*! – *eroare de transcriere în original*; *cuvântul utilizat de dl*. Paleologu *este „povestesc”*) *4 Andva, pentru că merita povestită. Şi am povestit-o în cartea mea. Spre dezamăgirea mea, am constatat că această I urle nu a fost citită de*

niciunul dintre cei care, măcar acum, tir (i avut obligaţia să o citească. I hir Patapievici şi Pleşu?

Probabil nici ei nu-şi pierd timpul citind cartea unui om pe care îl pot avea partener într-o conversaţie.

Mi-e greu să împărtăşesc acest punct de vedere. Oricum, lipsa lor de reacţie rămâne pentru mine cel mai mare mister. Ambii sunt oameni care vă cunosc de foarte mulţi ani, erau oarecum în anturajul dumneavoastră…

Atitudinea lor mă deprimă şi, mai mult, mă uluieşte. Eu când am ajuns la Colegiu pentru a da explicaţii, m-am întâlnit cu ei şi au fost foarte cordiali, m-am pupat şi cu unul şi cu celălalt la intrare, mi-au luat paltonul şi pălăria etc. Totul părea ca înainte. Şi ideea mea, acceptată de ei, a fost ca să ne revedem în scurt timp după ce avea să se termine toată povestea asta. Faţă de Pleşu nu sunt chiar aşa de dezamăgit, nu pentru că ar fi mani fes tat vreo notă de îndoială faţă de concluziile CNSAS, dar comportamentul său a fost mai natural. Şi în general ştiu (Vt viziunea sa asupra acestor lucruri nu este absolutistă sau kantiană. După toată povestea asta eu am rămas cu o melancolic foarte mare, care mi se pare perfect întemeiată şi cu o mari[1] dezamăgire pe plan moral despre etica prieteniei. Pentru că dacă în prietenie nu există un cod moral, nicăieri nu mai are rost să existe. Repet, prieten este acela care nu te crede ticălos în niciun caz. Şi când are o revelaţie la care nu se aştepta, mai întâi o supune unei foarte severe analize şi unei foarte atente cri Îi” i în afară de asta, eu am scris în cartea mea, pe care am dai o prietenilor mei, un eseu despre prietenie. Acolo am scris cum le comporţi cu un prieten care dă semne că nu mai respectă codul moral comun. În primul rând eşti foarte tolerant cu prietenul şi îl ierţi de şaptezeci de ori câte şapte. Apoi, când nu se mai poate, ai o discuţie cu el, foarte francă, cordială, dar severă. Şi da” „1 atunci constaţi că în prietenul tău se revelează brusc, neaşteptat, un monstru, o rupi cu el. Este o ruptură care anulează, te, tot trecutul, dar nu devine altceva. Nu devine o poleiului sau un război în viitor.

În timpul acestui – să-i spunem – scandal, aţi simţit cu nrM oameni care suntf într-un fel sau altid, solidari sau măcar înţeleg tori cu dumneavoastră?

Da, am simţit. Chiar la lansarea cărţii dumitale la Târgul de Carte, m-am *văzut înconjurat de foarte multă lume – unii îmi erau indiferenţi sau chiar necunoscuţi – care şi-au manifestat foarte călduros simpatia faţă de mine. De atunci am mai întâlnit asemenea manifestări. De pildă, la lansarea altei cărţi,*

care a avut loc între muzicologi şi muzicieni la sediul Uniunii Compozitorilor, a cărei autoare, Veronica Gaşpar, mi-a scris o scrisoare emoţionantă în care mă ruga să spun câteva cuvinte la lansare „tocmai pentru că unii m-au disuadat să-mi afişez numele de al dumneavoastră, acum când denigrarea dumneavoastră a devenit un fel de campanie”. Evident, nu am putut refuza această invitaţie. Am fost primit cu multă căldură şi mi-am dat seama că nu cuvântarea mea provocase zâmbetele şi manifestările de cordialitate ale unor persoane pe care abia le cunoşteam ci, probabil, situaţia în care mă găseam. Am constatat că în societate – civilă sau nu – efectul acestei campanii este mai degrabă în favoarea mea decât împotrivă. Atât cât pot eu să îmi dau seama. Dar poate că mă înşel.

Cum a fost recepţionată această „dezvăluire” la nivelul PNL? Am găsit şi acolo persoane care au simpatizat şi cu domnul Quintus şi cu mine – deşi situaţiile noastre nu erau deloc identice, dar amândoi eram arătaţi cu degetul. Eu unul pot să spun că la începutul anului 2000 mi s-a acordat Premiul pentru Excelenţă în Cultura Română, un premiu important sub raport pecuniar şi ca autoritate – a fost zenitul vieţii mele la 81 de ani, pentru ca la sfârşitul aceluiaşi an să fiu pus la stâlpul infamiei şi să fiu arătat cu degetul. O asemenea experienţă într-un interval mai mic de un an este interesantă şi poate să-ţi dea nişte reflecţii foarte sceptice asupra relativităţii faimei tale în societate: cum poţi la un moment dat căpăta o consideraţie mai mare decât meriţi şi apoi, nu după mult timp, o desconsiderare tot aşa, mai mare decât meriţi?

Ur pretaţi ceva sau aţi tras vreo învăţătură după această întâmplam *dezagreabilă?*

Învăţătură e greu de spus pentru că la vârsta mea nu pot să-mi schimb comportamentul şi, în general, mi se pare mult mai comod, mai agreabil şi mai normal să spui ce gândeşti. Chiar cu riscul de a-i contraria pe unii şi pe alţii. Pentru că şi dacă îi contrariez! pe unii, dacă eşti politicos, o poţi face fără a-i jigni. Acum, de exemplu, eu am vorbit jignitor despre domnul Cristian Tu dor Popescu. Dar cred că este infinit mai puţin jignitor decât a făcut-o domnia sa despre mine. Cred că încă îi mai rămân dator. Dar nu am să-mi plătesc toate datoriile. În rest, nu e o dezamăgire absolută, pentru că despre felul în care societatea priveşte valoarea şi credibilitatea unei persoane – fie în bine, fie în rău – ştiam demult că tre buie să ai anumite îndoieli. Ceea ce constat acum,

după ce s-au încheiat toate lucrurile acestea, este că eu am publicai într-o carte, care a avut două ediţii şi apoi în multe articole ulterioare detalii şi adaosuri la această problemă a colaborării cu fosta Securitate şi că am fost votat în două legislaturi ştiindu-se lucrul acesta. Acum, parcă nu ar fi fost nimic-, parcă nimeni nu mai ştie şi acest CNSAS are ideea că clivul gă ceva. Or, această divulgare am făcut-o chiar eu, ac uni unsprezece ani.

La completarea fişei pentru intrarea în noul Parlament aţi în a *noscut colaborarea cu fosta Securitate*?

Evident. La completarea formularului de candidat, la înlie barea privind colaborarea cu fosta Securitate – care era lot mulată destul de ambiguu şi nu obliga prin logica formulării la un răspuns ferm – am răspuns afirmativ. Mai mult, e. Tiul am fost invitat la CNSAS mi s-a spus că singurul care[1] a ri* puns afirmativ la această întrebare, dintre toţi candidaţii în alegeri, am fost eu. E într-un fel amuzant de remarcat că recunoaşterea de către mine a colaborării cu fosta Securitate care mi-a adus atunci elogiul, probabil ipocrit, al meinlu llui Colegiului a fost ştearsă cu buretele. Acum membrii (N'. A* lasă impresia că ei au descoperit acest adevăr şi l-au făcut public. Eu nu pot să iau în serios astfel de patetisme.

„Cuvântul", Anul II (VII), Nr. 6 (230), iunie 1996 Amurgul boierimii româneşti

Lucreţiu Pătrăşcanu era descendentul postelnicului Veveriţă

Mai întâi trebuie precizate unele lucruri. Există foarte multă lume – printre care oameni inteligenţi şi cu audienţă – care susţin că în România nu a fost o reală aristocraţie. Că noi nu am avut regim feudal şi nu avem o aristocraţie după model occidental. Asta este o dublă eroare. În primul rând, este o lipsă de informaţie istorică şi apoi o lipsă de gândire asupra conceptului. Nu există societate fără aristocraţie. O societate care intră în mecanismul istoric, care îşi impune o prezenţă şi o autoritate în concertul naţiunilor, nu poate fi lipsită de o aristocraţie. Faptul că nu avem duci, marchizi şi conţi nu înseamnă că nu avem aristocraţi. Avem unii prinţi care descind din domnitori – ceea ce este un titlu monden care li se acordă, dar care nu reprezintă mare lucru, dar nu înseamnă că lipsa de titluri este echivalentă cu lipsa aristocraţiei. Dacă ne uităm puţin la trecutul medieval al

*Principatelor Române, constatăm că în secolul al XIV-lea un grup de boieri precum Craioveştii – Radu Craiovescu, Pârvu Craiovescu – erau nişte seniori feudali de rang ducal. Sunt familii vechi româneşti, echivalente în rang cu familiile ducale. Acestea nu au niciun titlu. La noi, numele ţine loc de titlu. Dacă eşti Balş sau Bălăceanu, eşti Greceanu, eşti Brăiloiu, eşti de rang ducal. Sunt, evident, şi familii care au fost înnobilate cu titlul de conte al Sfântului Imperiu, pe care nu-l purtau. Bălăcenii Niint conţi ai Sfântului Imperiu. Nu poartă acest titlu. E mai mult să fii Bălăceanu decât să fii conte. Sunt baroni români i ure au fost făcuţi baroni în Bucovina sau în Banat: baronul Mustaţă, baronul Flondor ş.a.m.d. Asta este o aristocraţie I nre era privită ca atare la Curtea Imperială de la Viena. Dar rtrintocraţia românească propriu-zisă are rădăcini vechi, feudale. Şi Craioveştii, şi Brăiloii, şi alţii din Moldova erau familii de structură feudală, erau seniori care puteau să lupte contra Principelui, dovadă, acţiunea lui Lăpuşneanu contra boierilor a fost asimilată cu altele din Anglia şi Franţa, când monarhia căuta să limiteze puterea oligarhică a marilor feudatari. De pildă, Lucreţiu Pătrăşcanu era descendentul postelnicului Veveriţă, care a fost unul dintre cei mai puternici adversari ai lui Lăpuşneanu. Ulterior, a fost exilat. Pe bunurile Veveriţeştilor s-a ridicat o familie subalternă, oarecum în serviciul Veveriţeştilor, familia Sturdza. Marea familie Sturdzui s-a ridicat sub Lăpuşneanu, pe ruinele familiei Veveriţa. N-am avut feudalitate? Dar fundarea Principatelor, descălecările sunt nişte fenomene de ruptură de relaţii feudale. Principii români, domnitorii, erau vasali ai Regatului Ungu resc. Şi au rupt această vasalitate. Asta a fost descălecarea. I *i Le Petit Larousse, în vreo două-trei ediţii pe care le am, l" i cuvântul „Moldavie" spune aşa: „Principauté danubienne fondée au XIV-emme siècle au départ de la Hongrie". Deci, „în paguba Ungariei", dar nu, cum s-ar putea crede, terilor i ală. Au plecat şi s-au descălecat în această zonă fiindcă „iu rupt relaţia feudală cu Regele Ungariei şi au sădit alta* e a *Craiul Poloniei. Deci erau relaţii feudale. Acest lucru nu s, 1 putut menţine multă vreme, după cum nici Renaşterea pentru că noi am avut Renaştere, chiar dacă unii prieteni de-ai mei precum Octavian Paler pretind că noi am Irăâl într-un Ev Mediu îndelungat până în 1848 – nu a durat (o. Ti te mult timp. Evvil Mediu a durat cât a durat şi s-a termnwsl când s-a terminat peste tot. Finele Evului Mediu este cam la 1500. Şi noi am avut, cam pe la 1500, un fenomen de Kernig tere analog în totalitate cu cel din Italia şi Franţa. Un spn men absolut exemplar de*

principe renascentist este IV! *iii Rareş. El a fost şi un mecena care a încurajat artele. În ejMM a lui s-a creat pictura murală exterioară a mănăstiri loi* din *Moldova de Nord. Literatura teologică, sapienţială* s-a *pin dus în epoca aceea şi în Muntenia, şi în Moldova. Însă tiuiia fenomene s-au produs. Unul mai puţin grav şi chiar 1 iresi tu perioada aceea, când această societate feudală era orientată prin relaţiile ei feudale spre Curţile occidentale ca Ungaria sau Polonia, au intrat sub altă influenţă care li se părea lor mai favorabilă şi mai potrivită, cea a Bizanţului. E o eroare de a crede că Bizanţul era un sistem răsăritean, diferit de cel occidental. De altminteri, occidentalii au imitat Bizanţul şi în heraldică şi în stilul de viaţă. Ei s-au civilizat socialmente – mă refer la îmbrăcăminte, moravuri, utilizarea furculiţei şi a cuţitului şi tot ce ţine de o viaţă mai rafinată – după prima Cruciadă. Înainte, Parisul şi Curţile acestea france erau foarte înapoiate ca stil de viaţă. Chiar şi Carol cel Mare era faţă de Bizanţ într-o stare de retardare. Contactul cu Bizanţul le-a dat aplombul şi au câştigat nişte forme sociale de natură a putea da ideea unui Occident ca model de civilizaţie. În perioada aceasta, în Europa existau numai trei zone de mare civilizaţie: Spania islamică, cu civilizaţie arabă, Cordoba şi Toledo, cu splendide biblioteci, băi şi urbanistica specifică. Era, însă, o civilizaţie necreştină sau extracreştină, dar europeană, pentru că era în Spania. Apoi mai erau Bizanţul şi Kievul. Kievul a fost un mare centru, un mare imperiu creştin de mare civilizaţie, iar la acei ani (primul secol după anul 1000) Regele Franţei, Robert I, a fost foarte flatat că s-a însurat cu o principesă de Kiev. Erau deci destule premise ca Principatele Române să opteze pentru orientarea spre lumea bizantină. Aceasta nu a fost o intrare într-un sistem retrograd şi înapoiat, cum crede lumea şi în special cum îşi închipuie occidentalii. Şi nu ortodoxia a ţinut ţările româneşti într-o stare de înapoiere şi de înnămolire în timp. Deloc. În secolele XVI-XVII am avut o cultură teologică şi sapienţială extraordinară în mânăstirile din Moldova şi din Muntenia. Principatele au început să retrogradeze în pofida ortodoxiei, din cauza avansului otoman. Avansul otoman a blocat Renaşterea începută. El a împiedicat ca societatea care se crea, aristocratică şi burgheză (pentru că era un fel de patriciat în itveste ţări, de pildă, erau familii de armatori care deţineau birouri în Pireu), să se dezvolte. Toată arhitectura civilă a fost distrusă de năvălirile tătarilor şi de alte intervenţii. Numai bisericile au rezistat la distrugerile pe care le-au făcut în timp aceste invazii. Otomanii nu*

au respectat proprietatea privată. De aceea noi nu mai avem arhitectura urbană care a existat. Aristocraţia acestor ţări s-a menţinut, atunci, cum a putut în noul context. Asta a fost, istoriceşte, existenţa unei aristocraţii contemporane şi perfect analoge cu cea din Occident sau din Rusia.

După intrarea României într-o structură modernă de monarhie constituţională, aristocraţia s-a menţinut şi a putut să existe prin proprietăţile funciare. Clasa politică şi clasa intelectuală erau la început exclusiv produse de această boierime. Până când, fatalmente constituită, o nouă burghezie – şi înainte existase o foarte interesantă burghezie negustorească – a început să fie în antiteză, fie în opoziţie, cu aristocraţia latifundiară, fie în alianţă cu ea prin căsătorii sau prin achiziţionarea de proprietăţi funciare. Dar clasa politică dominantă era clasa boierească, cu aluviuni importante din marea burghezie bancară şi industrială incipientă, pe care liberalii au creat-o. Mai exista mica burghezie, o clasă pe nedrept dispreţuită, din care a apărut foarte repede, într-o singură generaţie, o elită extra ordinară. Nu numai negustori şi funcţionari, dar şi ofiţeri, magistraţi, profesori, scriitori, o elită micburgheză la parilate cu vechea elită a boierimii şi, deci, foarte asimilabilă ei. Dup. Î Primul Război Mondial, burghezia românească nu a mai trăit la standardul marii burghezii, ci, mai degrabă, la cel al mieii burghezii. Pentru că marea burghezie liberală, formată spre finele secolului al XIX-lea şi care a proliferat după Primul Război Mondial şi mai ales sub Carol al II-lea, era o clasă luai te snoabă, ce avea relaţii de egalitate cu aristocraţii numai dacă şi aceştia erau foarte bogaţi, altfel erau aroganţi şi pit veau cu dispreţ pe boierii sărăciţi. Nu foarte sărăciţi. Noi petreceam vacanţele nu la hotelul Rex din Mamaia şi în locuri foarte costisitoare, ci la moşii, la conacele noastre e ai” erau frumoase, plăcute şi confortabile. Dar erau totuşi mai modeste decât locurile unde îşi făcea vacanţele această maie *burghezie, care îşi cumpărase şi moşii în care, însă, stilul de viaţă nu mai era cel boieresc, era cel, nu zic parvenit, dar cel de magnat financiar. Se poate constata o deosebire de comportament şi în viaţa de la oraş a boierimii. Casele boiereşti din Bucureşti, Iaşi sau din alte oraşe din ţară erau case frumoase, bineînţeles, unde se puteau da nişte baluri foarte reuşite, dar erau modeste, nu erau ostentativ luxoase. Case precum Casa Monteoru, unde este Casa Scriitorilor, Casa Vernescu, Casa Geblescu de pe bulevardul Dacia, colţ cu Polonă sunt case de mare burghezie, îmbogăţită prin speculaţii financiar-industriale. Casele boiereşti erau de obicei cu haut-*

parterre, aveau salon mare cu parchetul de marchetărie bine lustruit, dar restul era cu duşumea zbanţuită foarte frumoasă, covoare, tablouri, servitorime stilată, dar modeste, totuşi, fără aroganţă şi fără strivitoarea ostentaţie a opulenţei. Interesantă este statuia lui Vasile Alecsandri de la Iaşi, din faţa Teatrului Naţional. Apare ca un domn de mare distincţie şi politeţe. Are o alură plină de amabilitate, o privire deschisă şi curtenitoare faţă de lumea care trece pe acolo. Tipul boierului politicos, curtenitor şi fără morgă. Morga rămăsese apanajul marilor magnaţi bancari şi industriali. Boierimea nu era morgoasă, avea o anumită umilita te în faţa celorlalţi, o apropiere omenească faţă de celelalte clase. De aceea a fost posibil ca în ambele războaie mondiale doamnele din această lume să aibă o conduită extraordinar de devotată faţă de soldaţi. Citează Argetoianu în Memoriile lui – memorii ale unui scriitor de mare putere literară, dar suferind de miopie politică – portretul unei doamne Ghica-Comăneşti, născută Băleanu, o femeie foarte frumoasă şi foarte bogată, muziciană talentată, chiar dacă nu a fost niciodată profesionistă. Ea, ca infirmieră, purta mereu aceeaşi rochie, îşi petrecea toate nopţile alături de soldaţi, făcând serviciile cele mai umile şi aparent respingătoare – spălarea rănilor, curăţarea lor, ajutorarea celor care nu puteau să se deplaseze până la toaletă. Îşi asumase acest rol cu devotament şi cu răbdare. Apoi, în afară de asta, stătea să le vănte soldaţilor cântece populare, canţonete napolitane şi şansonete franţuzeşti care acestora le plăceau foarte mult. Îşi consuma tot timpul într-un mod extrem de nobil, într-un spirit de sacrificiu autentic – pentru că sacrificiul este ceva care îl bucură pe cel ce se sacrifică, nu îl întristează. Sacrificiul se face cu bucurie şi cu toată dăruirea. Pe aceste doamne din aristocraţia română eu le-am văzut în timpul comunismului. Arăt, în *Sfidarea memoriei*, de ce formidabil eroism anonim şi discret au fost în stare boieroaicele române. Şi nu numai boieroaicele: femeile în general. Femeile de la ţară, Elisabeta Rizea, de pildă, care e o mare doamnă. Şi Adriana Georgescu, o mare eroină a rezistenţei anticomuniste, o încântătoare femeie, tânără atunci, acum de vârsta mea aproape, provenind din mica burghezie românească. Specimene de mare elită, care sunt la paritate cu doamnele boierimii. Şi pe care aceste doamne le recunosc ca pe semenele lor, egalele lor. Ştiu foarte multe cazuri de asemenea amiciţie şi solidaritate între aceste femei în momentele acelea teribile de ruină, de opresiune, de sărăcie şi de umilinţă, asumate la fel de unele şi de celelalte.

Boieroaicele, ţărăncile, femeile micii burghezii constituiau un grup al elitelor. Toate treptele sociale au elitele lor. Minoritare, fatal mente, dar toate aceste elite împreună fac o societate de egali şi constituie o adevărată aristocraţie a valorii umane. Deci, în afară de latura heraldică, genealogică, a societal îi aristocratice ca atare – care are şi ea caracterul ei relativ în chis, ermetic, existau aceste deschideri omeneşti faţă de ceilalţi. Mai ales că această aristocraţie se regenerează prin căsătorii: multe fete născute Ghica sau Filipescu sunt căsăio rite cu băieţi cu nume obişnuite. Alte fete poartă nume ilus tre fiind căsătorite cu băieţi din familiile respective. Ţoale aceste căsătorii duc la o nouă sporire a clasei. Noii veniţi au conştiinţa faptului că au intrat în rândurile acestei boierimi şi că urmaşii lor sunt descendenţii nu ştiu cărui spătar. I.sie fals a se crede că aristocraţia este degenerată şi crepusculaia Ea n-ar fi putut să reziste dacă nu era rezistentă şi puternică biologic.

(La origine, acest text a făcut parte dintr-un interviu având ca temă *Amurgul boierimii române*. Din raţiuni de spaţiu editorial, am suprimat întrebările şi am dat materialului înregistrat forma unui eseu de autor, intenţiile mele programatice fiind făcute publice în micul şapou care însoţeşte articolul. Continuarea acestei discuţii avea să vadă lumina tiparului în următorul număr al „Cuvântului”, de această dată în forma originală, de interviu – n.m., T.U.)

„Cuvântul”, Anul II (VII), Nr. 7 (231), iulie 1996 Trecute vieţi de doamne şi domniţe

Pentru o lady pielea delicată era un semn de mârlănie

Dialog cu scriitorul Alexandru Paleologu

Să ne amintim, domnule Paleologu, *ce destin ingrat a avut aristocraţia românească, pe care dumneazwastră aţi cunoscut-o foarte bine. Comuniştii au încercat să o extemnne şi să formeze o nouă elită, a celor cu „dosar sănătos”.*

Da, au vrut să facă aceasta, dar nu au reuşit decât să supună aristocraţia unei cerneri, unei selecţii naturale şi unei revigorări a celor care au putut să facă faţă şi să se reimpună, cu mari sacrificii şi mari greutăţi.

În ce măsură societatea românească de azi resimte pierderea elitelor interbelice?

Societatea românească resimte din plin pierderea vechii elite pe care a început să o caute abia acum. Văd că sunt mulţi oameni tineri interesaţi de istorisiri pe care le pot face eu ori alţii ca mine despre această lume, care îi seduce cu adevărat şi care reprezenta un model pentru ei. Evident, o aristocraţie poate fi complet exterminată. O aristocraţie care se închide în ea însăşi, care devine exclusivistă, orgolioasă şi priveşte de sus celelalte clase este o aristocraţie care se află în faza ei efectiv decadentă. Dar asta este numai o porţiune. Niciodată acest morb nu a infectat integralitatea acestei clase. La începutul cărţii mele *Sfidarea memoriei* am prezentat câteva din cazurile acestea minunate de rezistenţă în cele mai ingrate condiţii. Guvernanta englezoaică – ce vremuri! – care a eres cu t-o pe mama şi apoi pe mine – dar, când a venit rândul meu, îmbătrânise şi se îmblânzise – aplica metode destul el” brutale, dar în spirit de fair-play. Trebuia să suporţi cu zam be tul pe buze, fără teamă şi fără să te sustragi, pedepse em porale aspre. Uneori îi spunea mamei: „Te voi pedepsi mâine, la rece, nu acum. Şi să vii să-ţi iei pedeapsa şi să o suporţi’ „. Încă ceva. Să ştii că o pedeapsă poate să fie nedreaptă. Se poate. O suporţi şi pe aia. Şi să mai ştii ceva. Un gentleman sau o lady trebuie să poată dormi oriunde, trebuie să mănânce orice lucru comestibil care i se oferă, fără să facă mofturi, să nu aibă stomacul delicat şi, mai ales, sub niciun motiv să nu aibă pielea delicată. Mama a fost crescută aşa cum a fost crescută şi Regina Maria când a fost prinţesă: foarte aspru. Se învăţase să suporte şi să nu se teamă nici de durere, nici de anumite munci. La ţară, deşi făcea călărie pe cai pur-sânge, mama avea şi ea plăcerea să iasă la muncă împreună cu fetele şi femeile de la ţară şi să muncească la fel cu ele, nu numai aşa, oleacă. Tot timpul cât stătea la ţară umbla desculţă şi îmbrăcată foarte simplu, încât toamna, când venea la Bucureşti, ea avea degetele înnegrite de la cules şi nu putea să-şi tragă ciorapii de mătase pentru că se agăţau la călcâie. Aceasta era educaţia cea bună. Un aristo erat care poate trăi, dacă nu luxos, rafinat, în orice caz cu toate agrementele de care are parte, trebuie să fie în stare să-şi asume şi momente dure. De pildă, în timp de r. L/bol sau când este nevoie să se adune energiile pentru salv*nini patriei, el trebuie să poată face faţă fără mofturi *şi* 1*1 ni crâcnească. Privilegiile pe care le oferă această el” is[1] lirlusir să fie completate şi cu cota parte a lor: asumarea inc milui Iii lui, a suferinţei, a sărăciei. Ăsta este codul de o[110]*11 v *n Mu cratic, care, atunci când este uitat, este un semn tuiii iv ţ”

f* că ceva piere, ceva se stinge în această Iunie *Cum vă apare societatea noastră de după* că tic al! „ „/, I „1 *Mondial, în care vechea aristocraţie nn nun o* up*i* în th** *altădată*?

Comuniştii au creat oligarhia lor, Im/*iM în** inversă. Pentru că, în ciuda ideii e, 1 „tu lulmill m*mi mi 1 genţi, şi capabili, şi competenţi, n în It la Set* mm 4 1 1 începutul societăţii bolşevice, în Nhnih hh * 1 ş Lunacearski şi alţi nobili pe cair pul* în *

sit în scopuri nu tocmai oneste. În genere, însăz bolşevicii nu au preferat oameni de elităz ci specimene capabile de orice mârşăvie. Ăsta a fost codul lor: privilegierea mârşăviei. În afară de asta, comunismul nu agreează competenţa, preferă incompetenţa, pentru că incompetentul e la cheremul stăpânului. În faţa unei idei absurde, un competent spune: „Asta nu se poatezz, în vreme ce un incompetent va spune: „Să trăiţi, aşa se va face!”. Elitele inverse promovate şi la noi de comunişti au dus la situaţia dezastruoasă care se vede şi azi. Societatea de mafioţi de acum vrea să menţină nu comunismul, ci privilegiile sale. Pe aceeaşi scară de valori inverse, dacă se intră totuşi într-o devenire normală, sechelele comunismului nu vor dispărea imediat, dar, în timp, ele se vor estompa prin apariţia unei noi aristocraţii. O societate incapabilă de a crea elite este neviabilă.

Dar va mai juca vechea aristocraţie vreun rol în viitoarea societate românească?

Vechea aristocraţie piere cu ultimii ei urmaşi, dar nu piere de tot, pentru că se regenerează, cum am spus, prin copiii lor care se aliază cu elitele celorlalte clase şi apoi, fatalmente, apare oricum o altă elită.

La noi se văd însă foarte clar semnele apariţiei unei noi oligarhii: *fraţii Păunescu şi alţii ca ei*...

Această oligarhie probabil se va instaura. Este o oligarhie care pleacă de la o origine, să nu spun dubioasă, ci clar abominabilă, asemănătoare în multe privinţe cu un fenomen care a avut loc şi în Franţa după revoluţie. După teroarea Revoluţiei franceze, foştii terorişti, foştii delatori, foştii rec în zitori de bunuri au devenit în timpul Directoriului şi apoi al Consulatului şi al Imperiului bancheri, baroni ai Imperiului Aceştia au devenit noua aristocraţie a acestei societăţi şi stăteau la aceeaşi masă, în timpul lui Napoleon, cu urmaşi ai victimelor revoluţiei. Apoi, după Restauraţie, Ludovic al XVIII-lea, care era un om inteligent, şi-a dat seama că nu Nepoate restaura monarhia

legitimă fără anumite conges îi făc a te unei societăţi care între timp s-a schimbat.

Da, dar vedeţi că se naşte o nouă elită, care este de fapt o oligarhie ce nu permite revenirea vechii aristocraţii. Vă vedeţi stând la masă cu Miron Cozma?

Miron Cozma va dispărea. Ăsta este un infractor ordinar, este un simplu criminal…

Poate atunci cu Viorel Hrebenciuc?

Ăştia sunt gunoaie. Şi ăştia vor dispărea.

Dar ei sunt acum elita societăţii!

Ei sunt acum oligarhia, dar cei care se instaurează sunt într-adevăr întreprinzătorii, marii capitalişti ai acestei lumi, ca de pildă fraţii Păunescu şi alţii pe care îi ignorăm. Unii sunt prea escroci şi la un moment dat vor fi dovediţi ca atare, alţii se vor instaura şi se vor modifica ei înşişi pe modelele pe care le reprezintă elita necesară.

Se vor putea ei vreodată transforma într-o aristocraţie reală? *Urmaşii lor poate că da. Au putinţa să-şi rafineze conduita, să o şlefuiască. În orice caz, cred, ca Ortega y Gasset, că o societate fără elite este o societate care moare.*

Tudorel Urian

Raport 352/7 *septembrie 1956*

„În ziua de 3 sept. A.e. Pe baza aprobării date de tov Lt co Zambeti H locţiitor şef direcţie a fost adus în cadrul Ministerului numitul Paleologu Alexand (sic!) în vederea recrutării ca agent în acţiunea de urmărire dusă asupra numitei August Madilena. (…) (sic!)

Aducerea lui Paleologu Alex, la locul recrutării a fost făcută în baza legendei prevăzută în referatul de recrutare, în sensul că el este chemat la Procuratura Generală în legătură cu memoriul său pe care l-a făcut pentru a-şi legaliza situaţia, în timpul anchetei, susnumitul a recunoscut în întregime activitatea sa şi motivele care l-au făcut să dispară de la domiciliu, indicând locurile şi persoanele care l-au adăpostit. Deasemeni că în acest timp s-a folosit de acte false pe nume Craifăleanu (sic! – în alte documente apare Crăifăleanu), posedând şi buletin de populaţie în acest sens, document ce i-a fost procurat de numitul Stroe Lupescu, plecat din ţară în anul 1950 în Israel

şi care i-a dat şi suma de 5000 de lei l” i plecarea din ţară pentru a avea cu ce să se întreţină. (…) Paleologu Alex în timpul anchetei şi discuţiilor purtate cu el s-a dovedit a fi un element sincer, căutând a da răspunsuri reale asupra activităţii lui cât a stat fugar, precum şi asupra celor ce cunoştea în legătură cu August Madilena, conlir mând materialele posedate de noi.

Deoarece în timpul anchetei lui Paleologu Alex a rezultat că nu a avut relaţii cu August Madilena şi familia acesteia, aşa cum scontam noi, deci posibilităţile de muncă în urmărirea acestei acţiuni ar fi fost redusă (sic!), s-a renunţat la recru la rea lui ca agent, mergându-se pe linia de legalizare a situaţi ei lui de fugar.

Întrucât scopul pentru care fusese adus Paleologu Alex a căzut, iar materialul posedat asupra lui nu este valabil pen tru trimiterea în justiţie PROPUN

A se aproba clasarea materialului la A.S. Cpt. Spiridon Mihai

Propunerea de recrutare dosar R 84 ff. 72-74

3 octombrie 1963

Referat

Cu propunerea de recrutare ca agent a deţinutului contrarevoluţionar Paleologu *Alexandru din penitenciarul Botoşani Se aprobă*

Maior de securitate E. MACRI

Pentru acoperirea informativă a camerei nr 118 au fost luaţi în studiu mai mulţi deţinuţi contrarevoluţionari, reeşind (sic) că cel mai nimerit în vederea recrutării este Paleologu *Alexandru.*

Candidatul este născut (… date biografice)

Din dosar cauzei rezultă că Paleologu *Alexandru a (sic!) cărui părinţi erau moşieri, împreună cu Noican (sic!) Constantin şi Pillât Constantin au desfăşurat vreme îndelungată activitate duşmănoasă contra RPR.*

Agentul „Tuţi Ilie” cu care este supravegheat informativ, la 8 august

1963, ne informează că deţinutul Paleologu *recunoaşte faptele comise de el, le regretă, manifestă un interes deosebit pentru activitatea de reeducare ce se desfăşoară în penitenciarul Botoşani, apreciind şi elogiind realizările prezente, uneori îndemnând şi pe ceilalţi deţinuţi din cameră să păşească pe noua cale deschisă de socialism. De asemenea este cunoscut faptul că a luat cuvântul la club în faţa tuturor deţinuţilor ce se aflau în sală (cea 250), a recunoscut că la data arestării se considera nevinovat prin prisma concepţiilor politice ce le avea, însă în prezent recunoaşte 100 vinovăţia ce i s-a reţinut în sarcină cu ocazia condamnării sale.*

Solicitând raportul organelor noastre la data de 10 sept. 1963 s-a discutat cu el, raportând că el ar dori să studieze câteva opere ca „Operele lui Lenin", „Capitalul", Antiduring", „Dialectica materialistă" etc. *Deoarece doreşte a păşi pe aceeaşi cale cu deţinuţii C.R. Paul Dumitriu, Dan Lăzărescu, Netea Vasile cu care este coinculpat şi buni prieteni din libertate.*

(în continuare sunt expuse calităţile lui Paleologu: *este cultivat, agreat de deţinuţi, sincer).*

Faţă de cele de mai sus propun a se aproba recrutarea ca agent a deţinutului C.R. Paleologu *Alexandru din penitenciarul Botoşani, uzându-se metoda convingerii îmbinată cu interesarea personală.*

Recrutarea urmează să fie făcută la 11 oct. 1963 de Cpt. Dora Alexandru.

Raport asupra modului cum a recurs recrutarea 75-76 7 noiembrie 1963

Conform aprobării primite pe data de 7 oct. 1963z de la Conducerea Profesională, la 5 noiembrie 1963, Cpt. Dora A a trecut la recrutarea ca agent de influenţă a deţinutului C.R. Paleologu *Alexandru din penitenciarul Botoşani, care a decurs astfel: în ziua de 5 noiembrie 1963 a fost chemat pentru a i se înmâna o parte din cărţile solicitate pen tiu studiu. Cu această ocazie am rediscutat cu el faptele comise, luând o poziţie obiectivă în acest sens.*

În continuarea conversaţiilor s-a discutat şi cauzele care l-au determinat să-şi modifice diametral atitudinea din poziţie refractară în favorabilă, în legătură cu care candidatul a declarat; a avut un anturaj care prin folosirea relaţiilor de prietenie i-a înveninat concepţia, că nu a înţeles adevăratul sens al dezvoltării societăţii socialiste, că el considera occidentul fără echivoc

superior lagărului socialist şi că aceasta pe toate tărâmurile, dar că în ultimă instanţă şi îndeosebi de când s-au luat măsurile de reeducare, venind în contact cu adevărul atât pe tărâm ideologic, filosofic, tehnic, cultural, moral etc. *De-abia şi-a dat seama cât de confuz era. În discuţie a precizat că despre convingerile sale ulterioare a discutat şi cu colegii lui deţinuţi, chiar şi cu alţi deţinuţi decât colegi, continuând să le demonstreze acest adevăr obiectiv. Dându-mi seama în procesul recrutării că deţinutul* Paleologu *Alexandru depăşeşte cadrul unei simple recrutări de agent şi că va corespunde pentru a fi recrutat agent de influenţă – am solicitat să ne dea şi în scris aceste impresii, cu care a fost de acord.*

Actualizată afirmaţia sa cum că a exercitat influenţă pozitivă asupra altor deţinuţi, i-am sugerat ideia să facă şi în viitor, dar pentru a face organizat, să se consulte şi cu organele noastre, cu care candidatul a fost pe deplin de acord.

Discutându-se asupra posibilităţilor sale cât şi asupra relaţiilor a rezultat că nu este deloc lipsit de ele, căzând de acord să întocmească o listă a legăturilor din străinătate, ţară şi detenţie. Reluându-se discuţia asupra măsurilor de reeducare pe care le consideră foarte bine venite, a fost întrebat dacă ne poate ajuta în acest sens, declarându-se de acord. Am trecut la luarea angajamentului şi autobiografiei stabilind numele conspirativ de „Marin Oltescu" cu care va semna sesizările, rămânând să scrie în continuare şi declaraţia în care îşi va preciza poziţia actuală, pe care ne-a expus verbal şi despre care am relatat mai sus.

Deoarece din camerele vecine la fel au fost scoşi deţinuţi pentru a scrie diferite teme ca: nuvele, poezii etc. *A fost instruit ca la rândul său în cameră şi el să-şi justifice lipsa de mai multe zile prin scrierea unei astfel de lucrări. Am accentuat asupra păstrării în secret a faptului că el s-a angajat de a colabora cu organele noastre, să fie obiectiv în relaţiile sale cu noi, să nu facă provocări şi deci treptat să treacă la înfăptuirea rolului său de a influenţa pozitiv pe ceilalţi deţinuţi din camera 54 unde se află în prezent. Aceasta, în deosebi prin folosirea articolelor din presă, a literaturii ce li se pune la dispoziţie, filme vizionate, conferinţe audiate* etc. *Apoi la întâlniri pe care le va avea cu noi, să ne relateze mersul discuţiilor şi reacţia produsă în rândul celorlalţi deţinuţi din cameră.*

Întâlnirea viitoare s-a fixat aproximativ peste două săplă mâni, când,

după ce vom discuta individual şi cu alţi deţinuţi din cameră va fi chemat şi el.

Faţă de cele relatate mai sus, rog să aprobaţi recrutarea e *a agent de influenţă a deţinutului* Paleologu *Alexandru* din *penitenciarul Botoşani, folosindu-se metoda convingerii.*

Lucrător operativ căpitan A. Dora

De acord, Şeful grupei „K", căpitan M. Vidraşcu

(*pe prima pagină*) *Se aprobă, Şeful direcţiei Reg., Maior I Macri*

Referat 30 iulie 1964, aprobat la 31 iulie de Emil Macri (scris de mână)

Agentul „Marin Oltescu" a fost recrutat la indicaţia noastră de către organele „K" la 5 noiembrie 1963, în timp ce era deţinut în penitenciarul Botoşani, în scopul de a fi folosit în munca de reeducare.

La 24 iunie a.e., la propunerea noastră, agentul a fost eliberat, fiind graţiat de restul de pedeapsă, conform Decretului 310 şi s-a stabilit cu domiciliul în Bucureşti. Cu ocazia punerii în libertate acesta a fost contactat de organele noastre (de altfel îl contactasem şi mai înainte) şi s-a discutat cu el asupra continuării activităţii de colaborare şi în libertate, problemă cu care cel în cauză a fost de acord. Agentul a desfăşurat în trecut o intensă activitate. Deşi formal a fost înscris în PSD, el a activat intens în TNL şi a avut legături cu mulţi fruntaşi ai fostului PNL.

Înainte de arestare a lucrat la Institutul de Istoria Artei de pe lângă Academia RPR şi în această postură a cunoscut foarte multă lume din rândul scriitorilor, criticilor de artă etc. *El a fost arestat în grupul Noica Constantin, cu care a fost şi a rămas în strânse raporturi.*

Conform ordinului conducerii Direcţiei, după punerea în libertate a acestuia a fost contactat de mai multe ori de organele noastre pentru a i se stabili în mod concret utilitatea. Cu ocazia acestor contactări s-a constatat că în afară de elementele menţionate în lista de legături dată în penitenciar în care apar şi o serie din cei fugiţi în străinătate în această perioadă, el are posibilităţi (i-a contactat în această perioadă) pe lângă Alimănişteanu Dumitru, fost în conducerea PNL şi ministru de finanţe, urmărit în acţiune individuală conform ord. 70/e, Bolintineanu Nicolae, Grozdea Mircea, foşti în TNL, Roşca Radu, fiul vitreg al lui I.G. Duca, semnalat în prezent cu o serie de

legături şi alţii.

Printre elementele cu care a avut legături, dar până în prezent n-a reuşit să le contacteze, menţionăm pe: Radu şi Dan Patrulius, Teodorescu George-Cealâc, foşti membri în conducerea TNL, Rădulescu Săvel, fost ministru plenipotenţiar, toţi luaţi în evidenţa dosarului de problemă PNL, Lăzeanu Mihail, fost în C.C. PNL şi secretar general la Ministerul de Finanţe, urmărit în acţiune individuală.

În concluzie apreciem că agentul este util muncii noastre şi are calităţi.

Mai menţionăm că, cu puţin înainte de eliberare, agentul a scris două articole (despre Emil Cioran şi Fărcăşanu Mihail – ambii fugiţi) care după cum apreciază tov Col Todiriu prezintă interes dar n-au fost exploatate până în prezent. Faţă de cele raportate mai sus PROPUNEM,

A se aproba înregistrarea agentului „Marin Oltescu" la Serv. „C" şi folosirea lui în problema PNL.

Caracterizare asupra agentului Marin Oltescu din problema PNL 6 iulie 1965

(*se reaminteşte activitatea sa din închisoare*)

De la punerea în libertate agentul „Marin Oltescu/z a furnizat materiale despre un număr de 19 elemente, pe unele contactându-le în urma sarcinilor primite de la organele noastre, pe altele întâmplător.

Mai frecvent agentul a contactat pe Alimănişteanu Dumitru, fost fruntaş PNL şi ministru liberal al finanţelor, (...) în prezent urmărit în acţiune informativă fiind semnalat cu poziţie duşmănoasă, Stralisker Beatrice, cu care a fost în acelaşi grup subversiv, iar în prezent este în atenţia Direcţiei a II-a, Bolintineanu Nicolae, Dumitriu Paul, Durma Mircea, Ştefănescu Basil (sic!) toţi foşti membri PNL, cuprinşi în evidenţa dosarului de problemă PNL.

Materialele informative furnizate de acest agent deşi nu au valoare operativă deosebită, ele s-au verificat şi pe alte linii informative, dovedind că agentul prezintă în mod real poziţia elementelor cu care vine în contact.

În ce priveşte comportarea lui faţă de elementele cu care venea în contact, la început agentul a avut o atitudine necorespunzătoare, în sensul că şi după punerea sa în libertate, el a căutat să influenţeze în sens pozitiv elementele cu care intra în contact. Aceasta a făcut ca unele elemente chiar dacă nu-l suspicionează, să-l considere totuşi foarte timorai şi astfel să evite

contactul cu el. În ultimul timp, ducându-se cu el o muncă susţinută, el pare să se mai fi debarasat de acest mod de a discuta.

În afară de elementele menţionate mai sus, agentul a fost contactat la un moment dat de un profesor venit din SUA în vizită în ţara noastră.

După cum ne comunică organele Dir II-a şi rezultă şi de la alţi agenţi, în discuţiile cu străinul agentul a avut o poziţie foarte bună, a căutat să influenţeze şi într-o măsură oarecare a reuşit pe cel în cauză în legătură cu realizările regimului nostru.

O problemă pe care am neglijat-o în munca cu acest agent a fost dirijarea şi instruirea lui spre a-şi relua legăturile cu unele elemente din străinătate. Agentul este rudă apropiată (văr) cu Şerban Vălimărescu, fost ofiţer în Misiunea Militară Americană, iar în prezent este şeful secţiei de presă şi informaţii pentru America Latină în Departamentul de Stat al SUA. Această problemă ne va sta în atenţie mai ales că Şerban Vălimărescu intenţionează să-l scoată în vizită în SUA pe agent.

În viitor agentul va fi dirijat pe lângă Alimănişteanu Dumitru, Teodorescu George-Cealâc, Noica Constantin, Dan Lăzărescu, cuprinşi în evidenţele organelor noastre, precum şi pe lângă Dumitriu Paul, Bolintineanu Nicolae, Ştefănescu Basil, în scopul verificării lui.

În decursul colaborării cu organele noastre agentul a fost recompensat o singură dată imediat după punerea în libertate, când nu avea serviciu, cu suma de 250 lei. Sub această caracterizare un maior care semnează indescifrabil comentează: „de acord cu caracterizarea. Atenţie în s îi *că prin comportarea lui atât din penitenciar cât şi după a stârnit suspiciuni chiar rudelor lui apropiate.*

Tabelul cu sumele presupus a fi fost primite de Alexandru Paleologu, *pentru informaţiile furnizate Securităţii*

ACNSAS, dosar R 84 fila 81

8.07. 1964 – 250 lei pentru informaţiile furnizate 26.07.1971 – 500 lei 25.02.1977 – 300 lei 09.03.1977 – 133 lei

— 334 lei

— 250 lei 18.03.1980 – 300 lei 28.04.1980 – 270 lei 29.07.1980 – 400 lei

ACNSAS, dosar R 84, fila 82

Bonuri de casă pentru decontarea unor produse după cum urmează:
Băuturi – o sticlă 50 lei (2.11.1978)
Vază (200 de lei)
Coniac China 50 lei (4.03.1977)
Fructieră 300 de lei (20.02 1977)
Cravată 83,50 lei (18.03.1977)
Un set condimente 170, 80 lei (23.10. 1978)
Şampanie, 41 lei (17 aprilie 1980)

3 sticle de coniac Tomis 78 lei (16.07.1980)
Nu rezultă din aceste chitanţe că produsele ar fi fost achiziţionate de Alexandru Paleologu

Dosar R 84 ff. 120-121

Referat despre activitatea informatorului Marin Oltescu – după eliberarea din închisoare a acţionat pe lângă foşti membri PNL şi foşti condamnaţi politici. A dat relaţii şi despre străini. 21.03.1968

În decursul colaborării cu organele noastre informatorul a furnizat materiale care, deşi nu au avut o importanţă deosebită, în sensul că nu s-au luat măsuri operative în baza lor, ele s-au verificat şi pe alte linii, dovedind că prezintă în mod real poziţia elementelor cu care vine în contact. În ceea ce priveşte poziţia lui faţă de regimul nostru, informatorul nu ne-a semnalat cu probleme deosebite. S-a încadrat în muncă, a scris o serie de articole şi lucrări literare apreciate de specialişti. Totuşi, această poziţie apare oscilantă. Dacă imediat după punerea în libertate el îşi manifesta în mod deschis admiraţia faţă de politica şi realizările statului nostru, comportare pe care şi-a mai temperat-o în urma instructajului făcut de noi, în ultimul timp luându-se măsuri pentru verificarea lui mai temeinică, printre care şi instalarea unui post ITX, dar care s-a deconspirat, el a avut unele ieşiri duşmănoase într-un

mod ostentativ.

Dat fiind însă faptul că în ultimul timp informatorul a avut unele manifestări ostile nu i se vor trasa sarcini speciale cu privire la anumite elemente din cadrul emigraţiei (urma să plece în Italia – n.m.) ci i se va fixa o linie de conduită în general, iar pentru verificarea lui atât înainte de plecare, cât şi la sosire, va fi pus în filaj câte 10 zile şi vor fi dirijaţi pe lângă el informatorii „Veniamin", „Stroe Mihăilescu" şi „Brânduşa", ai Dir. III.

R 84. F. 155 Nota 29.10.1968

Sursa a văzut pe Paleologu *Alexandru de curând întors în ţară. Din discuţiile cu acesta sursa a aflat că în Italia el a luat contact cu Tudor Trancu, iar în Franţa a văzut regulat pe vărul său Şerban Vălimărescu şi pe Fischer-Galaţi care era în trecere prin Paris. Aceştia din urmă i-au făcut propunerea de a rămâne definitiv în străinătate şi de a lucra pentru organizaţia „Europa Liberă". De altfel, fundaţia italiană „Esperienze internazionale/z care a trimis invitaţia lui* Paleologu *este în chip camuflat dirijată de organizaţia „Europa liberă", subvenţionată din fonduri americane şi sursa a dedus din povestirile lui* Paleologu *că este una din numeroasele forme prin care CIA din America, practică pe continentul american aşa zisul „import de creere" (sic!), adică selecţionează oameni interesanţi pe diferite ramuri de activitate, pe care îi aduce în SUA.*

În urma evenimentelor din Cehoslovacia şi speriat de prietenii săi din străinătate, Paleologu *Alex, a avut intenţia să rămână acolo. De aceea a anunţat în acest sens pe soţia sa care lucrează ca dactilografă la Institutul de Istorie din Bucureşti şi i-a trimis biletul de întoarcere pe care îl primise, pentru ca aceasta să-şi poată recupera banii. La insistenţele prietenei sale Beatrice Strelisker, care se afla la Londra şi care îi telefona regulat la Paris,* Paleologu *Alex s-a hotă ral totuşi să se întoarcă. El a aranjat însă cu Vălimărescu Şerban ca la anul să-i asigure o bursă americană şi să poată astfel să-şi ia şi soţia, iar apoi să rămână acolo definitiv. La Paris* Paleologu *a luat parte la cenaclul lui Mămăligi Leonid şi a fost ajutat cu bani de Monica Lovinescu (care I a introdus la Europa Liberă unde a vorbit), de Mira Simian Baciu, de prietenul său Caragiale şi de Vălimărescu Şerban*

A avut în total cam 1500 de fr. Noi. După impresia sursei, a fratelui său

Andrei şi a celorlalţi prieteni care l-au văzut, Paleologu *Alex s-a întors din Occident complet şocat şi într-o stare psihică cu totul anormală. Contactele de-acolo au avut o înrâurire proastă şi l-au dezechilibrat. Manifestă sentimente anti-româneşti.*

Editura VREMEA

Redacţia: Piaţa Naţiunile Unite, nr. 3-5, 040012, sector 4, Bucureşti telefon 021.335.81.31 fax 021.31 1.02.19 e-mail: officeedituravremea.ro

http://www.edituravremea.ro http://edituravremea.blogspot.com

Adresa poştală: Str. Constantin Daniel, nr. 14 01063 1, sector 1, Bucureşti

KT Str. Bucium nr. 34 laşi

JWHH tel.: 0232/211225

Ff Y KT fax: 0232/211252

PRINT officeprintmulticolor.ro

multicolor www.printmulticolor.ro

SEmnen tipografice complete

Ordinul de urmărire a fugarului Alexandru Paleologu, din 24 iunie 1954 (Arhivele CNSAS)

Ordinul de încetare a urmăririi pe ţară a fugarului Alexandru Paleologu, din data de 11 ianuarie 1956 (Arhivele CNSAS)

Fotocopie a manuscrisului notei informative a deţinutului Mateoviciduşan, potrivit căreia Alexandru Paleologu a dezvăluit numele unor persoane ce au fost arestate ullci i, u în legătură cu procesul Noica-Pillat (Arhiva CNSAS)

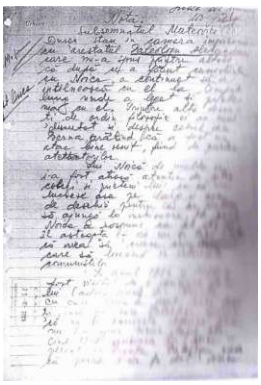

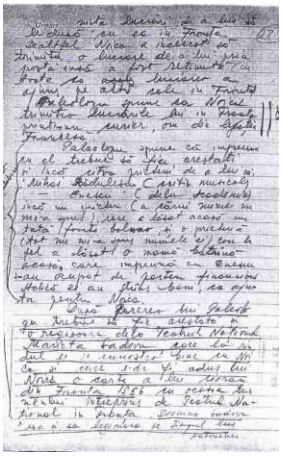

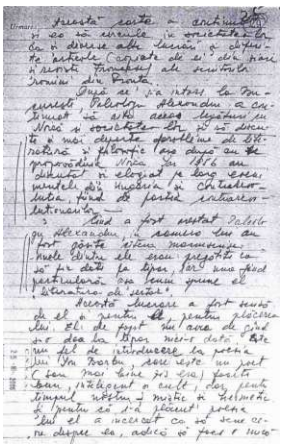

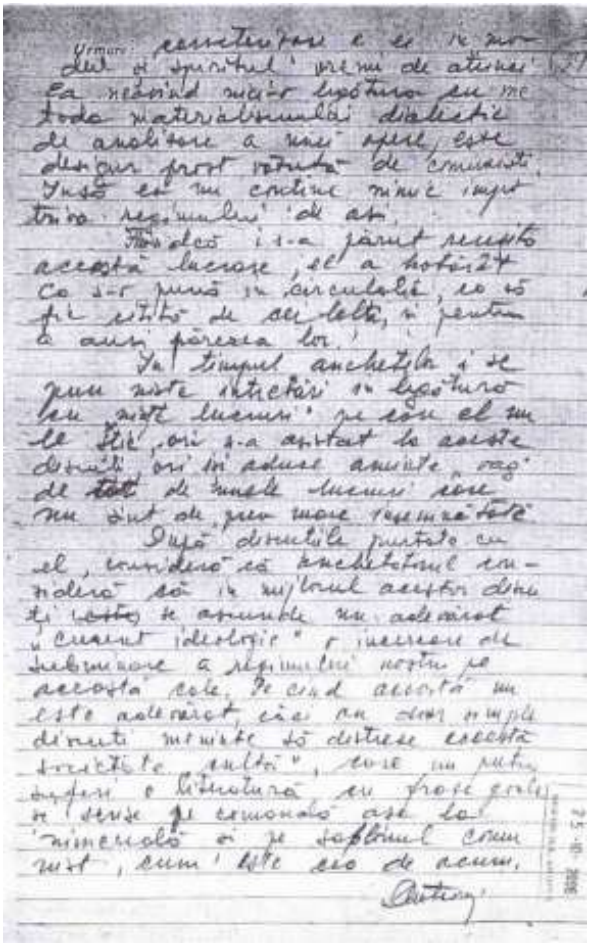

Fişa deţinutului Alexandru Paleologu (Arhivele CNSAS)

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

C.N.S.A.S.
25 - 10 - 2006
SERVICIUL ARHIVE

FIŞA

privind pe PALEOLOGU ALEXANDRU

Numele PALEOLOGU
Prenumele ALEXANDRU
Numele la naştere 18 martie 1919
Locul Bucureşti raion Bucureşti reg. Bucureşti
Fiul lui Mihai şi al Elena
Profesia Cercetător ştiinţific
Studii Licenţa în drept.
Apartenenţa politică membru P.M.R.
Domiciliul Bucureşti str. P.Poni nr.16 Bm.5o Bec.

Prin ordinul Nr. 154 din 1 martie 1960
a Tribunalului Militar al Regiu II-a Militare Buc. a fost condamnat
la 10 ani ~~[illegible]~~ pentru săvârşirea infracţiunii de agitaţie contra ordine socială.
p.p. de art 209 pct.2 lit.a C.P. combinat cu alin.penultim C.P.
Prin Decizia Nr. 477 din 1960
a Tribunalului Suprem,Colegiul Militar
rămasă cu caracter definitiv.
Tribunalul Suprem prin Decizia nr. ...
Din condamnat ...
la fapt, recunoscută şi fără scopul pentru ...
Împreună cu alţii a desfăşurat activitate de propagandă şi agitaţie pentru schimbarea ordinei sociale existente în statul nostru prin discuţii purtate cu şi prin acţiuni cu caracter contrarevoluţionar executate de Grupa Constantin şi Pilatt Constantin pe care le cunoaşte duşmănos la adresa regimului.

Executarea pedepsei a început la 2 septembrie 1959
şi expira la 2 septembrie 1973
Propunere în fişe proprie

SCARA RANGATIU

Clinic sănătos. A fost internat 5o zile la Spital în anul 1963 suferind de hipertensi

C.N.S.A.S.
25 - 10 - 2006
SERVICIUL ARHIVE

De catre organele Penitenciarului este cunoscut că susnumitul are o comportare bună,nu a fost pedepsit disciplinar,face parte din colegiul de redacţie al gazetei de perete la clubul Deţinuţilor,unde se achită de sarcini, este un element respectos şi participă activ la activităţile culturale.

La Form.de muncă Gatrov şi Giurgeni în perioada anilor 1960-1962 a muncit în total 15o zile,iar la Penitenc.Aru Botoşani în numărul anului 1964 a muncit 3 zile.

T.S
Bucureştiuda
14 Ian 1974

din Perutencia ij otoşa „gust, 1964

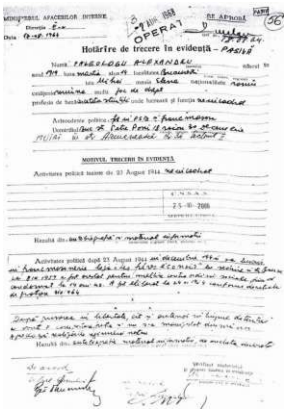

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Direcţia
Data 10.08.1944

DE APROB
OPERAT

Hotărîre de trecere în evidenţă – PASIVĂ

Numele PALEOLOGU ALEXANDRU
anul 1919 luna martie ziua 18 localitatea Bucureşti
raion ... ocolul ... raionul ...
cetăţenia română naţionalitatea ...
profesia de bază ... unde lucrează şi funcţia ...
Activitatea politică ...
Domiciliul ...

MOTIVUL TRECERII ÎN EVIDENŢĂ
Activitate politică înainte de 23 August 1944 ...

C.N.S.A.S.
25 - 10 - 2006
SERVICIUL ARHIVE

Hotărît din ...
Activitate politică după 23 August 1944 ...
Semnătura ...

Document care confirmă tentativa Securităţii de a-l recruta pe Alexandru Paleologu încă din anul 1956 (Arhiva CNSAS)

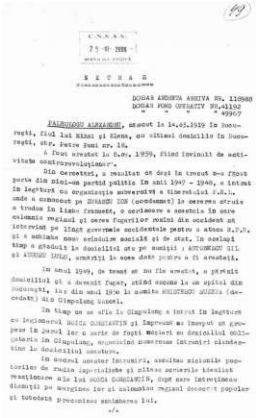

C.N.S.A.S.
25-10-2006

R E T R A S

DOSAR ANCHETA ARHIVA NR. 11948
DOSAR FOND OPERATIV NR.41192
" " " " 49907

PALEOLOGU ALEXANDRU, născut la 14.05.1919 în București, fiul lui Mihai și Elena, cu ultimul domiciliu în București, str. Petre Poni nr. 16.

A fost arestat la 5.07. 1959, fiind învinuit de activitate contrarevoluționară.

Din cercetări, a rezultat că după în trecut a făcut parte din mișcarea partidă în anii 1947 - 1948, a intrat în legătură cu organizația subversivă a timotheștilor F.R.N. unde a cunoscut pe ZUGRAVU ION (condamnat) la cererea acestuia a trecut în lista Securității, a participat a ascunde în care colonelul regional și cerea fugarilor români din occident au intervenit pe lângă guvernele occidentale pentru a atace R.P.R. și a schimba acest sistem social și de stat. În același timp a găzduit la domiciliul său pe numiții : ANTONESCU GIL și ANDREI LUIZ, urmăriți la acea dată pentru a fi arestați.

În anul 1949, de teama ca nu fie arestat, a părăsit domiciliul și a devenit fugar, ținând contact la un spital din București, iar din anul 1956 la numita ERNSTRUCU ANGELA (decedată) din Câmpulung Muscel.

În timp ce se afla în Câmpulung a intrat în legătură cu locotenent NOICA CONSTANTIN și împreună au început să prepare în pădurea lor o serie de fapte măiestri cu domiciliul colilegiului în Câmpulung, organizând numeroase întruniri clandestine la domiciliul acestuia.

În cadrul acestor întruniri, ascultau emisiunile posturilor de radio ingerințiste și citeau scrierile ideologi mentăzătoare ale lui NOICA CONSTANTIN, după care interpretau discuții pe marginea lor și calomniau regimul democrat popular și totodată prezentau schimbarea lui.

./.

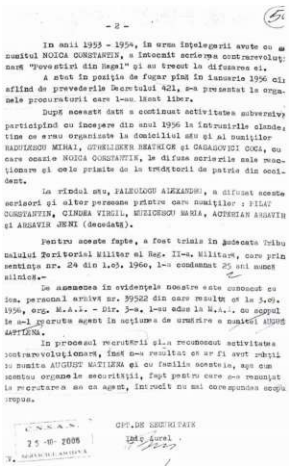

- 2 -

În anii 1953 - 1954, în urma înțelegerii avute cu numitul NOICA CONSTANTIN, a întocmit scrierea contrarevoluționară "Povestiri din Bagal" și au trecut la difusarea ei.

A stat în poziția de fugar până în ianuarie 1956 cât, aflând de prevederile Decretului 421, s-a prezentat la organele procuraturii care l-au lăsat liber.

După această dată a continuat activitatea subversivă participând cu începere din anul 1956 la întrunirile clandestine ce erau organizate la domiciliul său și al numiților RADULESCU MIHAI, STHELLBERG BEATRICE și CASARDOVICI DOCA, cu care ocazie NOICA CONSTANTIN, le difuza scrierile sale reacționare și cele primite de la trădătorii de patrie din occident.

La rândul său, PALEOLOGU ALEXANDRU, a difuzat aceste scrisori și alter persoane printre care numiții : PILAT CONSTANTIN, CINDEA VIRGIL, MUNICEROU MARIA, ACTERIAN ARGAVIN și ARGAVIN JENI (decedată).

Pentru aceste fapte, a fost trimis în judecata Tribunalului Teritorial Militar al Reg. II-a. Militară, care prin sentința nr. 24 din 1.03. 1960, l-a condamnat 25 ani muncă silnică.-

De asemenea în evidențele noastre este cunoscut cu nr. personal arhivă nr. 39502 din care rezultă că la 3.04. 1956, org. M.A.I. - Dir. 3-a, l-au adus la M.A.I. cu scopul de a-l recruta agent în acțiunea de urmărire a numitei AUGUST MARTIENA.

În procesul recrutării s.a. recunoscut activitate contrarevoluționară, fiind s-a realizat că ar fi avut relații cu numita AUGUST MARTIENA și cu familia acesteia, ceea ce semnalau organele securității, fapt pentru care s-a renunțat la recrutarea sa ca agent, întrucât nu mai corespundea scopului urmărit.

C.N.S.A.S.
25-10-2006

CPT.DE REZERVĂ STATE
Ion Gurel

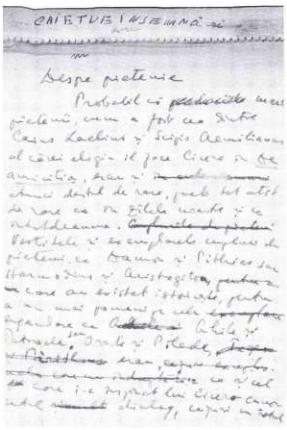

CAIETUL I ASEMANĂ

Despre prietenie

Probabil că ~~prietenia~~ mea
prietenii, cum a fost cu Sfântul
Caius Lucilius și Scipio Aemilianus
al cărei elogiu îl face Cicero în De
amicitia, sau și ~~[illegible]~~
[illegible] dintre de rare, puțin tot atât
de rare ca și fiile unite și ca
adevărata. ~~Confuzia de prietenii~~
Posibilele și exemplarele cuplurile de
prietenii ca Damon și Pitias sau
Harmodius și Aristogiton, ~~pentru~~
care au existat istorii, pentru
a nu mai pomeni pe cele ~~[illegible]~~
legendare ca ~~Achile~~ Achile și
Patroclu, sau Orest și Pilade, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ sau ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ca și cel
care îi se impune lui Cicero cuvân-
tul ~~amicitia~~ [illegible], care în Tot

Alexandru Paleologu în redacţia revistei „i 11 viului la mijlocul anilor ’9(1

La Institutul Francez din Bucureşti, în martie 2003, a lansarea cărţii „Nostalgia Europei”, realizate de Cristian Bădiliţă şi Tudorel Urian în onoarea lui Alexandru Paleologu

La Institutul Francez din Bucureşti, după lansarea volumului Nostalgia

Europei. *În prima fotografie de sus este împreună cu Mihai Şora*.

Alexandru Paleologu este unul dintre martorii esenţiali pentru România secolului XX şi pentru perioada tulbure a primului deceniu posteomunist. În lunga sa viaţă a întâlnit oameni deveniţi efigii ale istoriei naţionale şi ale istoriei culturii române. A fost în imediata apropiere a unor evenimente care au însemnat cotituri majore în evoluţia ţării. A cunoscut din interior fenomene îmbrăcate în mister (masoneria), a peregrinat religios pe traseul ortodoxie – catolicism şi retur, a trăit emoţia de a sta ascuns sub o identitate falsă, coşmarul închisorilor comuniste şi ruşinea de a fi fost colaborator al fostei Securităţi. Şi-a împlinit, la bătrâneţe, visul tinereţii de a deveni ambasador la Paris. S-a văzut, pe parcursul aceluiaşi an, încununat cu Premiul pentru Excelenţă în Cultura Română şi pus la stâlpul infamiei pentru o vină demult mărturisită. Cum singur mărturisea, toate acestea au fost scrise în destinul său şi au venit fără voia şi fără decizia sa. De aceea, spune el, „eu am o dovadă clară, indubitabilă a existenţei providenţei şi râd foarte tare când cineva vorbeşte despre coincidenţă sau hazard”.